

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

Бурмістенко Тетяна Вікторівна

УДК 808.51: 347.781.8 (=133.1)

КОМУНІКАТИВНО-ЖАНРОВА СТРУКТУРА
ФРАНЦУЗЬКОЇ ОФІЦІЙНОЇ ПРОМОВИ

Спеціальність 10.02.05 – романські мови

Дисертація на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

Науковий керівник:

Бурбело Валентина Броніславівна,
доктор філологічних наук, професор

Київ-2012

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1 ЖАНР ОФІЦІЙНОЇ ПРОМОВИ В ЛІНГВОПРАГМАТИЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ	13
1.1 Сучасні теорії мовленнєвих жанрів	13
1.1.1 Теорія мовленнєвих жанрів М.Бахтіна.....	14
1.1.2 Інші підходи до вивчення типологій мовленнєвих жанрів	17
1.1.3 Сучасні теорії мовленнєвих актів	23
1.1.4 Типи мовленнєвих жанрів	28
1.2 Традиції дослідження офіційно-ділових жанрів у сучасній лінгвістиці..	33
1.3 Основні лінгвопрагматичні характеристики жанру офіційної промови..	35
1.3.1 Специфіка політичної комунікації.....	36
1.3.2 Підходи до визначення політичного дискурсу.....	44
1.3.3 Визначення жанру офіційної промови.....	48
1.3.4 Ознаки офіційної публічної промови.....	52
1.4 Специфіка функціонування та жанру офіційної промови.....	55
1.4.1 Категорія адресованості та адресат як учасник комунікації....	56
1.4.2 Класифікація засобів адресованості.....	60
1.4.3 Адресат у політичній комунікації.....	61
1.5 Політичні особи Франції як офіційні мовці: соціодискурсивний портрет.....	66
1.5.1 Образ оратора у промові.....	67
1.5.2 Президент Франції.....	69
1.5.3 Прем'єр-міністр Франції.....	70
ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ	72
Розділ 2 ЖАНРОВА БУДОВА ОФІЦІЙНИХ ПРОМОВ ПЕРШИХ ПОЛІТИЧНИХ ОСІБ ФРАНЦІЇ	74
2.1 Засоби вираження модальності та реалізація авторської інтенції у французькій офіційній промові.....	74
2.2 Питання авторства офіційної промови.....	80
2.3 Позиціонування мовця відносно його аудиторії.....	82

2.4	Офіційна промова і політичний ритуал.....	87
2.5	Жанрові різновиди французької офіційної промови.....	90
2.6	Декларативні промови та їх лінгвопрагматична специфіка.....	93
2.6.1	Використання ідеологем в декларативних промовах.....	94
2.6.2	Інформативність та фатичність в офіційних промовах.....	96
2.7	Суспільно-ритуальні промови та їх мовленнєва організація.....	107
2.7.1	Вітальні промови.....	107
2.7.2	Жалобні промови.....	116
2.8	Інавгураційна промова та її лінгвопрагматичні особливості.....	119
2.9	Функції офіційних промов.....	120
2.9.1	Інтегративна функція офіційної промови.....	121
2.9.2	Інспіративна функція офіційної промови.....	123
2.9.3	Декларативна функція офіційної промови.....	124
2.9.4	Перформативна функція офіційної промови.....	125
	ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ.....	128
	Розділ 3 ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ ОФІЦІЙНОЇ ПРОМОВИ.....	129
3.1	Лінгвопрагматичні особливості аргументації в офіційній промові	129
3.1.1	Передумови ефективного функціонування аргументації у політичній промові.....	131
3.1.2	Етапи аргументації.....	132
3.1.3	Риторичне питання як найважливіший механізм аргументативного впливу.....	134
3.2	Використання комунікативних стратегій в офіційній промові.....	140
3.2.1	Комунікативні стратегії та їх інтерпретації.....	140
3.2.2	Порівняльний аналіз використання комунікативних стратегій в офіційних промовах Н. Саркозі та Ф. Фійона.....	143
3.2.2.1	Стратегія інформування.....	144
3.2.2.2	Стратегія обіцянки.....	149
3.2.2.3	Стратегія вирішення проблеми.....	150
3.2.2.4	Стратегія приховування.....	152

3.2.2.5	Дискредитація як стратегія оцінно-емоційного впливу.....	154
3.2.2.6	Комплімент як стратегія оцінно-емоційного впливу.....	159
3.3	Лінгвопрагматичні характеристики комунікативних тактик в офіційній промові.....	161
3.3.1	Тактики, що реалізують стратегію диференціації.....	162
3.3.2	Тактики як маніпулятивний спосіб.....	164
3.3.3	Заклик як тактика.....	171
3.3.4	Засоби вираження темпоральних моделей в офіційних промовах.....	172
3.4	Мовленнєві засоби формування іміджу політика.....	174
3.5	Комунікативні портрети Ніколя Саркозі та Франсуа Фійона.....	178
3.5.1	Лексико-семантичні та морфологічні засоби реалізації маніпуляційного впливу.....	179
3.5.2	Синтаксичні мовні засоби впливу на аудиторію.....	182
3.5.3	Використання стилістичних фігур у французьких офіційних промовах.....	186
	ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ.....	190
	ВИСНОВКИ.....	193
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	196
	Додаток А.....	219
	Додаток Б.....	229

ВСТУП

Вивчення дискурсивних реалій є одним з найважливіших завдань мовознавчих досліджень сьогодення, теоретичні та практичні здобутки яких створюють підґрунтя для детального аналізу закономірностей функціонування мовних одиниць у процесі комунікативної діяльності. Розширення сфери інтересів лінгвістичних студій та інтегрування гуманітарних і соціальних дисциплін обумовили переорієнтацію сучасних мовознавчих досліджень у напрямку антропоцентризму та дискурсивного аналізу (Н.Д. Арутюнова, А.Д. Белова, Л.Р. Безугла, В.І. Карасик, Ю.М. Караулов, В.В. Красних, О.С. Кубрякова, А.П. Мартинюк, О.І. Морозова, Г.Г. Почепцов, Ю.Є. Прохоров, К.Ф. Сєдов, М.Д. Гулей, Т. ван Дейк, Р. Водак, П. Шародо, Н. Феаклу, П. Чілтон, О. Дюкро, О. Іссерс) та актуалізували негайність вивчення різних аспектів дискурсу (та його жанрів) із долученням екстралінгвального виміру. Зростаючий інтерес до дослідження лінгвопрагматичних особливостей сучасного політичного дискурсу зумовлено низкою причин, серед яких найголовнішими виступають поєднання вербальних і невербальних компонентів у сучасній комунікації та диверсифікація політичного дискурсу завдяки розвитку інформаційних технологій.

Велика увага до цієї проблеми на сучасному етапі розвитку лінгвістики та загальне спрямування соціолінгвістичних досліджень обумовили вивчення в даному дисертаційному дослідженні комунікативно-прагматичних механізмів мовленнєвого впливу, їх реалізації в офіційних політичних промовах на матеріалі сучасної французької мови. Не зважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених політичному дискурсу та різним його жанрам, необхідно відмітити, що наразі в Україні відсутнє комплексне дослідження у лінгвістичній літературі такого жанру політичного дискурсу, як офіційна промова. Офіційна політична промова як форма публічного мовлення потрактовується і як процес комунікації, і як вид соціальної дії, і як сама політична дія, спрямована на зміну уявлень адресата про політичну реальність, політичний світ у свідомості адресата. У такій перспективі важливою

комунікативно-прагматичною характеристикою офіційного політичного виступу є його комунікативна спрямованість, а саме повідомлення автора / мовця адресату про певну подію / ситуацію та вплив усного повідомлення автора / мовця на адресата з метою його переконання.

Офіційний публічний виступ відноситься до такого виду комунікації, у якому практично відсутній безпосередній зворотній зв'язок між відправником й одержувачем повідомлення; виступ не можна корегувати під час його виголошення, реагуючи на безпосередню реакцію аудиторії. Зворотня реакція, як правило, може проявлятися в позитивному або негативному сприйнятті виступу офіційної особи або взагалі у відсутності такої реакції, таким чином, роль стратегічного планування промови є вирішальною. Позитивне сприйняття офіційної промови зазвичай втілюється у рішеннях інституційних органів або документах.

Головними ознаками офіційної політичної промови є публічність, ритуальність, аргументативність, цільова адресованість, ідеологічна маркованість, що виражається особливим способом подання інформації, положень і доказів, які по-різному реалізуються в різних промовах. І це є закономірним, адже в різних офіційних політичних промовах на передній план виходять механізми впливу на аудиторію, які нерідко викликають полемічні й спірні оцінки.

Показовим у цьому плані є порівняльний аналіз офіційних публічних виступів політичних діячів найвищого рівня під час обговорення схожих проблем у той самий часовий період, оскільки він виявляє як спільні традиції виголошення офіційних промов, так і статусно й індивідуально обумовлені лінгвопрагматичні особливості. Саме цим обумовлено вибір матеріалу для даного дослідження: офіційні виступи президента Франції Ніколя Поля Стефана Саркозі де Надь-Боча (далі Ніколя Саркозі) і прем'єр-міністра Франції Франсуа Шарля Армана Фійона (далі Франсуа Фійон) за 2007-2012 роки.

Актуальність дослідження полягає в тому, що в сучасному світі постійно зростає роль політичної комунікації, яка набуває широкого розповсюдження завдяки прогресу у розвитку високих технологій та мас-медійного простору.

Таким чином особливого значення набуває аналіз та інтерпретація глибинного змісту політичної комунікації та намірів офіційних промовців.

Дисертацію виконано на кафедрі французької філології в рамках теми, яка розробляється на кафедрі та є складовою частиною наукової теми Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка “Розвиток і взаємодія мов і літератур в умовах глобалізації”, затвердженої Міністерством освіти і науки України (код 06 БФ 044-01).

Мета дослідження полягає у визначенні лінгвопрагматичної специфіки офіційної промови на матеріалі французької мови та виявленні комунікативної будови офіційних публічних виступів.

Окреслена мета передбачає розв’язання таких **завдань**:

- окреслити стан сучасної лінгвістичної науки у питанні дослідження жанру офіційної політичної промови;
- виявити основні особливості та характеристики жанру офіційної промови як особливого виду політичного дискурсу;
- побудувати класифікацію жанрових різновидів офіційного політичного дискурсу, надати опис окремих жанрових різновидів за диференційними ознаками;
- виявити соціо-комунікативну сферу реалізації жанру офіційної промови;
- визначити та описати стратегії й тактики, що використовуються у французькій офіційній промові;
- виявити лінгвопрагматичні засоби, які використовуються у французькій офіційній промові для реалізації відповідних стратегій і тактик.

Об’єктом дослідження є офіційні промови, які проголошувалися публічно президентом Франції Ніколя Саркозі та прем’єр-міністром Франції Франсуа Фійоном в період їх перебування у владі на відповідних офіційних посадах (2007-2012 роки).

Предметом дослідження є комунікативно-жанрова специфіка текстів офіційного публічного виступу, яку обумовлено комунікативною ситуацією, а

також лінгвістичні особливості офіційної промови французькою мовою на лексичному, синтаксичному, морфологічному й стилістичному рівнях.

Методи дослідження обрано з урахуванням його теми, мети та задач. Аналіз мовного матеріалу здійснювався за допомогою загальнонаукових методів (описовий, порівняльно-зіставний) та спеціальних лінгвістичних методів (контекстуальний аналіз, комунікативний аналіз, лексико-семантичний аналіз, дискурсивний аналіз). Завдяки методу контекстуального аналізу виявлено екстралінгвальні параметри, які уможливають визначення мотивів та цілей мовця у комунікативній ситуації офіційної промови. Метод дискурсивного аналізу дозволив описати інтенції мовця та з'ясувати комунікативні стратегії й тактики, які використовуються в офіційній промові. За допомогою порівняльно-зіставного методу окреслено спільне та відмінне в лінгвопрагматичній організації жанрових різновидів французької офіційної промови. Методологічну основу складають положення та висновки загальної теорії комунікації.

Матеріалом дослідження послуговували он-лайн скрипти публічних виступів президента Франції Ніколя Саркозі і прем'єр-міністра Франції Франсуа Фійона за 2007-2012 роки. Загальний обсяг обробленого практичного матеріалу становить 150 офіційних промов (загальним обсягом близько 2000 сторінок) зазначених офіційних осіб. У дисертаційному дослідженні широко використовувалася електронна мережа Інтернет, а саме офіційні сайти президента та прем'єр-міністра Франції, що забезпечило оперативний доступ в процесі написання роботи до нових матеріалів, пов'язаних із сучасними подіями в політичному житті Франції та за її межами.

Наукову новизну одержаних результатів зумовлено тим, що вперше проведено комплексне лінгвопрагматичне дослідження сучасних офіційних публічних виступів на матеріалі французької мови; окреслено соціокомунікативні ролі офіційних мовців та запропоновано власну класифікацію жанрових різновидів офіційної промови.

Теоретичне значення роботи визначається тим, що його результати і отримані висновки є внеском у розвиток досліджень французької мови у таких

галузях сучасної лінгвістичної науки як жанрологія, комунікативна лінгвістика, лінгвопрагматика, політична лінгвістика, дискурсологія.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що основні положення та сформульовані висновки, викладені в дисертації, можуть бути використані у курсах стилістики французької мови, комунікативних стратегій, спецкурсах з франкомовної риторики, у практиці навчання студентів публічному мовленню та політичній комунікації французькою мовою.

На захист виносяться такі положення:

1. Офіційна промова є політичним інформативно-аргументативним жанром дискурсу, що складається з функціонально-значеннєвих ланок, поєднаних у єдине ціле для здійснення комунікативної інтенції адресата. Основною лінгвопрагматичною особливістю офіційної промови є домінування категорій інформативності та фасцинації, на реалізацію яких спрямовано функціонування всіх композиційних і лексико-семантичних ресурсів офіційного політичного дискурсу.

2. Відповідно до мети та комунікативно-референційної основи французькі офіційні промови поділяються на чотири жанрові різновиди: 1) декларативні промови; 2) суспільно-ритуальні промови; 3) інавгураційні промови; 4) передвиборчі промови. Крім цього, кожна промова має вектор орієнтації на внутрішню або на зовнішню політику.

3. Лінгвопрагматичну специфіку французької офіційної промови зумовлено програмованою комунікативною ситуацією та визначено обмеженнями, які на неї накладаються загальносуспільним, політичним, історичними, культурним контекстом. Реальна комунікативна ситуація створюється такими екстралінгвальними факторами, як місце та час проголошення промови, аудиторія (присутня або потенційна), і носить передбачуваний характер, що зводить до мінімуму корегування тексту промови під час його виголошення. Закладена в механізмі офіційної публічної промови ритуальність позначається на лінгвопрагматичному оформленні офіційного виступу.

4. Образ французького офіційного мовця є синтезом таких соціо-комунікативних ролей: інституційної, політичної, колективної та індивідуальної. Авторство офіційної промови є колективно-індивідуальним.

5. Використання відповідних комунікативних стратегій і тактик допомагає офіційному мовцю досягти мети свого виступу. Оскільки головною метою політичної комунікації є досягнення та утримання влади, то особливої значущості набувають стратегії та тактики впливу, спрямовані на переконання адресата у правильності позиції мовця, представлення її переваги відносно політичних противників.

6. Для здійснення впливу на аудиторію французькі офіційні особи вдаються до використання стратегій та тактик, зумовлених передусім інституційною та політичною складовою їх соціокомунікативної ролі. Інституційна домінанта виражається стратегіями інформування, прийняття рішення, обіцянки та стратегією моделювання образу адресата, орієнтованого на запрограмоване мовцем сприйняття промови. Особливу роль відіграють маніпулятивними стратегії, у яких реалізується політична домінанта офіційної промови: моделювання позитивного образу спільноти “своїх” та негативно конотованого образу ворога. Особистісна домінанта поєднує всі соціокомунікативні ролі в одне ціле використовуючи тактиці створення власного позитивного іміджу.

7. Для реалізації комунікативної мети та створення позитивного образу (власного та спільноти, яку він представляє) офіційний мовець використовує відповідні лінгвопрагматичні засоби: лексико-семантичне поле, яке виражає ідеї єдності та спільноти (*nous, les français; mes chers compatriotes; nous tous; mes chers amis*); морфо-синтаксичні конструкції, риторичні фігури, видільні конструкції.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях кафедри французької філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка і на наступних конференціях: Міжнародна наукова конференція,

присвячена 110-річниці від дня народження професора О.О. Андрієвської (Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 15 жовтня 2010 р.); Всеукраїнська конференція молодих вчених “Концепти та константи в мові, літературі та культурі” (Київ, КНУ ім. Тараса Шевченка, 14 квітня 2011 р.); II Міжнародна науково-практична конференція “Актуальні питання теорії та практики філологічних досліджень” (Пенза – Москва, 25-26 березня 2012 р.); Всеукраїнська наукова конференція за участю молодих учених “Людина і соціум у контексті проблем сучасної філологічної науки” (м.Київ, КНУ ім. Тараса Шевченка, 5 квітня 2012 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження викладено в чотирьох публікаціях автора (у фахових виданнях ДАК МОНмолодьспорт України) та в матеріалах трьох науково-практичних конференцій ([40], [41], [42], [43], що разом становить 2 друк. аркуші).

Структура дисертації визначається її метою, висунутими завданнями й логікою дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів із висновків до кожного з них, висновків, списку використаних джерел та 2 додатків. Загальний обсяг роботи становить 235 сторінок, з яких основний текст – 195 сторінок.

У вступі обґрунтовуються вибір теми дисертації та її актуальність, визначається головна мета дослідження та його конкретні завдання, об'єкт, предмет, методи і прийоми лінгвістичного аналізу, розкриваються наукова новизна, теоретична й практична цінність роботи, формулюються основні положення, що виносять на захист.

Перший розділ присвячено теоретичним засадам інтерпретації жанрів у лінгвістиці та сучасним напрямкам їх досліджень. З'ясовуються теоретичні проблеми вивчення офіційно-ділового жанру, зазначаються основні характеристики жанрового різновиду офіційної промови та особливості його функціонування з точки зору риторики, формулюється визначення жанрового різновиду офіційної промови.

У другому розділі надається класифікація офіційних промов президента і прем'єр-міністра Франції, їх структура та здійснюється детальний аналіз всіх

різновидів офіційних промов за 2007-2012 роки. Також досліджуються питання авторства в офіційній промові та функцій, які виконують офіційні промови.

Третій розділ присвячено аналізу етапів та прийомів аргументації офіційних мовців, риторичних засобів впливу на аудиторію, комунікативних стратегій і тактик, що використовуються ораторами в офіційних промовах, їх прагматичної спрямованості.

У висновках до кожного розділу й у загальних висновках подаються основні результати дослідження й зазначаються його подальші перспективи. У висновку узагальнюються отримані в процесі дослідження результати.

У списку літератури наводяться праці вітчизняних і закордонних авторів з тематики роботи. У додатках наведено списки публічних виступів президента і прем'єр-міністра Франції за 2007-2012 роки, які було досліджено в роботі.

РОЗДІЛ 1

ЖАНР ОФІЦІЙНОЇ ПРОМОВИ В ЛІНГВОПРАГМАТИЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

1.1 Сучасні теорії мовленнєвих жанрів

Останнім часом інтенсивно розвивається такий напрямок лінгвістики, як генологія – вчення про жанри мовлення. Основні категорії цієї галузі мовознавства, незважаючи на активний інтерес лінгвістів до них, досі не до кінця вивчено. “На даний час жанроцентризм претендує на лідерство, а вчення про жанри мовлення оформилося в особливий перспективний напрямок неолінгвістики, якому дано ряд іменувань (жанроцентризм, жанрологія, генологія, генристика), що свідчить про становлення цього наукового напрямку” [22, с.18]. Лінгвістами було встановлено кілька причин, які обумовлюють великий інтерес до еволюції генології. На думку Ф.С. Бацевича, найголовнішою причиною зацікавленості мовними жанрами є прагматизація лінгвістики, “її загальний рух до пошуку зв’язків між структурою мовних висловлювань і компонентами ситуації спілкування, передусім суб’єктами комунікації, зв’язком між ними, їх когнітивними, психологічними, соціальними, фізичними, ментальними та іншими характеристиками” [22, с.24].

Ф.С. Бацевич розглядає відомі в лінгвістичній літературі підходи до визначення лінгвістичної природи і сутності мовленнєвого жанру та пропонує базові підходи до вивчення цієї категорії. “Останнім часом все частіше мовні жанри сприймаються як прагматична соціопсихо-когнітивна категорія мовного коду, тобто мова в процесах спілкування, формування дискурсів, яка включає в себе способи подання типової ситуації в образі конкретних комунікативних тактик і комунікативних кроків розгортання дискурсу” [22, с.53].

Дослідження проблем жанру широко представлено в науковій літературі, однак і до сьогодні це питання залишається відкритим. М.М. Бахтін у свій час відзначав: “Вивчення природи висловлювання й різноманіття жанрових форм висловлювань має величезне значення для всіх майже областей лінгвістики й

філології” [21, с.41]. Про необхідність таких досліджень писали багато вчених, але й через десятиліття, наприклад, С. Гайда відзначає, що “дотепер питання про сутність жанру і його відношення до таких ключових понять, як мова, стиль, текст, залишаються дискусійними” [54, с.41].

Інтенсивне вивчення жанрів мовлення, яке в сучасній лінгвістиці активізувалося саме в останні десятиріччя, на сьогодні призвело до створення особливого напрямку антропоцентричного мовознавства – генології – “міждисциплінарного напрямку ..., що спирається на категорію первинних і вторинних жанрів”, який “може бути названий ... терміном антропологічна лінгвістика, соціокомунікативна стилістика” [46, с.48]. Розвиток мовознавства, спрямований останніми роками на комунікативно-функціональну стилістику, у сферу екстралінгвістичних міждисциплінарних досліджень, на взаємодію генології із суміжними дисциплінами – прагмалінгвістикою, стилістикою, риторикою, соціолінгвістикою, психолінгвістикою, лінгвокультурологією, лінгвістикою тексту – реалізувався у низці істотних для лінгвістичного наукового знання робіт. На сьогодні сформувалося кілька центрів (Москва, Волгоград, Єкатеринбург, Краснодар, Новгород, Омськ, Саратов, Київ, Львів), де послідовно вирішуються завдання опису й систематизації мовленнєвих жанрів, ведеться робота з розробки спеціальної метамови для опису мовленнєвих жанрів. Однак оскільки єдиної думки про мовленнєві жанри через розходження підходів дослідників до їх визначення немає, існує об’єктивна необхідність доповнити практичне дослідження вставними зауваженнями про те, як розуміється в роботі мовленнєвий жанр, й якими є методи його дослідження.

1.1.1 Теорія мовленнєвих жанрів М. Бахтіна

Стаття М.М. Бахтіна “Проблема мовленнєвих жанрів” виявилася першою теоретичною роботою, у якій було запропоновано визначення мовленнєвого жанру й здійснено спробу окреслити певну типологію мовленнєвих жанрів. Мовленнєвий жанр за М.М. Бахтіним – це висловлювання, яке має певний тематичний зміст, стиль і композиційну побудову. Усі ці складники зливаються у

висловлюванні в нерозривне ціле, і всі вони у той же час визначені специфікою сфери мовленнєвого спілкування. “Кожне окреме висловлювання, звичайно, індивідуальне, але кожна сфера застосування мови продукує свої відносно стійкі типи таких висловлювань, які ми й називаємо *мовленнєвими жанрами*” [21, с.51]. За М.М. Бахтіним, вміння говорити, це, перш, за все, вміння конструювати висловлення. Мовець навіть у вільному, спонтанному, невимушеному мовленні використовує певні жанрові форми, говорить тільки “певними мовленнєвими жанрами”, які дані йому, як дана рідна мова. [там само]. Автор дав відповіді на питання, які постали перед дослідниками мовленнєвих жанрів у другій половині ХХ століття і які й до сьогодні не мають остаточного вирішення. Усі подальші теорії мовленнєвих жанрів опираються на теорію М.М. Бахтіна, актуалізуючи різні її аспекти. Це питання, пов’язані з каналом комунікації, текстом і стилем, розрізненням первинних і вторинних, простих і складних жанрів, діалогічністю / монологічністю висловлювання, з визначенням поняття мовного задуму, або мети висловлювання. Увесь сенс полягає у тому, як М.М. Бахтін визначає висловлювання, які ознаки вчений поставив у відповідність висловлюванню: “авторський задум, або мовна воля мовця”, “зміна мовних суб’єктів” (можливість зайняти відповідну позицію), “специфічна завершеність висловлювання” – ніяк не обмежують його в обсязі. Тому текст для М.М. Бахтіна – це теж висловлювання, і він включає до переліку мовленнєвих жанрів як прості, або первинні, так і складні, або вторинні (літературні) жанри: “... потрібно підкреслити граничну різноманітність мовленнєвих жанрів: від короткої (у тому числі однослівної) репліки до багатотомного роману, наукового трактату” [21, с.57]. Визначальними для нашого дослідження представляються такі висновки М.М. Бахтіна:

1) між первинними (простими) і вторинними (складними) мовленнєвими жанрами існують істотні розходження; при цьому відзначається, що умовою виникнення вторинних мовленнєвих жанрів є художнє, суспільно-політичне, наукове та культурне спілкування;

2) первинні жанри трансформуються у складні;

3) оскільки “розходження між первинними й вторинними (ідеологічними) жанрами надзвичайно велике й принципове” [21, с.57], то дослідження тільки первинних жанрів призведе до “вульгаризації всієї проблеми” [там само].

Отже, М.М. Бахтіним були висунуті критерії похідності: первинні жанри є основою вторинності. Текст, або його фрагменти, які є реалізацією певного жанру, самі у свою чергу можуть представляти жанри, і синтактика жанрів усередині тексту сама по собі представляє явище, яке підлягає вивченню.

Конститутивною ознакою мовленнєвого жанру, за М.М. Бахтіним, є його діалогічність. М.М. Бахтін “розглядає мовленнєвий жанр в аспекті мовного спілкування – як факт соціальної взаємодії людей, як співвідношення й взаємодію значеннєвих позицій. Саме діалогічність і виступає у Бахтіна визначальною ознакою мовленнєвого жанру як одиниці мовленнєвого спілкування та діяльності людей” [21, с.61]. Висловлювання, обумовлено “змінюю мовних суб’єктів та ... із самого початку будується з урахуванням відповідних реакцій,... йому властива спрямованість до когось-небудь й адресованість” [там само]. Однак, говорячи про діалогічність висловлювань у цілому тексті й відзначаючи специфічність діалогічних відношень, М.М. Бахтін виводить аналіз за межі чистої лінгвістики, він вважає, що лінгвістика має справу з текстом, але не з твором, тому вивчення діалогічних відносин не зводиться ним до суто лінгвістичної проблеми. “Діалогічні відносини між висловлюваннями відносяться до металінгвістики. Вони в корені відмінні від можливих лінгвістичних відносин елементів як у системі мови, так і в окремому висловлюванні” [21, с.62]. Про своєрідність природи діалогу говорив й І.Р. Гальперін, особливо підкреслюючи його дієвий аспект: “Діалог опосередковано звернений і до читача. На відміну від монологу, де читач ніби осторонь спостерігає за ходом думки персонажа, діалог включає його в дію” [55, с.64]. Таким чином, тільки металінгвістичний підхід у вивченні мовленнєвих жанрів, сформульований М.М. Бахтіним, найбільш адекватно може прояснити їхню структуру.

М.М. Бахтін уперше формулює ідею близького взаємозв’язку соціальної реальності з реальністю мовною, називаючи жанри мовлення “приводними пасками від історії суспільства до історії мови” [21, с.48]. Науковець послідовно

розглядає вчення про жанри мовлення як одну із граней цілісної концепції культури, як “сукупність способів колективної орієнтації в дійсності з установкою на завершення” [21, с.49]. М.М. Бахтін визначає у своїх роботах екстралінгвальний фактор – називаючи його в дусі часу *ідеологією* – як форму суспільної свідомості, що проявляється в створенні функціонального стилю: “Кожна епоха й кожна соціальна група має свій репертуар мовних форм життєво ідеологічного спілкування” [21, с.52]. У теорії М.М. Бахтіна до складу центральних належать такі поняття, як “область ідеологічної творчості”, “суспільна психологія”, “ідеологічні системи”, “сфери й цілі соціального спілкування”, “сфери людської діяльності”. У сучасній термінології ця ідея одержала оформлення в дослідженнях *текстової модальності* [21, с.54]. Отже, саме текстова модальність є одним з пріоритетних напрямків досліджень сучасної жанрології.

1.1.2 Інші підходи до вивчення типологій мовленнєвих жанрів

У роботі В.В. Дементьєва і К.Ф. Сєдова “Теорія мовленнєвих жанрів: соціопрагматичний аспект” [72, с.71] запропоновано три дослідницьких напрямки. Перший напрямок, найближчий до ідей М.М. Бахтіна, розуміє вторинний мовленнєвий жанр як онтологічно похідний від первинного. Вторинний мовленнєвий жанр відрізняє від первинного сфера функціонування або стилістична обробка. Другий напрямок пов’язує первинні й вторинні мовленнєві жанри із рівнями абстракції текстової реальності. Третій напрямок розуміє вторинний мовленнєвий жанр як “тип текстів, насамперед діалогічних, структурним елементом яких виступає первинний мовленнєвий жанр (мовленнєвий акт)” [72, с.76]. Однак сказати, що зазначеними підходами вичерпується перелік областей вивчення мовленнєвих жанрів, було б неправильно. Так, Т.В. Шмельова термінологічно розширює межі вивчення мовленнєвих жанрів, пропонуючи *лексичний* підхід, який передбачає звернення до назв (імен) жанрів, тлумачення їхньої семантики, *стилістичний*, який узгоджується із традиціями літературознавства, а також *мовознавчий*. Під *мовознавчим* науковець розуміє “проведення досліджень у двох напрямках: вираховування моделей і вивчення їхніх втілень у різних мовленнєвих ситуаціях”

[194, с.57]. Даний підхід, просуваючись від автора, його задумів і попередніх умов спілкування до способів мовного втілення мовленнєвих жанрів, у яких для адресата закодована вся необхідна для успішного спілкування жанрова інформація, найбільшою мірою звернений до мовленнєвого жанру як феномена мовлення. М.Н. Кожина також звертається до екстралінгвістичного контексту, називаючи такі вихідні позиції при дослідженні мовленнєвого жанру на основі мовознавчого підходу: "...мовець, слухач (відносини між ними), зміст, що передається, умови й обставини творення мовленнєвих актів й мовленнєвих жанрів, мета спілкування (інтенції, наміру мовця), ситуація спілкування, сфера діяльності, спілкування й деяких ін." [110, с.215]. Звідси загальний і динамічний аспект: слово як дія і як діяльність.

Як видно, і перша, і друга думка щодо проблеми мовленнєвих жанрів передбачають використання розробленого в рамках теорії мовленнєвих актів дослідницького апарату.

Перспективними лінгвістичними дослідженнями щодо створення типології мовленнєвих жанрів є роботи, які включають у безпосереднє коло розгляду соціолінгвістичний аспект, що розуміється як вербалізація соціально значущих систем спілкування. Так, В.Є. Гольдін говорить про необхідність розглядати мовленнєві жанри в прагматичному аспекті, зосереджуючи увагу на пошуку "зв'язків між будовою мовних утворень і компонентами ситуації спілкування, включаючи до складу останніх насамперед суб'єктів комунікативної ситуації, відносини між ними, їхні знання й інтенції" [59, с.5]. Ідея зосередити увагу на стильових аспектах під час складання типології жанрів, на своєрідності складу та функціонування різних мовленнєвих жанрів у різних сферах спілкування простежується у М.Н. Кожині. При цьому науковець порушує питання про необхідність досліджувати синонімію й омонімію первинних мовленнєвих жанрів, підкреслюючи "мовознавчий критерій розрізнення полісемії й омонімії", що виникає, а також питання "подальшого вивчення специфіки вторинних жанрів у порівнянні з первинними й принципи трансформації останніх у складі перших; питання типології мовленнєвих жанрів й особливості їхньої структури: ступінь

їхньої стереотипності ... , а також їхні стилістичні функції й ін.” [110, с.216]. Проведені дослідження, як пропонує Т.В. Шмельова, могли б втілюватися не просто в спостереження над окремими жанрами або їх “пучками”, але у створення “енциклопедії мовленнєвих жанрів для всіх сфер спілкування, що стало б значним кроком у збагненні реалій мовлення, яке поки ще тільки починає відкривати свої таємниці дослідникам” [194, с.92].

Серед різноманіття підходів до створення типологій мовленнєвих жанрів найпоширенішими є три, які можна розглянути як взаємодоповнювальні. Це бахтінська типологія первинних і вторинних жанрів, основні положення якої були викладені вище, типологія, заснована на моделі мовленнєвих жанрів Т.В. Шмельової, і типологія текстових реалізацій жанру, запропонована К.Ф. Сєдовим.

До складу завершених теорій мовленнєвих жанрів, у яких задано основні жанротвірні ознаки, можна віднести концепцію Т.В. Шмельової. Як модель опису та систематизації мовленнєвих жанрів Т.В. Шмельова пропонує “анкету” мовленнєвого жанру. Ця анкета включає сім конститутивних ознак: “комунікативна мета автора”; “концепція автора”; “концепція адресата”; “диктумний (подійний) зміст”; “фактор комунікативного минулого”; “фактор комунікативного майбутнього” й, нарешті, “мовне втілення” [194, с.102]. З погляду комунікативної мети пропонується протиставити чотири типи мовленнєвих жанрів:

1) інформативні (мета – перації з інформацією, подання або запит, підтвердження або спростування);

2) імперативні (мета – сприяння здійсненню подій реальної дійсності: прохання, поради й т.д.);

3) етикетні, або перформативні (формують події соціальної дійсності: вітання, поздоровлення й т.д.);

4) оцінні (мета – співвіднести вчинки, якості й всі інші маніфестації учасників спілкування із прийнятою в даному суспільстві шкалою цінностей).

Пояснюючи ознаки, що входять до анкети мовленнєвого жанру, Т.В. Шмельова звертає увагу на важливість розрізнення тимчасових перспектив.

Так, наприклад, в “комунікативному образі минулого” фіксуються відповідні реакції на інші жанри (наприклад, жанри *відмови, відповіді, спростування*), а в тимчасовій перспективі диктуму “серед інформативних наративних мовленнєвих жанрів *спогад* і *прогноз* як жанри з перфектною і футуральною перспективою диктуму” [194, с. 102-103].

Важливість дослідження “мовного втілення” визначає хоча б той факт, що це перше, що “одержує адресат, із чого він вичитує інформацію про автора, його комунікативні наміри, минуле й заплановане майбутнє автора” [194, с.103]. Дослідницька шкала можливостей “мовного втілення” постійно поповнюється новими характеристиками. Так, Т.В. Шмельова пропонує включити до неї характеристики клішованість / індивідуальність, мінімальність / максимальність словесного вираження, експліцитність / імпліцитність прояву.

Таким чином, за допомогою вивчення реального спілкування в соціумі, оформленого в мовленнєві жанри епохи, дослідник може зрозуміти закони, що панують у соціальних сферах, – закони взаємодії мови та культури, держави та людини.

Детальна класифікація мовленнєвих жанрів повсякденного спілкування, яка передбачає виділення рівнів і підрівнів, була запропонована саме К.Ф. Седовим. К.Ф. Седов використовує поняття гіпержанру, жанру, субжанру й жанроїду. Так, *гіпержанр* – “це такі мовні форми, які супроводжують соціально-комунікативні ситуації, що поєднують у своєму складі кілька жанрів” [72, с.84], це жанр, що поєднав інші жанри. “Незавершеність норм внутріжанрового поводження дозволяє виділити ... перехідні форми, які усвідомлюються мовцями як нормативні, але розташовуються у міжжанровому просторі” [72, с.86]. *Субжанр* – термін, який позначає жанрові форми, що представляють собою “одноактні висловлювання, які складаються з однієї понадфразової єдності і які здатні входити у власне жанри на правах тактик” [72, с.87].

Поділяючи жанри на риторичні та нериторичні у порівнянні, на думку К.Ф. Седова, із вторинними й первинними жанрами М.М. Бахтіна дослідник говорить про те, що “риторичні жанри – це способи оформлення публічної,

переважно, “позапрактичної” соціально значущої взаємодії людей” [72, с.87]. Елемент спланованої, свідомо використаної побудови мовлення і вживання у ній певних мовних засобів відрізняє жанр риторичний від нериторичного, що функціонує, як правило, у ситуації неофіційного, непублічного спілкування.

Намагаючись визначити якісні протиставлення вищезгаданих жанрів, дослідник також пропонує синонімічні визначення, у виборі яких він керується розумінням суспільної цінності комунікації як засобу взаємодії людей: “Фактор публічності-непублічності не має характеру бінарного протиставлення, а швидше за все являє собою два крайніх полюси, між якими ознака публічності може проявлятися із силою, яка наростає або убиває” [72, с.89].

Розвиваючи ідею М.М. Бахтіна про те, що вчення про жанри мовлення є однією із граней цілісної концепції культури, В.А. Салімовський пропонує розуміння жанру як об’єктивованої в текстах форми здійснення духовної соціокультурної діяльності, що відповідає певним принципам “ідеологічного переломлення буття” [153, с.226]. Співвідносячи *культурний зразок і жанр мовлення*, вчений наводить типові для цих категорій характеристики:

- 1) об’єктивність стосовно індивіда й нормативності;
- 2) історичність і реагування на зміни, що відбуваються в житті;
- 3) оцінне ставлення до дійсності;
- 4) розмаїтість і різноманітність, що диференціюються і ростуть у міру розвитку й ускладнення даної сфери;
- 5) можливість бути опорою для творчої реалізації.

Крім того, як підкреслює В.А. Салімовський, “важливою характеристикою мовленнєвих жанрів є властива всім культурним зразкам функція інтеграції індивідів у соціум” [153, с.234].

У процесі комунікації один з учасників використовує засоби спілкування для передачі свого емоційного стану, переслідуючи певну комунікативну мету. Тому для вдалого здійснення комунікативного акту головним фактором є інтенція відправника інформації і його комунікативна мета.

Т. Ван Дейк [70] виявляє три типи внутрішніх систем здійснення комунікативного акту: систему знань і переконань; систему бажань і потреб; систему оцінки і надання переваг. Залежно від наявності цих трьох типів внутрішніх систем мовного акту комунікації утворюється структура спілкування. Дословесна діяльність визначає межі майбутнього процесу спілкування і попередньо визначає його можливий результат, достовірність отримання необхідної інформації або бажаної реакції від співрозмовника [70, с.20].

Комунікація, взаємодія і контакт розкриваються в процесі розгортання діалогу. За М.Н. Кожиною комунікативність присутня в усіх формах мовної діяльності, тобто будь-яка мова є діалогічною. У діалогічній промові два або більше комуніканти вступають в комунікативний контакт, обмінюються інформацією, думками, враженнями [110, с.40].

Для того, щоб мовленнєвий акт відбувся успішно, відправник інформації повинен побудувати вислів за всіма правилами граматики конкретної мови, яка мала б зміст і референцію – співвідношення з дійсністю, надати вислову цілеспрямованість, перетворити його на іллокутивний акт. Для досягнення бажаного результату відправник інформації повинен придати висловленню певну іллокутивну силу, комунікативну мету.

У процесі дискурсу головним об'єктом спілкування виступають адресат і адресант. Перед початком передавання інформації учасники комунікації проходять кілька етапів: зародження ідеї, вираження ідеї на рівні слова, жесту або інтонації. Головним суб'єктом дискурсу є особистість, яка створює модель спілкування і закладає фундамент для майбутнього акту спілкування, орієнтує дискурс в певному напрямі, надаючи йому соціокультурного і власне індивідуального забарвлення. Дискурсу властивий інтенціональний характер, тому під час проведення дискурсивного аналізу беруться до уваги не тільки лінгвістичні об'єкти, а й результати певних форм соціальної діяльності.

1.1.3 Сучасні теорії мовленнєвих актів

Сучасна генологія являє собою сполучення різних підходів: крім теорії мовленнєвих жанрів М.М. Бахтіна, теорії функціональних стилів значне місце посідає також теорія мовленнєвих актів. Перефразовуючи висловлювання Дж. Серля, який писав: “Всупереч поширеній думці одиницею мовленнєвого спілкування є не символ, не слово, не речення й навіть не конкретний екземпляр символу ..., а *створення* цього конкретного екземпляра в ході здійснення мовленнєвого акту” [155, с.25], А. Вежбицька формулює вихідне, базове для теорії мовленнєвих актів положення: “Універсум мовлення не організується ані словами, ані реченнями: він створюється висловлюваннями (мовленнєвими актами)” [47, с.114].

Головна відмінність концепції мовленнєвих жанрів М.М. Бахтіна від теорії мовленнєвих актів, ґрунтується на різниці дослідницьких позицій, соціологічних у мовленнєвих жанрах і психологічних у теорії мовленнєвих актів. Принципово соціолінгвістичний погляд на проблему змушує вчених робити акцент на діалогічній природі комунікації. У теорії мовленнєвих актів “як одиниця, що служить об’єктом аналізу, виступає лише окреме висловлювання ..., як правило, поза діалогом, і зміст аналізу найчастіше не враховує всього різноманіття факторів реального спілкування” [34, с.95]. Прагматичний аспект мовленнєвого акту, що трактується як дія, і комунікативний аспект мовленнєвого жанру, що інтерпретується як взаємодія, дозволяє дослідникам шукати вирішення проблеми співвідношення мовленнєвого жанру із мовленнєвими актами.

Мова як складовий компонент соціального спілкування утворюється за допомогою системних мовних знаків та мовленнєвої діяльності. Мовленнєвий акт розглядається нами як інтенціональна цілеспрямована, конвекційна дія відправника інформації, який є складовою комунікативного акту поряд з комунікативною дією слухача і комунікативною ситуацією. Як зазначає Н.Д. Арутюнова, мовленнєвий акт – це цілеспрямована мовленнєва дія, яка відбувається відповідно до принципів та правил мовної поведінки, прийнятих в даному суспільстві; одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, яка

розглядається в межах прагматичної ситуації. Саме послідовність мовних актів створює дискурс [7, с.102].

Розглядаючи проблему співвідношення мовленнєвих актів і мовленнєвих жанрів, Ф.С. Бацевич говорить про три групи прагмалінгвістичних концепцій [22, с.15]. До першої групи він відносить виключно теорії англоамериканських мовленнєвих актів, де теорія мовленнєвих жанрів повністю ігнорувалася. До цієї групи ним віднесено таких лінгвістів, як Левінсон, Майбауер та ін. До другої групи належать виключно теорії мовленнєвих жанрів, які ігнорують існування теорії мовленнєвих актів. До цієї групи Ф.С. Бацевич відносить таких лінгвістів, як В.Є. Гольдін та ін. До третьої групи належать теорії, в яких гідне місце знаходять як теорія мовленнєвих актів, так і теорія мовленнєвих жанрів. До цієї групи належать лінгвісти В.В. Дементьєв, М.Ю. Федосюк, А. Вежбицька та ін. У межах цих теорій є як загальні, так і відмінні риси. До загальних рис належить облік ситуативного контексту, функціональної орієнтації мовного висловлювання. Що ж до відмінностей між теорією мовленнєвих актів і теорією мовленнєвих жанрів, то М.М. Бахтін вважає, що мовленнєві жанри є тематичними, композиційними та стилістичними типами висловлювань, науковець вкладає у це поняття передусім текстостилістичний зміст [47, с.19]. Прихильники теорії мовленнєвих актів відзначають синтаксичний характер мовленнєвих актів і визначають їх як висловлювання з конкретною метою, текстовий рівень в даному випадку не враховується.

Цікавим з цієї точки зору представляється дослідження А. Вежбицької. У роботі “Мовленнєві жанри” вона пропонує “для виходу з глухого кута в надзвичайно важливій для мовознавства ... теорії мовленнєвих актів ... почати з перенесення акценту з поняття “мовленнєвий акт” на бахтінське поняття “мовленнєвий жанр” [47, с.112]. Науковець вказує на існуючу термінологічну оману, яка проявляється в тому, що під “мовленнєвими актами” і донині розуміються насамперед “висловлювання дуже короткі, одноразові, однофразові” [47, с.112].

Мовленнєві акти – це насамперед окремі репліки, які мають певний вплив на адресата, а мовленнєві жанри, за М.М. Бахтіним, це засоби соціальної взаємодії

[21, с.79]. Отже, можна стверджувати, що мовленнєві акти не відображають увесь процес міжособистісної комунікації, у той час як мовленнєві жанри спрямовані на описування і організацію процесу спілкування.

Теорія мовленнєвих жанрів виходить за межі виключного дослідження мови, переходячи до рівня літературної теорії. Крім того, теорію мовленнєвих жанрів ще не можна вважати термінологічно усталеною, у той час як у теорії мовленнєвих актів вже чітко визначено коло уживаних термінів [21, с.26].

Ф.С. Бацевич зазначає, що відмінності між теорією мовленнєвих актів і теорією мовленнєвих жанрів є ієрархічними, тобто мовленнєві жанри складаються із сукупності мовленнєвих актів. Такої думки дотримуються В.В. Дементьєв, Т.В. Шмельова, А. Вежбицька. Між поняттями “мовленнєвий акт” і “мовленнєвий жанр” існують складні співвідношення, в межах одного мовленнєвого жанру можуть подаватися кілька мовленнєвих актів. Крім цього, за комунікативною природою типологія мовленнєвих актів, яку виділено Дж. Остіном і Дж. Серлем, є недосконалою, оскільки з її допомогою важко виділити й ідентифікувати окремий мовленнєвий жанр, наприклад, один і той же мовленнєвий акт може входити до складу кількох мовленнєвих жанрів, і навпаки, в одному типі мовленнєвого жанру можуть зустрічатися різні мовленнєві акти. Тому, на думку Ф. Бацевича, від мовленнєвого акту немає прямого переходу до дискурсу, що включає комунікативні стратегії і тактики учасників спілкування, моделювання ситуативного утримання [22, с.23]. Тобто для адекватного розуміння природи й організації дискурсу необхідна ще одна категорія, яка врахувала б не лише загальні інтенції учасників спілкування, а й інші складові чинники комунікативної діяльності людей. Такою категорією може бути мовленнєвий жанр.

З іншого боку, мовленнєві акти – це окремі репліки в діалозі, які мають окреме функціональне значення, функціональну дію і комунікативну мету в конкретному комунікативному контексті. Послідовність мовленнєвих актів утворює дискурсивну єдність. Однак для переходу від мовленнєвих актів до дискурсу необхідна проміжна категорія, яка поєднувала б комплексне уявлення про інтенції учасників спілкування, складові і чинники комунікативної діяльності

мовців. Іншими словами, категорія, яка змогла б охарактеризувати власне характер комунікативного процесу, об'єднати мовні акти як окремі комунікативні категорії. Такою категорією, за Ф.С. Бацевичем, є мовленнєвий жанр [22, с.26]. Отже, ґрунтуючись на теорії Ф.С. Бацевича, мовленнєвий жанр можна визначити як тематично, композиційно і стилістично усталені типи повідомлення – носії мовленнєвих актів, об'єднаних метою спілкування, задумом відправника інформації з урахуванням особистості адресата, контексту і ситуації спілкування.

Однак із функціональної точки зору, вважає А. Вежбицька, мовленнєві акти не можуть вимірятися кількісно. Знімаючи опозицію “акт – жанр”, переносячи акцент із поняття “мовленнєвий акт” на бахтінське поняття “мовленнєвий жанр”, А. Вежбицька також пропонує використати в дослідженні мовленнєвих актів апарат, створений у свій час Дж. Остінім. Метод А. Вежбицької полягає в “моделюванні кожного жанру за допомогою послідовності простих речень, що виражають мотиви, інтенції й інші ментальні акти мовця, як визначають даний тип висловлювання” [47, с.117].

Завданням А. Вежбицької є створення єдиної площини аналізу висловлювань, де в одне ціле пов'язані “прості, часом однофразові питання й відповіді”, а також “складні літературні, наукові, публіцистичні або адміністративні форми” [47, с.118]. На її думку, “таку площину можна знайти, опираючись в аналізі на елементарні ілокутивні компоненти, які відповідають простим ментальним актам мовців” [47, с.118]. Отже, спільністю дослідницької моделі є мета, комунікативна інтенція, або, у термінології Дж. Серля, “ілокутивна ціль”. “Щоб визначити мовленнєві жанри в експлікаційній моделі, – вважає А. Вежбицька, – потрібно насамперед виділити основну комунікативну мету кожного жанру”, а потім розкласти всі жанри на “їхні мотиви, які конституюють їхні емоції, позиції тощо” [47].

У висловлюванні А. Вежбицькою точці зору щодо методів дослідження мовленнєвих жанрів важливим, на думку С. Гайди, є також звернення до “семантики елементарних змістів, у якій значення виражається спеціальною, кодифікованою семантичною мовою, але не штучною; ... цей метод припускає моделювання

кожного жанру через низку речень, що виражають наміри й інші розумові акти мовця” [54, с.73].

Однак між теорією М. Бахтіна й теорією мовленнєвих актів є істотні розходження. Тут доречно знову звернутися до поділу мовленнєвих жанрів М. Бахтіним на первинні й вторинні. При детальнішому розгляді теорії мовленнєвих актів стає зрозумілим, що об’єктом дослідження тут є саме первинні мовленнєві жанри, тоді як вторинні не розглядаються зовсім. “Головне розходження полягає в тому, що теорія мовленнєвих актів звернена до сфери дій, тоді як вчення про мовленнєві акти – до сфери текстів, висловлювань як результатів дій” – зазначає Т.В. Шмельова, порівнюючи підхід до проблеми мовленнєвих жанрів у М.М. Бахтіна і у прагматиці [194, с.70]. Однобічну спрямованість теорії мовленнєвих актів відзначає і М.Н. Кожина: “Саме визначальний принцип діалогічності, взаємодії з адресатом (а не тільки впливу на нього) і мовознавчий (а не лише системно-мовний, граматичний) підхід до досліджуваного об’єкта й тлумачення поняття мовленнєвого жанру помітно відрізняє концепцію М.М. Бахтіна від учення представників теорії мовленнєвих актів” [109].

Звертаючись до досліджень А. Вежбицької, С. Гайди та А.Г. Баранова, відзначимо, що при складанні жанрової моделі кожний, тією або іншою мірою, використовує поняття “рівня”. Так, А. Вежбицька пропонує виділяти три рівні – мовленнєвий акт, мовленнєвий жанр й ілокутивний компонент [47, с.96]. У роботі А.Г. Баранова жанри організуються за ступенем убунання абстрактності: текстотип, субтип, жанр, когніотип, текст [15, с.88].

При виділенні рівнів, як вважає С. Гайда, необхідно враховувати як “перцептивну подібність між екземплярами того самого жанру, так і різницю між жанрами. ... *Верхня частина* систем жанрів стикається з відповідними вищими системами – текстовими зразками, пов’язаними із суспільно-комунікативними ситуаціями, що переважають в основних сферах людської діяльності. Між цим “родовим” рівнем і жанровим також можна говорити про підрівні, про макрожанри, блоки й жанрові мікросистеми” [54, с.104]. Ієрархічна типологія не припускає, як підкреслює дослідник, подання абсолютно самостійних і незалежних

один від одного явищ, оскільки всі “елементи системи виростають у спільному вживанні разом з іншими жанрами, конкурують і доповнюють один одного” [54].

1.1.4 Типи мовленнєвих жанрів

На сьогодні існує досить багато класифікацій мовленнєвих жанрів, побудованих на різних підставах. Однією з найбільш відомих є модель, запропонована Т.В. Шмельовою [194, с.17]. Концепція мовленнєвих жанрів Т.В. Шмельової ґрунтується на жанрі-висловлюванні, який має певні жанроутворюючі ознаки і є результатом мовної дії, тобто акту. Розроблена Т.В. Шмельовою “анкета” мовленнєвого жанру в якості головної, типологічно значимої ознаки містить ознаку “комунікативна мета”, що є по суті поняттям “ілокутивна сила висловлювання”. Всього ж ця анкета складається з семи пунктів:

- 1) комунікативна мета жанру;
- 2) образ автора: “інформація про нього як про учасника спілкування, яка включена в типовий проект жанру”;
- 3) образ адресата: типові уявлення про адресата;
- 4) образ минулого: інформація про попередні епізоди спілкування;
- 5) образ майбутнього: інформація про подальші епізоди спілкування;
- 6) диктумний (подійний) зміст: “вносить обмеження у відбір інформації про світ і вносить диференціацію більше приватного характеру, аж до розрізнення конкретних мовленнєвих жанрів”;
- 7) мовне втілення: спектр лексичних і граматичних ресурсів жанру [194, с.24].

Перші шість пунктів відносяться до реальностей дійсності і спілкування, і тільки останній пункт торкається власне мовних особливостей. Ось що говорить Т.В. Шмельова про ієрархію цих ознак: “Якщо говорити про ієрархію жанроутворюючих параметрів мовленнєвих жанрів, то слід сказати, що лінгвістично найбільш важливим є саме параметр мовного втілення ... Створити детальний опис мовного втілення мовленнєвого жанру – і означає представити його портрет ...” [194, с.26].

Ця модель, дійсно, охоплює різні аспекти мовленнєвих жанрів і має великий пояснювальний потенціал, але і вона перестає працювати у разі, якщо ми, наприклад, маємо справу зі складними перехідними жанровими формами або ж з близькоспорідненими жанрами. Предметом критики став і “прагматичний” крен цієї моделі: “... у традиції, що йде за мовленнєвоактовим (ілокутивним) аналізом, – що значною мірою йде за Бахтиним, – мова, у тому числі мовленнєві жанри, розглядається передусім з точки зору того, “що” хотів сказати той, що говорить, а також “що” сприйняв той, що слухає, але не “про що” була мова. Цей “прагматичний” крен виправляє пункт – тип диктумного (подійного) змісту того, що говорить” [194, с.28].

Модель опису жанрів, яку запропоновано Т.В. Шмельовою, відображає позицію автора-творця. У моделі послідовно описуються параметри відповідно до умови руху від задуму висловлювання до його втілення: комунікативна мета, концепції автора й адресата, образи комунікативного минулого й майбутнього, тип подійного змісту, мовне втілення. Ця модель може бути використана у зворотньому порядку для опису жанру з позиції адресата, тому що мовне втілення – це перше, що “одержує” адресат, з чого він розуміє комунікативні наміри автора.

Різні підходи до явища жанру в стилістиці й генології визначили різне співвідношення таких понять, як “стиль” і “жанр”. У стилістиці склалася традиція розгляду жанру як більш часткового поняття стосовно стилю.

Інша точка зору щодо співвіднесення понять “стиль” й “жанр” була висловлена М.М. Бахтиним [21, с.9]: “Стиль входить як елемент у жанрову єдність висловлювання”. Дане положення вимагає пояснення. Стверджуючи, що стиль – це “елемент” жанру, М.М. Бахтін виходив із визначення предмета стилістики в 50-ті роки ХХ ст., коли вивчалися закономірності відбору і вживання засобів мови, тому стиль ним розуміється як відбір словникових, фразеологічних і граматичних засобів мови. Протягом останніх десятиліть предметом функціональної стилістики стали не тільки закономірності відбору і вживання засобів мови, але й способи здійснення текстової діяльності й типи організації мовних утворень, вивчення яких ведеться на різних рівнях абстракції, а не тільки на жанровому рівні. Таким чином,

проблематика досліджень функціональної стилістики й генології перехрещується, а протиставлення понять “стиль” й “жанр” стає умовним.

В ході застосування на практиці модель мовленнєвих жанрів Т.В. Шмельової потребувала внесення уточнень. З такою необхідністю зіткнулася Н.Б. Лебедєва при роботі з жанрами природної письмової мови. Нею було створено комунікативно-семантичну модель жанрів природної письмової мови [122, с.118]:

“Вона має мету врахувати максимальне число субстанціональних учасників і несубстанціональних компонентів, що об’єднуються в категорію “фацієнта”, що конституують природну письмову мову, і параметри (функціональні ознаки) фацієнтів ... Модель конституують такі фацієнти:

- 1) Автор (“Хто”?);
- 2) Комунікативно-цільовий пацієнт (“Навіщо”?);
- 3) Адресат (“Кому”?);
- 4) Об’єкт комунікації – знак (“Що”?), що включає диктумний зміст і мовне втілення;
- 5) Графіко-просторовий параметр (“Як”?);
- 6) Знаряддя, засіб (“Чим”?);
- 7) Субстрат, матеріальний носій знаку (“На чому”?);
- 8) Носій субстрату (“У чому”?);
- 9) Середовище (“Де”?);
- 10) Час сприйняття знаку (“Коли”?);
- 11) Фацієнт “Хід комунікації”;
- 12) Фацієнт “Соціальна оцінка”.

Перші чотири пункти запозичено з моделі Т.В. Шмельової, необхідність введення інших підказана специфікою об’єкту дослідження – жанрами природної письмової мови (як відрізнити графіті, вітальну листівку, запис в книзі скарг і пропозицій та ін.).

Таким чином, універсальна модель Т.В. Шмельової може бути доповнена і трансформована в приватні моделі жанрів різних видів і сфер спілкування.

А.Н. Баранов [15, с.21] виділяє чотири типи мовленнєвих жанрів:

- 1) первинні (прості), близькі до мовних актів;
- 2) первинні (складні), рівні діалектичному тексту;
- 3) вторинні (прості), такі, що є функціонально-смысловими елементарними текстами (опис, оповідання і тому подібне);
- 4) вторинні (складні), включаючи нижчі мовленнєві жанри в трансформованому виді.

Розглянувши класифікацію мовленнєвих жанрів, запропонованих Т.В. Шмельовою, вважаємо, що під мовленнєвими жанрами можна розуміти форми життєвого спілкування, що склалися, характерні для певної групи людей, закріплені побутом і обставинами. Та або інша ситуація повсякденного спілкування, по суті, є повторенням ситуації, що вже існувала до неї.

Отже, *жанр* – це стала форма висловлювання, стійкий тип побудови повідомлення, фрази. Володіння тією або іншою мовою полягає в знанні форм побудови висловлювання в кожній конкретній ситуації. При комунікації співрозмовники обмінюються висловлюваннями, які відбивають специфічні умови і наміри тих, що говорять, через тему повідомлення або висловлювання, стиль (мовленнєві засоби), композицію.

Усі ці три компоненти взаємообумовлені, нерозривно пов'язані між собою, детерміновані тими соціальними умовами, в яких відбувається комунікація. Ми у своїй промові використовуємо конкретні, як нам здається, індивідуальні висловлювання, але залежно від ситуації спілкування, учасників комунікації ми обираємо ті або інші форми для вираження своїх думок і намірів.

О.М. Орлов, створюючи типологію мовленнєвих жанрів економістів, враховує загальні ознаки (первинність/ вторинність жанру, наявність/ відсутність зв'язку мови з іншими висловлюваннями; співвідношення з типами мови по меті) і приватні ознаки [138, с.17]:

- а) предмет змісту й основні установки;
- б) специфіка жанру;
- в) адресант – адресат: характер спілкування;

- г) специфіка мовної ситуації;
- д) атмосфера спілкування;
- е) комунікативні завдання;
- ж) основна мета;
- з) структурні частини тексту;
- и) лексичний рівень тексту;
- к) синтаксичний рівень тексту.

Без сумніву, усі перераховані параметри істотні для характеристики жанрів.

Т.В. Анісімова описує систему жанрів, використовуючи розділення на три рівні по мірі абстрактності ознак, покладених в їх основу [2, с.118]. Перший рівень, системний, описує глобальні ознаки, властиві усім без виключення жанрам відповідної групи. Другий рівень, стратегічний, включає загальні ознаки, які відрізняють один жанр від іншого в процесі задуму мови. На цьому рівні задається жанровий стандарт, яким оратор повинен згодом керуватися при розробці тексту мови. Третій рівень, в основу якого покладені найменш абстрактні ознаки, що стосуються форми висловлення, дістав назву тактичного. Він описує особливості того або іншого жанру як конкретного мовного твору:

1. Системний рівень:

- 1) первинність / вторинність жанру;
- 2) наявність / відсутність зв'язку мови з попередніми і подальшими висловлюваннями;
- 3) співвідношення з типами мови по меті.

2. Стратегічний рівень:

- 1) ситуація;
- 2) оратор;
- 3) аудиторія;
- 4) завдання жанру;
- 5) типовий зміст.

3. Тактичний рівень:

- 1) аргументація;

2) композиція.

4. Чинники, що руйнують жанровий канон.

Ознаки, покладені в основу стратегічного рівня, важливі передусім на етапі орієнтування, коли той, хто говорить усвідомлює особливості мовної ситуації, адресата, виявляє комунікативну мету. Ознаки тактичного рівня є визначальними на етапі планування, коли намічаються загальні вимоги до формулювання змісту і мовленнєвих засобів, і на етапі реалізації висловлювання, його втілення в мові. А чинники, що руйнують жанр, нагадують про необхідність контролю як в процесі створення того або іншого жанру, так і під час його мовленнєвого втілення.

1.2 Традиції дослідження офіційно-ділових жанрів у сучасній лінгвістиці

Дослідження офіційно-ділових жанрів у лінгвістиці, починаючи з другої половини ХХ століття, інтенсивно розвивається в межах функціональної стилістики. Теоретичне осмислення офіційно-ділова промова одержала у 60-70 рр. ХХ століття у зв'язку з розробкою параметрів класифікації функціональних стилів.

Аж до 80-х рр. ХХ століття стилістика вивчала закономірності відбору та використання різнорівневих мовленнєвих засобів, специфіку і мовну системність функціональних стилів (макростилів). Хоча головним об'єктом вивчення були макростилі, а жанрова проблематика відходила на другий план, розроблені теоретичні основи функціональної стилістики визначили загальний підхід до подальшого стилістичного аналізу жанрів.

У стилістичних дослідженнях другої половини ХХ століття були описані специфічні для офіційного мовлення одиниці різних мовних рівнів, визначені особливості їхнього функціонування. Новий етап у розвитку стилістики був пов'язаний з аналізом цілого тексту. У функціональній стилістиці повідомлення співвідноситься з його екстралінгвальною основою.

Довгий час у центрі уваги дослідників перебували законодавчі тексти, частково досліджувалися дипломатичні тексти. Значно розвинувся методичний

аспект, що знайшло відображення у виданнях, присвячених рекомендаціям з дотримання функціонально-жанрової норми, раціонального використання мовних засобів в адміністративно-канцелярських документах і підвищення ефективності спілкування у сфері ділового листування.

Дослідження жанрів у сучасній лінгвістиці проводиться з урахуванням фундаментальних основ функціональної стилістики. Функціонально-стилістичне трактування жанру було запропоновано В.А. Салімовським. В його основі лежить думка про глибинну детермінованість мовлення відповідним видом духовної соціокультурної діяльності [153, с.19].

Крім традиційного стилістичного підходу у вивченні жанрів, у сучасній лінгвістиці розвиваються лексичний і мовознавчий підходи. Лексичний підхід є тісно пов'язаним з теорією мовленнєвих актів і передбачає звертання до назв жанрів, тлумачення їхньої семантики. Найбільш яскраво такий підхід реалізовано в дослідженнях А. Вежбицької, у яких теорію *семантичних примітивів* використано для опису ілокутивної мети різних жанрів. Виявлення семантики елементарних змістів передбачає моделювання жанрів через низку речень, що виражають наміри й інші розумові акти мовця. У мовознавчому підході, який максимально розвиває ідеї М.М. Бахтіна, жанр розглядається як особлива модель висловлювання, а мета досліджень вбачається у вирахуванні моделей і вивченні їхнього втілення у різних мовленнєвих ситуаціях.

Увагу лінгвістів до мовленнєвого жанру на межі століть викликано інтересом до проблеми людського фактора в мові, який невпинно зростає.

По-перше, у межах даного дослідження вважаємо цінною думку, висловлену А.А. Ушаковим про те, що “законодавство є не тільки явищем права, а і явищем літератури”, і тому його треба розглядати як твір (“законодавчий твір” в термінології А.А. Ушакова) [172, с.78], як зразок літературної мови. Вважаємо правомірним усе сказане про законодавчі документи перенести і на жанри інших сфер офіційно-ділового спілкування – адміністративні та дипломатичні.

По-друге, жанр розглядається як одиниця мовленнєвого спілкування, а не як тип тексту. Отже, у жанрі, що являє собою “ланку” в комунікації, за допомогою

певних мовленнєвих засобів реалізується його комунікативно-прагматична спрямованість. Специфічність спілкування в офіційній сфері полягає в тому, що офіційна промова має на меті спрямування висловлювання адресатові з метою спонукати його до відповідної реакції (вербальної або невербальної).

По-третє, жанр досліджується як реалізація типової мовленнєвої ситуації. При розгляді будь-яких жанрів (мовних творів) досліджуються й співвідносяться такі групи понять, як екстралінгвальні фактори (сфера спілкування, форма свідомості, зміст, адресант, адресат, суб'єктно-адресатні відносини) і компоненти жанру (композиція, зміст, мовленнєве оформлення). Під час вивчення офіційно-ділових жанрів важливо враховувати вплив сфери спілкування і форми суспільної свідомості на формування типізованих адресантів й адресатів офіційно-ділового мовлення, основну та додаткову цілі спілкування, що формують різні суб'єктно-адресатні відносини. Жанровий канон складається з композиційних, змістовних й мовних (стильових у М.М. Бахтіна) особливостей: “Усі ці три моменти – тематичний зміст, стиль і композиційна побудова – нерозривно пов’язані в цілому висловлювання й однаково визначаються специфікою даної сфери спілкування” [21, с.49], тому жанр розглядається як триєдність композиції, змісту і мовленнєвого оформлення. Безумовно, екстралінгвальні фактори, що формують сам жанр, і компоненти жанру є взаємозалежними: сукупність екстралінгвальних чинників формує певний жанр спілкування, а компоненти жанру відбивають комунікативну ситуацію.

1.3 Основні лінгвопрагматичні характеристики жанру офіційної промови

Термін “дискурс” є одним із найбільш уживаних у сучасній лінгвістичній науці, а саме поняття “дискурс” постає як складне комунікативне явище, не тільки пов’язане з актом створення певного висловлення, але й як явище, яке має зв’язок зі значною кількістю екстралінгвальних факторів – знань про світ, намірів, настанов і конкретних цілей комуніканта, який проголошує промову. Дискурс є

складним, багат шаровим мовленнєвим утворенням, на яке впливає безліч чинників. Далі ми розглянемо особливості такого виду дискурсу як політичний, бо офіційна промова реалізується саме у політичному дискурсі.

1.3.1 Специфіка політичної комунікації

Процес комунікації є невід'ємною частиною сучасного життя. Складне комунікативне явище, яке містить в собі і соціальний контекст, який дає уявлення як про учасників комунікації (та їхні характеристики), так і про процеси створення та сприймання повідомлень, прийнято називати дискурсом. Дискурс – це єдність повідомлень у сукупності з екстралінгвальними, прагматичними та іншими чинниками, мовлення, розглянуте як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, який бере участь у взаємодії людей і в механізмах їх свідомості.

Термін “комунікація” в його нинішньому розумінні закріпився в словнику політичної науки відносно недавно. Мабуть, одним з перших безпосередніх вживань цього поняття в політологічному контексті є вислів Ф. Ратцеля, який відноситься до початку ХХ ст., про те, що “передавання інформації в політичному відношенні є найважливішою з усіх комунікаційних послуг” [Цит. по 62].

Саме створення, відправлення, отримання і обробка повідомлень чинять істотний вплив на політику. Ця дія може бути як прямою, так і непрямою, її результати можуть проявлятися як негайно, так і згодом. Про прямий, чи безпосередній вплив можна говорити стосовно таких видів політичної діяльності, як заклик до участі у виборах, звернення за підтримкою того чи іншого політичного курсу, пропозиція схвалити і прийняти або, навпаки, вимога відхилити певний законопроект. Непрямий вплив повідомлень виявляється в тому, що вони можуть використовуватися для створення “ідеальних моделей”, образів дійсності та стереотипів, які впливають на політичну свідомість і дії політичних еліт і масової громадськості. Творцями і відправниками повідомлень можуть бути політики, журналісти, представники інтересів певних верств чи груп або окремі індивіди, які зовсім не мають відношення до жодних організацій – в даному випадку їх приналежність до якої-небудь конкретної соціальної спільноти

чи інституту не має визначального значення. Те ж саме можна сказати і стосовно реципієнтів повідомлень. Принципово важливим моментом у цьому випадку є те, що повідомлення спричиняє істотний політичний ефект, впливаючи на свідомість, переконання і поведінку індивідів, спільнот, інститутів, а також на середовище, в якому вони існують.

Політичне повідомлення є ключовим аспектом політики, так як переважну частину політично значущої інформації ми сьогодні отримуємо саме завдяки поширюваним повідомленням, а не з власного досвіду. Доступність відомостей про події, що відбувалися в минулому, і прогнозування майбутніх подій стають можливими лише завдяки передачі повідомлень. Більша частина нашої реальності формується вербально. І лише дуже незначну частину реальності ми пізнаємо шляхом безпосереднього досвіду, повна ж картина складається завдяки системі символів.

Питання про принципи виділення сфер комунікації, про їх співвідношення зі сферами використання традиційно виділених функціональних стилів, і сама кількість таких сфер належить до числа дискусійних. Безсумнівним є лише те, що сфери комунікації, які виділяються в сучасній лінгвістиці, лише частково співвідносяться зі сферами використання тих чи інших функціональних стилів.

Зазначимо, що сучасні теорії політичної комунікації ґрунтуються на методологічних принципах, сформованих представниками різних наукових шкіл і напрямів: інтелектуальної соціології (розглядає соціальність як результат конструювання комунікативних актів), персоналізму (описує комунікацію через здатність одного актора відкривати в собі почуття іншого), феноменологічного напрямку (оцінює комунікацію через поняття інтерсуб'єктивності), семіології, що вивчає властивості знаків як носіїв значень тощо. Політична рефлексія феномена масової комунікації сприяла тому, що в рамках політичної науки почало формуватися нове предметне поле дослідження.

Важливе значення для розроблення теорії політичної комунікації мають праці К. Дойча [212, с.64], який уперше в кінці 40-х років ХХ століття представив політичну систему як особливу форму інформаційно-комунікаційних обмінів між

керівниками і керованими. Він називав політичну комунікацію “нервовою системою державного управління”. У подальшому концепт комунікації став включатися практично в усі теоретичні конструкти політики та політичної системи.

Визначення змісту і специфіки політичної комунікації стало одним з важливих напрямів політичної науки. А.І. Соловйов [160] запропонував визначати це поняття як процес передачі політичної інформації, завдяки якому вона циркулює від однієї частини політичної системи до іншої, між політичною системою і соціальною системою, між індивідами і групами на всіх рівнях.

А.І. Соловйов вважає, що “політична комунікація поєднує в собі універсальні, загальносоціальні і власне політичні, або галузеві межі” [160, с.57]. Разом з тим, він зазначає, що не всі відомості, які циркулюють в політиці, є рівноцінними для людей. Зокрема, ті відомості, які вибираються ними з потоку різноманітних відомостей для підготовки та прийняття необхідних рішень у сфері державної влади або виконання функцій, а також вчинення супутніх дій. У цьому сенсі інформація виступає і як передумова дій будь-якого політичного суб’єкта, і одночасно як його найважливіший ресурс, що дозволяє ефективно взаємодіяти в політичній сфері заради досягнення тих чи інших цілей.

В.Г. Горчакова вважає, що існує кілька видів політичної комунікації:

- залучення уваги цільових груп до події або явища;
- інформування;
- освітні комунікації;
- закріплення установок і напрямів поведінки;
- зміна установок;
- модифікація поведінки [61, с.18].

Метою політичних комунікацій є акумулювання влади і впливу. Успіх політичних комунікацій залежить від таких принципів: аналізу і виявлення потреб, цілей і можливостей цільових груп; планування та своєчасного проведення необхідних заходів; відстеження та оцінювання виконаної роботи;

уваги ЗМІ з метою залучення необхідної цільової аудиторії для найбільш ефективного поширення повідомлення.

На думку М.Н. Грачова, політична комунікація є атрибутом, тобто необхідною, істотною, невід'ємною властивістю політичної діяльності. Вона, виконуючи ряд специфічних функцій, пов'язаних з управлінням різноманітними процесами інформаційного впливу і взаємодії у сфері політики, наданням їм певної спрямованості з метою забезпечення ефективного політичного управління суспільством, збору і обробки даних, необхідних для прийняття політичних рішень та оцінювання їх наслідків тощо, одночасно виступає як компонент, який забезпечує гомеостатичну стійкість політичної системи як цілісного утворення, що знаходиться в безперервній взаємодії зі змінним соціальним середовищем. М.Н. Граčov [39] вважає, що вивчення політичної комунікації можливе “як на метарівні, тобто при аналізі найбільш загальних закономірностей комунікаційних процесів на рівні політичної системи і суспільства в цілому, так і на мікрорівні – при дослідженні різного роду ефектів, коли у ролі об'єктів спрямованого інформаційного впливу, який переслідує реалізацію політичних цілей, розглядаються мікрогрупи й окремі індивіди” [39, с.35].

Простір політичної комунікації має свої певні закономірності, які представляють собою низку тенденцій, що об'єктивно розвиваються, в яких виявляються ключові властивості політичної інформації. Головною з таких властивостей є символічна природа комунікованої інформації. У зв'язку з цим ряд авторів вважають за необхідне використовувати у вивченні політичного інформаційного простору методологічний інструментарій, що дозволяє виявити і описати особливості становлення політичного символічного порядку. В.В. Смолякова пише, що комунікативний простір “будується за певним закономірностям символічного порядку” [Цит. по 63].

Л.Н. Тимофєєва вважає, що варто говорити про появу “політичної комунікативістики як особливої предметної області, відмінної від дослідження як інформаційно-комунікаційних складових політики, так і політики в інформаційно-комунікативній сфері” [Цит. по 63]. Специфіка даної субдисципліни, на її думку,

полягає в тому, що її предметом є політичні комунікації як одночасно форма, спосіб і змістовна атрибуція політичних відносин у суспільстві. Разом з тим, інтерпретація поняття “політична комунікативістика” в літературі не є однозначною. Так, А.Н. Чуміков трактує зміст даного поняття як “свідому та професійну організацію комунікації, покликану чинити запланований вплив на громадськість (цільові групи)” [Цит. по 63].

Аналіз політичної комунікації неминує привів дослідників до необхідності виявлення способів організації інформаційного простору. Так, А.І. Соловйов [160, с.215] вважає, що в політичній сфері відбувається взаємодія різних інформаційно-комунікативних систем, які являють собою сукупність зв'язків і відносин, які формуються навколо того чи іншого стійкого потоку повідомлень, пов'язаних з вирішенням певного кола завдань. Наприклад, політична інформація і відповідні комунікації можуть формуватися у зв'язку з прийняттям рішень в державі, проведенням передвиборчої кампанії, врегулюванням тієї чи іншої політичної кризи тощо. Серед таких інформаційно-комунікативних систем, що формуються, можна назвати і кампанію з політичного позиціонування регіону.

Важливим для пояснення процесів комунікації, що виникає між різними акторами в політичній сфері, є запропонований А.І. Соловйовим концепт масової інформаційно-комунікаційної системи [160, с.221]. У межах цього концепту описується логіка взаємодії не тільки влади і суспільства, правлячої партії з громадянами, а й технології позиціонування будь-якого політичного об'єкту. Ця ж ідея раніше висловлювалася і М. Маклюеном, який зазначав, що на політику чинить великий вплив як контент, так і структура комунікації. Система масової комунікації дозволяє бачити, як в суспільстві здійснюються поширення політичної інформації, трансляція цінностей і позиціонування інтересів. Інформаційно-комунікаційна система забезпечує упорядкування процесу позиціонування регіональних політичних акторів для досягнення ними певних інтересів і цілей.

До провідних сфер комунікації, крім політичної, відносяться такі: фінансова, юридична, виробнича, медична, наукова, педагогічна, релігійна,

побутова, сфера масової інформації та сфера мистецтв. Ці сфери протиставлені одна одній за метою спілкування: у політичній сфері метою є боротьба за владу, в юридичній – регулювання правовідносин, у фінансовій – облік і розподіл, у науковій – виявлення законів організації та розвитку природи, людини і суспільства, у педагогічній – соціалізація особистості та ін.

К. Дойч назвав політичну комунікацію “нервовою системою державного управління”, вважаючи політичні повідомлення фактором, що обумовлює політичну поведінку [216, с.39].

На думку Ж.-М. Коттре [215, с.161] роль комунікації в політичному житті суспільства можна порівняти зі значенням кровообігу для організму людини. З таким самим успіхом її можна назвати “джерелом життєвої сили” або “материнським молоком” політики, тому що політична комунікація є необхідною субстанцією, яка пов’язує в одне ціле різні частини суспільства і дозволяє їм функціонувати як певній єдності. Політичні повідомлення, що циркулюють в суспільстві, породжують уявлення, які визначають сутнісну і якісну сторони політичного життя.

Досить повне тлумачення політичної комунікації було запропоновано Р. Ж. Шварценбергом. Він визначив це поняття як “процес передачі політичної інформації, завдяки якому вона циркулює від однієї частини політичної системи до іншої і між політичною системою і соціальною системою. Йде безперервний процес обміну інформацією між індивідами і групами на всіх рівнях” [52, с.39].

Професор Массачусетського технологічного інституту Л. Пай підкреслював: “Політична комунікація має на меті не односторонню спрямованість сигналів від еліт до маси, а весь діапазон неформальних комунікаційних процесів у суспільстві, які спричиняють різний вплив на політику. Політичне життя в будь-якому суспільстві неможливе без усталених методів політичної комунікації” [Цит. по 63].

В роботах зарубіжних авторів зазвичай виділяють три основні способи політичної комунікації: комунікація за допомогою засобів масової інформації, у тому числі друкованих (преса, книги, афіші) та електронних (радіо, телебачення і

т.д.); управління за допомогою організацій, зокрема, політичних партій, які служать сполучною ланкою між керівниками й керованими, і груп тиску; управління за допомогою неформальних контактів. Однак до переліку цих способів можна також віднести і особливі комунікативні ситуації або дії – вибори, референдуми тощо. У політичній комунікації зазвичай мають справу з письмовим або усним словом, але вона може відбуватися і за допомогою будь-якого знаку, символу та сигналу, за допомогою якого передається зміст. Отже, до комунікації треба віднести і символічні акти – найрізноманітніші, такі як спалення повістки про призов до армії, участь у виборах, політичне вбивство або відправлення каравану суден у плавання по всьому світу. У значній своїй частині політична комунікація складає сферу компетенції спеціалізованих установ та інститутів, таких, як засоби масової комунікації, урядові інформаційні агентства або політичні партії. Проте вона виявляється у будь-яких умовах соціального спілкування, від бесід віч-на-віч до обговорення в палатах національного законодавчого органу [60, с.78].

У російській політології, з моменту її конституювання у 1989 році як самостійної дисципліни, одне з перших визначень політичної комунікації належить М.Ю. Гончарову. Згідно з цим визначенням “термін *політична комунікація* повинен описувати циркуляцію інформації у сфері політичної діяльності, тобто будь-які повідомлення, тексти, що впливають на відносини між класами, націями і державами” [60, с.79]. Така інформація може бути надзвичайно різноманітною за жанрами і розрахована на різні аудиторії: від дипломатичних переговорів до повідомлень, переданих каналами масової комунікації. При цьому, на думку автора, ані спосіб поширення політичної інформації, ані її адресат не мають визначального значення – набагато важливіше встановити, що комунікатором в даному випадку є політичні інститути або особи, які діють в їх складі і від їхнього імені. Незважаючи на те, що автор акцентує увагу насамперед на інституційній складовій політико-комунікаційного процесу, принципово важливим, тим не менш, є те, що “... головним чинником, який визначає сутність і особливість терміна “політична комунікація”, виступає функціональне

призначення поширюваної інформації. Це інформація, яка обслуговує політичні структури і впливає на прийняття політичних рішень” [60, с.80].

У першому російському енциклопедичному словнику “Політологія” під загальною редакцією Ю.І. Авер’янова, опублікованому в 1993 році, визначення поняття “політична комунікація” не наводиться, однак масова комунікація, якій присвячена спеціальна стаття, розглядається головним чином в політичному контексті. Тим часом, у короткому словнику “Основи політології” під редакцією Г.А. Белова і В.П. Пугачова, що вийшов у світ у тому ж році, наводиться досить ємне, незважаючи на свою лаконічність, визначення політичної комунікації, яке долає вузько-інституціональний погляд на це явище, причому сам термін наводиться у множині: “Комунікації політичні – поняття, що відображає процес взаємодії політичних суб’єктів на основі обміну інформацією і безпосереднього спілкування, а також засоби і способи цієї духовної взаємодії” [140, с.61].

У політологічному словнику-довіднику “Зарубіжна політологія” під редакцією А.В. Миронова і П.О. Циганкова, опублікованому в 1998 році [79] наводиться визначення, в якому розкривається функціональна сторона політико-комунікаційних процесів: “Політична комунікація – це процес передачі політичної інформації, що структурує політичну діяльність і надає їй нового значення, формує громадську думку і політичну соціалізацію громадян з урахуванням їхніх потреб та інтересів” [79, с.207].

Політична комунікація виступає як смисловий аспект взаємодії суб’єктів політики шляхом обміну інформацією в процесі боротьби за владу або її здійснення. Вона пов’язана із цілеспрямованою передачею і вибіркоким прийомом інформації, без якої неможливий рух політичного процесу. “За допомогою комунікації, – підкреслює Ю.В. Ірхін [86, с.47], – передаються три основних типи політичних повідомлень: спонукальні (наказ, переконання); власне інформативні (реальні чи вигадані відомості); фактичні (відомості, пов’язані зі встановленням та підтримкою контакту між суб’єктами політики). Політична комунікація виступає як специфічний вид політичних відносин, за допомогою

якого суб'єкти, що домінують в політиці, регулюють створення і розповсюдження суспільно-політичних ідей свого часу” [86, с.47].

1.3.2 Підходи до визначення політичного дискурсу

Найважливіший для політичної лінгвістики термін “дискурс” не має до цього часу єдиного визначення. Як показує Патрік Серіо [238, с.103], у французькій лінгвістиці термін дискурс може означати і мовну діяльність, і текст, і контекст, і висловлювання в його взаємозв'язках з комунікативною ситуацією. Дискурс визначається як “поточна мовна діяльність у даній сфері”, “створений у мові зв'язний текст”, “завершена комунікативна подія, що полягає у взаємодії учасників комунікації за допомогою вербальних текстів та/або інших знакових комплексів в певній ситуації і в певних соціокультурних умовах спілкування”. Як показують наукові огляди, в сучасній науці не існує єдиного розуміння і видового терміна “політичний дискурс”.

На практиці немає необхідності використовувати термін дискурс для позначення понять, за якими в лінгвістиці вже давно закріпилися стійкі назви. Навряд чи є сенс називати дискурсом контекст (як фрагмент тексту), текст, наратив (а також будь-яке інше об'єднання текстів) або мовну діяльність.

У сучасній лінгвістиці дискурс зазвичай потрактовується як більш широке поняття. Так, в концепції Т.А. Ван Дейка дається багатопланове і різнобічне визначення дискурсу як особливої комунікативної дії, як “складної єдності мовної форми, знання та дії, що відповідає поняттю “комунікативна подія” [70, с.40]. Перевага такого підходу полягає в тому, що дискурс не обмежується рамками власне тексту, а включає також соціальний контекст комунікації, що характеризує її учасників, процеси продукування і сприйняття мови з урахуванням фонових знань. За словами Ю.М. Караулова і В.В. Петрова, дискурс – це “складне комунікативне явище, що включає, окрім тексту повідомлення, ще й екстралінгвальні фактори (знання про світ, думки, настанови, мету адресата), необхідні для розуміння тексту” [98, с.10]. За образним висловом Н.Д. Арутюнової дискурс – це “мова, занурена в життя” [7, с.39].

Політичне життя, що визначає сприйняття будь-якого повідомлення, є максимально різноманітним. Тому до змісту політичного дискурсу повинні бути включені всі присутні у свідомості мовця і слухача (тих, хто пише і читає) компоненти, здатні впливати на породження і сприйняття мовлення.

До цих компонентів відносяться інші висловлювання, зміст яких враховується автором і адресатом цього висловлювання, політичні погляди автора і його завдання під час створення висловлення, уявлення автора про адресата, політична ситуація, в якій створюється і функціонує висловлення.

Вивчення політичного висловлення і його елементів у дискурсі – це насамперед дослідження ступеня впливу на адресата повідомлення і на сприйняття адресатом його різноманітних мовленнєвих, культурологічних, соціальних, економічних, політичних, національних та інших характеристик.

Природа терміна “дискурс” настільки багатогранна, що незважаючи на досить довгу історію його дослідження та численні праці в сфері дискурсивного аналізу, говорити про однозначне розуміння дискурсу передчасно.

Лінгвісти визначають дискурс як своєрідний текст або його парадигму, побудований на міркуваннях, що складається з послідовного ряду логічних мовних ланок, усних або письмових, діалогічних або монологічних, різножанрової категорії, в якому є корелятивні зв'язки лінгвального або екстралінгвального змісту, і як наслідок, логічність і змістовність структурної побудови, здатної реалізувати прагматику аргументації, полеміка та наукова доказовість.

Політичний дискурс стає важливим чинником як суспільного, так і культурного життя. Політична комунікація відіграє вирішальну роль у процесах розвитку держави, у визначенні її місця в світовому інформаційному просторі. Отже дослідження політичної комунікації, політичних дискурсів стало одним із пріоритетних завдань у суспільних науках. Відкрите суспільство з власним інформаційним простором неминуче тяжіє до виходу в світовий інформаційний простір.

Сучасний світ, тобто уявлення про нього, значною мірою сформовано засобами масової інформації. Сьогодні в будь-якій країні жодна суспільна структура не може повноцінно існувати без комунікаційної підтримки. Саме політична комунікація сьогодні багато в чому визначає, як буде розвиватися суспільство. Політична взаємодія обумовлюється в їхній природі як частина політичної системи суспільства, як своєрідна форма влади в суспільстві. Тому одна з головних, якщо не найголовніша, функція політичного дискурсу – це вплив на тих, на кого він спрямований.

За допомогою політичної комунікації різні факти, політичні події, взагалі вся суспільна реальність, інтерпретуються у вигідному для авторів повідомлення світлі, нав'язуючи громадськості потрібне розуміння й дії, які з них випливають. Вплив є тим сильнішим, чим більше ця мета прихована від реципієнтів.

Політичний дискурс формується на основі національної мови, яка використовується політиками, партіями або владними структурами для досягнення найрізноманітніших цілей:

- встановлення суспільного консенсусу;
- прийняття і обґрунтування певних політичних і соціально-ідеологічних стратегій в умовах численних громадських інтересів плюралінгвістичного суспільства;
- підтримка або руйнування “статусу кво”;
- “промивання умів”, нав'язування масовій свідомості тієї чи іншої ідеологічної думки [82, с.114].

Політична комунікація сьогодення є однією з найважливіших форм спілкування та подання інформації. Політичний дискурс в цілому спрямовано на отримання влади. У цьому сенсі, будь-яка форма мовленнєвого вираження, яка має своїм референтом управління громадськими інституціями, різні гілки влади в державі, питання загального інтересу в суспільстві, відноситься до політичного дискурсу. Політичний дискурс – це дискурс впливу, який нерідко має яскраво виражений маніпулятивний характер.

Під політичним дискурсом розуміють зв'язний текст, зумовлений ситуацією політичного спілкування в сукупності з прагматичними, соціологічними, психологічними та іншими факторами. Політичний дискурс актуалізується в таких жанрах, як промова політика, звернення президента, політичний документ (указ президента, зміст закону, комюніке), звіти уряду в парламенті, затвердження або обговорення бюджету.

Успіх у комунікації залежить від уміння ефективно володіти трьома факторами: логікою, психологією, мовою. Останній є дуже важливим, оскільки вся інформація подається слухачеві вербальними засобами.

У політичному дискурсі велике значення для впливу на масову свідомість надається невербальним засобам. Будь-яка візуальна комунікація відбувається в інших фізіологічних умовах, ніж мовна, що створює інші форми її функціонування.

В процесі спільної діяльності люди постійно регулюють поведінку один одного за допомогою мовлення. Спілкуючись, комуніканти передають різні думки, ідеї, волевиявлення, виражають свої почуття, наміри, бажання тощо, і тим самим впливають один на одного. Мовне спілкування існує, таким чином, в основному у формі мовного впливу, під яким і розуміється вербальне врегулювання діяльності однієї людини іншою. Спонування як феномен, за якого діяльність однієї людини регулюється іншою, виходячи з тієї або іншої потреби, також є чинником цілеспрямованості людських дій. Крім того, феномен спонування пов'язується з наміром мовця вплинути на співрозмовника й певним чином змінити або зберегти існуючий стан речей. Саме бажання, намір мовця визначають мету, яка й реалізується в спонуванні.

Мовленнєве спілкування відбувається в певній ситуації, у системі взаємодіючих суб'єктивних й об'єктивних факторів, які залучають людину до комунікативної діяльності й впливають на її мовленнєву поведінку. Спонукальний мовленнєвий акт, як елементарна одиниця спілкування і як цілеспрямована мовленнєва дія, функціонує в конкретній спонукальній ситуації. Спонукальна ситуація розглядається як структура, основними елементами якої є:

- 1) суб'єкт волевиявлення;
- 2) суб'єкт-виконавець;
- 3) предикат, який розкриває зміст спрямованого на виконавця волевиявлення мовця.

Прескриптивний характер спонукального висловлювання визначається певною інтенцією мовця й направляється на зміну дійсності або, навпаки, на збереження існуючого стану речей або дії, що виконується суб'єктом-виконавцем.

1.3.3 Визначення жанру офіційної промови

Офіційна промова – це особлива форма мовленнєвої діяльності в умовах безпосереднього спілкування, мовлення, адресоване певній аудиторії, ораторське мовлення.

Офіційна публічна промова виголошується одним з керівників країни з метою інформування слухачів і чинення на них бажаного впливу (переконання, навіювання, натхнення, заклик до дії тощо). За своїм характером вона є монологічним мовленням, тобто розрахована на пасивне сприйняття, що не передбачає миттєвої вербальної реакції. В.В. Виноградов писав: “Ораторська промова – особлива форма драматичного монологу, пристосованого до обставин суспільно-побутового або громадського “дійства” [50, с.30]. Таким чином, офіційна політична промова – це усний політичний текст, що проголошується офіційною владною особою перед масовою або віртуальною аудиторією, ставить назрілі завдання в тій або іншій сфері суспільного життя, дає рекомендації щодо здійснення поставлених завдань.

Як форма безпосереднього публічного спілкування офіційна промова жваво, гостро і еластично висловлює суперечливі зіткнення класових інтересів, конкретні перипетії боротьби за владу, за політичний вплив. Звідси її агітаційна та пропагандистська. Ораторське слово народжується на ґрунті конфліктних суспільних відносин, з протиріч інтересів і поглядів як вираження незгоди, суперечки. Офіційна промова не тільки змістом, а і своєю структурою відображає суперечності суспільного життя: вона цілковито полемічна. Ця полемічність

проявляється насамперед у протинаправленнях офіційної промови, в тому, що сенс майже будь-якої офіційної промови – або напад на ворожу думку, точку зору, довід або висновок, або захист, обґрунтування своїх поглядів. Політик атакує або захищає. Зрозуміти організацію його промови можна, лише враховуючи той ідеологічний план, якому вона протистоїть. Полемічні випадки, натяки, образи, гіперболічність, іронія, замовчування, антитези, категорична різкість оцінних суджень, хід аргументації, контрасти формулювань та інші класичні ораторські засоби організують мовний контрплан, противагу, які не можуть бути повністю розкритими без зіставлення з конкретними поглядами протилежної сторони.

Полемічність офіційної промови, її суспільне призначення зумовили і особливу увагу до емоційної виразності, дієвості слова, звідси – розробка прийомів впливу на почуття, які заповнюють і навіть – в певних ораторських стилях – замінюють аргументацію, аналіз понять та ін. Увага до ефективності офіційної промови, яка завойовує оратору і його партії перемогу, викликала постійні аналогії ораторства з військовою справою: оратор – полководець; слова – його армія. Політик організовує “рух” промови як розгорнуту систему реплік. Для розгорнутої промови характерна зазвичай більш-менш складна планомірність – розвиток розповіді, аргументації, ілюстрацій, посилянь, зіставлень, нагадувань, критики протилежної точки зору (підстав і висновків) і утвердження своїх поглядів. Звідси опікування композиційною побудовою, найбільш дієвою в даних умовах, – розроблене ще в стародавні часи вчення про способи побудови промови й її окремих частин (вступу, оповіді, аргументативної частини, висновків та ін). Звідси – найширше застосування різних форм внутрішньомонологічної діалогізації промови і значна схожість з мовою мистецтва (промовою художньою). Внутрішньомонологічна діалогізація оголює і загострює полемічний зміст в офіційній промові. Будь-який монолог відзначається єдністю внутрішніх реплік (сміслових компонентів промови), і “просування” промови реалізується шляхом їх діалектичного розвитку; у відомому сенсі монолог є внутрішньою розмовою. Діалогічному реплікуванню в монолозі відповідають період, абзац, параграф, розділ, частина, які композиційно виражають рух думки. Для полемічно

загостреної промови, якою є офіційна промова, характерні різноманітні форми внутрішньомонологічної “розмови”: “риторичне запитання”, “звернення”, розвиток промови через спосіб побудови “запитання-відповідь”, при якому відповідь на питання може виступити також у формі питання. Політик звертається, задає питання і тут же відповідає на них, упереджуючи заперечення, передбачаючи їхній характер тощо. Використання дієвості, конкретності, яскравості та емоційної насиченості висловлення думок певною мірою зближує ораторську мову з художньою, для якої характерним є не термінологічне абстрактне вираження понять та їхніх зв'язків і відносин, а образна конкретність реплік: розкриття змісту понять шляхом виявлення ходу їх висвітлення і максимальної конкретизації їх певних сторін і зв'язків, завдяки чому долається загальний і розпливчастий характер абстрактної фрази. Метафора, порівняння, метонімія, гіпербола, перифраз, іронія та ін. засоби вираження, що надають промові “відчутну ясність і вищу визначальність” (Гегель), широко використовуються в офіційній промові відповідно до її змісту, цільової настанови і найближчих функціональних умов. Так само політикові доводиться створювати близькі до художніх форми оповідної і описової мови (“малювати картини”, “відновлювати хід подій”, вибудовувати психологічні та інші “характеристики” людей тощо). Крім того, промовець прагне до звукової, вимовної і зокрема інтонаційної виразності мови і повинен мати справу з міміко-жестикуляційною стороною виголошення. Це є точкою перетину з декламаційною і театральною промовою.

Зрозуміло, що не всі перераховані ознаки присутні в кожній офіційній промові. Ці ознаки й подібності та їх співвідношення змінюються залежно від змісту і спрямованості кожної офіційної промови, від історичних умов, які її визначили. Так, наприклад, невелика мітингова промова може не містити складну систему логічної аргументації та виголошуватися переважно в емоційному контексті. Всі ці різноманітні сторони дієвої виразності, до якої прагне мовець, визначили погляд на офіційну промову як на мистецтво слова, що має безпосередньо прикладне значення. Ідеалістичне ставлення до ораторського

мистецтва тягло за собою фетишизацію “засобів ораторського переконання”, виразних прийомів і способів аргументації, які формалізовано в риториці та які наділялися ілюзорною самостійною силою і власним змістом незалежно від реального змісту думки, від відповідності вираження об’єктивної дійсності.

У будь-якій промові присутні елементи діалогізації, прагнення перебороти пасивність сприйняття адресата, бажання втягти його в активну розумову діяльність, викликати реакцію на висловлене. Особливо це характерно для ораторської промови.

Якщо розглядати публічний виступ із соціально-психологічної точки зору, то це не просто монолог оратора перед аудиторією, а складний процес спілкування зі слухачами, причому процес не однобічний, а двосторонній, тобто діалог. Взаємодія між мовцем й аудиторією носить характер суб’єктно-суб’єктних відносин. Обидві сторони є суб’єктами спільної діяльності, співтворчості, і кожна виконує свою роль у цьому складному процесі публічного спілкування.

Ми вважаємо офіційну промову складним дискурсивним утворенням, у якому проявляються інституційні, ритуальні й риторичні ознаки, яка є продуктом мовленнєвої діяльності, обумовленим ситуацією спілкування й інституційним статусом комуніканта. Їй властиві прагматичність, об’єктивність і стереотипність. Офіційна промова є прагматичною, її спрямовано на досягнення певної заздалегідь поставленої мети, при цьому мета спілкування перебуває поза межами самої взаємодії суб’єктів. Офіційні промови з максимальною точністю відбивають певний фрагмент світу, комунікативну ситуацію, статуси її безпосередніх учасників. Функціонально-стильовими особливостями жанру обумовлено і специфіку структури та семантики офіційної промови: прагматичність виражається у використанні слів і конструкцій модальності / волевиявлення; об’єктивність знаходить своє відбиття в специфіці композиційної структури; стереотипність визначає використання певного спектра лексичних кліше й повторюваних конструкцій у побудові композиційно-тематичних блоків.

Отже, *офіційна політична промова* – це зв’язний, вербально виражений текст в сукупності з прагматичними, соціокультурними, психологічними та

іншими факторами, узятий у політичному аспекті процес, що бере участь у взаємодії політичних діячів і відбиває механізм їхньої політичної свідомості. Специфіка політичної промови визначається її змістом і проблематикою (розподіл влади між державами, у державі та в її структурах), функціями (вплив на політичну картину світу адресата, емоційний вплив на адресата, схилення адресата до тих чи інших дій), ідеологічною обумовленістю при обиранні та вживанні лексики й інших елементів, а також використанням характерних для цього виду діяльності комунікативних стратегій і тактик. Оскільки публічна промова є монологом за формою, в якому можуть бути присутніми елементи діалогу, вона будується за законами стандартної літературної мови.

Офіційна промова – це окремий жанр політичної публічної промови, яка функціонально і структурно протиставляється розмовній мові, приватному, “побутовому” спілкуванню. На противагу розмовній мові – обміну більш-менш нескладними і короткими репліками (окремими фрагментарними висловлюваннями) двох або кількох співрозмовників – публічна промова організується у формі монологу, тобто складно побудованого, розгорнутого і тривалого висловлювання, зверненого до багатьох, до суспільства (монологічний мовний обмін в умовах масового спілкування). Монологічна форма спілкування реалізується в умовах безпосереднього обміну – як усне мовлення, та опосередкованого – як письмове мовлення (через книгу, газету та ін.). Усна публічна промова передбачає особливу організацію спілкування, а саме безпосередню наявність колективу слухачів-співрозмовників. Кількісні та якісні ознаки наявного “зібрання” грають важливу роль, так само як і умови безпосередньої взаємодії особи мовця з аудиторією в процесі самого мовлення, як і колективне одночасне сприйняття мови на ґрунті загальних обставин “зібрання” і зокрема сприйняття реального вигляду мовця (голос, міміка, жести та ін.)

1.3.4 Ознаки офіційної публічної промови

Практикою високорозвиненого суспільства визначено різноманітні види і типи усної публічної промови. Залишаючи осторонь художню ігрову промову –

театральну і декламаційну, з її складним генезисом і специфічною структурою, ми стикаємося з різними формами усної публічної промови у більш вузькому сенсі, такими як промова ділова: агітаційна, пропагандистська, науково-теоретична, мітингова промова, дипломатична, траурна промова. Всі ці форми є різними видозмінами та проявами політичної публічної промови.

Офіційна ораторська промова – це промова політична за змістом, та усна і публічна за формою. Політична промова, закріплюючись літературно, в умовах опосередкованого спілкування, виступає і розвивається як публіцистична в широкому сенсі. Усна публічна промова виступає тим виразніше, повніше і яскравіше як ораторська, чим більше виражений її безпосередньо-політичний характер. Чим ширшою є публіка, до якої промова адресується, і чим більший загальний і злободенно-актуальний характер мають реальні інтереси, що виражаються промовою, тим сильніше виявляється ораторська якість.

Офіційна промова є політично аргументативним та інформативним текстом, що складається з функціонально-значеннєвих ланок, поєднаних у єдине ціле для здійснення комунікативної інтенції адресата. Основною функціональною особливістю політичної промови є поєднання категорій інформативності та фатичності, на реалізацію яких спрямовано функціонування всіх композиційних і лексико-семантичних засобів політичного дискурсу. Ця категорія є критерієм досягнення взаєморозуміння в процесі спілкування. Політична риторика апелює до цілої низки стереотипів: до спільності історичного минулого, до рис національної своєрідності, національного характеру, моральних цінностей, що поєднують націю. Офіційна промова має на меті інформування аудиторії й вплив на неї для одержання бажаного ефекту. Вона виконує функції переконання, агітації, вітання, повинна мати завчасно створений сценарій, що залежить від комунікативної ситуації. Кількість учасників цієї комунікативної ситуації точно не визначено, оскільки йдеться про масову комунікацію, де основна частина мовленнєвої дії (мовлення) приділяється ораторові. А тому будь-який політичний текст, у тому числі й текст офіційної політичної промови, розглядається як загальний продукт мовленнєвої діяльності людини.

Офіційна політична промова має певний набір ознак, які відрізняють її від інших дискурсивних формацій. Ці ознаки, які утворюють систему політичного дискурсу, включають: інституційність, інформативність, фатика, логічність, авторитарність, динамічність, дистанційованість, театральність.

Офіційна промова належить до *інституціональної* форми спілкування, яка характеризується соціальними правилами і ритуалізованими рамками функціонування. Під інститутами розуміється будь-який вид закріплених дій або нормативних комплексів.

У межах протиставлення "*інформативність-фатичність*" переважає перший компонент, але іноді переважання визначається в конкретній ситуації, особливо з огляду на особистість офіційного мовця. Отже політичне офіційне спілкування не завжди може бути нейтральним та об'єктивним, воно, як правило, емоційно й експресивно марковане.

Офіційна промова будується з орієнтацією на певні норми. Дотримання цих норм характеризує мовну культуру політика. Багато з них створюються в *логіці* і визначають таке важливе поняття публічної промови як її логічність. Зв'язки між елементами публічної промови не повинні суперечити законам логіки. Порухення цих вимог негативно позначається на зв'язності і цілісності. У ряді випадків вони дезорієнтують аудиторію і можуть слугувати причиною глибоких помилок і нерозуміння.

Традиційно офіційна влада прагне *дистанціюватися* від народу, піднятися над ним та зайняти позицію *авторитету*. Однак, сучасна політична комунікація виявляє тенденцію до руйнування бар'єрів та зближення з потенційними виборцями в усіх аспектах (фізичному, символічному, психологічному й інформаційному). Звідси відбувається зсув від моно логічності в бік діалогічності комунікації та її насиченості різножанровими одиницями.

Офіційна промова відрізняється *динамічністю* та мінливістю найбільш вживаної частини політичного словника. Йому властива наявність "ключових слів теперішнього моменту" [175, с.33].

Театральність офіційної промови лежить в основі створення публічного іміджу мовця, який, окрім зовнішніх характеристик, включає й мовний портрет.

Залежно від мети висловлювання в політичній комунікації розрізняють інформативні, оцінні та імперативні жанри. Показово, що інформація, оцінка й імператив можуть бути присутніми в одному і тому жанрі. В офіційній політичній промові зазвичай містяться і інформація, яку треба донести до аудиторії, і позитивна (або негативна) оцінка стосовно якоїсь події, і заклик до активної дії або пропозиції щодо покращення якоїсь ситуації. Разом з тим, існують офіційні промови, в яких помітно переважає лише одна з названих вище жанрових ознак.

На сучасному етапі у зв'язку з екстенсивним розвитком лінгвістики тексту й пов'язаних із нею пошуків нових шляхів і методів аналізу тексту, дослідники вказують на необхідність зближення поезики й лінгвістики в плані вивчення композиційних структур різних типів текстів. У цьому ракурсі офіційна політична промова розглядається як текст особливого типу, в основу якого покладено “трансцендентну структуру” (термін А.А. Реформатського) [148, с.112], що відбиває специфіку комунікативної ситуації й характеризується такими лінгвостилістичними параметрами: аргументативний характер розгортання тексту, об'єктно-суб'єктний спосіб організації інформації, відверта авторська інтенція, безпосередня й постійна апеляція до адресата, специфіку якого теж визначають односпрямовані й спеціально організовані мовні засоби й набір релевантних комунікативно-прагматичних настанов.

1.4 Специфіка функціонування жанру офіційної промови

Офіційна промова має на меті форму спілкування з масовим адресатом. Характер адресації офіційної промови обумовлює його тематичне обмеження: предмет публічного дискурсу повинен бути значущим і цікавим для максимально широкої аудиторії. Тематика офіційних промов визначається насамперед інтересами адресата, а, отже, це не тільки політика, а й економіка, питання етики, моралі, здоров'я, науки тощо.

Оскільки вибір предмета мовлення повинен бути орієнтований на множинного гетерогенного адресата, то цей предмет має обговорюватися в мовних і мовленнєвих формах, доступних і зрозумілих такому адресату.

Політика як громадська сфера діяльності дуже активно користується такими мовними жанрами як прес-конференція, суперечка, переговори та ін. Офіційна промова як усна форма мовлення відрізняється від останньої більшою стрункістю, розгорнутістю, яка з погляду на логіку, лексику та граматику наближається до письмового тексту. Разом з тим, вона має низку особливостей, що дозволяють говорити про неї як про самостійний різновид комунікації.

Традиційно офіційну промову відносять до усної форми публіцистичного стилю. Проте останнім часом все більша увага приділяється розгляду публічної промови як складного утворення, в рамках якого взаємодіють різні функціональні стилі, а не зводяться до якого-небудь одного. Така взаємодія пояснюється тим, що публічна промова не утворює особливої автономної області словесної творчості, а є формою, в якій реалізується діяльність людини в таких сферах, як політика, наука, юриспруденція тощо.

1.4.1 Категорія адресованості та адресат як учасник комунікації

У сучасній лінгвістиці розвиток антропоцентричного підходу призвів до актуалізації питань, пов'язаних із другим учасником комунікації – адресатом. Протягом другої половини ХХ століття дослідниками по-різному вирішувалися проблеми виділення й опису видів і типів адресата, класифікації мовних і мовленнєвих засобів, що виражають спрямованість висловлювання адресатові.

Суб'єктом діяльності в політичній комунікації є людина як громадянин, представник політичного об'єднання або державного органу; суб'єктом комунікації може бути і виключно політичне об'єднання або державний орган.

Вивчення реалізації комунікативної спрямованості висловлювань у мовленні різних сфер спілкування призвело до розвитку таких понять, як *адресація* й *адресованість*. Співвідношення цих термінів по-різному оцінюється лінгвістами: одні дослідники вважають їх синонімами (М.Л. Романова), інші співвідносять

поняття як загальне й часткове, наприклад, вважають адресованість частковим проявом адресації або, навпаки, виділяють категорію адресації в системі “адресоване” (далі – адресоване) на підставі здатності експліцитно вказувати на співрозмовника.

Залежно від об'єкта дослідження й одиниць, обраних як матеріал дослідження, адресованість розглядається то як категорія (при вивченні властивостей тексту) [52], то як функція (при вивченні текстової комунікації) [57], то як функціонально-семантичне і комунікативно-прагматичне значення (при дослідженні функціонально-семантичної Ти-категорії) [187].

У нашому дослідженні ми спиралися на позицію І.Д. Чаплигіної, ми розмежовуємо поняття адресації й адресованості: “Адресація... – це процес, спосіб відбиття в тексті присутності особи або осіб, якій адресоване повідомлення, а адресованість – це значення, властивість, відмітна ознака мовлення” [187, с.38].

Дослідженню поняття “адресованість” як текстової категорії комунікативно-прагматичного плану присвячено багато робіт, що з'явилися протягом останнього десятиліття, наприклад: С.О. Савчук і Т.М. Михайлюк, які досліджували аспекти адресованості в науковій літературі; І.Л. Романової, яка порівняла адресованість наукового й художнього мовлення; О.Ю. Под'япольської (2004) [144], яка розглянула особливості реалізації категорії адресованості в текстах епістолярного жанру. Теоретичною базою зазначених досліджень є робота О.П. Воробйової [52], у якій дається визначення категорії адресованості, аналізуються основні фактори, що зумовлюють специфіку адресованості тексту, наводиться класифікація сигналів адресованості. О.П. Воробйова під адресованістю розуміє “властивість тексту як вербального об'єкта, за допомогою якого опредмечується уявлення про передбачуваного адресата тексту й особливості його інтерпретативної діяльності” [52]. Досліджуючи категорію адресованості на матеріалі наукових і художніх текстів, вона відзначає, що категорію адресованості представлено різними сполученнями трьох видів адресації – міжсуб'єктної, зовнішньотекстової (міждискурсної) і внутрітекстової. Підставою для виділення таких видів адресації вона вважає корелювання категорії адресованості з іншими категоріями тексту, а

також відбиття в тексті основних параметрів комунікативної ситуації й діалогу “автор – читач”.

Адресованість як функція розглядається В.В. Богдановим при дослідженні текстової комунікації: під адресованістю найкраще розуміти призначення тексту для адресата. Дослідник відзначає, що текстове спілкування (обмін текстами) зберігає властивості діалогічного спілкування, які повною мірою можуть бути реалізовані в листуванні, а у всіх інших випадках доцільніше говорити про адресованість створюваного автором тексту, тому що неадресованих текстів не існує [30, с.41].

Адресованість як значення висловлювання, пов'язане зі спрямованістю вектора мовної дії назовні, що вказує на наявність адресата й маркірує його, розробляється в дослідженнях І.Д. Чаплигіної. Значення адресованості “мають висловлювання, об'єднані загальним прагматичним значенням і загальною функцією – спрямованість висловлювання співрозмовникові з метою спонукання його до відповідної реакції (вербалізованої або невербалізованої)” [187, с.40].

Відзначаючи багатомовність поняття “адресованість”, І.Д. Чаплигіна наводить таку градацію значень: “У широкому сенсі адресованість – це облігаторна властивість мовлення; у більш вузькому – це значення окремого висловлювання, у якому експліцитно або імпліцитно оформлюється значення комунікативної установки висловлювання, спрямованого адресатові; у вузькому значенні адресованість розглядається як значення окремих мовних одиниць, що включають у свою семантику значення вказівки на 2-у особу (звичайно до таких засобів відносять дієслова 2-ї особи дієслова в наказовому способі, звертання й частки, що оформлюють це значення в реченні-висловлюванні)” [187, с.43].

Поза залежністю від підходу до явища адресованості вихідною точкою всіх досліджень є поняття “адресат”, а результатом – опис засобів адресованості. Явище, пов'язане з відображенням адресата в мовленні, вивчається в різних аспектах і має різні термінологічні найменування: засобу мовленнєвого контакту – Р.М. Гайсина (1971), О.Л. Морова (1997), засобу адресації – В.Є. Гольдін (1987), Є.Г. Желудкова (2004), Є.А. Суховій (1999), А.М. Погорелко (2001), Т.В. Шмельова

(1997). У даному дослідженні вживається термін “засоби адресованості” (І.Д. Чаплигіна), під яким розуміються різнорівневі мовленнєві засоби, що виражають значення адресованості.

Вивчення засобів адресованості, що проводилися в другій половині ХХ століття, розрізняються за складом включених одиниць. Р.М. Гайсиною були виділені п’ять основних засобів мовленнєвого контакту, що вказують на наявність того, хто сприймає промову:

- 1) звертання;
- 2) деякі розряди вставних слів (“чи знаєте”, “чи розумієте”);
- 3) дієслівні форми другої особи в позиції присудка;
- 4) займенникові форми другої особи в позиції будь-якого члена речення;
- 5) специфічна інтонація, притаманна деяким типам висловлювань, які за своєю функціональною природою повинні бути цілеспрямовано адресованими (наприклад, наказові й питальні речення) [Цит. по 187, с.47].

В.Є. Гольдін, аналізуючи зазначені Р.М. Гайсиною засоби мовленнєвого контакту з погляду їхньої організації й виділення адресата, дійшов висновку, що зі згаданих Р.М. Гайсиною засобів організації мовленнєвого контакту функцією адресації фактично володіє лише звертання. В.Є. Гольдін до прямих вербальних засобів адресації поряд зі звертаннями відносить спеціальні мета тексти [60].

Т.В. Шмельовою в аналізі діалогічності модусу були виділені такі засоби адресації висловлювання:

1. займенники та дієслівні форми другої особи;
2. звертання;
3. вставні конструкції з показниками другої особи (“чи ви бачите”, “представляєш”, “знаєш” та ін.);
4. пунктуація (знак оклику, трикрапка).

На думку дослідниці, засоби адресації “розрізняються ступенем своєї очевидності й автономності від диктума, конкретними семантичними завданнями, характером участі у формальній організації висловлювання” [194, с.12].

Серед дослідників немає єдності в термінологічному найменуванні досліджуваного явища, у кількості виділюваних засобів, у підставах виділення засобів (в один ряд із граматичними засобами Т.В. Шмельова ставить пунктуацію, а Р.М. Гайсина – інтонацію, В.Є. Гольдін вказує на існування групи невербальних засобів спрямованості). Неоднорідність виділених дослідниками засобів, що вказують на адресата, пов'язано з багатогранністю досліджуваного явища.

1.4.2 Класифікація засобів адресованості

Розмаїтість мовних засобів адресованості, що функціонують у різних типах мовлення, призвела до пошуку підстав для їхньої систематизації. В.Є. Гольдіним в основу класифікації було покладено протиставлення засобів організації спрямованості мовлення: первинних (засоби активного виділення адресатів) і вторинних (що виділяють не адресатів), вербальних і невербальних, прямих і непрямих [59, с.11]. Н.А. Ніколіною була запропонована трирівнева класифікація засобів адресованості, а Н.Л. Романовою засоби адресованості розглядаються в аспекті польової структури.

Н.А. Ніколіна виділяє три рівні засобів адресованості:

- перший – внутрішньотекстовий рівень засобів, які виділяють адресата тексту, що, як правило, носить досить конкретний характер, становлять звертання, форми другої особи, питальні й спонукальні конструкції;

- другий рівень пов'язано з формуванням образу читача: розглядаються метатекстові включення та тлумачення лексичних одиниць;

- третій рівень також пов'язано з образом читача, і він є “сигналом узагальнення (генералізації, типізації) зображуваного / описуваного і показником установки адресанта на певний стиль і спосіб викладу”. У нього включаються: узагальнено-особові речення; звертання до форми викладу від першої особи множини; перехід від оповідання в першій або третій особі до форми викладу в другій особі в межах однієї глави або абзацу; речення, дієслова-присудки яких ужито у формі теперішнього часу, і які мають значення теперішнього постійного або теперішнього абстрактного; речення, що містять тимчасові кваліфікатори зі

значенням регулярної повторюваності ситуацій, універсальні або родові іменні групи; порівняльні звороти, складні речення з порівняльними відношеннями, порівняльні конструкції, у яких речення пов'язані порівняльними або співставними відношеннями [Цит. по 187, с.112].

У зв'язку з розробкою в лінгвістиці учення про функціонально-семантичні поля мовні засоби адресування розглядаються як польові утворення. На думку Н.Л. Романової мовні засоби, що маркують різні види адресованості, “у тексті утворюють три основних функціонально-семантичних сегменти польової структури засобів категорії адресованості” [Цит. по 187, с.129]. Таким чином, Н.Л. Романова описує засоби реалізації категорії адресованості як польову структуру, “у центрі якої перебувають елементи із загальною семантикою експліцитної спрямованості, а на периферії – елементи різних мовних рівнів, що одержали контекстообумовлену адресатну значущість у конкретних мовних утвореннях” [Цит. по 187, с.129].

1.4.3 Адресат у політичній комунікації

Останнім часом політична комунікація розглядається як функціональний елемент політичної системи суспільства, що забезпечує взаємозв'язок між іншими її компонентами. Але в той же час політична комунікація виступає і як процес, як безпосередня діяльність політичних діячів зі створення та розповсюдження політично значущої інформації, спрямована на формування (стабілізацію або зміну) способу мислення і дій інших соціальних суб'єктів. Тоді, з урахуванням “функціональної” і “процесуальної” складових, обсяг поняття “політична комунікація” в найбільш загальному вигляді повинен включати в себе всю сукупність феноменів інформаційного впливу і взаємодії у сфері політики, пов'язаних з конкретно-історичною діяльністю політичних діячів з приводу влади, владно-управлінських відносин у суспільстві [24, с.49].

Політична комунікація, охоплюючи все різноманіття соціально-політичних зв'язків – міжособистісних, масових і спеціальних, відображає і виражає культурні цінності суб'єктів політики; несе в собі політичну інформацію як зміст,

включаючи процеси обміну цим змістом, а також семіотичні й технічні засоби, що використовуються в цих обмінах, і технічні канали цих обмінів. Щодо масової комунікації йдеться про цілеспрямоване формування комунікаторами політичних настанов масової аудиторії, що передбачає також тісні взаємозв'язки, які розвиваються всередині маси, а це, в свою чергу, впливає на комунікаторів. Загалом мають місце всебічні комунікативні зв'язки і відносини, які нерозривно пов'язані з політичною культурою як невід'ємним елементом загальної культури конкретного суспільства.

Формулюючи певне спонукальне висловлювання, мовець, по-перше, передбачає, що в даній ситуації є, з його погляду, можливість / необхідність / бажаність перетворення ірреального стану речей у реальний або збереження існуючого, по-друге, враховує інформацію про діяльність адресата спонукання на момент проголошення висловлювання, що конкретизується у вигляді двох презумпцій: стверджувальної (дія виконується суб'єктом-виконавцем) і негативної (відсутність дії).

Дослідження мовленнєвого спілкування характеризується спробою застосування найрізноманітніших теорій з метою встановлення сутності та закономірностей діалогічної комунікації: загальної теорії ігор, теорії мовної гри Л. Вітгенштейна, теорії мовленнєвих актів Дж. Остіна, Дж. Серля.

Дослідження мовленнєвого спілкування проводилося з позицій філософії, етики, моралі, когнітивної психології, лінгвістики. Такий міждисциплінарний підхід до діалогу, природно, надавав свої позитивні результати, але, з іншого боку, перешкоджав виробленню єдиного методологічного підходу і спричиняв відхилення від актуальних завдань дослідження фундаментального питання про принципи конституювання мовленнєвого спілкування, яке багато в чому визначається принципами комунікативно-прагматичного конституювання діалогу, постульованими в роботах Л.М. Михайлова [129], де сформульовані принцип випереджальної реакції і правила еліптизації висловлювань на основі запозичення реагуючим партнером синтаксичної програми ініціації. Найбільш повною сукупністю принципів комунікативно-прагматичного конституювання

мовленнєвого спілкування сформульовано в його монографії “Комуникативна граматика німецької мови”. Автор вважає, що в організації комунікації основоположну роль відіграють [129, с.181]:

- 1) принцип комуникативного співробітництва;
- 2) принцип взаємодії;
- 3) принцип впливу;
- 4) принцип комуникативно-прагматичного домінування;
- 5) принцип комуникативної достатності;
- 6) принцип випередження.

Теорія П. Грайса [223], у якій він розвиває концепт “імплікатури”, по суті, повинна являти собою теорію застосування (реалізації) мови. Більше філософ, ніж лінгвіст, П. Грайс керується тим, що є певна кількість правил, максим, припущень, які регулюють хід мовленнєвого спілкування. Ці максими виникають на підставі основоположних раціональних міркувань і можуть бути сформульовані як орієнтири для ефективного і дієвого застосування мови у спілкуванні з метою кооперації. Серед таких орієнтирів П. Грайс називає чотири основні “максими спілкування” (термін П. Грайса) або принципи, “які лежать в основі ефективного і кооперативного застосування мови і утворюють в цілому загальний принцип кооперації” [223, с.49].

Підпринципи (максими), слідом за філософом І. Кантом, називаються категоріями Кількості, Якості, Відношення і Способу. Ці максими встановлюють, що повинні робити учасники мовного спілкування, щоб вести діалог максимально ефективно, раціонально та, взаємодіючи, вони повинні виражатися щиро, релевантно і ясно, передавати при цьому достатню кількість інформації. Те, що пропонує П. Грайс, швидше за все – “рай для філософів”, але так ніхто не спілкується з партнером увесь час. Власне кажучи, і сам П. Грайс охоче визнає, що люди в спілкуванні зовсім не повинні буквально слідувати цим максимам.

Мовці лише орієнтуються на ці принципи в більшості нормальних діалогів таким чином, що учасники комуникативного процесу, навіть якщо спілкування

нібито йде всупереч цим принципам, усвідомлюють, що це орієнтування є необхідним.

У ході проведення аналізу та оцінювання максим П. Грайса неодмінно виникає питання про те, яким є походження обговорюваних максим для поведінки під час спілкування. Чи є вони конвенціональними правилами, яких ми, наприклад, вчимо: як поводитися під час їжі за столом. За П. Грайсом його максими – не довільні конвенції, бо описують раціональні стратегії для кооперативного обміну інформацією. Відповідно до цього вони повинні регулювати і аспекти немовної поведінки мовців [223 с.59].

Як вважає Л.М. Михайлова, принцип комунікативного співробітництва співвіднесений і реалізує себе, зокрема, у двох принципах [129, с.192]:

- 1) взаємодії;
- 2) впливу.

Принцип взаємодії передбачає активну участь обох співрозмовників у організації мовлення. У комунікативному процесі активно беруть участь обидва комуніканти. Що стосується аналізованого матеріалу – офіційних промов перших політичних осіб Франції, ми можемо відзначити, що цей принцип не реалізується, офіційні промови є монологічними.

У комунікації *принцип впливу* застосовується під час побудові будь-яких функціональних типів висловлювань – прямих мовленнєвих актів, наділених силою впливу, що реалізуються у мовленнєвому спілкуванні у вигляді перлокутивного ефекту. У промові комуніканти впливає на іншого учасника комунікативного процесу. Вплив, наприклад, президента та прем'єр-міністра на аудиторію здійснюється за допомогою різних стратегій і тактик, які буде розглянуто нижче.

Принцип комунікативно-прагматичного домінування – так називається у автора сформульований ним раніше принцип домінування.

Принцип комунікативної достатності сформульовано так: “у висловленні повинно бути вербалізовано стільки позицій, скільки це потрібно для реалізації комунікативної інтенції мовця” [129], на відміну від максими П. Грайса: “Твоє

висловлювання повинно містити не менше інформації, ніж потрібно, твоє висловлювання не повинно містити більше інформації, ніж потрібно”, принцип комунікативної достатності чітко визначає, чим детерміновано достатність, а саме комунікативною установкою мовця, яка реалізується на основі висловлювання з певною інтенцією. Принцип комунікативної достатності має пряме відношення до двох тенденцій – мовної економії та надмірності [223, с.64].

Принцип випередження відображає той психолінгвістичний механізм, коли два комуніканти, обговорюючи одну тему, володіють приблизно однаковими прагматичними пресупозиціями, здатними “спів-думати”, мислити паралельно, іноді випереджаючи хід думок один одного. На наш погляд, принцип випередження класично відображає принцип економії мовних одиниць.

Отже, аналіз принципів комунікації показує, що ці принципи мають загальнокомунікативний характер, принципи взаємодії і впливу, які перебувають з ним у видових відносинах, є за своїм змістом субпринципами, а принципи домінування, комунікативної достатності пов’язані з комунікативними аспектами мовних одиниць, тобто є суто лінгвальними. Принцип випередження відображає психолінгвістичний механізм породження мовлення.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок, що розглянуті концепції П. Грайса і Л.М. Михайлова лише частково збігаються як за кількістю принципів комунікації, так і за підставами, на яких вони будуються. Видається, що запропонована в концепції Л.М. Михайлова система принципів діалогічної комунікації більшою мірою визначає її сутність, бо вказує, як будується і організовується мовлення. Система принципів П. Грайса більше спирається на філософію і логіку, містить мало конкретних рекомендацій для аналізу діалогу, що і стало приводом для її обґрунтованої критики.

Актуальність дослідження офіційних промов зумовлена загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на інтеграцію антропоцентричного, семіотичного та функціонального підходів до вивчення мови в цілому та пов’язаних з цим особливостей побудови окремих видів повідомлень, у тому числі політичних. Вивчення офіційних промов також

актуальне з точки зору орієнтації сучасних досліджень на вивчення аргументації як чинника комунікативно-прагматичної направленості політичного дискурсу. В нашому дослідженні вперше об'єктом лінгвістичного спостереження обрано політичні офіційні промови президента Франції Ніколя Саркозі та прем'єр-міністра Ніколя Фійона.

1.5 Політичні особи Франції як офіційні мовці: соціодискурсивний портрет

Традиції французького офіційного ораторського мистецтва було закладено президентом Франції Шарлем де Голлем, який за одинадцять років свого президентства проголосив 79 офіційних промов, більшість з яких було трансльовано по телебаченню або радіо. Ці офіційні промови неодноразово були об'єктом дослідження, які виявили важливу тенденцію – особистість мовця (в даному випадку – бойового генерала) обов'язково знаходить своє відображення у його промовах (лексика, стилістика, інтонація).

Основною функціональною особливістю політичного дискурсу, зокрема і французького політичного дискурсу, являються категорії інформативності та фасцінації в якості його доміанти, на реалізацію яких спрямовано функціонування усіх композиційних і лексико-семантичних засобів політичного дискурсу. Ці категорії є критерієм досягнення взаєморозуміння в процесі спілкування.

Французька політична риторика завжди апелювала до спільного історичного минулого, до рис національної самобутності, національного характеру, моральних цінностей, що об'єднують французьку націю. Дуже важливу роль відіграє вживання офіційними мовцями загальноживаної лексики, що становить основу будь-якого тексту виступу, і стилістично маркованої лексики, що відбиває ідеологію суспільства. Особливу функцію в загальноживаній лексиці виконують ключові слова і слова-гасла, що

безпосередньо впливають на адресата завдяки своєму оцінювально-емоційному потенціалу, стислості, доцільності і точності.

1.5.1 Образ оратора

Аналіз образу оратора представляє інтерес з точки зору його мовного втілення, оскільки робити висновки про зміни окремих компонентів загальноприйнятого образу можна тільки на основі опису його мовленнєвих і дискурсивних характеристик. У зв'язку з цим доцільно говорити про поєднання риторичного і лінгвістичного підходів при описі цієї категорії: в нашому уявленні образ ратора – це, з одного боку, деякий соціально-політичний норматив публічної мови, з іншого – створюваний мовленнєвими засобами образ того, хто говорить, в конкретному випадку.

Ця проблема образу оратора досліджується на матеріалі офіційного політичного дискурсу. Подібний вибір матеріалу дослідження обумовлений, по-перше, специфікою політичного дискурсу, який є рухливим, що полегшує систематизацію і аналіз матеріалу, оскільки дозволяє виявити певні закономірності, виділити критерії описів, які є перманентними, і побудувати теоретичну модель досліджуваного предмета.

По-друге, політичний дискурс в силу своєї специфіки відбиває суспільну свідомість, чуйно реагуючи на щонайменші зміни як цінностей політичних, так і соціальних, ідеологічних, культурних.

В якості мовленнєвих засобів реалізації образу того, хто говорить, що дозволяють описати соціально-політичний норматив, характерний для певної епохи, ми розглядаємо наступні:

1) ключові слова – найбільш значимі, важливі для слова промови, такі, що визначають систему поглядів і ідей мовця, використання номінативних засобів (ці характеристики дозволяють побачити відношення до аудиторії й місце в картині дійсності: номінації того, хто говорить, в тексті, номінації аудиторії, зображення дійсності);

2) аргументація, способи впливу на аудиторію;

- 3) композиція висловлення;
- 4) використання експресивних та апелятивних засобів;
- 5) використання дейктичних засобів, що забезпечують ідентифікацію того, хто говорить, з певною групою;
- 6) власне індивідуальні характеристики: специфіка синтаксису, стилістичні особливості, співвідношення із нормами французької літературної мови.

Образ оратора в політичній промові є деяким єдиним, узагальненим образом, типовими рисами якого є наступні:

1. Певна нівеляція індивідуальності того, хто говорить, його ідентифікація з ідеальним уявленням про автора – колективним образом.

2. Ототожнення того, хто говорить, з групою людей, про що свідчить, зокрема, пріоритетне вживання займенника “наш”. В той же час відповідно до мовного стандарту і ідеального представлення про особу, характерним для цієї епохи, оратор усвідомлює свою діяльність в широкому контексті і свою причетність як до усього народу, так і до усього людства.

3. Строга стандартизація і регламентація усіх використаних оратором мовленнєвих засобів.

4. Наявність у будь-якому тексті обов’язкових посилань на авторитетні фігури минулого і сучасності.

5. Активне використання штампів, серед яких можна виділити ті поняття, які означають існуючі об’єкти або явища і вживаються з певними епітетами.

6. Вживання типових виразних засобів, в основному, епітетів, визначень, що характеризуються прагненням до гіперболізації, створюють строго задану і однонаправлену пафосність промови.

7. Особливий лексичний відбір, що підкреслює, з одного боку, позитивні риси офіційного мовця, а з іншої – постійний прогрес, тенденцію до розвитку.

Таким чином, уявлення про образ оратора як про певний соціально-політичний норматив дозволяє, по-перше, позначити опорні ланки аналізу, які роблять можливим виявлення складових цього образу; по-друге, описати образ оратора, характерний для певної історичної епохи; по-третє, виявити зв’язок

політичних, соціальних, культурних цінностей суспільства і мовного втілення образу риторика. У своїй роботі ми намагаємося створити образи двох французьких офіційних осіб на основі вищезгаданих параметрів.

Проте, передусім вважаємо за доцільне привести деякі автобіографічні дані президента і прем'єр-міністра Франції, оскільки, на нашу думку, ця інформація відіграє важливу роль в створенні комунікативного портрета оратора.

1.5.2 Президент Франції

Ніколя Саркозі – французький політик-правоцентрист, президент Франції в 2007-2012 рр. Колишній міністр внутрішніх справ (2005-2007, 2002-2004), державний міністр (2004, 2005-2007), голова партії “Союз за народний рух” (UMP) (2004-2007), голова Генеральної ради департаменту О-де-Сен (Верхня Сена) (2004-2007), міністр економіки, фінансів та промисловості (2004), комунікацій (1994-1995), бюджету (1993-1995), мер паризького передмістя Нейі-сюр-Сен (1983-2002). За підсумками парламентських виборів, що відбулися у червні 2007 року, колишня партія Н. Саркозі, “Союз за народний рух” (UMP), отримала переважну більшість мандатів у Національній асамблеї Франції.

Загальнонаціональна популярність вперше прийшла до Ніколя Саркозі в 1993 році. Коли в Нейі-сюр-Сен терорист захопив заручників у дитячому садку, мер, всупереч побажанням міністра внутрішніх справ Паскуа, взяв особисту участь у розв'язанні кризи. Він вів переговори із загарбником і домогся звільнення декількох дітей. Пізніше поліцейські штурмували будівлю і знищили терориста, але французам добре запам'ятався образ Н. Саркозі, що виходить з будівлі зі звільненою дитиною на руках.

На початку 2007 року Ніколя Саркозі виявився єдиним претендентом на участь у президентських виборах, запланованих на квітень-травень, як кандидат від “Союзу за народний рух” (UMP). 14 січня 2007 року він отримав 98 відсотків голосів на безальтернативних внутрішньопартійних виборах. Його основним конкурентом в боротьбі за президентське крісло вважалася кандидат від соціалістів Сеголен Руаяль. З середини січня Ніколя Саркозі лідирував у

соціологічних опитуваннях, хоча раніше він поступався Сеголен Руаяль. Зростання його популярності пов'язували з низкою заяв, які правий кандидат зробив з економічної теми. Він, зокрема, намагався пом'якшити свій образ радикального реформатора, підкресливши, що виступає не просто за вільний ринок, але за “керований і регульований” вільний ринок. Як вважають спостерігачі, Ніколя Саркозі тим самим намагався залучити голоси виборців з центральної частини політичного спектру.

22 квітня 2007 р. пройшов перший тур президентських виборів, за результатами якого Ніколя Саркозі посів перше місце, набравши 31,11 відсотка голосів. Разом з ним у другий тур голосування вийшла Сеголен Руаяль, за яку проголосували 25,84 відсотка виборців. Другий тур голосування, що відбувся 6 травня, не приніс несподіванок. При високому рівні явки виборців (приблизно 84 відсотки) Ніколя Саркозі отримав 53,06 відсотка голосів, а С. Руаяль – 46,94 відсотка. Правий кандидат-переможець вітав вибір французів і пообіцяв змінити життя країни на краще. Політичні супротивники Н. Саркозі зустріли звістку про його перемогу безладами. Мешканці передмість знову висловили свій протест нападами на поліцію і підпалами автомобілів.

14 травня Н. Саркозі залишив посаду керівника “Союзу за народний рух” (UMP), а 15 травня пішов у відставку з посту голови Генеральної ради О-де-Сен. Інавгурація нового президента Франції відбулася 16 травня 2007 року. На наступний день він призначив нового прем'єр-міністра, яким став Франсуа Фійон.

1.5.3 Прем'єр-міністр Франції

Франсуа Фійон – прем'єр-міністр Франції з 2007 року по 2012 рік, представник партії “Союз за народний рух”, був одним із головних прибічників Ніколя Саркозі. З 2004 до 2005 року обіймав пост міністра національної освіти, вищої освіти та досліджень. З 2002 до 2004 року був міністром соціальних справ, праці та солідарності. У 1990-ті роки перебував на посадах міністра вищої освіти та досліджень, міністра інформаційних технологій і пошти. З 1981 року впродовж

двох десятиліть поєднував посаду депутата Національної асамблеї Франції та низку керівних посад у рідному департаменті та регіоні.

Політичну кар'єру Франсуа Фійон розпочав у французькому парламенті, ставши в 1976 році помічником депутата від Сарті, голліста і друга сім'ї Жоеля Ле Тейла (Joël Le Theule). Він працював у його передвиборчому штабі. Ле Тейл був вражений ініціативністю свого помічника і навіть називав його своїм наступником. Ф. Фійон обіймав пост заступника начальника апарату Ле Тейла після його призначення міністром транспорту в 1978 році і міністром оборони у 1980 році. Ф. Фійон обіймав ці посади аж до несподіваної смерті Ле Тейла в грудні 1980 року. Після цього у 1981 році Франсуа Фійон був призначений начальником служби законодавчої і парламентської роботи в апараті міністра промисловості Мішеля Жиро (Michel Giraud) і в тому ж році став кандидатом від правої партії “Об'єднання на підтримку республіки” (RPR) на виборах в Національну асамблею від четвертого виборчого округу Сарті, ставши наймолодшим депутатом асамблеї. Потім він переобирався у 1986, 1988, 1993, 1997 і 2002 роках [Цит. по 133].

На посту прем'єр-міністра Франсуа Фійон виступав за зближення з Росією. У травні 2008 року він заявляв, що розширення НАТО не повинно призвести до ситуації, коли Росія відчує себе ізольованою, такою, що знаходиться під загрозою, і з цієї причини вимушеною посилювати свою оборонну міць. Після війни у Південній Осетії в серпні 2008 року Ф. Фійон засудив визнання Росією незалежності Південної Осетії і Абхазії, проте відзначив, що події війни не вплинуть на двостороннє співробітництво між Францією та Росією.

Ще у березні 2010 року Н. Саркозі оголосив про намір значно оновити склад уряду. 13 листопада 2010 року кабінет Ф. Фійона оголосив про відставку, що давало можливість призначити нових міністрів, не проводячи процедуру відставки конкретних членів уряду. Вже на наступний день президент Ніколя Саркозі призначив Франсуа Фійона прем'єром нового Кабінету.

З 2002 року Ф. Фійон обіймав посаду президента асоціації France 9. Він – автор книг “Франція може витримати правду” (*La France peut supporter la vérité*) і

“Пенсії” (*Les Retraites*). У першій книзі, що вийшла у 2006 році, він висував ідею про те, що пост прем’єр-міністра у Франції необхідно скасувати.

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

У результаті аналізу лінгвопрагматичного аспекту функціонування офіційно-ділового жанру загалом і політичної промови зокрема можна зробити такі висновки.

1. Сучасна генологія представляє сполучення різних підходів: крім теорії мовленнєвих жанрів М.М. Бахтіна, теорії функціональних стилів, значне місце посідає також теорія мовленнєвих актів.

2. Перспективними лінгвістичними дослідженнями при створенні типології мовленнєвих жанрів є дослідження, які включають у безпосереднє коло розгляду соціолінгвістичний аспект, що розуміється як вербалізація соціально значущих систем спілкування.

3. Серед різноманіття підходів до створення типологій мовленнєвих жанрів найпоширенішими є три типології, які можуть бути розглянуті як взаємодоповнювальні. Це бахтінська типологія первинних і вторинних жанрів, типологія, заснована на моделі мовленнєвих жанрів Т.В. Шмельової, і типологія текстових реалізацій жанру, запропонована К.Ф. Сєдовим.

4. З погляду комунікативної мети протиставлено чотири типи мовленнєвих жанрів:

- інформативні, (мета – операції з інформацією, подання або запит, підтвердження або спростування);
- імперативні (мета – сприяння здійсненню подій реальної дійсності: прохання, поради й т.д.);
- етикетні, або перформативні (формують події соціальної дійсності: вітання, поздоровлення й т.д.);

- оцінні (мета – співвіднести вчинки, якості й всі інші маніфестації учасників спілкування із прийнятою в даному суспільстві шкалою цінностей).

5. Офіційна промова є політичним аргументативним текстом, що складається з функціонально-значенневих ланок, поєднаних у єдине ціле для здійснення комунікативної інтенції адресата. Офіційна політична промова має певний набір ознак, які відрізняють її від інших дискурсивних формацій. Ці ознаки включають: інституційність, інформативність, фатичність, логічність, авторитарність, динамічність, дистанційованість, театральність.

6. Промова містить певну інформацію про особу мовця та його стан на даний момент. Індивідуальні особливості оратора передаються вербальними засобами. Говорячи про особу політика, необхідно відзначити, що інформація про нього надходить через основний канал, вербальний, – тобто те, про що політик говорить, і як він це робить.

РОЗДІЛ 2

ЖАНРОВА БУДОВА ОФІЦІЙНИХ ПРОМОВ ПЕРШИХ ПОЛІТИЧНИХ ОСІБ ФРАНЦІЇ

2.1 Засоби вираження модальності та реалізація авторської інтенції у французькій офіційній промові

Серед різноманіття відносин в об'єктивній дійсності виділяються ставлення людини до світу і людей між собою. На цьому ґрунтується багато теорій, прямо чи опосередковано пов'язаних з проблемами мовленнєвої творчості. Із середини минулого століття зростає усвідомлення того, що здатність творчого застосування мовних форм – це лише зовнішній прояв особливих глибинних процесів, що відбуваються на рівні нашої свідомості. Специфічна реалізація / маніфестація останніх проявляється в таких категоріях, як модальність (мовна і текстова), інтенція, інтенціональність.

Мовна модальність є об'єктом тривалого вивчення в лінгвістиці, однак її основні прояви, функціональні властивості, типологічні характеристики і семантика форм репрезентації не дозволяють віднести її до одного неподільного класу мовних утворень. Незважаючи на те, що в науці ХХ століття було розглянуто не тільки основні типи мовної модальності, але і детально проаналізовано її найважливіші форми реалізації, граматичні і “надграматичні” показники, функції та роль у формуванні повноцінних комунікативних структур тощо, саме поняття модальності до сьогодні є неоднозначним, що охоплює різні сфери мовних, квазімовних і зовнішніх відносно мови значень.

Такий стан у свою чергу пояснюється тим, що і досі не вироблено чіткої системи критеріїв, що регламентують участь тих чи інших мовленнєвих засобів у формуванні модальних мовних значень. Вважається, що модальність є одним з параметрів предикативності й поряд з категорією часу визначає граматичне значення речення. У межах цього підходу розроблено чимало теорій, проте на сьогодні питання про статус і кордони категорії лінгвістичної модальності не має однозначного вирішення.

Існує кілька основних точок зору на природу мовної модальності.

1. Мовна модальність розуміється як пряма аналогія модальності судження, яка, належачи до семантичної категорії, реалізується у всьому складі речення і не накладає яких-небудь особливих ознак на структуру речення. Ця точка зору не має широкого розповсюдження, бо вона прямо зводить мовну модальність до логічного поняття модальності судження.

2. Модальність вважається граматичною категорією, що характеризує той або інший ступінь реальності чи нереальності змісту висловлювання. Ця точка зору має значне поширення, застосовується в конкретних дослідженнях засобів вираження модальності. Вона набула останнім часом свого нового різновиду, згідно з яким модальними не вважаються функціонально-модальні типи речень щодо мети висловлювання, категорії питання, спонукання тощо. Таку точку зору ми умовно називаємо вузьким розумінням модальності.

3. Нарешті, існує широке розуміння модальності, за яким вона означає граматично виражене ставлення мовця до дійсності, тобто його ставлення до змісту мовлення. У цьому випадку поняття “модальність” включає і емоційно-експресивну оцінку мовця.

Ми вважаємо за доцільне виходити з традиційного розуміння мовної модальності як багатоаспектної семантичної категорії, яка розкриває ставлення змісту висловлення до позамовної дійсності з точки зору мовця, тобто з позиції дослідників, що розглядають дану категорію на основі функціонально-семантичного підходу, в якому лінгвістичний аналіз мовних явищ базується на побудові функціонально-семантичного поля (О.В. Бондарко, С.С. Вауліна, Н.Є. Петров, Н.Ю. Павловська та ін.). З боку функціонально-семантичного підходу модальність розуміється як широка семантична категорія, змістовний обсяг якої визначається смисловою двоаспектністю речення / висловлювання – його номінативним (пропозиціональним, диктумним) і комунікативним (прагматичним, модусним) аспектами і репрезентується різнорівневими мовленнєвими засобами.

Згідно з твердженням Г.А. Золотової лінгвістика усе впевненіше наближається до визнання тексту основним своїм об'єктом. Адже мова існує заради комунікації, і здійснюється комунікація в текстах – різної форми, різного обсягу і призначення, письмових і усних, спонтанних і підготовлених [83, с.94]

Напрямок дослідження антропоцентричності тексту представляє собою ідейний центр, навколо якого групуються найбільш цікаві проблеми нової парадигми лінгвістики, що мають лінгвофілософську і лінгвокультурну природу. До низки таких проблем можна віднести і модальність.

Термін “модальність”, який традиційно використовувався в синтаксисі речення, на даний час знайшов застосування в лексикології і фразеології, словотворенні та морфології, лінгвістиці тексту. Модальність перетворилася на загальномовну прагматичну категорію, що має різноманітні засоби вираження, в тому числі й невербальні, паралінгвістичні. Можна стверджувати, що будь-яке вивчення мови обов'язково має співвідноситися з текстом, так як орієнтованість кожної одиниці на участь у тому чи іншому типі тексту становить її сутнісну характеристику, без якої уявлення про мову було б неповним.

Модальність тексту в цілому являє собою вираження ставлення автора до змісту інформації. Модальність тексту допомагає сприймати його не як сукупність окремих одиниць, а як цілісний твір. Текстова модальність (суб'єктивно-оцінна) розуміється як відношення мовця (автора) до дійсності. Окрім засобів вираження модальності висловлювання (граматичних і лексичних) вона реалізується у характеристиці героїв, в своєрідному розподілі предикативних і релятивних відрізків висловлювання, в сентенціях, в умовиводах, в актуалізації окремих частин тексту тощо. У наступних прикладах із офіційних промов президента та прем'єр-міністра Франції виразно простежується їх відношення до того, що відбувається:

Je suis d'accord avec tout ce qu'il y a dedans, je précise que ce n'est pas moi qui l'ai écrit, mais bon, je l'aurais certainement écrit moins bien, mais enfin, je voudrais aller un peu plus loin devant vous puisque vous nous faites l'amitié d'être réunis ainsi (Н. Саркозі. Bombay (Inde). – Mardi, 7 décembre 2010) (Додаток А, 53).

Ce partenariat, il a d'abord une dimension politique. Il renforce une coopération d'autant plus importante que le Gabon est en ce moment membre du Conseil de Sécurité Ce partenariat a aussi une dimension militaire, avec la signature d'un nouvel accord de défense, que nous avons placé sous le signe de la transparence pour couper court à tous les reproches d'ingérence qui ont trop souvent été émis à l'encontre de notre engagement en Afrique (Ф. Фійон. Libreville. – Dimanche, 17 juillet 2011) (Додаток Б, 45).

Як бачимо, своє ставлення до того, що відбувається, президент Франції Ніколя Саркозі висловлює прямо, використовуючи займенник “je”, що є однією з особливостей його промов. Прем'єр-міністр Франції Франсуа Фійон, навпаки, своє ставлення висловлює опосередковано, не використовуючи особливих займенників, пропускаючи їх, що теж є однією з особливостей промов прем'єр-міністра. Тим не менш, в обох прикладах визначальна особливість висловлювання як об'єкта вивчення полягає в його антропоцентричності. Обидві політичні особи є організуючою категорією як на рівні створення (інтенції), так і на рівні сприйняття (рецепції). Таким чином, антропоцентричний (суб'єктивний) момент зближує категорії модальності й інтенціональності.

Тут варто докладніше зупинитися на понятті інтенціональності, що розуміється як філософська і психологічна категорія, до складу якої входять такі психологічні феномени, як бажання, намір, прийняття рішення, планування, спроба, спрямовані на вчинення дії і досягнення певного результату.

Поняття ж інтенції можна трактувати двобічно: під інтенцією дії розуміється її мета; під інтенцією діяча – його намір вчинити дію. Таким чином, під інтенціональністю розуміється загальна предметно-смілова спрямованість свідомості, під інтенцією – всякий приватний різновид її актуальної спрямованості на предмети і процеси.

Теорія мовленнєвих актів впровадила у лінгвістиці поняття *інтенції* та *інтенціональності*, розроблене феноменологічною філософією (насамперед Е. Гуссерлем та його послідовниками) як усвідомлення об'єкта внаслідок його переживання. Інтенціональність передбачає наявність зв'язку між свідомістю

суб'єкта і предметом як частиною світу. Актуальною виявляється і спрямованість свідомості на предмет / об'єкт. Невід'ємною властивістю інтенціональності є усвідомленість переживання об'єкта як діяльність.

Уперше намір мовця з вибором граматичної форми, що несе певну семантико-прагматичну функцію, зв'язав О.В. Бондарко [32]. Відповідно до його теорії інтенціональність передбачає два аспекти:

1) аспект актуального зв'язку даного значення з намірами мовця в акті мовлення;

2) аспект смислової інформативності. Намір мовця лежить в основі того, що виражається в процесі мовлення, і "готового" змісту, який володіє інформативною значущістю. З іншого боку, смислова інформативність даного значення є необхідною умовою побудови мовлення для реалізації намірів мовця [32, с.57].

Поєднання інтенцій, що знайшли своє вираження у відповідних формах, утворює інтенціональний зміст висловлювання. Під інтенціональним змістом розуміється той аспект (елемент) змісту висловлювання, який включає до свого складу все, що відображає задум (наміри, цілі, комунікативну спрямованість і орієнтацію мовця й слухача на загальні / різні пресупозиції).

Інтенціональність може розглядатися як властивість мовленнєвих значень різних типів – як лексичних, так і граматичних. За інтенціональністю того чи іншого граматичного значення завжди постають актуальність, істотність для мовця того уявлення (в людській свідомості і його мовному втіленні), яке лежить в основі даного значення. Коли розглядається текст, інтенціональність виступає насамперед як участь семантичної функції того чи іншого мовленнєвого засобу в тексті. Зв'язок з намірами автора існує, але в особливому варіанті: у тексті нам представлена реалізація колись актуальних намірів автора.

Питання про інтенції автора (тобто того, хто продукує текст) належить до дискусійних. Суперечка ведеться в основному за двома положеннями: чи треба виявляти у тексті те, що хотів сказати автор, або ж текст сам подає інформацію, незалежно від інтенцій його автора.

Виступаючи проти концепцій, які ігнорують особистість автора і його задум, представник сучасної літературної герменевтики Е.Д. Хірш вважає, що усі створені інтерпретації повинні бути співвіднесені з авторським задумом. Авторські інтенції є “центром”, який організовує єдину систему значення твору в парадигмі численних його інтерпретацій [Цит. по 161, с.199].

Реалізація авторських інтенцій представляє авторське бачення, його світогляд, тобто систему сприйняття автором об'єктивного світу. Ставлення ж автора до фрагмента дійсності, відображеного у творі, виражається у ньому через текстову модальність. Текстова модальність є результатом реалізації авторських інтенцій, або формою їхнього існування.

Офіційні промови, володіючи всіма загальними рисами публічної промови, виділяються як її різновид на підставі їх особливої прагматичної спрямованості – завдання формувати громадську думку шляхом відтворення оцінки подій, явищ і процесів соціального життя, що узгоджується з головною специфічною функцією політичної публіцистики – чинити постійний і глибокий вплив на формування громадської думки.

Безумовно, власне жанр офіційної промови визначає своїм адресатом громадськість, народ, масу. Образ такого співрозмовника досить складний і непередбачуваний. Феномен маси полягає в існуванні якоїсь безлічі, монолітного, органічно сконструйованого організму.

Важливе значення для аудиторії має установка, яка є психологічною адаптацією особистості до певного прошарку, і складна реакція на неї. Для досягнення контролю над аудиторією використовується ефект психологічної зараженості як метод емоційного усупільнення людей. Він виступає фактором посилення сприйняття інформації. Психологічний настрій пов'язується з поширенням в аудиторії загального співпереживання, реагування на вихідну інформацію. Щоб привернути до себе увагу аудиторії, маси, викликати її живу підтримку, немає необхідності апелювати до всіх, достатньо встановити вербальний-невербальний контакт з соціократичним ядром, викликати у нього відповідне ставлення до себе.

Отже, підтримуючи позицію О.В. Бондарка, ми вважаємо за доцільне співвідносити дослідження мовних значень у висловлюванні і цілісному тексті з поняттям інтенціональності, маючи на увазі зв'язок мовних значень з намірами мовця, з комунікативними цілями мовленнєво-розумової діяльності. Інтенціональність – це властивість / здатність мовленнєвих засобів брати участь в реалізації намірів мовця / автора. У більш широкому сенсі авторські наміри / інтенції в тексті знаходять своє вираження у текстовій модальності.

Текстова модальність (суб'єктивно-оцінна), реалізується в характеристиках комунікантів, у своєрідному розподілі предикативних і релятивних відрізків висловлювання, в сентенціях, в умовиводах, в актуалізації окремих частин висловлювання, а також за допомогою засобів вираження мовної модальності як функціонально-семантичної категорії .

2.2 Питання авторства офіційної промови

Ораторське мистецтво – це сукупність знань і навичок, потрібних для виголошування публічної промови, взаємодії з аудиторією. Особа і знання оратора розкриваються, передусім, через його мислення і мову, що є ключем до розуміння природи людини, її свідомості, яка “відображує себе в слові, як сонце в малій краплі води”, оскільки “осмислене слово є мікрокосм людської свідомості” [8, с.336].

Оскільки публічна промова – це виступ, свого роду видовище, спектакль одного актора – оратора, партнером якого є аудиторія – зал для глядачів, ораторське мистецтво невід'ємне від сценічного. Промови високопоставлених політичних осіб готуються фахівцями – спічрайтерами. Мова спічрайтером пишеться для того, щоб вона виголошувалась, і одночасно для можливого друку її в засобах масової інформації.

Офіційна промова як соціально обумовлена мовленнєва дія передбачає такий порядок її створення: наявність проекту промови – його редагування – отримання в результаті документу, що, як правило, не підлягає подальшим змінам

і проголошується мовцем у затвердженій формі майже без змін. Поетапність написання промови дає можливість неодноразово (у межах відведеного часу) звертатися до тексту для його редагування, а також дозволяє включати в процес створення документа представників різних зацікавлених сторін. Написання промови виконується за алгоритмом, описаним як процес оформлення документа і надання йому юридичної чинності.

В результаті готуються два тексти: один орієнтований на мову письмову, а другий – на усну мову певної людини, яка буде вимовлена нею для певної аудиторії. Як лінгвіст, спічрайтер повинен добре знати лексичні, морфологічні, синтаксичні, словотворчі, фонетичні особливості мови, вміти ними користуватися залежно від жанрового виконання тексту, тому що вживання тих або інших граматичних, словотворчих, лексичних, а іноді і фонетичних засобів мови обумовлено форматом конкретного жанру.

При цьому спічрайтер повинен знати психологічні особливості оратора, засвоїти його манеру говорити, інтонацію, яка, як про це говорилося вище, проявляється в письмовій мові через розділові знаки. Іншими словами, ця промова повинна виражати особливості мовної особи оратора. Крім того, спічрайтер повинен уміти користуватися стилістичними і риторичними прийомами, спрямованими на ефективність мови.

І, звичайно, необхідне знання стереотипів, прототипів, які значимі для людей тих або інших соціальних сфер, в чому проявляється орієнтація на загальну пам'ять, що є ключем до взаємного розуміння. А в цьому випадку важливим є використання фразеологічних оборотів, які приурашають мову, роблять її образною, яскравою, своєю. Важливим є емотивний компонент. Емоції мають особливу значущість в сприйнятті мови аудиторією. Їх спільне вживання зі стереотипами робить мову надзвичайно переконливою.

Будь-який текст припускає наявність автора і адресата. В цьому розумінні текст публічного виступу політика має свою особливість. Його адресатом є цілком конкретна і визначена аудиторія (населення країни, учасники наради,

зборів, жителі міста, області, регіону і т.д.). Проте в процесі створення тексту для спічрайтера цілком визначено існують два адресати.

Перший з них, більш ранній і на початковому етапі важливіший для спічрайтера, – це власне політик, який повинен узгодити цей текст, прийняти його за “свій”, визнати своє “авторство”. Але і другий, кінцевий адресат не менш важливий для спічрайтера, адже в тексті обов’язково закладаються деякі думки, позиції, покликані впливати на кінцевого споживача, а саме на публіку, про яку мова піде нижче.

В будь-якому разі автор офіційної промови не може бути асоційований з однією особою. Офіційну промову можна вважати колективним конструктом, адже її виголошувачем є не тільки конкретна фізична особа, а офіційна особа, яка представляє суспільну інституцію. Ця кореляція особистості мовця і його інституційного статусу і буде визначати специфіку офіційної промови.

2.3 Позичування мовця відносно його аудиторії

Відмінною особливістю публіки є високий ступінь її організованості та структурності. Комунікація – це умова утворення публіки, засіб підтримки її єдності. Таким чином, очевидною є важливість вивчення механізмів комунікації. Активний розвиток теорії комунікації не означає, що вона може розвиватися незалежно від історії і суспільної психології. На об’єкт самостійного вивчення публіка перетворилася після виникнення соціальної психології як науки. Проте науковою проблемою, яка потребує методологічного вирішення, історія публіки стає відповідно до ступеня вивченості проблематики комунікації. При цьому важливим є привнесення у дослідження часової координати. Методологічною основою вивчення публіки стає дослідження спільноти в її історичному розвитку і, відповідно, в площині соціальної психології. З моменту виникнення публіки в її широкому розумінні культура починає відчувати інтенсивну потребу в нових способах комунікації. Тому для побудови типології спільноти необхідною є типологія способів комунікації та їх взаємодії, тобто історія спільноти повинна

ґрунтуватися на історії комунікації. З появою публіки, з виникненням ситуації, в якій публіка стає масовою реальністю, пов'язується виникнення нового етапу в історії культури.

“Публіка” як феномен постає не тільки в аспекті соціально-демографічних характеристик певних категорій глядачів, але і з позиції використання ними тих чи інших засобів комунікації, оскільки на кожному історичному етапі система функціонування мистецтва представляє ієрархію засобів комунікації, яка зберігається незмінною. Ця обставина одночасно виявляється об'єктивною закономірністю історії публіки. При інтерпретації поведінки сучасної публіки соціологія звертається по допомогу не просто до історії, а до історії культури як спеціального наукового напрямку. Ось чому історія публіки – спосіб поглиблення інтерпретації поведінки сучасної публіки. Кожен рівень взаємодії мистецтва і публіки, який має місце в історії культури, виявляється можливим при збереженні традиційних, сформованих попередніми етапами історії культури систем комунікації.

Взаємодії різних засобів комунікації в кожен період історії представляють особливий інтерес. Якщо до появи писемності структуру комунікації визначали усні засоби, то з появою писемності комунікативні установки культури змінюються. Наприклад, в Греції книжник, збирач книг не мав того ореолу, який мав поет, оратор. Свідченням цьому може слугувати надання переваги Сократом усному слову. Коли книга потрапить в культуру і почне визначати комунікацію, усне спілкування буде складати її суттєвий елемент. Відсторонення традиційного способу комунікації новим засобом є закономірністю історії комунікації. Тому культура, що утверджується за допомогою нового засобу комунікації, на перших етапах критикується з боку представників традиційної комунікації. Опозиція між традиційними і новими засобами комунікації призводить і до опозиції комунікативних спільнот за принципом “ми” і “вони”.

Не менш важливим параметром, що відрізняє офіційну промову від інших промов є “образ адресанта”. Адресант в офіційній промові – це офіційна особа, один з керівників країни, наділений офіційною владою, який може виступати від

імені країни, яку він представляє, але це і суб'єкт індивідуальної мовної дії, який повинен володіти високим рівнем комунікативної компетентності. Офіційна промова виступає як важливий фактор у підтримці реноме і створенні іміджу, як країни, так і мовця. Високий соціальний статус адресанта сприяє тому, що його точка зору здатна вплинути на громадську думку.

Н.В. Бакумова [11, с.139] у своїй роботі говорить про таке поняття в політичному дискурсі, як ідентифікація особи. А.К. Михальська, посилаючись на дослідження німецькими вченими риторичних стратегій у мові політики, каже, “що вельми ефективним риторичним засобом для завоювання симпатій мас є застосування так званих ідентифікаційних формул”, тобто мовних оборотів, які ніби запрошують слухачів або читачів ідентифікувати себе з мовцем (тим, хто пише), з групою, до якої він належить, його партією [131, с.115].

Таким чином, ідентифікація у сфері політичної комунікації може реалізовуватися за допомогою так званого “ми-дискурсу”, який будується з використанням таких мовних засобів:

- особових і присвійних займенників (“ми”, “наш”);
- лексем зі значенням спільності (“разом”, “єдність”):

Tout ceci, nous ne pourrions pas le faire sans l'appui des autorités civiles afghanes, dont le gouverneur de Kapisa, Mehrabuddin Safi (Н. Саркозі. Afghanistan. – Mardi, 12 juillet 2011) (Додаток А, 80).

Comme tous les Français, j'ai été profondément touché par les souffrances qui ont été imposées au peuple japonais par la catastrophe du 11 mars, et par l'accident de la centrale de Fukushima (Ф. Фійон. Samedi, 23 mars 2011) (Додаток Б, 27);

- збірних лексем з компонентом спільності, які виконують функцію вокативу з конотацією групової (соціальної) віднесеності (“друзі”, “товариші”, “співгромадяни”, “співвітчизники”), часто разом з емотивно зарядженими прикметниками (“дорогі співгромадяни”):

Mes chers compatriotes de Nouvelle-Calédonie et, si vous me le permettez, mes chers amis (Н. Саркозі. Dimanche, 22 janvier 2012) (Додаток А, 94);

Chers amis, il y a 4 ans, lorsque que j'étais venu à votre congrès, nous avons parlé longuement de la démocratie sociale et à l'époque, j'avais pris devant vous deux engagements (Ф. Фійон. Jeudi, 20 octobre 2011) (Додаток Б, 50);

- порівняльних зворотів зі значенням причетності (“я, як і ви”):

Ne vous trompez pas: ... moi, comme tous les gens honnêtes, ... comme tous les citoyens français... (Н. Саркозі. Dimanche, 28 août 2011) (Додаток А, 82);

- граматичних форм непрямого імперативу із значенням залучення до сфери дії мовця:

Mesdames et Messieurs, mes chers amis, nous allons réaliser la belle promesse de l'Accord de Nouméa. Je voudrais que vous compreniez qu'ici, vous pouvez donner une leçon à tous. Ici, vous pouvez être un exemple pour tous (Н. Саркозі. Dimanche, 22 janvier 2012) (Додаток А, 93).

Поняття “ідентифікації” у сфері політичної комунікації можна співвідносити з феноменом солідаризації, який також спрямовано на інтеграцію у межах окремих груп чи об'єднань. Ідентифікація та ідентичність як її наслідок дозволяють говорити про “дискурс ідентичності”, протиставлений “дискурсові винятку”, або “дискурсу відчуження” [42, с.28].

Поняття ідентичності та дистанціювання від інших соціальних груп утворюють стійку опозицію, оскільки процес пошуку, набуття і вираження індивідуальної та соціальної ідентичності завжди є також процесом відділення себе від інших. Загалом ці два процеси є полюсами однієї шкали. Об'єктами мовної ідентифікації та дистанціювання у сфері політичної комунікації є перш за все ідеї, цілі, цінності, а також соціальні групи і окремі особи. Суб'єктами актів ідентифікації / дистанціювання можуть бути як особи, наділені владою, так і певні верстви суспільства, народ.

На думку низки дослідників ідентифікація і дистанціювання здійснюються у двох аспектах:

1) переконанні адресата в обґрунтованості свого ставлення до будь-яких ідей, цілей, цінностей, особистостей і груп;

2) вироблення у адресата потрібної позиції з урахуванням ідентифікації / дистанціювання з тими об'єктами, які відповідають переслідуваним цілям політичної комунікації.

Це передбачає чітку ідентифікацію політичного комунікатора зі своїм адресатом і очевидне дистанціювання від того, що адресата не влаштовує.

Отже, найважливішою стратегією, спрямованою на інтеграцію політичних суб'єктів, зокрема, на залучення і утримання прихильників в ході передвиборної боротьби, є стратегія ідентифікації, сутність якої полягає в ототожненні політика з виборцями. Фахівці з політичної риторики підкреслюють значущість ідентифікації як прийому переконання. Ефективна переконувальна комунікація націлена на навіювання адресату думки, що лідер – “своя”, близька до народу особа.

Значення інформації та комунікації в політичному позиціонуванні важко переоцінити, тому що інформаційні обміни – це спосіб існування соціальності і будь-яких форм її прояву. А.І. Соловйов вважає, що формування і функціонування в сфері публічної влади різноманітних ідеологій, почуттів, цінностей, символів, доктрин, офіційних норм і опозиційних оцінок та думок різних діячів складають особливий політичний процес [160, с.206]. Сутність його полягає в тому, що за рахунок передавання повідомлень та обміну ними політичні суб'єкти сигналізують про своє існування різним контрагентам і встановлюють з ними необхідні контакти та зв'язки, що дозволяють їм грати різні політичні ролі. У свою чергу, цілеспрямовані контакти між людьми, які обмінюються і споживають різноманітні відомості, знання та повідомлення, поєднують різні рівні політичної системи, надають можливість інститутам влади виконувати свої специфічні функції управління державою і суспільством.

У політичному позиціонуванні, де формування образів об'єктів, їх символізація є ключовим змістом діяльності, проблема донесення до цільових груп таких сюжетів, повідомлень, меседжів, які змогли б вплинути на їх умонастрої, установки та ціннісні орієнтири, стає пріоритетною. Можна сказати, що політичне позиціонування – це спосіб формування особливого виду

інформації та забезпечення її трансляції відповідним групам. Однак вирішення цього завдання залежить від низки чинників. Інформаційний простір “живе” за своїми законами, формується різноспрямованими потоками інформації, забезпечує відтворення різних видів дискурсу. Розуміння особливостей розвитку інформаційного середовища, в якому буде відбуватися управлінська діяльність з позиціонування регіону, є найважливішою умовою вибору адекватних технологій вирішення цього завдання. Оскільки мова йде про політичне позиціонування, то особливо пильну увагу має бути приділено політичним комунікаціям, що є найважливішим механізмом формування тієї частини інформаційного простору, який продукує політичні судження, думки, оцінки, тощо.

2.4 Офіційна промова та політичний ритуал

Соціо-культурною рамкою функціонування офіційної промови є *політичний ритуал*. Усі найбільш значущі ритуали, включаючи політичні, мають тричленну структуру: вони передбачають відділення учасників ритуалу від повсякденного життя, поміщення їх у незвичайні умови і, нарешті, повернення до повсякденності, але у новій якості “утаємнчених”. Така структура ритуалу створюється за допомогою процесуальних символів, що переносять смисли колективних дій до свідомості учасників ритуалу. Згідно з думкою лінгвіста Клода Рів’єра [210, с.125], тим самим ритуал постає як найважливіший (і найдавніший, відомий ще у стародівніх Афінах) спосіб колективного навіювання. Початковий соціально-політичний зміст цього навіювання полягає у посиленні колективності, груповій згуртованості. Структура ритуалу дозволяє керувати (маніпулювати) ціннісною орієнтацією його учасників, залучаючи їх до ритуального досвіду вкрай інтенсивних групової взаємодії та взаєморозуміння.

Вступ необхідний для привернення уваги аудиторії. Основна частина складається традиційно з висування і доведення тези, її орієнтовано на інформаційний аспект. У заключній частині підводять підсумки основних положень і роблять висновки. Якщо темою політичної промови є вирішення

певної проблеми, то у вступі або на початку основної частини чітко визначається ця проблема, а далі наводиться перелік тих явищ, які її викликали, та зазначаються заходи щодо її усунення. Заклучна частина містить заклик до аудиторії за допомогою запропонованих заходів вирішити проблему.

Усі проаналізовані промови починаються зі звернення до адресата. Особливістю політичної промови слід вважати те, що проголошувач у ній використовує тільки прагматично адекватні звертання. Так, під час проголошення вітальної промови у Парижі Ніколя Саркозі звертається до всіх присутніх, серед яких на перше місце висуває генерального секретаря, потім звертається до міністра, мера Парижа і його дружини, прем'єр-міністра, послів. Нарешті, замість нейтрального “*Mesdames et Messieurs*”, президент використовує звертання “*Chers amis de la Francophonie*”:

*Monsieur le Secrétaire général, cher Président Diouf,
Monsieur le Maire de Paris, Madame le Maire,
Cher Jean-Pierre Raffarin, Monsieur le Premier ministre,
Mesdames, Messieurs les Ambassadeurs,
Chers amis de la Francophonie.*

На відміну від Ніколя Саркозі Франсуа Фійон лаконічніший та більш офіційний. Він надає перевагу коротким звертанням. Наприклад, у своїй вітальній промові у День німецької єдності до присутніх він звертається таким чином:

*Monsieur l'Ambassadeur,
Monsieur le Vice-Chancelier,
Mesdames et Messieurs*

Як бачимо, прем'єр-міністр, на відміну від президента, у своєму звертанні до слухачів не використовує власних імен.

Слід зазначити, що основною рисою політичних промов є слідування правилам етикету. Одна з особливостей французького етикету полягає в тому, що в офіційних звертаннях жінки згадуються першими: *Mesdames et Messieurs*. У звертанні до жінок, які провадять види діяльності, що раніше вважалися виключно чоловічими, існує деяка варіативність. Однак, у вітальній промові

президента спостерігається певне відхилення від цього правила, коли у промові спочатку першим згадується мер, а потім його дружина. У розглянутому вище прикладі до слухачів ми спостерігаємо таке звернення:

*Monsieur le Secrétaire général, cher Président Diouf,
Monsieur le Maire de Paris, Madame le Maire,
Cher Jean-Pierre Raffarin, Monsieur le Premier ministre,
Mesdames, Messieurs les Ambassadeurs,
Chers amis de la Francophonie.*

За результатами аналізу вітальних промов президента і прем'єр-міністра слід відзначити, що для промови Ніколя Саркозі характерним є домінування особистісної позиції. Президент часто вживає особовий займенник “я”:

Je voudrais également vous dire que ces crises, il y a toujours deux façons de les voir. Mon Dieu, comme c'est complexe et comme c'est dangereux! Mais le silence, l'immobilité, croyez-moi, ça prépare de grands dangers aussi (Н. Саркозі. Vendredi, 18 mars 2011) (Додаток А, 72).

У деяких реченнях цей займенник використовується неодноразово:

Je ne voudrais pas évoquer le travail de cette nuit, j'aurais l'occasion dans les heures qui viennent de dire un certain nombre de choses, mais je ne veux pas que cet évènement de la Francophonie soit happé, quelle que soit la force de l'actualité, par cette actualité parce qu'ici on écrit pour le livre, on n'écrit pas pour le journal, on écrit sur le long terme, on n'écrit pas simplement pour les semaines qui viennent. Je voudrais terminer en vous disant ceci, j'en prends d'ailleurs toute ma part de responsabilité.

Je voudrais également dire qu'une crise ne doit pas faire oublier d'autres choses et je voudrais penser très fortement à la Côte d'Ivoire, à ce pays si proche de nous, dont nous avons été tellement heureux de le voir organiser, sous contrôle des Nations Unies, des élections libres et j'étais tellement fier que la France soit un des premiers pays à reconnaître le Président Alassane OUARTARA (Н. Саркозі. Paris. Vendredi, 18 mars 2011) (Додаток А, 71).

Домінування особистісної позиції певною мірою порушує ритуальність офіційної промови, адже президент країни, в першу чергу, повинен представляти інституційну позицію – своєї країни.

2.5 Жанрові різновиди французької офіційної промови

У процесі вивчення різних жанрів офіційно-ділового мовлення важливо враховувати вплив сфери спілкування і форми суспільної свідомості на формування типізованих адресантів та адресатів мовлення, основну і додаткову мети спілкування, які формують різні суб'єктно-адресатні відносини.

Інституційна структура політичного дискурсу, що передбачає поділ на агентів та клієнтів комунікації, розбиває політичну арену на два табори: представники політичних інститутів та громадяни. Виділення двох сторін у процесі політичної комунікації не означає, що їх склад однорідний. “Неоднорідність групових суб'єктів політики з огляду на ціннісні орієнтації призводить до соціокультурної варіативності політичного дискурсу. Будь-яка організована група володіє своєю культурою, в тому числі й політичною, в основі якої лежить своя система цінностей і норм” [99, с.60] як невід'ємна частина будь-політичного життя, що є стандартизованим повторенням політично значущих дій, ідеологічно (міфологічно) санкціонованих і драматично інсценованих, з метою регулярного підтвердження і зміцнення соціально-політичних порядків.

Офіційні публічні виступи ми відносимо до політичних аргументативних текстів, що є цілісними мовними утвореннями, які складаються з функціонально-сміслових ланок, організованих в єдине ціле для здійснення комунікативної інтенції адресата. Вершиною цієї структури являється теза тексту, до якого прагнуть аргументи, що свідчать в його користь, що відбиває ієрархію комунікативних підцілей адресанта, переслідуючого деяку глобальну комунікативну мету. Будучи монологом за формою, в якому майже неможливі елементи діалогу, офіційна публічна мова будується як за законами виключно літератури мови.

У цілому вивчення жанру офіційної промови надає нам можливість визначити такі головні пункти для її аналізу:

- жанр у цій сфері трактується нами як функціонально-комунікативний феномен, якому відповідає інваріантна модель тексту, або як власне тип тексту з певними комунікативно-прагматичними параметрами і специфічними засобами вербального оформлення;

- універсальний текстовий інваріант втілюється в конкретних текстах з різним ступенем повноти;

- процедура аналізу типів тексту охоплює такі послідовні етапи, як вивчення комунікативних характеристик текстового типу, його семантико-структурних і композиційних ознак, а також визначення мовної специфіки та особливостей реалізації текстових категорій;

- семантика типу тексту може бути інтерпретована у предметно-сміслових і комунікативно-мовленнєвих компонентах, наприклад, композиційно-мовленнєвих формах;

- типологізація текстів може здійснюватися за різними параметрами, релевантним з позицій лінгвістики тексту (наприклад, за типом текстової інформації та комунікативної мети проголошення промови).

В. Бхатія спробував створити універсальну аналітичну модель, яка враховує різні аспекти жанрів і може бути застосована для вивчення спеціальних дискурсів. Він виділив сім послідовних етапів, що охоплюють аналіз усіх провідних аспектів жанрової організації [Цит. по 16, с.21]:

1) розгляд того чи іншого жанру в ситуативному контексті з урахуванням попереднього досвіду авторів відповідних текстів і комунікативних конвенцій дискурсивної спільноти, до якої вони належать;

2) ознайомлення з наявною літературою про жанри, жанрової теорії та методи жанрових досліджень;

3) подальше удосконалення аналізу жанру в ситуативному контексті з визначенням відносин між автором і реципієнтами текстів, соціоісторичним

позиціонуванням дискурсивної спільноти і пов'язаних з нею лінгвістичних традицій;

4) добір текстів для аналізу певного жанру на підставі чітко визначених критеріїв;

5) вивчення інституційного контексту жанру і лінгвістичних, соціокультурних та професійних конвенцій, які впливають на використання мови в професійному середовищі;

б) мовленнєвий аналіз, який передбачає опис домінантних для певного жанру лексико-граматичних ознак, моделей текстуалізації жанрового змісту та інтерпретацію його структури;

7) перевірка даних жанрового аналізу шляхом їх зіставлення з реакцією спеціально визначеного інформанта – представника професійного середовища, в якому функціонує жанр.

Відповідно до проаналізованого фактичного матеріалу ми пропонуємо таку класифікацію офіційних промов президента і прем'єр-міністра Франції :

1) декларативні промови:

а) промови, які проголошують ставлення країни Франції до певної світової події;

б) промови, що виражають ставлення президента Франції до будь-якої внутрішньодержавної події;

в) промови-спільні заяви президента Франції й іншої офіційної особи (осіб) стосовно важливої світової події.

2) суспільно-ритуальні промови:

а) вітальні;

б) промови на урочистому відкритті зібрань, суспільно-значущих подій, пам'ятників;

в) жалобні;

г) комеморативні промови, присвячені річниці видатної події або діяча.

3) передвиборчі.

4) інавгураційні.

Крім цього, кожна промова ще має певний вектор орієнтації або на внутрішню політику (свою країну), або на зовнішню політику (світ, інші країни).

Слід зазначити, що у нашій роботі відсутній такий різновид офіційної промови, як передвиборча промова, бо аналізований матеріал містить офіційні промови Ніколя Саркозі більшою мірою за 2007-2011 роки, коли передвиборна кампанія не проводилася.

2.6 Декларативні промови та їх лінгвопрагматична специфіка

Декларативні промови – це промови, основна мета яких полягає у наданні політичної, економічної, ділової та іншої інформації, оцінюванні поточних політичних подій, формулюванні рекомендацій, висуванні завдань і пропозицій щодо шляхів їхнього вирішення, повідомленні про виконану роботу на підставі аналізу й оцінювання її результатів, схилянні слухачів до певних дій. Вибір і використання мовних засобів залежать найперше від теми і мети промови. Ціль декларативної промови – заявити про офіційне ставлення країни щодо якоїсь світової події, або сформулювати ставлення офіційної особи щодо події (ситуації) в самій країні.

Офіційні декларативні промови мають ознаки офіційно-ділового стилю, тому що складаються на основі офіційних документів, а також націлені на проголошення перед аудиторією і вплив на неї. Вони демонструють найбагатший арсенал риторичних прийомів, контактовстановлюючих засобів і відрізняються оцінністю, закличністю, полемічністю. Усі ці особливості спостерігаються в офіційних декларативних промовах Ніколя Саркозі та Франсуа Фійона.

У декларативних промовах і президент, і прем'єр-міністр Франції використовують велику кількість окличних речень:

Vos terres ne seront donc pas confisquées par l'État au prétexte qu'il n'a pas su, pendant des décennies, adapter notre système de protection sociale à la vie d'une exploitation agricole! (Н. Саркозі. Mardi, 18 janvier 2011) (Додаток А, 60).

C'est là où vous voyez que j'ai raison de m'investir dans le chantier de la dépendance!

On leur avait promis, au moment où il y a eu la candidature de Paris pour les Jeux Olympiques. Il faut toujours tenir ses promesses! (Додаток А, 61).

Цілеустановка окличних речень визначається комунікативним наміром мовця висловити свій психологічний стан, надати емоційну оцінку певним фактам і здійснити вплив на адресата, викликавши у його відповідну реакцію. Це особливий тип установки, який має комплексний характер, в ній може спостерігатися синтез емотивної інтенції з іншими комунікативними намірами. Здійснимо послідовний опис кожного з цих параметрів на прикладі офіційних промов Н. Саркозі та Ф. Фійона.

2.6.1 Використання ідеологем в декларативних промовах

Розглянемо такий параметр, як специфічна низка ідеологем, які є дуже широко уживаними в офіційних промовах.

Ідеологема – це певний концепт, визначення якогось явища або поняття як частини певної ідеології, елемент ідеологічної системи. У ідеологеми, на відміну від терміна, немає чітко визначеного певного (обмеженого) значення. Ці значення змінюються відповідно до політичної прагматики. Ідеологема є завжди маркованою, тобто емоційно забарвленою. Цілеспрямоване використання ідеологем є ефективним засобом управління масовою свідомістю, ідеологема легко запам'ятовується і створює ілюзію розуміння у об'єкта маніпуляції. Визначною ознакою ідеологеми вважається багаторазова зміна значень, або початкова розпливчастість значень.

Розгляд політичних реалій крізь призму опозиції “свій – чужий” становить основу ідеологічного компонента значення, властивого ідеологемам. Семантика пароля виступає на передній план, коли політичний діяч вживає той чи інший термін не стільки для позначення референта, скільки як доказ своєї приналежності до певної групи, прихильності певній ідеології. Саме тому за паролними словами легко ідентифікувати групового суб'єкта дискурсу. Таким чином, ідеологеми, які

виступають як парольні слова, виконують дейктичну функцію відсилання до ціннісного тезауруса того чи іншого групового суб'єкта політики.

Парольне значення “свій” належить до семантики одиниць, що позначають ціннісні домінанти, до яких апелює політик та утворюють когнітивний тезаурус його цільової аудиторії. Апеляція до ціннісних домінант сприяє зменшенню дистанції між політиком і масами. Експліцитно це здійснюється через безпосереднє використання відповідних ідеологем.

За характером експонованих цінностей розмежовуються:

1) ідеологеми, пов'язані із загальнолюдськими, переважно морально-етичними цінностями (“добро”, “честь”, “совість”, “розум”):

Ce qui se passe ici, c'est une France qui tient ses promesses et une Nouvelle-Calédonie qui se montre à la hauteur de son destin. ... nous partageons des valeurs universelles que la France a proclamées et qu'elle défend avec ardeur et avec passion. Ces valeurs sont intangibles, elles ne sont pas négociables. Elles sont des valeurs de partage, d'égalité, de liberté, de solidarité entre nous (Н. Саркозі. Paita. – Dimanche, 28 août 2011) (Додаток А, 82).

La France, dans mon esprit, et je vous dis cela en tant que Président de la République, n'est pas un carcan qui oppresse, elle est un espace de liberté qui protège (Н. Саркозі. Dimanche, 28 août 2011) (Додаток А, 82).

Ce partenariat est venu renouveler la relation ancienne qui unit la France et le Gabon ... une relation qui est aujourd'hui faite de confiance réciproque, d'amitié et d'estime (Ф. Фійон. Dimanche, 17 juillet 2011) (Додаток Б, 45).

2) ідеологеми, які виражають групові цінності, ціннісні орієнтації основних політичних сил соціуму: патріотичні, патерналістські (“справедливість”, “забезпеченість”, “турбота”), ліберальні (“свобода”, “демократія”, “успіх”):

Nous avons renforcé les moyens d'OSEO. OSEO a soutenu 15 000 entreprises en 2009 et 2010. Nous enregistrons les premiers résultats de notre politique. L'économie a retrouvé la voie de la croissance. ... l'économie française a créé 124.600 emplois en 2010 et le rythme des créations d'emplois s'est accéléré au dernier trimestre (Н. Саркозі. Mercredi, 16 mars 2011) (Додаток А, 69).

3) ідеологеми, які позначають професійно-ділові цінності (“досвід”, “чесність”, “принциповість”, “професіоналізм”):

Vos travaux et vos échanges illustrent l'immense effort de recherche que la communauté internationale a lancé pour vaincre la maladie d'Alzheimer. Vous incarnez l'excellence de la science mondiale, vous incarnez l'espoir pour les millions de patients qui souffrent et pour leurs proches qui les accompagnent dans cette épreuve (Н. Саркозі. Mercredi, 20 juillet 2011) (Додаток А, 81).

...je sais à travers mon expérience personnelle et longue d' élu local, à travers l'expérience de ces presque cinq ans passés à Matignon, combien le rôle des artisans est fondamental dans la croissance et dans le dynamisme de notre économie (Ф. Фійон. Jeudi, 20 octobre 2011) (Додаток Б, 50).

Ця зосередженість на емоціях і бажаннях, актах оцінки і заклику до кращого миропорядку офіційного мовця, стурбованого або пригніченого якоюсь ситуацією або проблемою, має вплинути на вибір висловлень, які залишаться у пам'яті слухачів, і на їх трактування. Дистанціювання від причин неприйнятної ситуації та відповідальності за наслідки відбувається часто завдяки перекладанню відповідальності на когось абстрактного, безособового і неprisутнього під час промови. Базова семіотична опозиція “свій” (“друг”) – “чужий” (“ворог”) чітко розставляє учасників політичної комунікації на полярні позиції. Поняття ідентичності та дистанціювання від “інших” утворюють стійку опозицію, оскільки процес пошуку, набуття та вираження індивідуальної та соціальної ідентичності завжди є також процесом відділення себе від інших. По суті, ці два процеси є полюсом однієї шкали. Об'єктами мовної ідентифікації та дистанціювання у сфері політичної комунікації є перш за все ідеї, цілі, цінності, а також соціальні групи і окремі особистості.

2.6.2 Інформативність та фатичність в офіційних промовах

Як показав проведений аналіз, тексти одних політиків чітко протиставляються текстам інших за параметром інформативності / фатичності. Інформаційна новизна текстів одних політиків може протиставлятися

клішованості й упізнанності текстів інших політиків. Клішованість дискурсу, насиченість “парольними” лозунговими словами є ознакою фатичного характеру комунікації: під час сприйняття таких текстів аналітична діяльність пригнічується радістю від упізнання знайомого, очікуваного.

Високий ступінь клішованості – визначальна риса офіційних промов президента. Клішованість промови сприяє встановленню більш тісного контакту з аудиторією. Як показує аналіз президентських промов, такі кліше найчастіше зустрічаються у виступах:

Je vous remercie (близько 60% відсотків виступів);

Vive la France et vive la République (близько 25% виступів);

Merci à tous (близько 5% виступів).

В офіційних промовах Франсуа Фійона переважає інформативність. Його виступи насичені словами і термінами, які співвідносяться з новими реаліями і подіями в країні та світі. У ході своїх виступів Франсуа Фійон перше місце відводить висловленню своєї думки з приводу того, що відбувається в країні та за її межами. Наприклад:

Au moment où notre dispositif connaît de profondes évolutions, au moment aussi où de nombreux pays de ce continent africain viennent de fêter le cinquantenaire de leur indépendance, j'ai tenu à vous voir pour vous dire ce que nous attendons aujourd'hui des Forces Françaises au Gabon. (Ф. Фійон. Dimanche, 17 juillet 2011) (Додаток Б, 45).

Далі у своїй промові Франсуа Фійон висловлює власну думку про діяльність французьких збройних сил у Габоні.

Et je suis sûr que la plupart des réformes que nous avons accomplies et qui ont été contestées parfois avec tellement de vigueur feront un jour consensus (Ф. Фійон Dimanche, 17 juillet 2011) (Додаток Б, 45).

Також слід зазначити, що для дискурсу офіційних осіб Франції однаковим чином, як для президента, так і для прем'єр-міністра, характерним є орієнтування на майбутнє, але досить часто можна спостерігати і звернення до ідеалів минулого, надаються певні оцінки та судження щодо спільного минулого:

Aux heures les plus sombres de son histoire, la France a toujours pu compter sur le peuple américain. Par deux fois, c'est au sacrifice de ses fils que la France a dû de rester une nation libre. Sans vous, les Américains, nous n'aurions pas pu conserver notre liberté (Н. Саркозі. Vendredi, 9 septembre 2011) (Додаток А, 83).

Dans cette ville de Phnom Penh, le général De Gaulle avait prononcé en 1966 un discours historique, qui appelait à une résolution politique de la guerre du Vietnam, mais qui exhalait aussi – et on l'a souvent oublié – la profondeur et la richesse des relations franco-cambodgiennes (Ф. Фійон. Vendredi, 2 juillet 2011) (Додаток Б, 42).

Президент Ніколя Саркозі у своїх декларативних промовах дуже часто звертається до спогадів про досягнення своїх попередників – багатьох французьких президентів починаючи від Шарля де Голля, якого він неодноразово вихваляв в своїх промовах:

*Je pense au **Général De Gaulle** qui sauva deux fois la République, qui rendit à la France sa souveraineté et à l'Etat sa dignité et son autorité. Je pense à **Georges Pompidou** et à **Valéry Giscard d'Estaing** qui, chacun à leur manière, firent tant pour que la France entrât de plain-pied dans la modernité. Je pense à **François Mitterrand**, qui sut préserver les institutions et incarner l'alternance politique à un moment où elle devenait nécessaire pour que la République soit à tous les Français. Je pense à **Jacques Chirac**, qui pendant douze ans a œuvré pour la paix et fait rayonner dans le monde les valeurs universelles de la France. Je pense au rôle qui a été le sien pour faire prendre conscience à tous les hommes de l'imminence du désastre écologique et de la responsabilité de chacun d'entre eux envers les générations à venir* (Додаток А, 1).

Як і у попередньо розглянутих офіційних виступах, слід відзначити поіменне і нейтральне звертання до слухачів Ніколя Саркозі:

Monsieur le Directeur Général du FMI,

Monsieur le Président de la Banque Mondiale,

Monsieur le Secrétaire Général de l'OCDE,

Mesdames et Messieurs les Ministres,

Madame et Messieurs les Gouverneurs,

Monsieur le Commissaire,

*Mesdames, Messieurs,
Monsieur l'Ambassadeur,
Mesdames, Messieurs,
Chers amis,
Chers amis japonais et français,*

і використання тільки нейтрального звертання до аудиторії Франсуа Фійоном:

*Mesdames et Messieurs,
Monsieur le Premier Ministre,
Monsieur le Président de la Chambre de Commerce et d'Industrie de Côte d'Ivoire.*

Президент майже завжди закінчує свої промови проголошенням вдячності:
Merci à tous.

Je suis sûr qu'il sera fructueux et je vous remercie.

Франсуа Фійон закінчує свої виступи коротким резюме усього того, що було ним сказане в даних промовах:

L'acquis et l'avenir, la lucidité et la volonté: voilà en résumé, Mesdames et Messieurs, le fil rouge de ce séminaire gouvernemental.

C'est tout le pari que la France fait sur la Côte d'Ivoire et c'est toute la raison de ma présence aujourd'hui à Abidjan (Ф. Фійон. Jeudi, 5 mai, 2011) (Додаток Б, 32).

Детальний аналіз промов президента і прем'єр-міністра надає можливість створити собі уявлення про них як про авторів тієї чи іншої промови. Вище ми вже говорили, що для досліджуваних офіційних промов характерним є домінування особистісної позиції президента Ніколя Саркозі і досить нейтральне подання інформації прем'єр-міністра Франсуа Фійона. Ця особливість спостерігається у кожній промові з наведених у класифікаціях.

Із заголовку до кожної промови ми вже маємо уявлення, хто буде реципієнтом того чи іншого офіційного виступу. Розглянемо це на прикладі декларативних промов президента та прем'єр-міністра. Із заголовків

декларативних промов президента ми чітко бачимо, хто виступає у ролі потенційної аудиторії. Наведемо кілька прикладів у наступній таблиці:

Назва офіційної промови	Потенцій на аудиторія	Приклад
<p><i>Discours à l'occasion de la Conférence internationale sur la maladie d'Alzheimer</i></p>	<p>Лікарі</p>	<p><i>Mesdames et Messieurs les Ministres,</i> <i>Mesdames et Messieurs,</i> <i>Je suis très heureux que la France accueille pour la première fois la Conférence internationale sur la maladie d'Alzheimer. <...></i> <i>La présence en France des meilleurs spécialistes mondiaux de cette maladie est un honneur pour notre pays</i> (Додаток А, 81)</p>
<p><i>Discours du Président de la République sur la base de Tora en Afghanistan</i></p>	<p>Військові</p>	<p><i>Amiral,</i> <i>Monsieur l'Ambassadeur,</i> <i>Officiers, sous-officiers et soldats de la brigade La Fayette, et plus particulièrement du Groupement Tactique Interarmes de Surobi,</i> <i>C'est un honneur pour le chef des Armées d'être aujourd'hui ici en Afghanistan, sur la base opérationnelle avancée de Tora, en Surobi</i> (Додаток А, 80).</p>
<p><i>Discours du Président</i></p>	<p>Фермери,</p>	<p><i>Vous représentez ici les</i></p>

<i>de la République à l'occasion du rassemblement international des organisations agricoles et paysannes au siège de l'OCDE</i>	працівники сільського господарства з усього світу	<i>agriculteurs du monde entier. Face à la mondialisation, aux catastrophes naturelles, à l'imprévisible loi des marchés, vous êtes, vous les paysans du monde entier en première ligne.</i> (Додаток А, 76)
<i>Discours devant la communauté française au Japon</i>	Французи, які проживають в Японії	<i>A vous, Français du Japon, je veux également exprimer la solidarité de tous nos compatriotes.</i> (Додаток А, 72)

За заголовками офіційних промов прем'єр-міністра Франсуа Фійона ми також можемо припустити, хто є потенційною аудиторією. Розглянемо кілька офіційних декларативних промов прем'єр-міністра.

Назва офіційної промови	Потенційна аудиторія	Приклад
<i>Discours du Premier ministre devant la Communauté française à Libreville</i>	Французи, що проживають у Габоні	<i>Ma venue au Gabon s'inscrit dans le cadre du partenariat stratégique qui a été signé entre le président Sarkozy et le président Bongo, le 24 février 2010.</i> (Додаток Б, 45)
<i>Discours du Premier ministre au Camp De Gaulle (Gabon)</i>	Військові	<i>Officiers, sous-officiers, officiers-mariniers, soldats, marins et aviateurs, personnels civils, mes chers compatriotes, c'est pour moi un honneur de rencontrer les Forces Françaises au Gabon.</i> (Додаток Б, 46)
<i>Discours du Premier</i>	Студенти,	<i>Mesdames et messieurs les</i>

<i>ministre François Fillon à l'université d'Indonésie:</i>	викладацький склад	Professeurs, <i>Mesdames, mesdemoiselles et messieurs les Etudiants</i> (Додаток Б, 40)
<i>Discours du Premier ministre au 107e congrès des notaires de France</i>	Нотаріуси	<i>C'est un grand honneur et un grand plaisir pour moi de retrouver les Notaires de France.</i> (Додаток Б, 36)
<i>Discours du Premier ministre à l'Institut de recherche contre les cancers de l'appareil digestif</i>	Лікарі	<i>Et ce que j'ai vu aujourd'hui, <...> votre projet va attirer des professionnels de santé qui vont venir du monde entier</i> (Додаток Б, 35)

Власне процес привітання із використанням підготовленого тексту передбачає складну систему взаємовідносин між адресантом та адресатом. Адресант – творець монологічного тексту привітання, який відображає у ньому певні особистісні та суспільні цінності.

Тексти розглянутих нижче привітань є найбільш близькими до виділених В.П. Беляніним “красивих” текстів, у яких велика увага приділяється зовнішньому вираженню емоційного стану [24, с.49]. Назву цим текстам надано від іменника “красивість” (зовнішня краса, прикраси з пріоритетом краси), ніж від слова “раса”. “Вітання” представляють собою красиві тексти, які покликані впливати на почуття одержувача.

Ми бачимо, що смислова близькість підстав для привітання і нормативність соціально-комунікативних жанрів мовлення призвели до того, що структура вітань і мовні форми вираження кожного з компонентів тексту наблизилися до клішованих.

Зміст, який виражається офіційною декларативною промовою, враховуючи її величезну важливість, повинен виключати будь-які двозначність та

різночитання. З іншого боку, офіційний стиль характеризується певним більш-менш обмеженим колом тем. Виходячи з класифікації, наведеної нами вище, ми бачимо, що це дійсно так.

Ці особливості офіційного стилю сприяли закріпленню в ньому традиційних, усталених засобів мовного вираження і створенню визначених форм та прийомів побудови мовлення. Інакше кажучи, стиль офіційної промови характеризується: високою регламентованістю мовлення (певний набір засобів вираження і способів їхньої побудови), офіційністю (суворість викладу, слова зазвичай вживаються у своїх прямих значеннях, образність, як правило, відсутня, використання тропів відбувається дуже рідко) і безособовістю (офіційне мовлення уникає конкретного й особистісного). Однак розглядаючи офіційні промови президента, ми вже неодноразово відзначали домінування особистісної позиції в його виступах, в той час як у промовах прем'єр-міністра спостерігається дотримання правила про безособовість в офіційному стилі. “Мова офіційна, – писав відомий французький мовознавець Шарль Баллі, – різко відрізняється від загальноживаного мовлення і має яскраво виражене соціальне забарвлення, вона володіє сукупністю мовленнєвих фактів, які слугують для того, щоб у точних і безособових формулах висловлювати обставини, які накладає на людину життя в суспільстві” [202, с.249].

Канали комунікації – спеціально сформоване середовище, через яке передається інформація від комунікатора до реципієнта. У загальному вигляді під каналом комунікації розуміється спосіб, у який передається повідомлення (особисто, письмово, на плівці, технічними засобами тощо). В аналізованих промовах президента та прем'єр-міністра каналом комунікації є спосіб повідомлення “особисто”, тобто виступи відбуваються безпосередньо перед аудиторією. По-перше, про це свідчать заголовки промов:

Discours devant la communauté française au Japon.

Discours du Président devant les ministres des finances du G20.

Discours du Premier ministre devant la Communauté française du Cambodge.

Discours du Premier ministre devant la Communauté française d'Indonésie à Jakarta.

Discours du Premier ministre devant la communauté française des Emirats arabes unis.

По-друге, практичний матеріал нашого дослідження становлять скрипти офіційних промов президента і прем'єр-міністра, що супроводжуються фотографіями та відеозаписами виступів перших політичних осіб країни, на яких чітко видно ту чи іншу аудиторію.

Незважаючи на те що декларативна промова має бути стислою, інформативно і конкретно, Ніколя Саркозі дуже часто дозволяє собі досить обширні ліричні відхилення від головної теми промови. Наприклад, в своїй декларативній промові *Discours du Président de la République au Puy-en-Velay* (Додаток А, 68). Ніколя Саркозі після привітання присутніх здійснює невелику вербальну подорож по Франції, яка складає приблизно четверту частину всього виступу:

J'ai visité la France dans tous ses territoires, et je dois dire que rien ne ressemble à celui que je viens de parcourir.

Il y avait bien là ici certainement et comme cela me l'a été si bien raconté, des traces plus anciennes de cultes oubliés mais ce geste architectural — vous ne m'en voudrez pas de dire démesuré, démesuré en ce sens qu'il va au-delà de la mesure humaine, qu'il est inspiré — a achevé et transfiguré l'œuvre de la nature.

Ces paysages qui nous entourent font partie intégrante de l'identité de la France, cette idée exprimée avec tant d'intelligence par Fernand Braudel, cet historien qui consacra une vie de réflexion, et ce n'est pas un hasard de l'esprit, à la France et à la Méditerranée.

Ces paysages du Velay incarnent la France au même titre que le Mont-Saint-Michel, le Pont du Gard, la cité de Carcassonne ou le château de Versailles.

Personne ne peut parcourir notre pays sans rencontrer son Histoire. Une Histoire dense, riche, multiple, tragique parfois, sublime souvent.

Chartres, Amiens, Reims, Strasbourg, Paris, aucune de ces villes ne serait aujourd'hui ce qu'elle est aux yeux des Français et aux yeux du reste du monde sans ces cathédrales vers lesquelles convergent toujours fidèles et touristes. (Discours du Président de la République au Puy-en-Velay. – Jeudi, 3 mars 2011) (Додаток А, 68).

Потім, у ході свого виступу, президент вказує на необхідність збереження спадщини Франції:

Ne pas s'occuper du patrimoine, c'est trahir l'histoire d'un pays. Protéger notre patrimoine c'est protéger l'héritage de la France, c'est défendre les signes les plus tangibles de notre identité. ...

Donc protéger notre patrimoine, c'est protéger l'héritage de la France et c'est résister, mes chers compatriotes, à la dictature du présent, à la dictature de l'immédiat et oserais-je dire, à la dictature de l'interchangeable où tout se vaut, où rien ne se mérite plus, où tout à la même valeur. Je regrette sincèrement que cette profondeur de notre histoire et de notre culture ait été trop souvent abandonnée sur l'autel de l'immédiateté, de la facilité et de la pensée unique. J'étais venu ici devant vous pour dire que la France a un patrimoine qu'elle entend préserver.

J'étais venu vous dire que la France a un héritage qu'elle doit partager.

J'étais venu vous dire que la France a une identité dont elle doit être fière, mais ici, au Puy-en-Velay, peut-être un peu plus qu'ailleurs, il est évident que la France a aussi une âme (Додаток А, 68).

Свейлз вважає, що тексти містять послідовні елементи-кроки [242, с.79]. Цими елементами в декларативній офіційній політичній промові (з певними варіаціями) є:

- визначення так званої соціальної мети (яка передбачає актуальність і важливість теми, попередній досвід):

C'est un nouveau chapitre de l'histoire de ce conseil qui s'est ouvert avec la révision constitutionnelle puis la loi organique, qui ont modifié en profondeur votre champ de compétences ainsi que votre organisation, l'idée étant de vous permettre de mieux répondre aux nouveaux défis de notre société. Avec l'approfondissement des droits du Parlement, l'élargissement de la saisine du Conseil constitutionnel, la

création prochaine du Défenseur des Droits, la réforme de votre conseil illustre clairement notre politique de renforcement des libertés publiques et de rénovation de notre démocratie (Н. Саркозі. Vendredi, 14 janvier 2011) (Додаток А, 59).

- визначення конкретного завдання, на вирішення якого претендує мовець (шляхом застосування однієї з таких стратегій, як описання наявних проблем у певній сфері, політична аргументація, обґрунтування необхідності проведення певних дій тощо):

Mais avant toute mesure il nous faut assurer la défense et la revalorisation du revenu de nos agriculteurs et la compétitivité de notre agriculture, du secteur forestier et de l'industrie agro-alimentaire. Donc un métier digne, c'est un métier qui permet de faire vivre celui qui l'exerce, du fruit de son travail. C'est donc les prix.

Pour que les agriculteurs puissent vivre de leur travail nous devons établir une relation commerciale responsable entre les producteurs et ceux qui achètent leurs produits (Н. Саркозі. Mardi, 18 janvier 2011) (Додаток А, 60).

- зміцнення зайнятої ніші (за допомогою визначення шляхів вирішення проблеми або проголошення досягнутих результатів та ін.):

Pour ma part, je resterai très fier d'avoir été le président qui a fait revenir la France dans le commandement intégré de l'OTAN, pour le plus grand bénéfice de l'OTAN et pour le plus grand bénéfice de la France. En faisant ce geste, la France n'a pas renoncé à son indépendance. La France n'est pas soluble dans l'OTAN, comme un sucre le serait dans un verre d'eau. La France défend ses intérêts, porte ses valeurs. Parce que la France les défend avec force, elle n'a pas peur d'être aux côtés de son grand allié, non pas comme un vassal mais comme un ami debout, pour regarder l'avenir ensemble, Etats-Unis d'Amérique et France. Nous devons cette solidarité à tous ceux qui sont morts, nous n'avons pas le droit de nous diviser en souvenir des morts du 11 septembre.

Vous avez dit: Vive la France, moi je vais vous dire du fond du cœur: Vive les Etats-Unis d'Amérique, qu'ils vivent longtemps, parce que le monde a besoin d'Etats-Unis d'Amérique forts et confiants. Le monde n'a pas besoin d'Etats-Unis faibles et la

France est fière d'être au premier rang des amis des Etats-Unis d'Amérique.
(Н. Саркозі. 9 septembre 2011) (Додаток А, 83).

Таким чином, важливим у вивченні особливостей жанру офіційної промови є розкриття його взаємозв'язку з ідеологією та соціальною онтологією суспільства, визначення та узагальнення типологічного змісту офіційних промов і риторичних стратегій його презентації в текстах, а також опис і систематизація його мовленнєво-текстових характеристик.

2.7 Суспільно-ритуальні промови та їх мовленнєва організація

Суспільно-ритуальними є офіційні промови, мета яких – дотриматися традицій спілкування за даних обставин, виконати припис етикета, ритуала. Ціль суспільно-ритуальної промови – висловити певні почуття (радість, сум) щодо якоїсь значущої світової або національної події; дати оцінку події або діяльності діяча; проголосити початок діяльності певних інституцій, зібрань. Ці промови є дуже ритуалізованими і пов'язаними з історичними та національними традиціями країни.

2.7.1 Вітальні промови

Адресатом *привітання* може бути конкретна людина, а також більш чи менш численна група людей. Завдання вітальної промови полягає в тому, щоб налаштувати збори на відповідний тон, відвернути від власних проблем і об'єднати у бажанні співпереживати щодо участі у подальшому заході. Тому основним змістом вступного слова зазвичай буває описання ролі і місця заходу в житті аудиторії. Вітальні промови Ніколя Саркозі є тому доказом:

L'Histoire se souvient toujours de ces lieux vers lesquels, à un moment donné, toutes les forces créatives d'une époque semblent vouloir converger.

Aussi, c'est en formant les vœux que Paris devienne pour quelques jours la capitale de l'Internet que j'ai souhaité vous réunir, à la veille du G8.

Ce moment est important car c'est à ma connaissance la première fois, que l'ensemble de ceux qui ont contribué par leur talent à changer le monde, je devrais dire, à nous faire changer de monde, sont réunis en un seul et même lieu (Н. Саркозі. Додаток А, 49).

Специфічною жанроутворювальною рисою вітальної промови є висування на передній план усього найкращого у предметі мовлення, а не створення його об'єктивного портрета. Саме тому в ній передбачається перебільшена увага до хороших якостей “винуватця свята”, які повинні називатися і позитивно оцінюватися. Причому таке перебільшення не може бути потрактовано як обман, лестощі, воно є невід'ємною рисою промови, покликаної приносити задоволення. Аристотель писав: “Перебільшення справедливо вживається під час виголошення похвал, бо похвала оперує поняттям переваги, а перевага належить до числа речей прекрасних, ... тому що у промовах епідейктичних оратор має справу з діяннями, визнаними за незаперечний факт, і йому залишається тільки наділити їх величчю і красою”. Для розробки основної частини поздоровлення зазвичай використовуються два варіанти – розповідь про життя і діяльність тієї особи, яку вітають, що передбачає перерахування тільки значущих для неї подій і містить позитивні оцінні судження, і доказове міркування про позитивні якості, справи і вчинки з неодмінним підтвердженням оцінних суджень фактами і прикладами з життя того, кого вітають. Саме всі ці особливості і спостерігаються у вітальних промовах політичних осіб Франції.

Вітальна промова може бути присвячена ювілею особи, організації, зустрічі делегації, врученню нагороди, початку роботи конференції, пам'ятній даті. Головне завдання цієї промови – створити піднесений, святковий настрій, надихнути слухачів. Розглянуті нами привітальні промови є вельми емоційними. Політики використовують у таких промовах яскраві приклади, асоціації, засоби мовної виразності.

Проаналізовані нами приклади привітальних промов Н. Саркозі та Ф. Фійона дозволили зробити певні висновки.

Тож вітальна промова, як правило, має таку композиційно-сміслову структуру:

- 1) звернення, слова вітання;
- 2) коротка характеристика події,
- 3) успіхи та досягнення, перспективи;
- 4) побажання.

Вітальна промова відрізняється від просто промови, перш за все, своєю стислістю. Навіть із назви промови з нагоди святкування вже видно, що для неї повинен бути якийсь привід, причина. Така промова не є центром цієї події, а лише доповнює її; найчастіше ця промова проголошується на початку події, коли йдеться про певний урочистий захід.

Також слід зазначити, що під час аналізу політичних вітальних промов гостро постає необхідність врахування екстралінгвістичних факторів, які характеризують безперервно змінювану соціально-політичну ситуацію, яка впливає на вибір і вживання мовних засобів для досягнення певних цілей, що лежать далеко за межами системи мови.

Що стосується стилістики мовлення, то можна відзначити певні особливості офіційних промов президента і прем'єр-міністра.

Вітальна промова президента дуже довга, у той час як промова прем'єр-міністра досить коротка. Аналізовані вітальні промови за своїм обсягом мають зразкове співвідношення – 1:4.

Проаналізуємо офіційну вітальну промову президента Н. Саркозі у якій він звертається до працівників агропромислового комплексу з привітанням з нагоди Нового року – *Le discours des vœux du Président au monde rural* (Н. Саркозі. Mardi, le 18 janvier 2011) (Додаток А, 60). Слід звернути увагу на “особливий” спосіб звертання президента до слухачів. Спочатку Ніколя Саркозі використовує нейтральне звернення:

Mesdames et Messieurs,

Потім він вибачається за запізнення, але у своєму вибаченні він вихваляє мешканців регіону Альзас, перед якими виступає:

Je voudrais d'abord vous présenter mes excuses pour mon retard mais il y a tellement de gens à rencontrer, à écouter, avec qui dialoguer dans cette merveilleuse Alsace. J'ai voulu prendre mon temps avec chacun et à l'arrivée je vous ai fait attendre. Je vous demande de ne pas m'en tenir rigueur. Je m'en excuse auprès de vous (Додаток А, 60).

Після цього президент продовжує своє звернення до конкретних присутніх на зборах офіційних осіб:

*Messieurs les Ministres, cher Bruno LE MAIRE, cher Philippe RICHERT,
Monsieur le Président SCHAEFFER,
Monsieur le Président de la FNSEA,
Mesdames et Messieurs les Parlementaires,
Monsieur le Président de l'Assemblée Permanente des Chambre d'agriculture,*

І знову закінчує нейтральним зверненням до всіх присутніх:

Mesdames et Messieurs,

Потім президент, звертаючись до аудиторії, знову вихваляє мешканців Альзасу, підкреслює свою повагу до вельмишановних присутніх:

En m'adressant à vous j'ai bien conscience de ne pas m'adresser à une catégorie professionnelle comme les autres.

En m'adressant à vous je m'adresse à un monde, le monde de la ruralité qui se confond depuis toujours avec l'identité de la France.

En m'adressant à vous, j'ai la claire conscience de m'adresser également, avec respect, à ceux qui inlassablement, génération après génération, siècle après siècle, ont façonné et ont nourri notre pays.

En m'adressant à vous je ne m'adresse pas uniquement à une profession, à des chefs d'entreprises, à des retraités, à des associations, je m'adresse aux dépositaires d'un savoir faire et d'une culture.

En m'adressant à vous je m'adresse à des femmes et des hommes viscéralement attachés à ce bien commun et qui ne veulent pas uniquement en tirer profit, ce qui par ailleurs est légitime, mais qui veulent pouvoir transmettre ce bien commun aux

générations suivantes, comme vos parents, vos grands parents vous l'ont transmis (Додаток А, 60).

Це вихвалання на початку промови поступово перетворюється на основну її частину, у якій президент робить невеликий історичний екскурс, використовуючи статистичні дані:

Transmettre la terre, leurs terres, notre terre, transmettre des savoirs, des savoir faire, transmettre des valeurs, transmettre une culture et dans le même temps, fidèles à cette identité, la faire évoluer dans un univers qui n'a jamais cessé de s'adapter. On est vraiment là au cœur de la problématique agricole et rurale: des savoir-faire ancestraux et sans doute le milieu qui doit le plus s'adapter. Votre force c'est d'être au contact d'une réalité permanente tout en étant désormais connectés à un univers qui évolue sans cesse et avec une rapidité stupéfiante (Додаток А, 60).

Зазначимо домінування у промові президента особистісної позиції, підкреслення саме свого ставлення до цього прошарку населення та висловлення особистої поваги, що реалізуються у вживанні особового займенника “я” як на початку, так і протягом усієї вітальної промови:

Le 17 mai dernier, j'ai réuni les représentants des filières agricoles et agro-alimentaires pour leur demander de changer la qualité des relations commerciales au sein des filières agricoles.

Je vous parle franchement. Je suis sûr que cela ne fait pas plaisir à tout le monde mais c'est profondément ce que je crois (Додаток А, 60).

Висловлення своєї особистої, неофіційної позиції можна простежити майже у всіх вітальних промовах президента Ніколя Саркозі. Президент намагається підкреслювати, що він така сама людина, як і його аудиторія:

*Je voudrais également vous dire que ces crises, il y a toujours deux façons de les voir. **Mon Dieu**, comme c'est complexe et comme c'est dangereux! Mais le silence, l'immobilité, **croyez-moi**, ça prépare de grands dangers aussi* (Додаток А, 60).

Закінчує президент Н. Саркозі свою промову вже більше нейтральним підсумком і заключним вітанням і гаслом:

Et parce qu'on comprend le monde dans lequel on vit, on peut être fidèle aux valeurs que porte la Nation française.

Bonne année! Vive la République et Vive la France! (Додаток А, 60).

Як уже зазначалося вище, будь-яка вітальна промова Франсуа Фійона є набагато коротшою. Звернемося до промови прем'єр-міністра на честь встановлення пам'ятника російським воїнам-визволителям під час Першої світової війни – *Discours du Premier ministre à l'occasion de l'inauguration du monument à la mémoire du corps expéditionnaire russe de la Première guerre mondiale. Mardi, 20 juin, 2011* (Додаток Б, 38). У своєму звертанні прем'єр-міністр максимально стислий:

Monsieur le Premier ministre,

Cher Vladimir Poutine,

Mesdames et Messieurs,

Після звертання до слухачів Франсуа Фійон одразу переходить до історії відносин Франції та Росії, вся його промова побудована на цьому досить детальному історичному екскурсі:

Nous voici réunis pour célébrer ce qui est au cœur de l'amitié que se vouent la France et la Russie: leur fraternité d'armes, forgée dans les combats que nos deux nations ont menés ensemble pour la liberté, lors des deux grands conflits du XXe siècle.

Ils furent plus de 20 000, soldats et officiers, choisis parmi les meilleurs. Ils venaient de Moscou, d'Ekaterinbourg ou de Samara. Après un long périple à travers la Sibérie et la Chine, après avoir franchi le Golfe d'Aden et le Canal de Suez, les premiers d'entre eux débarquèrent à Marseille au printemps 1916. D'autres brigades arrivèrent ensuite à Brest et la Rochelle, en provenance d'Arkhangelsk (Discours du Premier ministre à l'occasion de l'inauguration du monument à la mémoire du corps expéditionnaire russe de la Première guerre mondiale. Ф. Фійон. Mardi, 20 juin 2011) (Додаток Б, 38).

Вітальну промову прем'єр-міністр закінчує досить емоційно, з використанням гасла. Причому ця емоційність посилюється повтором:

Vive la France! Vive la Russie! Vive l'amitié franco-russe! Et vive l'amitié franco-russe (Додаток Б, 38).

Багато досліджень у комунікативній лінгвістиці вказують на те, що людина застосовує попередні знання (схеми) в перцепції нових знань і подій, а також співвідносить будь-які нові події з попередніми знаннями, моделями і стереотипами. Як приклад розглянемо вітальні промови президента та прем'єр-міністра Франції.

Обидві офіційні особи використовують попередню інформацію у своїх вітальних промовах:

Je veux affirmer que nos campagnes ne sont pas les survivantes d'une époque révolue. Nos campagnes sont un élément essentiel du développement et donc de la richesse économique de la France. Avec la montée de la demande alimentaire mondiale, le développement des énergies renouvelables, l'année 2011 s'annonce pleine d'espérance pour un monde rural qui tient une partie de l'avenir de la France en ses mains. Je ne viens pas ici faire une visite nostalgique à une France qui serait en voie de disparition! Je viens ici m'adresser à des gens qui portent une partie de la richesse économique de la France et avec lesquels se joue une partie de l'avenir de notre pays. L'augmentation de 50 % en 2010 de notre excédent commercial agro-alimentaire en témoigne largement. Cette embellie internationale doit être accompagnée par une politique renforcée de développement de la ruralité (Н. Саркозі. Додаток А, 58).

У цьому уривку вітальної промови президент вказує на роль працівників сільського господарства Франції у світовому сільському господарстві. Щоб підкреслити це, він робить також невеликий екскурс в історію, щоб зазначити, що цю роль фермери виконують століттями:

Et je vais dire quelque chose qui est assez fort à mes yeux: l'agriculture française ne s'est pas débarrassée de ses anciens maîtres, il y a deux siècles, pour que la mondialisation lui en donne de nouveaux. Je veux que vous réfléchissiez à ça.

La paysannerie française n'a pas brûlé mille ans de droits féodaux pour tomber sous le joug de diktats commerciaux! Au prétexte que parce qu'on est individuel, on ne s'organise pas. Je vous parle franchement. Je suis sûr que cela ne fait pas plaisir à tout

le monde mais c'est profondément ce que je crois. C'est le contrat qui vous donnera de la force. Et c'est l'absence de contrat qui vous maintiendra dans la faiblesse (Додаток А, 58).

Проаналізуємо ще одну вітальну промову Франсуа Фійона – *Discours à commémoration du 95ème anniversaire de la bataille de Verdun à Douaumont-Verdun* (Додаток Б, 39), де він теж спирається на попередню інформацію – на початку своєї промови він цитує лист солдата матері, який був написаний 95 років тому:

Le soldat Biron avait 31 ans, et on l'évacuait de Verdun, lorsqu'il écrivit la lettre suivante:

"Ma chère mère,

Par quel miracle suis-je sorti de cet enfer? Je me demande parfois s'il est bien vrai que je suis encore vivant. Nous sommes montés mille deux cents, et redescendus trois cents. Pourquoi suis-je de ces trois cents, je n'en sais rien. (...) Personne ne pourra jamais savoir par quelles transes et quelles souffrances horribles nous avons passé. (...) Huit jours sans manger et presque sans boire, huit jours à vivre au milieu d'un charnier humain, couchant au milieu des cadavres, marchant sur nos camarades tombés la veille. Ah! J'ai bien pensé à vous, durant ces heures terribles."

Le 11 septembre 1916, à l'hôpital de Chartres, Gaston Biron mourait de ses blessures (Ф. Фійон. Dimanche, 27 juin 2011) (Додаток Б, 39).

Далі в ході своєї промови Франсуа Фійон сам пояснює, задля чого ним було зроблено даний відступ:

Il existe tant de lettres comparables, tant de lettres d'amour et d'adieux écrites en enfer, et chacune d'entre elles pouvait être la dernière. Un matin, l'épouse, les parents, découvraient la missive officielle et l'atroce nouvelle, puis venait le temps de l'absence, du deuil, et parfois de la course éperdue pour savoir, pour comprendre, pour accepter.

Trois raisons m'ont conduit à laisser à un "poilu" les premiers mots de cette allocution.

La première est symbolique. Elle tient au respect des morts, à l'ombre dans laquelle leur héroïsme nous relègue, à la préséance éternelle que le sacrifice leur a acquise.

La deuxième est historique. Depuis la mort de Lazare Ponticelli, en mars 2008, il n'y a plus de combattants français de la Grande Guerre. Les soldats de Verdun ne vivent plus qu'à travers nous. Il nous incombe de relayer leurs voix, de perpétuer leur témoignage.

La troisième, enfin, vient du cœur: elle vient du choc que m'inspirent les lettres retrouvées des soldats, leur nombre, leur fièvre, leur anxiété (Додаток Б, 39).

Ця промова не є типовою для Ф. Фійона, але цей відступ на початку промови прем'єр-міністром було використано для того, щоб аудиторія відчула всю трагічність подій майже столітньої давнини та той факт, що прем'єр-міністр дійсно співчуває у цій ситуації.

Таким чином, соціокомунікативні ситуації, які постійно створюються в ході здійснення суспільного життя, є його невід'ємною частиною і способами реалізації. Вони виникають унаслідок тих чи інших індивідуальних людських потреб, які під час комунікативних процесів оформлюються в громадські соціокомунікативні потреби учасників ситуації. Важливим є те, що практично всі ситуації спілкування, в яких ми опиняємося, не є новими і несподіваними: протягом еволюції суспільства вони досягли певної стандартизації і набули конвенційного характеру. Це стосується їх загальної організації та структури, соціальних ролей учасників, відносин між ними, їх очікувань і надій щодо перебігу подій.

Жанри, таким чином, обумовлено комунікативною метою або складним комплексом комунікативних цілей, серед яких виділяється одна провідна. Це – жанрова мета, а не індивідуальна інтенція мовця. Комунікативна мета того чи іншого жанру певною мірою узагальнює і стверджує наявні людські потреби і цілі.

Вплив жанрової мети є відчутним у таких аспектах організації офіційних промов, як функціональна організація промови, обсяг, побудова висловлення, а також певні лінгвальні особливості засобів вираження. Тому можна стверджувати, що комунікативна мета промови є провідною детермінантою різних її ознак.

Визнання засобів адаптації жанру офіційної промови до потреб реципієнтів надає можливість побачити важливе триєдине призначення цього жанру:

- він є загальноприйнятим засобом для досягнення політичної мети;
- офіційна промова є реакцією на певні соціальні потреби, події та ситуації;
- жанр офіційної промови формує і підтримує ці потреби, події та ситуації, забезпечує існування суспільних процесів у певних сферах, реагуючи на національно-культурний вплив.

Факт визнання комунікативної мети промови адресатами накладає певні обмеження на структурування змісту й форми його конкретних текстових реалізацій. На прикладі декларативної промова і вітальної промов, можна зробити висновок, що саме логіка комунікативної спрямованості обумовлює специфічну організацію кожної з них.

2.7.2 Жалобні промови

У наведеній нами класифікації офіційних промов президента є одна жалобна промова. Жалобна промова містить слова прощання і як обов'язковий компонент – слова, якими висловлюється співчуття на адресу близьких, здобутки загиблих і значення їхньої діяльності.

Розглянемо офіційну промову президента Франції *Le discours du Président à l'occasion du 10e anniversaire du 11 septembre 2011* (Додаток А, 83), яку присвячено трагічним подіям в Сполучених Штатах. Ця промова належить до жалобних. Тут спостерігається комбінація двох способів викладення – оповідь:

Alors quand vous, les États-Unis d'Amérique, vous avez été touchés en plein cœur le 11 septembre, c'est chaque Français qui s'est senti frappé. Les barbares avaient choisi New York comme épicode, mais cela aurait pu être Paris et nous nous sentions à ce moment-là, au même titre que vous, les cibles de ceux qui sont les ennemis de la démocratie.

En tant que chef de l'État, j'ai ressenti comme un devoir d'être aujourd'hui, Monsieur l'Ambassadeur, en terre américaine, à vos côtés pour commémorer ce 10e anniversaire qui restera à jamais gravé dans la mémoire de tous les hommes et pour

honorer tous ces innocents tombés, victimes d'une idéologie de haine, d'une idéologie de mort que rien ne peut expliquer et que rien ne peut justifier.

Dix ans ont passé qui n'ont rien effacé du souvenir de ces destins brisés et tous les Français se souviennent de ce qu'ils faisaient en ce 11 septembre, tant ils ont été bouleversés par ce qui vous est arrivé. Et au soir du 11 septembre, au fond, nous les Français nous nous sentions américains comme jamais (Додаток А, 83).

і роздуми:

En détruisant aveuglément autant de vies, au cœur de la démocratie américaine, c'est aux valeurs de toutes nos démocraties que les terroristes voulaient porter un coup fatal. C'est aussi à la coexistence apaisée entre les civilisations qu'ils comptaient rendre impossible, en pensant jeter irrémédiablement l'un contre l'autre notre monde occidental et le monde musulman.

De cette ambition à proprement parler démente - car non seulement ces gens sont des barbares, mais ce sont des fous, des déments, une bande d'assassins qui ne méritent même pas d'être reconnus comme porteurs d'une idéologie -, de cette ambition démente, il ne reste aujourd'hui que le crime et que la sauvagerie. Voilà l'héritage de ces gens: le crime et la sauvagerie (Додаток А, 83).

Враховуючи трагічність моменту, Ніколя Саркозі вживає тільки нейтральне звертання до слухачів. У своїй промові він показує, наскільки це нещастя зворушило серця французького народу:

*Aux heures les plus sombres de son histoire, la France a toujours pu compter sur **le peuple américain**. Par deux fois, c'est au sacrifice de ses fils que la France a dû de rester une nation libre. Sans vous, **les Américains**, nous n'aurions pas pu conserver notre liberté. Nous n'avons pas le droit de l'oublier, nous ne l'oublierons jamais, ces liens sont des liens indélébiles. Quand **vos fils** sont venus mourir sur notre terre qu'ils ne connaissaient pas, ils sont venus mourir pour une idée qui était commune des deux côtés de l'Atlantique (Додаток А, 83).*

Тип промови, трагічність моменту не тільки для американської спільноти, але і для всього людства визначили структуру цієї промови: спочатку Ніколя Саркозі наводить найбільш трагічні факти з історії терористичного акту, потім він

розмірковує, що необхідно зробити для запобігання злочину. Враховуючи, що промова жалобна, президент Франції під час її проголошення запевняє світову спільноту про пам'ять жертв, яка залишиться назавжди:

Dix ans après cette tragédie, je voudrais dire au nom de la France que les 3 000 enfants de l'Amérique et de dizaines d'autres nations qui ce jour-là ont été arrachés à la vie, resteront à jamais, aussi, des enfants de France, parce que leur mort à une signification universelle, et parce que la France sait ce qu'elle doit à l'Amérique (Додаток А, 83).

Для наведеної жалобної промови характерним є те, що президент у ході промови кілька разів звертається до всієї аудиторії:

*Monsieur l'ambassadeur,
mes chers amis,
mes chers amis d'Amérique,*

а в кінці своєї жалобної промови президент Ніколя Саркозі звертається тільки до американців:

Mes chers amis d'Amérique,

Nous pouvons discuter entre nous, on peut ne pas être d'accord sur tout, mais sachez une chose, à travers les liens de l'histoire, la France sera toujours l'amie des Etats-Unis d'Amérique. (...).

Vous avez dit : Vive la France, moi je vais vous dire du fond du cœur : Vive les Etats-Unis d'Amérique, qu'ils vivent longtemps, parce que le monde a besoin d'Etats-Unis d'Amérique forts et confiants. Le monde n'a pas besoin d'Etats-Unis faibles et la France est fière d'être au premier rang des amis des Etats-Unis d'Amérique (Додаток А, 83).

У кінці своєї промови президент підводить підсумок свого виступу:

Voici, Monsieur l'Ambassadeur, ce qu'à travers mes propos, l'ensemble des Français voulait dire aux Etats-Unis en ce jour anniversaire (Додаток А, 83).

Цю офіційну промову президента можна охарактеризувати як нормативну, протокольну та емоційну. Загалом перед аудиторією постає досить чіткий мовленнєвий портрет президента як офіційної особи.

2.8 Інавгураційна промова та її лінгвопрагматичні особливості

Інавгураційна промова – це промова обраного президента, що промовляється ним під час вступу на посаду. Ціль інавгураційної промови президента – заявити про формальне прийняття влади та окреслити перспективи своєї роботи на цій посаді та розвитку країни під своїм керівництвом.

Інавгураційний дискурс – це субдискурс президентського дискурса в системі загальнополітичного дискурса, який можна визначити як політичну дію, що відображує ідеалістичні реалії, традиційні ідейні цінності та національні моральні особливості суспільства за умов переходу та легітимізації державної влади.

Інавгураційне звернення президента посідає особливе місце в жанровій структурі політичного дискурсу. Воно однозначно марковане одиничним адресантом, жорстко прив'язане до певної політичної події, фіксоване у часовому і просторовому плані.

На думку К. Кемпбелл і К. Джеймісон, відомих фахівців з президентської риторики, президентській інавгураційній промові повною мірою притаманні всі риси епідейктичної промови: вона є найважливішою складовою урочистої церемонії, в ній поєднується осмислення минулого і майбутнього нації на тлі сьогодення, вшановується все, що об'єднує дану спільноту, використовуються елегантний літературний стиль і прийоми посилення, перебільшеного акцентування того, що вже відомо аудиторії [206, с.49].

Ймовірно, саме у зв'язку з останньою з перелічених рис Р. Джослін характеризує інавгураційне звернення як “безпечну” риторику [226, с.67]. Це означає, що воно не містить полемічних висловлювань (в них важко знайти твердження, які викликали б чиюсь незгоду, заперечення), в них немає нічого, що стимулювало б думку або кидало виклик, нічого, що передбачало б альтернативні цінності або програми. Все це свідчить про високий ступінь ритуальності даного жанру, про переважання в ньому фатики над інформативністю. Відсутність новизни у повідомленні неминуче переводить фокус уваги учасників комунікації на інші його компоненти: важливим виявляється не стільки зміст висловлювання,

скільки власне факт його проголошення. У цьому полягає найважливіша й унікальна особливість інавгураційної промови як жанру: вона є не просто мовленнєвою дією, але дією політичною.

Проголошення інавгураційної промови одночасно є актом формального введення нового президента на посаду. Фактично, якщо проводити паралель між типами жанрів і мовленнєвих актів, інавгураційну промову слід відносити до політичних перформативів. Ідея про класифікацію текстів на підставі ілокутивної сили за аналогією з мовленнєвими актами висловлювалася В.В. Богдановим, який пропонує, виходячи з відомої класифікації Дж. Серля [155, с.25], виділяти тексти-асертиви, директиви, комісиви, декларативи та експресиви [29, с.114]. Тексти перформативного типу, проте, в цьому переліку не згадуються.

З перформативним характером інавгураційної промови пов'язані основні жанрові ознаки, що відрізняють її від інших жанрів епідейктичної риторики. К. Кемпбелл і К. Джеймісон виділяють такі характеристики [206, с.55]:

- а) об'єднання аудиторії в єдиний народ, єдину націю, як свідка і повноправного учасника церемонії легітимізації нового президента;
- б) звернення до минулого як джерела традиційних цінностей нації;
- в) проголошення політичних принципів, якими буде керуватися новий уряд;
- г) надання законної сили власне інституту президентства.

Завершуючи характеристику інавгураційної промови, відзначимо, що зазначена промова належить до тих жанрів політичного дискурсу, для яких, в цілому, характерним є переважання фатичної складової комунікації. Переважання фатичності обумовлене тим, що цей жанровий різновид входить до складу політичного ритуалу як його найважливіший компонент.

2.9 Функції офіційних промов

Офіційна промова є основним каналом спілкування офіційного мовця зі своєю аудиторією. Саме в процесі своєї промови президент або прем'єр-міністр країни окреслюють план майбутнього розвитку країни, ставлять завдання,

виражають своє ставлення до якихось подій, пропонують рішення назрілих проблем, або просто вітають та надихають на подальші спільні дії. Дуже часто саме в офіційній промові вперше подається найважливіша для життя нації інформація. Адже офіційні промови виконують дуже важливі функції в суспільстві. Розглянемо специфіку та засоби їх реалізації.

2.9.1 Інтегративна функція офіційної промови

Інтегративна функція офіційної промови полягає у твердженні єдності нації у певний знаменний момент її історії. Важливу роль в актуалізації даної функції відіграють експліцитні маркери – знаки інтеграції: *mes chers compatriotes, de tous les Français, des valeurs qui nous unissent, l'idéal qui nous rassemble*.

Найбільш показово функція інтеграції реалізується в мовленнєвому акті інавгураційної промови через заклик до єднання:

J'appelle tous les Français, par-delà leurs partis, leurs croyances, leurs origines à s'unir à moi pour que la France se remette en mouvement. J'appelle chacun à ne pas se laisser enfermer dans l'intolérance et le sectarisme mais à s'ouvrir aux autres, à ceux qui ont des idées différentes, à ceux qui ont d'autres convictions (Додаток А, 1).

Дослідники даного жанру підкреслюють, що церемонія введення президента на посаду – це урочиста взаємна угода: народ, нація є таким самим повноправним учасником інавгурації, як і президент. Без присутності другої сторони – народу – акт введення президента на посаду відбутися не може. Клятва, проголошена перед обличчям “єдиної нації”, перетворюється на взаємне зобов’язання, загальну клятву на вірність принципам та ідеалам, яку він дає разом з народом:

Mes chers compatriotes, nous allons écrire ensemble une nouvelle page de notre histoire. Cette page de notre histoire, mes chers compatriotes, je suis sûr qu'elle sera grande, qu'elle sera belle (Додаток А, 1).

Слід зазначити, що в цьому уривку реалізується такий компонент інавгураційного звернення, як оптимістичний фінал виступу – президент прагне завершити виступ, оптимістично дивлячись у майбутнє – репрезентуються

концепти “майбутнє”, “процвітання”, “успіх”, що створюють позитивний емоційний настрій з боку аудиторії.

В офіційній публічній промові, в тому числі й політичній, особливу роль відіграє той аспект, який в античних вченнях про красномовство називався *loci communes* (загальні риторичні місця, топоси). Топоси (або топіки) є “джерелами винаходу, які розвивають думку”, “вони вказують, з якої точки зору необхідно дивитися на предмет або на думку” [1]. Топоси політичного дискурсу забезпечують прийнятність і доречність для публіки тих чи інших реалій, подій, персон; вони з певною достовірністю дозволяють розрізнити агентів дискурсу.

Кожна з основних функцій інавгураційної промови також знаходить вираження у специфічних топосах. Так, інтегруюча функція інавгураційної промови реалізується у двох основних топосах:

а) народ і президент виступають як єдине ціле в акті інавгурації і дають спільну клятву рухатися вперед разом, підтримуючи один одного (**топос взаємних зобов’язань**):

*Le peuple m'a confié un mandat. Je le remplirai. Je le remplirai scrupuleusement, avec la volonté d'être **digne de la confiance** que m'ont manifesté les Français... A tous ceux qui veulent servir leur pays, je dis que je suis prêt à travailler avec eux* (Додаток А, 1).

б) **топос єдності нації** як умови успішного вирішення проблем, що стоять перед країною:

*Exigence de **rassembler les Français** parce que **la France** n'est forte que lorsqu'elle **est unie** et qu'aujourd'hui elle a besoin d'être forte pour relever les défis auxquels elle est confrontée* (Додаток А, 1).

Офіційний мовець підкреслює свою роль – об’єднати націю задля просування до спільного кращого майбутнього. Цю роль він відіграє саме завдяки народу, який його наділив влдою і який висловив йому довіру, і саме для нього буде виконувати свою місію мовець.

2.9.2 Інспіративна функція офіційної промови

Інспіративна функція полягає в насназі нації на майбутні великі справи і піднесення традиційних цінностей. Офіційний мовець повинен вселити в аудиторію надію на краще майбутнє, віру в успіх своєї діяльності, підтвердити, що він є продовжувачем традиції своїх попередників. Ідея збереження старого досвіду виражається через похвалу на адресу попередників і визнання їх заслуг перед країною:

J'éprouve depuis mon plus jeune âge la fierté indicible d'appartenir à une grande, à une vieille, à une belle nation, la France. J'aime la France comme on aime un être cher qui m'a tout donné. Maintenant, c'est à mon tour de rendre à la France ce que la France m'a donné (Додаток А, 1).

І ще одним топосом, в якому втілюється інспіративна інтенція офіційної промови, є **топос піднесених емоцій**, що відображають велич моменту (радість, вдячність, любов). Інавгураційна промова в першу чергу характеризується надзвичайно високим рівнем емоційної насиченості, яка створюється за допомогою великої кількості найрізноманітніших стилістичних прийомів і концентрації різних типів емотивів – “одиниць, в семантиці яких міститься емоційна частка”. Крім цього, автори офіційних промов вважають за необхідне вдатися також і до експліцитного позначення відповідних емоцій через номінанти емоцій, створюючи тим самим змістовий топос, специфічний саме для даного жанру політичного дискурсу:

*Mes chers compatriotes, en m'adressant à vous ce soir, dans ce moment qui chacun le comprend est **exceptionnel** dans la vie d'un homme, je ressens une **immense, une sincère, une profonde émotion*** (Додаток А, 1).

Безсумнівно, потенційна емотивність словарно-нейтральних номінантів емоцій актуалізується за рахунок контекстуальної емотивності, тим самим додаючи свою частку до загального “букету емоцій”, що прикрашають урочисту промову, якою завжди є інавгураційна промова. Однак, оскільки номінанти емоцій сприймаються, насамперед, як раціональний компонент свідомості, то їх вживання у промові допомагає аудиторії не просто випробувати, але й усвідомити

та засвоїти ці патріотичні емоції, які є настільки значущі для всіх на момент єднання нації.

2.9.3 Декларативна функція офіційної промови

Декларативна функція полягає у проголошенні новим президентом принципів свого правління або оголошенні плану дій на майбутнє. Однак, на відміну від гасла, декларація принципів не має регулятивного характеру, не є безпосереднім закликком до дії, а лише пропонується для роздумів. Декларативна функція реалізується, перш за все, через топоси обов'язку і роботи.

В інавгураційній промові новообраного президента Н. Саркозі ми спостерігаємо ключові слова **топосу обов'язку**:

*Ceux qui ont le sentiment que quoi qu'ils fassent ils ne pourront pas s'en sortir **doivent être sûrs** qu'ils ne seront pas laissés de côté et qu'ils auront les mêmes chances que les autres* (Додаток А, 1).

*Le peuple m'a confié un mandat. **Je le remplirai**. Je le remplirai scrupuleusement, avec la volonté d'être digne de la confiance que m'ont manifesté les **Français*** (Додаток А, 1);

і дуже важливі з точки зору перспективи та підкреслення рішучої позиції новообраного президента – ключові слова **топосу роботи**:

*Je le **ferai** sans que personne n'ait le sentiment d'être exclu, d'être laissé pour compte. Je le **ferai** avec la volonté que chacun puisse trouver sa place dans notre République* (Додаток А, 1).

***Je défendrai** l'indépendance et l'identité de la France. **Je veillerai** au respect de l'autorité de l'Etat et à son impartialité. **Je m'efforcerai** de construire une République fondée sur des droits réels et une démocratie irréprochable. **Je me battrais** pour une Europe qui protège, pour l'union de la Méditerranée et pour le développement de l'Afrique* (Додаток А, 1).

У реалізації топосів обов'язку і роботи виразно відчувається момент дидактичності: президент постає перед народом як мудрий батько, який вважає своїм обов'язком не просто говорити про те, що треба робити, але й вселяти

високі моральні принципи, що лежать в основі благородної діяльності на благо всієї нації.

Проголошення основних, навіть найзагальніших положень програми майбутніх дій, неможливий без згадки про нагайні проблеми дня. Незважаючи іноді на урочистий, святковий характер церемонії, президент вважає за необхідне показати народу своє розуміння і стурбованість проблемами, які хвилюють все суспільство, тим самим ще раз демонструючи єднання з народом. У зв'язку з цим, істотну роль у реалізації декларативної функції інавгураційної промови відіграє **топос нагайних проблем дня**.

Так, наприклад, у своєму виступі Ніколя Саркозі згадує про Інгрід Бетанкур, колумбійського політика, яка перебувала на той час в заручницях, до звільнення якої Президент доклав багато зусиль:

La France sera au côté des infirmières libyennes enfermées depuis huit ans. La France n'abandonnera pas Ingrid Betancourt (Додаток А, 1).

Декларація політичних принципів офіційним промовцем має іноді досить абстрактний характер, але в будь-якому разі є дуже важливою і присутня майже в кожній офіційній промові, оскільки президент демонструє вірність традиціям і прагнення слідувати принципам, виробленим його попередниками.

2.9.4 Перформативна функція офіційної промови

Розглянемо особливості реалізації *перформативної* функції на прикладі інавгураційної промови президента. Оскільки інавгураційна промова становить основу офіційного ритуалу введення президента на посаду, то аудиторія очікує від президента, що він буде виступати у своїй статусній ролі, а не як особистість; що він продемонструє свою готовність і здатність виступити як лідер великої країни, а також розуміння своєї відповідальності та визнання обмежень, що накладаються на виконавчу владу. Своєю ораторською майстерністю новий президент повинен переконати всіх, що він здатний успішно зіграти символічну роль лідера нації.

Перформативна функція реалізується в трьох основних топосах: топос вступу на посаду, топос гідного лідера і топос законслухняності.

Топос вступу на посаду полягає в тому, що президент експліцитно констатує про взяття на себе тягара лідерства:

Maintenant, c'est à mon tour de rendre à la France ce que la France m'a donné.

*Ce soir, ma pensée va aux millions de Français qui aujourd'hui m'ont témoigné leur confiance. Je veux leur dire qu'ils m'ont fait le plus grand honneur qui soit à mes yeux en **me jugeant digne de présider aux destinées de la France**. Ma pensée va à tous ceux qui m'ont accompagné dans cette campagne* (Додаток А, 1).

Топос гідного лідера є невід'ємною складовою інавгураційної промови. Інавгураційне звернення покликане переконати публіку в тому, що лідер володіє необхідними знаннями, мудрістю і баченням перспективи, достатніми, щоб захистити націю від зовнішніх і внутрішніх ворогів і успішно вести націю в майбутнє.

Так, наприклад, Ніколя Саркозі постає перед співгромадянами як сильний, відкритий лідер, у якого достатньо мужності і мудрості, щоб вирішувати найскладніші, “нерозв’язні” проблеми:

Je veux leur dire que je serai le président de tous les Français, que je parlerai pour chacun d'entre eux. Je veux leur dire que ce soir, ce n'est pas la victoire d'une France contre une autre. Il n'y a pour moi ce soir qu'une seule victoire, celle de la démocratie. Celle des valeurs qui nous unissent. Celle de l'idéal qui nous rassemble.

Ma priorité sera de tout mettre en oeuvre pour que les Français aient toujours envie de se parler, de se comprendre, de travailler ensemble (Додаток А, 1).

Одним зі структурних компонентів інавгураційного звернення є обіцянка і запевнення президента докладати всіх можливих зусиль, щоб гідно виконувати свої обов’язки і керувати країною, яку він віде до світлого майбутнього, забезпечуючи процвітання і благополуччя нації. Це чітко простежується в інавгураційній промові президента Франції:

Je vais donc réhabiliter le travail, l'autorité, la morale, le respect, le mérite. Je vais remettre à l'honneur la Nation et l'identité nationale. Je vais rendre aux Français

la fierté de la France. Je veux en finir avec la repentance qui est une forme de haine de soi et la concurrence des mémoires qui nourrit la haine des autres.

Le peuple français a choisi le changement. Ce changement, je le mettrai en oeuvre parce que c'est le mandat qui est reçu du peuple et parce que la France en a besoin. Mais je le ferai avec tous les Français, je le ferai dans un esprit d'union et dans un esprit de fraternité.

Je le ferai sans que personne n'ait le sentiment d'être exclu, d'être laissé pour compte. Je le ferai avec la volonté que chacun puisse trouver sa place dans notre République. Que chacun s'y sente reconnu, s'y sente respecté dans sa dignité de citoyen et dans sa dignité d'homme (Додаток А, 1).

Як правило, при обіцянні президента гідно виконувати свої обов'язки виразніше представлено індивідуально-особистісну сутність мовця, що виявляється в кількісному використанні речень із суб'єктом “je” – виокремлюється концепт “президент” як особа, яка несе відповідальність перед народом за загальне благополуччя та успіх. В процесі комунікації особистісна сутність є дуже важливим елементом, від якого багато в чому залежить емоційне налаштування учасників комунікації, а в інавгураційних промовах прояв особистісної сутності оратора-президента безпосередньо впливає на створення позитивного емоційного настрою з боку французького народу і віри в успішне керівництво країною.

Проведений аналіз жанрових особливостей сучасного французького політичного дискурсу дозволяє перейти до третьої частини дослідження, метою якої є комплексний аналіз комунікативних стратегій і тактик сучасного політичного дискурсу.

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

1. Проведений аналіз структурних та лексико-семантичних особливостей французьких офіційних промов дозволив класифікувати їх таким чином: декларативні, суспільно-ритуальні, інавгураційні та передвиборчі промови.

2. Автор офіційної промови не може бути асоційований з однією особою. Офіційну промову можна вважати колективним конструктом, її виголошувачем є конкретна фізична особа, яка представляє суспільну інституцію. Ця кореляція особистості мовця і його інституційного статусу і визначає специфіку офіційної промови.

3. Французькі офіційні промови є неодмінною частиною політичного дискурсу в цілому та виконують певні функції: декларативну, інтегративну, інспіративну та перформативну.

4. Французька офіційна політична риторика апелює до цілого ряду споріднених стереотипів: до спільності історичного минулого, до рис національної своєрідності, національного характеру, моральних цінностей, що об'єднують націю. В офіційних промовах президента та прем'єр-міністра використовуються ідеологеми, пов'язані із загальнолюдськими, переважно морально-етичними цінностями, які виражають групові ціннісні орієнтири основних політичних сил соціуму та які позначають професійно-ділові цінності.

5. Високий ступінь клішованості – визначальна риса офіційних промов президента. Клішованість мовлення сприяє встановленню більш тісного контакту з аудиторією. В ході своїх виступів Ніколя Саркозі на перше місце висуває висловлення своєї думки з приводу того, що відбувається в країні та за її межами. В офіційних промовах прем'єр-міністра Франції Франсуа Фійона переважає інформативність. Його виступи насичені словами й термінами, що співвідносяться з новими реаліями та подіями в країні та світі.

РОЗДІЛ 3

ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ ОФІЦІЙНОЇ ПРОМОВИ

3.1 Лінгвопрагматичні особливості аргументації в офіційній промові

Аргументація – це логіко-комунікативний процес обґрунтування певного твердження з метою переконання в його істинності або вірогідності індивідуального або колективного реципієнта. Політична промова як мовленнєва дія значною мірою проявляється через аргументативне мовлення. У той же час аргументація мовленнєвої дії залежить від політичної дії. В системі суспільно-політичної комунікації аргументація і аргументативна стратегія виконують особливу функцію. За своєю сутністю ускладненість аргументативної системи прямо пропорційна складності механізмів суспільної взаємодії. Ознакою сучасних демократичних суспільств є переважання дискурсивних форм взаємодії над директивними. Це означає, що дискурс переконання переважає над наказами і застосуванням сили.

Питання дослідження мовленнєвого впливу є актуальним у багатьох галузях знань. Вивченню різних аспектів мовленнєвого впливу присвячено велику кількість робіт як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців у галузі комунікативної лінгвістики, а саме Р.М. Блакара, Т. ван Дейка, О.С. Іссерс, Ю.К. Пирогової, І.А. Стерніна та багатьох інших.

У сучасній лінгвістиці відсутня єдина класифікація засобів мовленнєвого впливу, оскільки дане визначення використовується вченими з позицій різних лінгвістичних підходів. Так, наприклад, І.А. Стернін визначає мовленнєвий вплив як “вплив людини на іншу людину або групу осіб за допомогою мовлення і невербальних засобів, які супроводжують мовлення, для досягнення поставленої мовцем мети” [163, с.43]. Завданням мовленнєвого впливу є, за його словами, зміна поведінки або думки співрозмовника або співрозмовників у необхідному мовцеві напрямку. Мета мовця полягає у переконанні слухача в прийнятті його точки зору, свідомому схваленні рішення про будь-які дії.

А.Д. Белова [23, с.117] вважає, що мовленнєвий вплив має достатній потенціал мовленнєвої дії та містить вербалізацію ментального процесу учасників соціальної взаємодії, що має форму написаних або виголошених висловлювань на захист тієї чи іншої точки зору для реалізації ілюктивних цілей і характеризується такими особливостями:

- 1) цілеспрямованість і послідовність;
- 2) складна система взаємодій інтенцій комунікантів, що використовують певний набір мовленнєвих актів;
- 3) певна структура і наявність дискурсивних компонентів: цілей, стратегій, жанрів, учасників (їх ролей та соціального статусу).

Л.Л. Федорова визначає мовленнєвий вплив як однонаправлену мовленнєву дію, змістом якої є соціальний вплив на мовця у процесі спілкування. Слідом за І.А. Стерніним та Л.Л. Федоровою ми пропонуємо розуміти під мовленнєвим впливом односпрямований вплив на знання, наміри і установки “слухача / читача” з метою внесення вигідних для мовця змін, у ході реалізації якого використовуються як вербальні, так і невербальні засоби. У даному питанні ми спираємося на думку багатьох дослідників проблем мовленнєвого впливу про його односпрямованість, коли партнер у мовленнєвому спілкуванні виконує пасивну функцію, є об’єктом, що сприймає вплив зі сторони [175, с.147].

У комунікативній лінгвістиці мовленнєвий вплив описується в термінах комунікативних / мовленнєвих стратегій і тактик, але вони визначаються лінгвістами по-різному. Про відміну комунікативної стратегії від стратегії мовленнєвої писала А.Г. Салахова. За її словами відмінність полягає в тому, що до складу мовленнєвої стратегії не входять екстралінгвістичні компоненти комунікативної взаємодії, які є притаманними комунікативній стратегії, тому поняття мовленнєвої стратегії є більш вузьким порівняно з поняттям стратегії комунікативної. Ми цілком солідарні з цим визначенням і у нашій роботі будемо спиратися на таку точку зору [152, с.79].

3.1.1 Передумови ефективного функціонування аргументації у політичній промові

На думку дослідника Й. Коппершмідта [Цит. по 53, с.26], в демократичних суспільствах існує постійна “потреба в кооперації”, яка увесь час зростає та яка реалізується через аргументативну форму при обґрунтуванні мотивації тих чи інших дій. Це диктується інтересами самозбереження суспільства та інтересами суспільних груп, орієнтованих на досягнення хоча б мінімального рівня лояльності стосовно прийнятих політичних рішень.

Одночасно Й. Коппершмідт виявляє цілий ряд передумов, необхідних для ефективного функціонування аргументації у громадській та політичній сферах. До таких передумов належать:

- 1) індивідуальна здатність аргументувати;
- 2) індивідуальна готовність аргументувати;
- 3) соціокультурна необхідність аргументувати;
- 4) ситуативна потреба в аргументації.

Індивідуальну здатність до аргументації можна розуміти як наявність певної індивідуальної компетентності, якою повинні володіти суб'єкти, що беруть участь в процесі аргументації. Реконструкція схожих аргументативних здібностей здійснюється вже в рамках психології (зокрема, ця проблема розглядається в категоріях теорії Піаже). Індивідуальна готовність аргументувати в цілому ґрунтується на сильній мотивації суб'єкта комунікації і на певному потенціалі аргументів. Соціокультурна необхідність аргументації спирається на те, що процес аргументації є невід'ємною частиною сучасного суспільного життя, навіть якщо цей процес стає просто засобом досягнення вузьких інтересів певних суспільних груп.

Проте саме через аргументацію реалізується демократично оформлена участь громадян у прийнятті суспільно важливих рішень. Аргументативна стратегія стає також єдиним легітимним способом вирішення суспільних конфліктів. Політична аргументація – це одночасно і форма проведення політики, і власне вже політична дія, поєднання політичної і мовленнєвої дій. П. Бурдьє

вказує на зростаючу роль аргументації, яка є свого роду “символічним капіталом”. Саме тип аргументації задає свого роду раціональні параметри, що дозволяють оцінювати рівень раціональності у тій чи іншій громадській дії. У той же час Ю. Хабермас [179, с.135] розглядає аргументацію як “дискурсивне включення” в систему комунікативної дії, потреба в якому виникає лише тоді, коли базисна основа комунікативної дії стає хиткою. При такій системі обґрунтування знімається абсолютизація аргументативної дії як модусу суспільної і міжособистісної поведінки. аргументативна сила мовного переконання формується на основі цілого ряду різнопорядкових факторів, до яких належать, зокрема, ситуативні (місце і час), медійні (безпосередня або опосередкована комунікація), а також низка інших чинників.

Аргументація визначається у трьохсторонньому зв'язку між: *суб'єктом* аргументації, *адресатом* аргументації (якому пропонується або нав'язується аргументація), та *темою* повідомлення (яка є певною інформацією про світ). Французький лінгвіст Патрік Шародо [208, с.144] виділяє три основні проблеми, з якими зустрічається оратор під час аргументації: легітимації, довіри та захоплення або привертання уваги.

Проблема легітимації, яка має на меті визначити позицію авторитета, звернена до самого суб'єкта мовлення і може спиратися на два типи позицій – *інституціональний авторитет*, який надає йому владу знання та рішення, або *особистий авторитет*, який може нашаровуватися на попередній тип авторитету. Позиція авторитету суб'єкта може передбачатися та сприйматися іншими, але вона також може не сприйматися, піддаватися сумніву або навіть заперечуватися. Відтоді суб'єкт може бути вимушений вдатися до самовиправдання або самоствердження.

3.1.2 Етапи аргументації

У політичній сфері доводи на користь переваги того чи іншого державного устрою є наслідком систематичного міркування, результатом якого є *політична аргументація*, в рамках якої різні комбінації доводів складають основу різних

політичних теорій. Якщо ми будемо розглядати історію політичної думки виключно з позиції формування об'єктивних наукових принципів аналізу держави і суспільства, то відразу стане очевидним той факт, що наукові уявлення про політику в усі без винятку епохи найтіснішим чином переплітаються, по-перше, з теоретичним поглядом на неї і, по-друге, з ідеологічною її оцінкою. Такого роду взаємодію запрограмовано в самому феномені політики – сфері людської діяльності, пов'язаної з необхідністю примусового регулювання взаємовідносин індивідів і соціальних груп шляхом уведення певних норм та інститутів, що регулюють специфічні цілі забезпечення стабільності суспільного організму. Беручи участь у політиці, люди вступають у різні стосунки один з одним, створюючи різні структури, в яких реалізується влада – домінуючий принцип політичних відносин [68, с.128]. Таким чином, учасники політичного процесу є одночасно (правда, різною мірою) носіями владних відносин на різних рівнях – державному, груповому, міжособистісному. Залежно від особливостей громадської організації розподіляється і сфера їх інтересів, виражених у різних варіантах політичної теорії та ідеології.

Природа політики і, отже, політичної аргументації є такою, що, починаючи з самої постановки питання про бажаність тієї чи іншої форми державного устрою, люди повинні прагнути до досягнення певної єдності поглядів незалежно від того, чи сповідаються дані погляди усно, або ж вони подаються у вигляді письмових текстів. У будь-якому випадку кожен, хто бажає досягти за допомогою аргументації єдності поглядів з політичних питань, повинен:

1) переконатися сам і переконати свою аудиторію в тому, що їхні ціннісні орієнтації збігаються і вони прагнуть до одного і того ж суспільного устрою;

2) зустрічаючи людей з іншими ціннісними орієнтаціями, необхідно переконати їх у тому, що плани мовця у разі їх реалізації будуть відповідати й їх бажанням [68, с.131].

При цьому той, хто виступає в ролі переконувача, може ставитися до пропонованих ним планів цілком байдуже, тобто виступати в ролі звичайного демагога.

Наступний щабель аргументації – з'ясування можливості здійснення обраних цілей. Даний етап знаходиться вже поза сферою ціннісних орієнтацій, оскільки мова йде про питання, що належить до причинно-наслідкових зв'язків, яке в принципі доступне і науковому підходу. Те ж саме стосується і третього ступеня – вибору найбільш ефективних засобів для досягнення намічених і визнаних досяжними цілей [68, с.143].

Будь-який науковець, який визнає необхідність послідовного застосування і дотримання правил аргументації в політичному житті, цілком безпомилково може не тільки відрізнити ціннісно марковані теоретичні та філософські конструкції від наукових, а й встановити при аналізі різних текстів (особливо стародавніх), чи йде мова саме про раціональні політичні ідеї, або ж ми стикаємося з іншими типами політичної рефлексії. Адже тільки там, де політична аргументація розгортається з позиції віднайдення загальних цілей і добору відповідних засобів з опорою на ті чи інші донаукові або наукові уявлення про суспільні закономірності, тільки там, де автор таких конструкцій розраховує, що він зможе своєю аргументацією переконати і залучити на свою сторону хоча б частину людей, які дотримуються інших поглядів, коли він заздалегідь розраховує, що проти його конструкцій можуть бути висунуті інші побудови того ж типу, але які формуються за допомогою інших ціннісних орієнтацій або спираються на інші спостереження, тільки коли він знає, що з цими суперницькими конструкціями йому доведеться сперечатися, дотримуючись більш-менш сформованих правил логіки, – тільки там можна говорити про виникнення політичної теорії [68, с.144].

3.1.3 Риторичне питання як найважливіший механізм аргументативного впливу

Важливе місце серед різноманітних механізмів аргументативного впливу, що використовуються в політичному дискурсі, посідає риторичне запитання як ефективний засіб діалогізації монологічної мови. Проте до сьогодні не до кінця зрозумілими є функції, які виконує риторичне запитання. У зв'язку із цим виникає одне з головних питань: для чого, з якою метою мовець прагне увести діалогічні

елементи (експліцитні / імпліцитні) до своєї промови? Наше завдання полягає у з'ясуванні, що приховано за риторичним запитанням в політичній аргументації.

Як відомо, риторичне запитання – це твердження чи заперечення, вбрані у форму запитання. Воно містить відповідь в собі самому, тому не передбачає однозначної відповіді типу “так” чи “ні”. Воно викликає певні вербальні і невербальні реакції (думки, судження, почуття, емоції), підвищує експресивність мови, надає їй естетичну цінність (не випадково дана фігура отримала назву “риторичної”, оскільки її стилістична функція є очевидною).

Вочевидь, важливим фактором, що визначає результат аргументативного впливу, є особистість мовця. На думку А. К. Михальської, риторичне запитання, так само як риторичний вигук і риторичне звертання, є характерним більшою мірою для впевненої, категоричної, емоційної мовленнєвої поведінки [131, с.69]. Риторичне запитання у мовленні рішучого аргументатора – це не просто експресивно виголошена фраза, не просто твердження, це безапеляційний імператив. “У будь-якій завершеній фразі є щось загрозливе. Бути сильним – означає, перш за все, промовляти до кінця свої фрази”, – писав Р. Барт [19, с.118]. Дійсно, аналіз політичного аргументативного дискурсу показав: риторичне запитання частіше зустрічається у промові емоційних, рішучих політиків, якими й є Ніколя Саркозі та Франсуа Фійон.

Крім того, з точки зору класифікації мовленнєвих актів, риторичні запитання можна віднести до проміжних типів – і до рогативів (питань), і до репрезентативів (повідомлень), і до експресивів. У наведеному нижче прикладі промови Ф. Фійона в експресивно-питальній формі висловлюються імперативні судження:

Et nous, nous pourrions, seuls, rester avec un âge de départ à la retraite à 60 ans? Mais au nom de quoi? Simplement parce qu'on est meilleurs que les autres, plus intelligents? Parce qu'on est français? Parce qu'on est tellement géniaux qu'on doit pouvoir réussir à faire une sorte de barrage aux effets du vieillissement de la population et aux effets de la mondialisation? (Ф. Фійон. Jeudi, 30 juin, 2011) (Додаток Б, 40).

Таким чином, способи вживання риторичних запитань пов'язані з різними факторами (як лінгвістичними, так й екстралінгвістичними), що впливають на його ефективне використання в процесі комунікації: мовною особистістю проголошувача, інтенціями учасників комунікації, їх знаннями і уявленнями про світ тощо.

Президент Франції Ніколя Саркозі використовує у своїх виступах риторичні запитання, на які відразу ж і відповідає:

Je vois immédiatement les diplomates de mon entourage se disant: «pourquoi se met-il à parler de cela?». Je parle de ça parce que quand on est amis, il faut que chacun comprenne les problèmes de l'autre (Н. Саркозі. Mardi, 7 décembre 2010) (Додаток А, 53).

Ми вважаємо, що головною функцією риторичного запитання є прагматична. Вона полягає в тому, щоб через створення певної словесно-емоційної реакції слухача спонукати його до внутрішнього (вербально не вираженого) діалогу з мовцем, буквально спровокувати, ілюктивно підвести до такого діалогу, що призведе до приватизації нових знань адресатом.

Проаналізуємо, чим відрізняється риторичне запитання від простого запитання. Останнє має конкретну мету – спонукати слухача повідомити мовцеві щось, що вимагає з'ясування, проте посилення припущень мовця про можливу відповідь призводить до “переродження” чистого питання в риторичне. Мовець передбачає, які знання й установки (психологічні, соціальні, політичні та ін.) є у адресата і прагне вплинути на них.

Установка – це інтенціональна активність суб'єкта, психофізіологічна готовність індивіда до певних дій. У межах політичної комунікації ця категорія має важливе значення, оскільки основна функція політичного дискурсу полягає у переконанні, виробленні в адресата намірів, наданні ґрунту для переконання і спонуканні до дії, іншими словами, створенні у свідомості адресата необхідних для мовця установок.

Отже, риторичне запитання як особливий мовленнєвий акт – це форма (стилістична, риторична) вираження певної прагматичної установки. Її виявлення дозволить відповісти на питання про те, якими є справжні наміри мовця.

Аналіз публічної промови французьких офіційних діячів показав, що риторичне запитання в аргументативному дискурсі містить в собі багаточисельні інтенції й, отже, є інструментом мовленнєвого впливу.

У ролі основного ілюстративного матеріалу звернемося до фрагмента промови президента Ніколя Саркозі:

Quand j'entends certains protester contre un prétendu « fichage », au nom de la « liberté », je me demande de quel côté sont-ils? La liberté consiste-t-elle à se désintéresser du devenir de mineurs en grande précarité qui, entre 16 et 18 ans, ne vont pas à l'école, ne sont pas en apprentissage, n'ont pas de formation et ont des parents dépassés? (Н. Саркозі. Mardi, 19 mai 2009) (Додаток А, 45).

У цьому прикладі, безумовно, рівень високого аргументативного впливу даного уривку створюється завдяки низці риторичних запитань, які надають промові експресивності, емоційності. Характерними рисами переконання є не тільки впевненість суб'єкта в істинності думки, а й емоційне ставлення до цієї думки. Аргументатор має намір ретранслювати настановні емоції аудиторії, викликаючи у неї тим самим відповідну емоційну реакцію. Якщо трансформувати наведені в уривку риторичні запитання в розповідні за метою висловлювання пропозиції (репрезентативи), то відсутність перлокутивного ефекту стає очевидною.

Також має значення спосіб побудови риторичного запитання. Так, риторичне запитання починається з мовленнєвого і ритмічного повтору, забарвленого іронічною інтонацією. Це підсилює емоційність мовлення, активізує увагу та сприйняття.

Таким чином, проведений аналіз показує: риторичне запитання становить не тільки засіб підвищення емоційності промови і, як наслідок, рівня сприйняття та уваги, а й прагматичний механізм впливу на модель світу слухача, оскільки у риторичному запитанні найчастіше міститься декілька вихідних установок.

Звернемося ще до одного прикладу з офіційної промови прем'єр-міністра Франції Ф. Фійона:

Dès lors que toute intervention au sol est exclue pour aider la Résistance, qu'aurait-il fallu faire lorsque ces populations civiles ont été bombardées à leur tour avec des armes lourdes? Fallait-il laisser les massacres se poursuivre? (Ф. Фійон. Mardi, 12 juillet 2011) (Додаток Б, 43).

Питання, що ставиться Франсуа Фійоном, звучить провокативно: відповідь на нього відома, але мовець пропонує дати свою відповідь. Він називає трагічні події в Лівії, причому вибудовує подієвий ряд таким чином, що має в своєму розпорядженні ці події за ступенем узагальнення (градації) – від повстання до різанини (*les massacres*), в якій загинули тисячі людей. У свідомості слухача ці події можуть стати взаємозв'язаними, хоча причинно-наслідкові зв'язки між ними в об'єктивній дійсності можуть і не існувати. Риторичне запитання з власним коментарем мовця – це акт одночасного ілюктивного вимушення і самопримушення. Як зазначає М.М. Бахтін: “Дуже часто мовець (або той, хто пише) в межах свого висловлювання ставить запитання, сам на них відповідає. Ці явища не що інше, як умовне розігрування мовного спілкування” [21, с.251]. Такий діалог сприймається слухачем як доказ.

Риторичні запитання можуть бути проголошені не від власної особи, а від групи осіб. В такому випадку наголос робиться на висловленні колективної думки. Аналіз промов офіційних владних осіб Франції показав, що такі риторичні запитання проголошуються Франсуа Фійоном частіше, ніж це робить Ніколя Саркозі:

Et nous, nous pourrions, seuls, rester avec un âge de départ à la retraite à 60 ans? Mais au nom de quoi? Simplement parce qu'on est meilleurs que les autres, plus intelligents? Parce qu'on est français? Parce qu'on est tellement géniaux qu'on doit pouvoir réussir à faire une sorte de barrage aux effets du vieillissement de la population et aux effets de la mondialisation? (Ф. Фійон. Jeudi, 30 juin, 2011) (Додаток Б, 40).

Mais comment peut-on croire qu'étant si intimement au fait des drames, des passions, des intérêts qui traversent notre société, vous n'en perceviez pas aussi les bouleversements les plus récents avec une acuité singulière? (Ф. Фійон. Lundi, 6 juin 2011) (Додаток Б, 36).

Перетворюючись на представника колективної свідомості (своєрідна мімікрія), аргументатор посилює риторичну значущість запитання з імпліцитним закликком до аудиторії.

Президент Ніколя Саркозі часто нанизує одне риторичне питання на інше. До цього прийому він дуже часто прибігає в декларативних промовах, в яких мова йде про внутрішні проблеми Франції і коли треба надати жорстку оцінку тим явищам, які відбуваються в країні, як наприклад в промові *Discours du Président de la République à l'occasion des vœux à la France solidaire, le 10 janvier 2012* (Н. Саркозі. Додаток Б, 92):

C'est pour cela que j'ai voulu la réforme des retraites qui a créé beaucoup de tensions en France. Qui serait content à l'idée de travailler deux ans de plus sans améliorer sa retraite? Mais, Mesdames et Messieurs, je vous demande en conscience de réfléchir à cela: était-il normal, sur 15 millions de retraités, d'avoir 1,5 million de retraités pour lesquels la Sécurité sociale payait des pensions de retraite en allant chercher à la banque un argent qu'elle n'avait pas ? Est-ce qu'on peut continuer comme cela? (Н. Саркозі. Додаток Б, 92).

Аналізуючи функції риторичного запитання в політичному дискурсі, ми дійшли висновку, що риторичне запитання – це певний етап у побудові аргументації, що формує модель світу слухача, бажану для мовця. Риторичне запитання підказує адресату певну ідею, воно змушує слухача додумати і сформулювати для себе те, що не досказане до кінця. Саме через ці особливості риторичні запитання – це механізм, що здійснює мовленнєвий вплив та володіє потужною потенцією діалогізації. Риторичне запитання здатне привернути увагу до тієї інтенції, яка на даний момент перебуває в центрі уваги мовця, і вплинути на формування емоційного ставлення до неї. А основним фактором його аргументативного впливу є категорія комунікативно-прагматичної установки.

Риторичне запитання дозволяє імпліцитно нав'язати свої знання та уявлення слухачеві, у якого виникає ілюзія про авторські умовиводи. Це спричиняє вироблення не аналітичного, а автоматичного мислення.

Система аргументації мовленнєвого твору охоплює як теорію, так і практику раціональним чином зроблених висновків. Одночасно аргументацію можна розглядати і як філософсько-методологічний спосіб подолання проблемних ситуацій.

3.2 Використання комунікативних стратегій в офіційній промові

Під комунікативною стратегією ми розуміємо сукупність засобів, які використовуються оратором для досягнення певної комунікативної (а нашому дослідженні – політичної) мети. У залежності від того, знаходиться політик при владі чи поза нею, перед ним стоять різні завдання, і в процесі спілкування з аудиторією йому потрібно вживати дещо різних стратегій, оскільки він знаходиться в різних позиціях легітимності.

3.2.1 Комунікативні стратегії та їх інтерпретації

У сучасних лінгвістичних дослідженнях комунікативна стратегія розглядається як:

- тип поведінки одного з партнерів в ситуації спілкування, який обумовлений і співвідноситься з планом досягнення глобальної та локальної комунікативних цілей;
- результат організації мовленнєвої поведінки мовця відповідно до прагматичного цілеполягання, інтенції;
- головне завдання, генеральна інтенція у межах даного комунікативного процесу;
- концептуальний світоглядний намір і його дієва реалізація щодо продукування змісту комунікативного процесу, тобто вибір того чи іншого комунікативного простору, того чи іншого середовища комунікації, того чи

іншого типу взаємодії, того чи іншого місця породження сенсу і, тим самим, одного або декількох дискурсивних намірів, щодо яких будується дискурс комунікації.

Французький дослідник Патрік Шародо [208, с.215] виділяє наступні *стратегії*: інформування, обіцянки, волевиявлення (рішення), приховування і стратегії оцінно-емоційного впливу. Метою *стратегії інформування*, представлені тактикою повідомлення, є передавання інформації адресату, а разом з нею і певних знань про факти, події або явища дійсності, які мають місце в країні або за її межами.

Стратегія обіцянки має визначити суспільний ідеал, який є носієм певної системи цінностей та засобів їх досягнення. Такий дискурс є поєднанням протилежностей – він є водночас реалістичним та ідеалістичним. Але промова політика має залишатися правдоподібною, тому і сам суб'єкт обіцянки має бути таким, що заслуговує на довіру. Маючи на меті залучити на свій бік найбільшу кількість прихильників, офіційний мовець намагається зворушити аудиторію, закликаючи як до розуму, так і до емоцій. Таким чином, обіцянка має не стільки набути сили істинності, скільки сили впливу на ідентифікацію себе з певною зразковою ідеєю.

Стратегія волевиявлення (прийняття рішення) є головним чином стратегією дії, яка заснована на позиції легітимності і має на меті здійснити вплив на поведінку, вчинки співрозмовника, висловлюючи свою волю, бажання, потреби і домагаючись їхнього виконання іншими. Цю стратегію вжито, коли в суспільстві існує певний непорядок (ситуація, факт, подія), що є недопустимим, і державою мають бути прийняті міри для вирішення цієї аномальної ситуації. Водночас пропонуються кроки, щоб подолати незадовільну ситуацію. Ця стратегія має перформативний характер. Дану стратегію представлено тактиками наказу, вказівки, поради, пропозиції, призову, попередження, прохання та заборони. Стратегія рішення є прерогативою виконавчої гілки влади, оскільки саме вона має більше важелів для прийняття рішень та дії.

Стратегія приховування є ще одним невідомим аспектом політичного мовлення. Будь-який політичний мовець, а особливо офіційний мовець, має передбачати такі речі: критику противників, непередбачувані наслідки поширення інформації мас-медіа та суспільні рухи, які він повинен нейтралізувати заздалегідь. Таким чином створюється гра між словами, думкою та дією. Адже неправда буває різною. Вона не протиставляється єдиній істині і вписується у відношення між комунікантами. Неправда існує тільки в контексті відношень, в залежності від змісту, якого набувають ці відношення.

Стратегія оцінно-емоційного впливу передбачає передавання ставлення мовця до того, про що він говорить, і таким чином вчинення впливу на почуття й емоції адресата. П.Б. Паршин [142, с.119] виділяє кілька передумов мовленнєвого впливу:

1. *Психологічні*. Людська свідомість є вразливою. Вона схильна перебільшувати роль людських намірів і дій і недооцінювати об'єктивні фактори та випадковості, особливо під час оцінювання тих діячів, яким людина себе протиставляє, тощо.

2. *Когнітивні*. У людини є певна модель світу, яку маніпулятор може легко використовувати у власних цілях.

3. *Логічні*. Розуміння мовних висловлювань пов'язане із здійсненням логічних висновків, які можуть бути спеціально направлені в помилкове русло.

4. *Соціальні*. Людина є частиною етносу, в якому існують певні правила та норми поведінки, якими керується більшість колективу, їх завжди треба враховувати.

5. *Комунікативно-семіотичні*. Практично будь-яка наявна у мові формальна розбіжність може бути представлена значущою, і одночасно у певних умовах можуть ігноруватися навіть суттєві відмінності, якщо учасники діалогу схильні ними нехтувати.

6. *Структурно-семіотичні*. Будь-яка семіотична система не тільки позначає дійсність, а й інтерпретує її, одна і та сама ситуація може бути інтерпретована по-різному, мовець, не бажаючи цього, нав'язує слухачеві своє трактування.

Інструментами мовленнєвого впливу можуть стати будь-які сторони мовної структури. Однак, з іншого боку, інструмент мовленнєвого впливу може існувати тільки один – це використання значущого варіювання мовних структур.

Впливати на адресата можна за допомогою емоційно навантаженої лексики, жаргонізмів, риторичних прийомів, метафор. Дж. Лакофф справедливо підкреслює, що метафорична модель може слугувати ефективним знаряддям для маніпулювання соціальною свідомістю [120, с.397].

О.С. Іссерс [88, с.126] розглядає мовленнєві стратегії як сукупність мовленнєвих дій, спрямованих на вирішення загального комунікативного завдання мовця. Спираючись на перелічені визначення стратегій, ми пропонуємо розуміти під мовленнєвою стратегією планування та реалізацію основних завдань мовленнєвого впливу в потрібному для мовця напрямку, а комунікативну стратегію ми будемо розглядати як сукупність мовленнєвої стратегії та екстралінгвістичних компонентів.

Класифікація загальних комунікативних стратегій О.С. Іссерс заснована на ступені “глобальності” намірів і містить розподіл на основну та допоміжні стратегії, причому основною є та стратегія, яка на певному етапі комунікативного впливу є найбільш значущою з точки зору ієрархії мотивів і цілей. При цьому основні стратегії повинні бути пов'язані з впливом на адресата, його модель світу, систему цінностей тощо. Допоміжні стратегії сприяють ефективній організації мовленнєвої взаємодії, оптимальному впливу на адресата [88, с.130].

3.2.2 Порівняльний аналіз використання комунікативних стратегій в офіційних промовах Ніколя Саркозі та Франсуа Фійона

Політичні особи, до яких належать й офіційні особи, є носіями певної ідеології. Представлення, захист та втілення у життя певної ідеології є одним з ключових завдань. Для цього оратор має забезпечити довіру до себе, підтвердити легітимність своєї позиції та захопити увагу аудиторії. Використання певних комунікативних стратегій дозволяє офіційному мовцю досягти поставленої мети. Прагнення мовця до досягнення комунікативної мети призводить до необхідності

вибору, який стосується не тільки семантичного змісту, але і прагматичних аспектів мовленнєвих дій. Залежно від способу проведення основної теми спілкування використовуються різні типи стратегій. Останні свідчать про певні ідеології, правила поведінки – зрештою про соціально-культурні характеристики учасників.

3.2.2.1 Стратегія інформування

Потрібно відзначити, що в одній промові або в одному повідомленні може бути реалізовано одразу кілька типів стратегій. Нашим завданням є виділення мовних засобів реалізації основних комунікативних у президента і прем'єр-міністра Франції.

Використання комунікативних стратегій і складових їх тактик в офіційних промовах Ніколя Саркозі та Франсуа Фійона показав, що найбільш часто вживаними є семантичні стратегії переконання, які базуються на апеляції до фактів, тобто, згідно з Патриком Шародо, втілюється стратегія інформування. У наданому уривку офіційної промови, присвяченої церемонії вручення медалей багатодітним матерям, президент Франції апелює до фактів дев'яносторічної давнини:

Il y a 90 ans, notre pays créait cette distinction pour rendre hommage aux mères et aux parents méritants. C'était en 1920, notre pays sortait de la Première guerre mondiale usé par l'effort de guerre, sa jeunesse décimée par le conflit, les familles meurtries par le deuil et la population démoralisée (Н. Саркозі. Discours lors de la cérémonie de remise des médailles de la famille. – Vendredi, 23 octobre 2010) (Додаток А, 94).

Стратегія інформування є присутньою і у промовах Франсуа Фійона, але подання інформації у його промовах завжди більше лаконічне і без зайвого пафосу, як у Ніколя Саркозі:

Enfin je veux rappeler que toutes les institutions internationales, l'OCDE, le FMI, la Commission Européenne, ont toutes salué l'ampleur et les caractéristiques de ce plan de relance. Oui, il a coûté de l'argent, mais c'était un investissement qui a

permis à la France de connaître, en 2009, la récession la moins sévère de tous les pays de l'OCDE (Ф. Фійон. Vendredi, 17 septembre 2010.) (Додаток Б, 18).

Зовсім нетиповим для Франсу Фійона є подання інформації у вигляді особистих спогадів про які моменти свого життя, як, наприклад, у наведеному нижче уривку:

J'ai déjà eu l'occasion de dire que j'ai eu une longue histoire avec PEUGEOT. Mon grand-père travaillait dans la concession PEUGEOT du Mans; il avait été engagé aux 24 heures du Mans sur une PEUGEOT dans les années 30. La première voiture dans laquelle je suis monté était une 203 et puis, ensuite, une 403 et puis, une 404 et puis j'ai même roulé sur le toit avec une 304 16 soupapes (Ф. Фійон. Vendredi, 10 septembre 2010) (Додаток Б, 17).

Всякий мовленнєвий твір представляє світ очима його автора. Ефективний мовленнєвий вплив, в тому числі його агресивна форма, може радикально змінити погляди адресата, але для того щоб мовленнєвий вплив був дійсно ефективним, необхідно володіти певними прийомами. Мовленнєва комунікація – це стратегічний процес, базисом для нього є вибір оптимальних мовних ресурсів.

Ми вважаємо, що в офіційному публічному політичному виступі беруть участь три сторони: “ми” – той, хто виступає, “свої” – аудиторія, яку необхідно переконати у правильності висунутих тверджень, схилити на свою сторону, і “чужі” – опозиція, дії якої спрямовані на дискредитацію політика, який виступає. Виходячи з цього, в процесі реалізації стратегії інформування нами виділяються три допоміжні стратегії: 1) позиціонування; 2) кооперації; 3) конфлікту.

Стратегія позиціонування представлена, на нашу думку, тактиками реагування (афектація, оцінка), аполітизації (визнання провини, каяття, жаль, відвід критики), а також встановлення авторитету (демонстрація відповідальності, погроза, попередження).

Наприклад, у своєму виступі Ніколя Саркозі використовує стратегію позиціонування, представлену тактикою встановлення авторитету, для того щоб усьому світу заявити від імені французького народу про встановлення нового

морального порядку, єдино можливого на землі. Президент досить жорстко диктує правила:

*Votre marché gigantesque de plus d'un milliard d'habitants, vous le savez mieux que les autres, c'est la règle qui protège la **liberté** et c'est l'absence de règle qui tue la **liberté**. <...> Qui peut penser que cela, c'est le marché ? Ce n'est pas le marché, c'est la spéculation et quand les spéculateurs gagnent, les chefs d'entreprises perdent. Vous avez intérêt au marché, la **liberté**, c'est le marché, la spéculation.* (Н. Саркозі. Discours devant les communautés d'affaires indienne et française. – Mardi, 7 décembre 2010) (Додаток А, 53).

Використаний у наведеному уривку прийом лексичного повтору, як відомо, сприяє навіюванню тверджень, які висуваються, та автоматизує їх сприйняття.

Повтор лексичних одиниць дозволяє Ніколя Саркозі закріпити у свідомості аудиторії думку про важливість свободи, незалежності, рівності прав будь-якої людини, як і ідею про готовність французів узяти на себе глобальну місію з відновлення порядку в усьому світі. Таким чином, і французький президент, і французький народ постають в образі людей, що володіють достатньою силою і наділені правами відродити справедливість на землі.

Стратегію кооперації, з нашої точки зору, представлено тактиками інтеграції та формування емоційного настрою.

Як приклад її використання наведемо виступ прем'єр-міністра Франції, присвячений подіям в Лівії. Прем'єр-міністр налаштовує на боротьбу і об'єднання зусиль в одній з найнебезпечніших військових кампаній двадцять першого століття, викликає бажання відстояти свої права в несправедливій війні, апелюючи до моральних принципів і переконань французького народу. Варіюючи такі вирази, як *sauver la Libye libre, d'avertissements diplomatique, appliquer les résolutions du Conseil de Sécurité*, що вказують, зокрема, на непричетність Франції до розв'язання війни, Франсуа Фійон вселяє аудиторії думку про необхідність стійкості, віри, сили, спокою та міцності духу:

La France ne prend pas davantage ses décisions seule. Plus d'une vingtaine de pays occidentaux et arabes et d'organisations internationales ont participé au Sommet

*de Paris du 19 mars, qui a rassemblé ainsi dans l'urgence tous ceux qui étaient désireux de tout mettre en œuvre pour **sauver la Libye libre** et appliquer les résolutions du Conseil de Sécurité. Parmi eux, les Etats-Unis mais aussi le Royaume-Uni sous l'impulsion déterminée de David Cameron. Notre décision a été mûrie, elle a été pesée, elle n'a été prise qu'à l'issue de plusieurs semaines d'avertissements diplomatiques, délibérément ignorés par Kadhafi* (Ф. Фійон. Mardi, 12 juillet 2011) (Додаток Б, 43).

У цьому уривку Франсуа Фійон використовує повтор, коли говорить про готовність Франції зробити все, щоб військові дії в Лівії припинилися якомога швидше:

*Notre décision a été mûrie, **elle a été pesée, elle n'a été prise qu'à l'issue de plusieurs semaines d'avertissements diplomatiques, délibérément ignorés par Kadhafi.*** (Ф. Фійон. Mardi, 12 juillet 2011) (Додаток Б, 43).

Атмосферу похмурості і небезпеки створює відповідна лексика:

*Chacun l'a en mémoire: des manifestations sauvagement réprimées à Tripoli, **les bombardements à l'arme lourde sur des civils désarmés, des déplacements massifs de population, des bilans faisant état, selon la commission d'enquête du Conseil des Droits de l'Homme des Nations Unies, de plus d'un millier de morts en quelques semaines seulement*** (Ф. Фійон. Mardi, 12 juillet 2011) (Додаток Б, 43).

Логічний ланцюжок продовжує оцінна номінація війни, що реалізується за допомогою використання перифраза: **un bain de sang**, що дозволяє оратору створити у свідомості слухачів яскравий образ війни, який добре запам'ятовується, і здійснити набагато більш сильний вплив на слухачів.

Стратегію конфлікту представлено тактиками дискредитації (викриття, образа) і опозиціонування. У виступі президента Ніколя Саркозі тактика опозиціонування представлена протиставленням режиму минулого (рабовласницького ладу) і нинішнього:

Ils furent des millions;

Ils furent enchaînés;

Ils furent déportés d'un continent à l'autre;

Ils furent battus;

Ils furent asservis.

Cela dura des siècles.

On leur prit tout: leur liberté, leur dignité, leur vie, leurs rêves, leurs espoirs, leurs joies.

On leur retira le nom d'Homme.

On en fit du bétail et de leurs enfants aussi.

On prit la peine cependant d'édicter un «code noir»:

«Pour le voleur: la mort.

Pour celui qui a frappé son maître: la mort.

Pour le fugitif: les oreilles coupées et une marque au fer rouge.

Pour le récidiviste: le jarret coupé et une deuxième marque au fer rouge. A la troisième tentative: la mort.

Cela dura des siècles.

En plein XIXe, en Guyane, un maître pouvait, en toute légalité, infliger à une femme de 66 ans, mère de 11 enfants, 43 coups de fouet, 5 pour avoir manqué à l'appel, 9 pour injures, et 29 pour menaces.

Le maître avait tous les droits. Pour les faire valoir il avait le fouet, le cachot, la chaîne, le carcan, ou la barre, ce lit de douleur muni d'une poutre percée de trous où l'on enfermait les jambes de l'esclave.

Il pouvait passer un carcan à une mère l'empêchant d'allaiter son enfant nouveau-né.

Il pouvait infliger à l'esclave fautif un séjour dans une cage en bois plein où l'on ne pouvait entrer qu'en rampant et où l'air ne pénétrait que par quelques trous (H. Carpozé. Discours du Président à l'occasion de la journée commémorative des mémoires de la traite, de l'esclavage et de leurs abolitions, au Jardin du Luxembourg Mardi, 10 mai 2011) (Додаток А, 75).

Грунтуючись на аналізі промов французьких політичних лідерів, ми можемо сказати, що для стратегії позиціонування характерним є вживання формул причетності, особистих займенників *je* (оратор, характерно для промов

президента Ніколя Саркозі), *nous* (уряд, характерно для промов прем'єр-міністра Франсуа Фійона).

Для стратегії кооперації – це варіювання емоційно насиченою лексикою, градація, риторичне запитання, використання особистих займенників "*nous*", "*vous*" ("ви"), об'єктного "*nous*" ("нас"), а також присвійних форм "*vos, votre*" ("ваше") і "*nos, notre*" ("наше").

Характерними прийомами стратегії конфлікту можна назвати варіювання лексики з негативною конотацією, метафоричне позиціонування образу опонента, використання перифрази, інтенсифікації.

3.2.2.2 Стратегія обіцянки

Обіцянки офіційних осіб мають бути скоординовані із загальною політикою держави, тому в них простежується певна змістовна єдність.

Серед безлічі мовленнєвих актів, що реалізуються публічно політичними діячами, значна їх кількість належить обіцянкам, що зараховуються в теорії мовленнєвих актів до перформативних мовленнєвих актів. Найчастіше у промовах політиків стратегія обіцянки виражається формою майбутнього часу:

Pour encourager l'emploi des seniors, les entreprises et les branches ont désormais l'obligation de mettre en place des accords ou des plans d'action spécifiques. Nous accorderons la plus grande attention à leur mise en œuvre et je n'hésiterai pas à agir contre ceux qui resteraient en arrière (Додаток Б, 20).

Enfin, l'État accompagnera cette opération par la mise en place de nouvelles structures et par la réorganisation des structures plus anciennes. La Société du Grand Paris est désormais installée, sous la responsabilité du Président de son Conseil de surveillance, André SANTINI, que je salue et que je remercie, grâce au travail constant qu'il mène avec Michel MERCIER. Les décrets sont parus. Il va en aller de même pour l'établissement public de Paris Saclay dont les décrets d'organisation vont paraître ces jours-ci. (Ф. Фійон. Discours à l'occasion du lancement de l'aménagement du Campus de Paris-Saclay. – Vendredi, 24 septembre 2010) (Додаток Б, 20).

Як відомо, характер актів-обіцянок, виражених від першої особи, теперішнього часу і дійсного стану, може бути успішно реалізований, якщо такі вирази мають властивість істинності за наступних непорушних умов. Вони не повинні містити у своїй асертивній цілісності і у своєму змісті таких компонентів, як модальні дієслова *devoir, pouvoir* (“мусити”, “могти”), а також маркерів можливого дотримання *si... alors...* (“якщо..., то”). Проте в промові президента, виголошеній в Індії, спостерігається використання маркерів “якщо..., то”, що, на наш погляд, аніскільки не зменшує ефективності стратегії обіцянки:

Mais si vous faites comme nous il y a un siècle, c'est la même planète et c'est la population de l'Inde qui paiera les dégâts écologiques, avant même la population européenne (Н. Саркозі. Discours devant les communautés d'affaires indienne et française. – Mardi, 7 décembre 2010) (Додаток А, 53).

Важлива роль відводиться умові “щирості вимовлення висловлювання”, щоб уникнути двозначності у визначенні адресатом істинності / хибності таких мовних виразів. Спираючись на цю умову, було запропоновано використати поняття основи знання істинності відповідного висловлювання.

3.2.2.3 Стратегія вирішення проблеми

Процес ухвалення політичних рішень, безумовно, припускає творчо-інтелектуальну активність особи, що приймає рішення. Виступи політиків є яскравим показником стратегії рішення. Офіційні особи відповідають за політику країни, яку вони представляють, та приймають рішення від імені цієї країни. Ці рішення вони доносять до адресата в тому числі і в офіційній промові.

Дуже часто, на наш погляд, стратегія рішення проявляється в риторичному запитанні, коли політики ставлять запитання і відразу ж на нього відповідають, тобто пропонують вирішення тієї або іншої проблеми. Наприклад, в промові прем'єр-міністра Франції Франсуа Фійона:

Cette majorité veut faire une réforme sociale, une réforme du droit du travail, une réforme économique et il suffit qu'une toute petite minorité bloque les transports

notamment en région parisienne pour que le Gouvernement soit obligé de reculer et de retirer sa réforme? Combien de fois l'avez-vous vu ? Combien de fois l'avez-vous lu dans la presse? Eh bien, c'est fini. (Ф. Фійон. Librevilleю – Dimanche, 17 juillet 2011) (Додаток Б, 45).

У своєму виступі у Бомбеї, Індія, президент Ніколя Саркозі видає цілу низку риторичних запитань у поєднанні з констатацією фактів:

La France demande avec constance qu'elle soit membre permanent du Conseil de sécurité. On me dit: «mais enfin, pourquoi tu le demandes, l'Inde vient d'être élue?» Bien sûr, l'Inde vient d'être élue pour deux ans. Dois-je comprendre que dans deux ans, l'Inde aura moins d'importance ? C'est cela le deal qui vous est proposé? ... C'est un challenge extraordinaire, en trente-cinq ans faire du sur place. C'était un pari audacieux qui a été tenu au-delà de ce que l'on pouvait imaginer. Alors ceux qui comme la France, pensent que l'Inde doit être membre permanent du Conseil de sécurité, doivent décider que la réforme c'est pour 2011, pas pour 2012, parce que s'il n'y a pas de réforme de la gouvernance, il n'y aura pas de place pour l'Inde comme membre permanent du Conseil de sécurité. Ce n'est pas, une place pour l'Inde ou la réforme, c'est, pas de réforme, pas de place, une réforme, une place (Н. Саркозі. Discours devant les communautés d'affaires indienne et française. Bombay (Inde). – Mardi, 7 décembre 2010) (Додаток А, 53).

Після цього президент власне переходить до пропозицій щодо вирішення висунених ним проблем:

Enfin, je voudrais conclure par ceci parce que je ne voudrais pas que mon discours à l'endroit de nos amis indiens soit complaisant. Il faut que vous soyez prêts à assumer vos responsabilités et de toutes nos forces la Présidence française vous y aidera, mais il faut aussi que vous preniez votre part de responsabilité (Н. Саркозі. Mardi, 7 décembre 2010) (Додаток А, 53).

Отже, серед інших розглянутих нами стратегій у промові ми бачимо, що політиками широко використовується стратегія вирішення проблеми. Допоміжною стратегією стратегії рішення є стратегія *обґрунтування*. Вона з'являється, коли будь-яке прийняття рішення, будь-яке повідомлення про дію,

навіть з позиції влади, має знову набути легітимності через те, що ця легітимність ставиться під сумнів політичними опонентами, громадськими об'єднаннями або суспільством в цілому. Звідси випливає дискурсивна поведінка, яка полягає в тому, що офіційний мовець згадує дію, щоб обґрунтувати її. Численні офіційні заяви спрямовано у відповідь на критику або акції протесту та на обґрунтування інших дій.

Стратегія обґрунтування підтверджує доцільність певної дії та дає можливість подальших дій, які є її продовженням чи наслідками. Водночас пояснюється доцільність певного курсу.

3.2.2.4 Стратегія приховування

Будь-який політик (а особливо – офіційна особа) розуміє, що він не може говорити все у будь-який момент, або сказати це так, як він думає, оскільки слова не повинні перешкоджати діям. Щоб досягти вирішення даної проблеми, він може скористатися декількома комунікативними тактиками, які входять до більш загальної стратегії приховування.

Дуже часто офіційна особа вдається до тактики *невизначеності*. Можна обіцяти та брати на себе певні зобов'язання, але робити їх заплутаними та розмитими, сподіваючись виграти час, або на те, що обіцянку забудуть. Таке трапляється іноді, коли “обіцяти щось треба”, але мовець не знає ще, як реалізувати обіцянки та які перешкоди можуть з'явитись на шляху їх реалізації.

Але обіцянки роздані – і аудиторія вірить, що дійсно певні кроки будуть зроблені для покращення ситуації. Але які кроки, і коли вони будуть зроблені – залишається невідомим. Продемонструємо це на прикладі промови президента Н. Саркозі *Discours devant les chefs d'entreprise du Réseau "Oséo Excellence", Mercredi 16 mars 2011:*

Nous rendrons les arbitrages dans quelques jours, quelques semaines, mais je puis vous indiquer qu'il s'agira d'une véritable réforme. Il est extravagant que parfois les meilleurs esprits avec les meilleures intentions pour moi me proposent : « Allez, un peu de poussière sous le tapis, cela ne fait pas de mal, ce sera pour les autres plus tard,

toujours plus tard ». *Avez-vous remarqué que ce n'est jamais le bon moment, jamais la bonne réforme et jamais la bonne méthode ? C'est toujours le bon moment pour faire un débat suivi d'aucune conclusion, pour reporter un débat que l'on n'a pas pu terminer et pour différer une décision que l'on n'a aucune envie de prendre. Ainsi va la France accumulant les handicaps et vous vous trouvez face à des concurrents qui sont dans les pays où l'on fait tout pour leur faciliter la tâche. Donc nous conduirons naturellement cette réforme comme nous conduirons la réforme de la dépendance. Tout le monde sait qu'il va falloir prendre des décisions pour qu'on ne laisse pas des personnes âgées vivre et mourir dans l'absence de dignité de la personne. Ces décisions nous les prendrons* (Додаток А, 70).

Дуже ефективною може бути тактика *заперечення*. До неї мовець вдається щоб не висловлювати власну думку, а тільки заперечувати інші думки або пропозиції.

І ще однією улюбленою тактикою офіційних мовців є тактика *вищих інтересів*: про щось не повідомляється або повідомляється неправдиво в ім'я інтересів держави. Публічна дезінформація таким чином виправдовується тим, що потрібно врятувати, всупереч думці або навіть волі самих громадян. Завжди йдеться про інтереси держави, які співпадають із захистом загальнолюдських цінностей. У більшості випадків цей захист удаваний, саме тому ми можемо провести паралель з “вищими інтересами”, про які рідко кому відомо. Невідомість цих інтересів часто дорівнює їхньому приховуванню. Що стосується цінностей, у розвинених державах часто апелюють до захисту демократії, солідарності, прав людини, свободи у всіх її проявах тощо. Розглянемо приклад:

Depuis 4 ans, nous avons préservé et renforcé ce modèle, avec un certain nombre de réformes. Nous avons veillé à défendre les valeurs que porte la famille.

La première valeur, c'est la solidarité. Je pense notamment à la réforme des retraites à l'occasion de laquelle le principe de la solidarité nationale envers les familles a été réaffirmé. Il était injuste que le fait même d'avoir eu des enfants pénalise une femme. Désormais, dans le calcul de la retraite, le congé de maternité sera pris en compte. C'était demandé depuis bien longtemps.... Enfin, je sais que les parents

d'enfants handicapés doivent souvent réduire leurs activités professionnelles pour s'occuper de leur enfant. Là encore, nous avons décidé que cet effort devait être soutenu par la solidarité nationale.

La deuxième valeur portée par la famille, c'est la liberté pour chacun, et chacune, de se réaliser dans sa vie personnelle. L'Etat doit savoir accompagner le choix des femmes, en leur proposant les moyens d'exercer pleinement leur liberté (Н. Саркозі. Samedi, 28 août 2011) (Додаток А, 82).

*Chacun devra prendre ses responsabilités, c'est pourquoi j'appelle tous les décideurs des entreprises et de l'économie à tout faire pour préserver l'emploi. J'appelle tous les acteurs des services publics à redoubler de prévenance pour tous ceux qui ont besoin de **notre solidarité**.* (Н. Саркозі. Samedi, 31 décembre 2011) (Додаток А, 91).

Прояви стратегія приховування іноді викликають обурення в суспільстві або світовій спільноті, тому що вона впливає на довіру, суспільний договір, який встановлюється між громадянином та його представниками. Але це питання є дуже дискусійним.

3.2.2.5 Дискредитація як стратегія оцінювально-емоційного впливу

Комунікативні стратегії оцінювально-емоційного впливу в офіційних промовах Ніколя Саркозі та Франсуа Фійона, звісно, не є основою політичного звернення та виявляються лише на рівні складових їх тактик і комунікативних ходів. Однією з найважливіших стратегій цього блоку ми вважаємо стратегією дискредитації. Цю стратегію дуже часто використовує Ніколя Саркозі:

*Les barbares avaient choisi New York comme épice, mais cela aurait pu être Paris et nous nous sentions à ce moment-là, au même titre que vous, les cibles de ceux qui sont **les ennemis de la démocratie**.* (Le discours du Président à l'occasion du 10e anniversaire du 11 septembre 2011; Vendredi, 9 septembre 2011) (Додаток А, 83).

У цьому уривку своєї жалобної промови Ніколя Саркозі дискредитує терористів, які вчинили відомий усім злочин 11 вересня 2001 року.

Стратегія емоційно-оцінювального впливу використовується також у такому прикладі з офіційної промови президента Франції:

De toutes les formes de violence qui ont cours dans la société, celle qui frappe nos établissements scolaires est sans doute l'une des plus scandaleuses. Scandaleuse, parce qu'elle sape les fondements même de la transmission du savoir et compromet l'avenir des enfants.

Scandaleuse parce qu'elle s'attaque aux plus fragiles de nos jeunes concitoyens. Elle s'attaque aux jeunes issus des milieux les plus défavorisés, dont les conditions de vie sont les plus précaires, et dont l'école constitue la seule chance de s'en sortir. Il ne peut y avoir d'égalité des chances quand des collèges et les lycées sont minés par la délinquance. Au fond la violence à l'école, c'est une insulte, une insulte lancée à la figure de notre pacte républicain, une insulte à laquelle aucun de nos citoyens ne peut rester indifférent (Н. Саркозі. Discours sur les violences scolaires. – Mardi, 5 mai 2010) (Додаток А, 96).

У цьому прикладі президент дискредитує ситуацію існування шкільного насильства. Він вказує, що ситуація шкільного насильства є скандальним явищем і, щоб підкреслити це, Ніколя Саркозі використовує анафоричні конструкції.

Як правило, в аргументативному дискурсі політичної риторики учасники не стільки раціонально переконують аудиторію у прийнятті своєї позиції, скільки дотримуються своєї лінії, відхиляючи аргументи, що входять в опозицію до їх ціннісних переконань. Процес аргументації, що розгортається в даних умовах, передбачає дві цілі з чіткими аксіологічними орієнтирами:

- 1) позитивна – затвердження пропозиції, що захищається учасником процесу аргументації;
- 2) негативна – спростування точки зору опонента.

Аксіологічна стратегія являє собою комплекс мовних дій, спрямованих на досягнення певної ілокутивної мети через трансформацію ціннісної моделі світу адресата в бажаному для мовця напрямку. В основі аксіологічного стратегії – семантика і прагматика оцінки.

Сказане дає підставу виділити два типи аксіологічних стратегій, що використовуються політиками:

- 1) аксіологічна стратегія “компроментування” супротивника;

2) аксіологічна стратегія самопрезентації.

Крім цього, на матеріалі російської мови раніше робилася спроба аналізу стратегії самопрезентації через визначення іміджевих домінант мовних особистостей, а також стратегії дискредитації супротивника за допомогою опису прийомів когнітивного і семантичного плану.

Природно, що мовні засоби, які використовувались для реалізації оцінних стратегій “компроментування” супротивника і самопрезентації характеризуються аксіологічною полярністю. З одного боку, акцент ставиться на негативно забарвлених пропозиціях, негативних ситуаціях через контрастне декларування певної визнаної цінності, з іншого – здійснюється позитивна характеристика мовця за допомогою створення ідеального образу політичного діяча.

Мета аксіологічної стратегії “компроментування” супротивника полягає у формуванні моделей політично релевантних ситуацій і зіставленні цих моделей з негативними схемами чужих політичному діячеві особистостей або груп. При цьому спостерігається перехід від негативного часткового до негативного загального. Заміна пропозиції “Деякі $A \in P$ ” пропозицією “Все $A \in P$ ” висловлює семантичну сутність “компроментування”. Саме такого роду заміни схилили нас до переваги терміна-метафори “компроментування” перед більш звичним, але менш прозорим “дискредитація”: адже в результаті появи квантора загальності дійсно формується єдиний “суцільний” негативний зміст. Слово “дискредитація” (позбавлення довіри, поваги) не володіє настільки радикальною семантикою.

Подальший фокус стратегії спрямовано на створення подібної моделі в аудиторії через трансформацію особистісних моделей політика у достовірне соціальне знання. Таким чином, завдання позиціонування пов’язане в діалектиці аргументації із завданням ціннісної інтеграції.

Аксіологічна стратегія “компроментування” супротивника досить часто використовується в період передвиборних кампаній. Механізм розвінчання опонента заснований на контрасті риторичних засобів вихваляння своєї партії / кандидатури, з одного боку, негативними висловлюваннями на адресу партії супротивника – з іншого. Звернемося до демонстрації аксіологічної стратегії

“компроментування” супротивника на прикладі промови прем’єр-міністра Франції Ф. Фійона *Discours du Premier ministre au Sénat relatif à l'intervention des forces armées en Libye*. Прем’єр-міністр використовує саме цю оцінну стратегію “компроментування” супротивника, в даному випадку супротивником виступають лівійські війська, винуватці військового конфлікту в Лівії:

Les dictateurs, les tyrans, les bourreaux sont peu à peu mis en demeure de rendre des comptes à la communauté internationale, et ce progrès de la justice, si fragile, ne devait pas se briser à Benghazi (Ф. Фійон. Mardi, 12 juillet 2011) (Додаток Б, 43).

У наведеному фрагменті аргументативного дискурсу здійснюється спроба компроментування супротивника в період військової кампанії в Лівії. Уривок ілюструє звинувачення, що вводиться асертивною ілокуцією на основі негативної дескрипції “*les dictateurs, les tyrans, les bourreaux*». Посилення авторської ілокуції відбувається за рахунок градації поля об’єктів, до яких додається дескрипція: “*les dictateurs*” → “*les tyrans*” → “*les bourreaux*”. Дана градація підтверджує стратегічну мету – перехід від негативного часткового “*les dictateurs*” до негативного загального “*les bourreaux*”. Опонент характеризується як представник напрямку, винного в деградації нації, не усвідомлює кордонів між аксіологічними установками “*гарне, припустиме*” і “*погане, неприпустиме*”. Далі йде фрагмент, який вказує на готовність діяти проти об’єкта компроментування, проти його негативних установок:

Avec 40 avions de combat, 6 avions de soutien, 8 navires et 18 hélicoptères d'attaque, la France est le premier pays contributeur, aux côtés de ses partenaires de l'Otan et du monde arabe. Et je veux profiter de l'occasion qui m'est donnée pour avec vous tous, rendre hommage au professionnalisme et au courage de nos soldats qui se battent en Libye pour une cause juste. Depuis le 19 mars, la situation militaire a évolué favorablement (Ф. Фійон. Mardi, 12 juillet 2011) (Додаток Б, 43).

Крім цієї стратегії, що призводить до утворення стійких когнітивних моделей і схем супротивника, політики потребують контрастної стратегії, спрямованої на створення власного позитивного образу. Як негативні описи

чужих мовцєві груп, так і позитивна самопрезентація призводять до створення “аргументативних послїдовностей, що роблять оцїнки достовірними і соціально прийнятними” [86, с.12]. Як правило, аксіологічна стратегія самопрезентації актуалїзує ряд ознак: семантичний зміст висловлювання включає до свого складу оцїнні оператори, що сприяють створенню позитивного імїджу; фокус спрямований на одну з основних проблем з подальшою гарантїєю її вирїшення. Як приклад ми можемо навести уривок зі згаданої вище офїційної промови Франсуа Фїйона:

Le colonel Kadhafi a ignoré tous ces messages, comme il a ignoré tout au long du mois de février et de mars, les multiples appels. Les appels du Conseil européen, les appels du G8, de l'Union Africaine, de la ligue des Etats arabes, de la conférence des Etats islamiques.... 4400 hommes et femmes sont engagés à un titre ou à un autre, dans l'opération Harmattan – je veux parler des forces françaises – dont 800 en métropole sur un certain nombre de bases aériennes. Depuis le 19 mars, la situation militaire a évolué favorablement. Le tout premier objectif que nous nous étions fixé, celui d'éviter un bain de sang à Benghazi, a été atteint. Le deuxième objectif consistait à protéger la région orientale du pays; elle est aujourd'hui presque entièrement à l'abri des assauts de Kadhafi (Ф. Фїйон. Mardi, 12 juillet 2011) (Додаток Б, 43).

У наведеному фрагменті декларативної промови Франсуа Фїйона аксіологічна стратегія самопрезентації реалїзується через мовленнєві акти, засновані на поєднанні негативно-оцїнного предиката “*il a ignoré tout*” і кількісної оцїнки “*4400 hommes et femmes*”, що характеризує пропозиціональний зміст в цілому. В результаті формується аксіологічно сильний пропозиціональний зміст, певно негативного характеру. Аксіологічним контрастом цього змісту звучать пропозиції, де предикати загальної оцїнки “*a évolué favorablement*” визначають стан наявного потенціалу для подолання негативу. Комїсиви “*Le tout premier objectif ...*”, “*Le deuxième objectif consistait à*” виявляються в цїй ситуації оптимальним раціональним ходом аргументації, що сприяє формуванню цїльового імїджу автора: останній дає гарантїю перлокутивного ефекту, обїцяючи використувати потенціал для вирїшення проблеми.

Таким чином, французька офіційна політична промова насичена використанням прийомів аксіологічної стратегії позитивної самопрезентації та “компроментування” супротивника, які є основними аксіологічними стратегіями в аргументативному дискурсі політичної риторики, здатними дієвим чином вплинути на адресата в бажаному для мовця напрямку і створити, в той же час, позитивний образ оратора, як небайдужої людини, яка здатна боротися задля блага всього суспільства та французької нації зокрема.

3.2.2.6 Комплімент як стратегія оцінювально-емоційного впливу

У ході аналізу офіційних промов президента і прем'єр-міністра було виявлено, що політики широко використовують таку форму висловлювання, як комплімент. На наш погляд, комплімент можна віднести до стратегії оцінювально-емоційного впливу. Комплімент – це спрямоване на адресата висловлювання щирого захоплення його позитивними якостями. Цей тип мовного акту міцно закріпився у повсякденному мовному спілкуванні. Основна комунікативна функція компліменту під час мовлення полягає у створенні або підтриманні солідарності між мовцем та слухачем. Комунікативні цілі адресантів компліменту є різноманітними. На думку О.С. Іссерс, основною функцією компліменту є встановлення і підтримання добрих стосунків [88, с.146]. Стратегічне завдання мовця – викликати симпатію, привернути до себе співрозмовника. Характерна риса компліменту – очевидна демонстрація інтенції мовця, його бажання сказати щось приємне співрозмовнику. За комунікативною метою тактика компліменту наближається до тактики похвали: в обох випадках мета тісно пов'язана з ареалом позитивних оцінок. Однак між компліментом і похвалою є істотні відмінності, незважаючи на деяку розмитість кордонів і цілком природні в мовній комунікації “перехідні випадки” [88, с.178].

Основною метою похвали є позитивна оцінка, а для компліменту похвала – спосіб повідомити про добрі почуття, прихильність. Комплімент у французькій мові, як і в інших мовах, підносить людину з боку зовнішнього вигляду, внутрішніх якостей, розумових здібностей і талантів, дій або результатів дій.

Вираження похвали характеризується поліфункціональністю. До основних функцій компліменту належать:

- 1) фатична функція;
- 2) контактоутворювальна функція;
- 3) функція привітання;
- 4) функція поздоровлення (вітання);
- 5) функція вираження вибачення;
- 6) функція вираження подяки.

Лексичні засоби, що виражають похвалу і представлені в аналізованому матеріалі, можна розділити на дві групи:

- 1) емотивні іменники та прикметники:

*Cette opération est **exemplaire à beaucoup d'égards**, et je tiens à dire la gratitude de la Nation à tous ses partenaires : collectionneurs, mécènes, conservateurs, collectivités territoriales, Monsieur le président et Mesdames et Messieurs les maires, responsables de nos grandes institutions culturelles... La conjugaison de leurs efforts permet d'enrichir sans cesse ce maillage culturel, qui contribue de façon décisive au rayonnement de notre pays* (Н. Саркозі. Samedi, 5 mars 2011) (Додаток А, 68).

- 2) інтенсифікатори якості:

*D'abord, c'est un **grand** plaisir pour moi de retrouver Guérande et les Pays de la Loire, et je crois pouvoir dire que ce plaisir est partagé par tous les membres du Gouvernement qui m'accompagnent* (Ф. Фійон. Mardi, 6 juillet 2010.) (Додаток Б, 12).

Хвалебні слова висловлюються, в основному, за допомогою прикметників та іменників. Вони не виражаються вигуками, оскільки це є неприпустимим для жанру офіційної промови, а в реченні виступають в ролі звертання, означення або присудка.

Комплімент має певний набір диференційних ознак: улесливість, формальність, м'якість, вираження схвалення, поваги, захоплення, похвали. Комплімент як одиниця мовленнєвої поведінки має структурно-семантичну, прагматичну та етнокультурну специфіку. Прагматичне призначення компліменту

полягає в тому, що він дозволяє втілити ситуативну взаємодію суб'єктів, встановити і підтримувати добрі стосунки.

У компліментній взаємодії саме суб'єкт (адресант) проявляє стратегію спілкування, специфіка якої знаходить своє вираження в системі установок: міжособистісних і позаособистісних. Для нашого аналізу представляють інтерес міжособистісні установки – на самого себе, на адресата, на слухача і на третій осіб. Аналогічні комунікативні вектори можна виділити у компліментивній інтеракції: комплімент адресату; комплімент самому собі; комплімент слухачеві, тобто присутній третій особі; комплімент третій особі, не присутній під час комунікації, але яка впливає на характер мовного обміну, оскільки ця особа може входити до сфери інтересів або мовця, або адресата. Найчастіше комплімент використано офіційними мовцями в суспільно-ритуальних та передвиборчих промовах, що зумовлено їх комунікативною метою.

3.3 Лінгвопрагматичні характеристики комунікативних тактик в офіційній промові

Кожна комунікативна тактика направлена на певні аспекти моделі світу адресата та його психіки (знання, оцінки, бажання). Зазвичай це ті мовленнєві дії, що мають яскраво виражене ілокутивне або перлокутивне призначення – наприклад, звинувачення, образа, втішання. Підведення адресата до необхідних рішень чи дій передбачає певну корекцію його моделі світу, його вірувань та психологічних параметрів. Суть застосування конкретної тактики й полягає в тому, щоб змінити конфігурацію цих параметрів у потрібному напрямку: посилити якісь бажання, змінити оцінки, образ якоїсь ситуації. В якості інструмента реалізації тієї чи іншої тактики виступають комунікативні прийоми більш низького порядку – комунікативні (мовленнєві) ходи. Вони є складовими мовленнєвих тактик і дуже близькі до поняття прийому, яке використовує традиційна риторика.

3.3.1 Тактики, що реалізують стратегію диференціації

Під тактикою ми, разом з О.С. Іссерс, розуміємо одну або кілька дій, які сприяють реалізації комунікативної стратегії [88, с.154]. До тактик, які реалізують стратегію диференціації, слід віднести:

- тактику акцентування уваги;
- тактику демонстрації відданості своїй країні;
- тактику підкреслення унікальності.

Розглянемо ці тактики на прикладах.

Використання числівників в офіційній промові, безсумнівно, має свій впливовий потенціал, тому що у реципієнта актуалізується і концепт “масовості”:

*Vous le savez, **850 millions d'euros** de dotation en capital ont déjà été attribués au campus de Paris Saclay au titre de l'opération campus, portée par Valérie PÉCRESSÉ que je veux remercier une nouvelle fois. **850 millions d'euros** de dotation en capital, vous les avez. L'État rajoute une subvention – **d'un milliard d'euros, un milliard d'euros*** (Н. Саркозі. Montreux (Suisse). – Samedi, 23 octobre 2010) (Додаток А, 55).

***22 000 avocats, une cinquantaine de grands cabinets d'affaires, votre Barreau** tient une place incontournable dans les échanges juridiques internationaux.* (Н. Саркозі Jeudi, 24 juin 2010) (Додаток А, 54).

*Quand on a **1 500 milliards** de dettes, quand on n'a jamais connu de budget en équilibre depuis plus de **trente cinq ans**, quand chaque année, on doit verser aux banques du monde entier **45 milliards** d'euros d'intérêts, oui on doit faire attention à sa situation financière, oui on doit réduire son déficit, oui on ne doit pas remettre des choses que l'on ne peut pas tenir* (Ф. Фійон. Dimanche, 17 juillet 2011) (Додаток Б, 45).

*Comme la création de l'impôt sur les grandes fortunes, en 1981, le bouclier fiscal a déchaîné les passions. En 2007, nous avons choisi d'abaisser ce bouclier à **50%** parce qu'il nous apparaît comme un principe de bon sens que personne ne reverse plus de **la moitié** de ses revenus à la collectivité* (Ф. Фійон. Discours du Premier ministre au

colloque "Patrimoine et fiscalité: enjeux et convergences européennes"; Jeudi, 3 mars 2011) (Додаток Б, 25).

Концепт масовості в офіційних промовах Ніколя Саркозі та Франсуа Фійона актуалізується також вживанням таких слів і словосполучень, як *sur le plan international, le monde entier, au bénéfice de tous*. Ці слова і словосполучення символізують не тільки географічний ареал міжнародної діяльності Франції, але й її значущість на міжнародній політичній арені.

Ще однією найпоширенішою тактикою, що реалізує стратегію диференціації, постає тактика унікальності. Вона проявляється в першу чергу на лексичному рівні у вживанні значень унікальності в словах / словосполученнях або навіть цілих пропозиціях, таких як, наприклад:

Trois jours de souffrance, après un calvaire long de plusieurs mois pendant lesquels il avait fait face, sans jamais se plaindre, sans rien laisser paraître du terrible mal qui l'accablait.

A-t-il su qu'il allait mourir si vite ?

Nul ne peut le dire. Mais il travailla comme s'il avait encore des années à vivre, jusqu'à ce qu'à bout de forces, il tombât pour ne plus se relever.

Le dernier combat de sa vie, ce combat contre la mort, contre lui-même, contre l'insigne faiblesse humaine, où l'esprit jusqu'au dernier moment tint tête à ce corps si douloureusement diminué qui l'entraînait inexorablement dans sa chute, ce combat fut le plus grand et le plus beau de sa vie (Н. Саркозі. Mardi, 5 juillet 2011) (Додаток А, 79).

У даній офіційній промові, присвяченій сторіччю з дня народження Жоржа Помпіду, тактика унікальності посилюється використанням повторів:

*Le dernier **combat** de sa vie, ce **combat** contre la mort, **contre** lui-même, **contre** l'insigne faiblesse humaine, où l'esprit jusqu'au dernier moment tint tête à ce corps si douloureusement diminué qui l'entraînait inexorablement dans sa chute, ce **combat** fut le plus grand et le plus beau de sa vie* (Додаток А, 79).

Тактика відданості своїй країні може знайти свою реалізацію в тексті за допомогою використання в офіційних промовах особових займенників:

Si j'ai autant de fierté à inaugurer cette école modèle, c'est parce que vous représentez à mes yeux, sapeurs-pompiers de France - ce qu'il y a de meilleur en France (Н. Саркозі. Discours du Président à l'occasion de l'inauguration de l'Ecole Nationale Supérieure des Officiers de Sapeurs-Pompiers. – Jeudi, 17 mars 2011) (Додаток А, 70).

Тактика відданості своїй країні реалізується також на лексичному рівні та у гаслах, які наявні майже в кожній офіційній промові:

Ne pas s'occuper du patrimoine, c'est trahir l'histoire d'un pays. Protéger notre patrimoine c'est protéger l'héritage de la France, c'est défendre les signes les plus tangibles de notre identité (Н. Саркозі. Jeudi, 8 février 2008). (Додаток А, 31).

Vive la République et Vive la France! (Н. Саркозі. Mercredi, 18 janvier 2011) (Додаток А, 61).

Маніфестація відданості своїй країні підкреслює інституційну позицію мовця та готовність працювати на благо суспільства на французького народу.

3.3.2 Тактики як маніпулятивний спосіб

Завдання політичного лідера – завоювати і утримати симпатії реципієнтів повідомлення, прихильність, розуміння, підтримку, довіру – не завжди є здійсненим за допомогою “коректного” раціонального переконання, заснованого на логічному доказі. Дуже часто політичні лідери вдаються до тих чи інших видів маніпулятивних прийомів, до певних тактик і засобів мовленнєвого впливу на почуття, емоції та підсвідомість адресата з метою створення і підтримки відповідного іміджу. Це завдання виконується за допомогою ряду тактик.

Маніпуляція розуміється як сукупність технік, що мають на меті позбавити слухача свободи рецепції і зачинити його у просторі з лише одним можливим вибором, – тим, який йому пропонують, а значить нав'язують [55, с.88]. Говорячи про власне маніпуляцію, французький дослідник А. Дорна [168] зазначає, що численні її форми існують та співіснують, доповнюють одна одну, перетинаються, додають, стикаються. Серед основних тактик маніпуляції лінгвіст зазначає такі:

- *подання інформації від авторитетного джерела* – компетенція авторитета у специфічній області та у даній конкретній ситуації повинна спричинити “слухняність” та послаблення критичного налаштування щодо наданої інформації;

- *маніпуляція емоціями* – а саме пробудження певних емоцій (страху, гніву, радості, тощо) і актуалізація даного почуття у політичному контексті є значним методом впливу, що дозволяє змусити адресата забути про логічний зміст висловлювання, висуваючи на передній план ансамбль емоційних фігур для маскуванню відсутності розсудливих аргументів. Емоція, викликана з метою пропаганди, проковує перенос афективного навантаження (підсвідома асоціація політика або тез з його висловлювання з певними емоціями), і, як наслідок, форма починає важити більше змісту;

- *власне слова*, які навіть більше за концепти, грають роль своєрідних віх, орієнтирів, що направляють думку аудиторії і роблять її чуттєвою та організованою. Величезна кількість евфемізмів спричинює те, що слова позбуваються свого первинного змісту, наприклад принципи управління державою (“*les principes fondamentaux*”) в промовах Ніколя Саркозі стають просто “*les fondamentaux*” (n);

- *символічні голограми* – панування певних цінностей (наприклад, свободи слова) має наслідком те, що зміст суті цінності нівелюється і залишається лише форма – слово;

- *“telling-story”* – розповідь про політичні плани у формі гарної історії, сповненої емоцій, волі, героїзму, декорацією якій служить національна епопея;

- *оголошення неминучих небезпек, передбачення* – цей хід підсилює згоду та єдність групи, він дозволяє відштовхнути аудиторію від попередніх поглядів, які подаються як ворожі (“*on vous dira que ...*”, “*certaines croient que ...*”).

Отже, численні засоби маніпуляції є прихованим комунікативним впливом і засобом керування людьми шляхом створення ілюзій. Вони дозволяють офіційному мовцю підштовхнути адресата до певних (іноді хибних) умовиводів на основі формально вірних даних.

Одним із найпоширеніших засобів здійснення маніпуляції є використання ідентифікаційних формул – мовних зворотів, за допомогою яких адресат спонукається ідентифікувати, ототожнювати себе з промовцем, його позицією, партією, викликати відчуття причетності, спільності, коаліції тощо.

Особливо продуктивним є спосіб вживання особових і присвійних займенників *nous, notre, nos* і т.п. Однак така мета має двоїстий характер.

З одного боку, вона сприяє формуванню колективної ідентичності громадян держави і веде до посилення у них почуття солідарності з діючою владою, а разом з тим і до зміцнення самої ідеї державності.

З іншого ж боку, це є одним із способів ідеологічного та маніпулятивного впливу на маси, коли воля меншини (тієї, що править) в завуальованій формі нав'язується більшості, як у наступних прикладах:

*Naturellement il faut de la prévention: car **notre** premier but, c'est de protéger une victime potentielle.* (Н. Саркозі. Mardi, 15 novembre 2011). (Додаток А, 99).

***Nous** avons également fait un effort sans précédent en faveur des plus fragiles: le taux de la pension de réversion a été porté de 54 à 60% pour les veuves les plus modestes. **Je** l'avais promis, **nous** l'avons tenu.* (Н. Саркозі. Samedi, 23 octobre 2010) (Додаток А, 97).

***Je** voudrais que l'on me comprenne bien. **Nous** venons de sortir d'une crise qui est, sans doute, la plus importante depuis un siècle.* (Н. Саркозі. Jeudi, 4 juin 2009. (Додаток А, 46).

***Je** suis heureux de vous recevoir pour la quatrième fois à Matignon. Malheureusement c'est la première fois que **nous** ne pouvons pas le faire dehors. Ceci est dû à la prudence bien connue des collaborateurs du Premier ministre qui ont exagéré les risques de pluie. **Je** voudrais après le président de la République et avec lui, **vous** dire à **mon** tour combien **je** suis reconnaissant du travail que **vous** effectuez.* (Ф. Фійон. Vendredi, 10 septembre 2010) (Додаток Б, 17).

*Et **nous** devons progresser – et **nous** devons progresser vite. **Nous** avons en face de **nous** une situation économique qui est liée à la crise et qui provoque beaucoup de souffrance. Il faut que nous soyons capables de mettre un terme à la décroissance de*

l'économie ivoirienne dans les meilleurs délais (Ф. Фійон. Vendredi, 15 juillet 2011) (Додаток Б, 44).

Важливою особливістю офіційної промови є використання епістеміків – словосполучень із загальним значенням “знати”, “розуміти”: *bien entendu, comme tout le monde sait, il n'y a aucun doute que* (“як відомо”, “як ми всі знаємо”, “немає сумніву в тому, що”) та ін. Ці слова надають висловлюванню характер безумовної істини, яка не підлягає сумніву. Таких прикладів в офіційних промовах президента і прем'єр-міністра Франції велика кількість – як показав аналіз, кожна офіційна промова президента та прем'єр-міністра містить слова-епістеміки. Наведемо деякі приклади:

Il est tout à fait vrai que le vent de liberté qui soufflait sur le monde arabe en ce printemps 2011 a imprégné notre décision. S'il n'y avait pas eu ce souffle de liberté, il est possible que la France et la communauté internationale eurent limité leur action à la seule dénonciation de la répression. Il est possible que le réalisme le plus froid et l'attachement prudent à la stabilité auraient eu raison de notre audace (Ф. Фійон. Mardi, 12 juillet 2011) (Додаток Б, 43).

Alors bien entendu, aucune de ces réformes n'a été facile, et beaucoup d'entre elles n'ont pas été populaires. Mais je suis convaincu que la légitimité de ces changements va s'imposer de plus en plus. Parce que les Français sentent que la nouvelle donne mondiale sera sans complaisance pour les nations qui choisissent la facilité. (Ф. Фійон. Samedi, 2 juillet 2011) (Додаток Б, 42).

L'Indonésie, c'est aujourd'hui un pays démocratique et vous qui vivez ici, vous avez été témoins de la formidable évolution qui a caractérisé l'Indonésie depuis dix ans. Et dans le contexte des "printemps arabes", l'exemple indonésien nous donne à voir une transition politique réussie dans un pays qui abrite la plus grande communauté musulmane au monde. (Ф. Фійон. Jeudi, 30 juin 2011) (Додаток Б, 40).

Dans un premier temps, nous avons su organiser la lutte contre la fabrication, la circulation et la consommation de l'héroïne venue d'Afghanistan. Le Pacte de Paris a scellé l'alliance entre tous les pays concernés (Н. Саркозі. G8: discours d'ouverture de

la réunion ministérielle consacrée à la lutte contre le trafic transatlantique de cocaïne. – Palais de l'Élysée. – Lundi, 9 mai 2011.) (Додаток А., 97).

Посилання на авторитет є дуже близьким до перерахованих вище технологій, за яких певна авторитетна, відома або просто вкрай поважна особистість пропонує своє бачення проблеми. При цьому створюється ситуація, коли з аудиторії знімається будь-яке навантаження прийняття рішення, так як висновки вже зроблено більш компетентною людиною, але в той самий час, сам політик знімає з себе всю відповідальність за вибір аудиторії, тому що він “лише послався на чиюсь думку”:

Cet homme était aussi celui qui affirmait: «Le progrès doit trouver ses limites dans les bouleversements qu'il entraîne dans la vie des hommes et dont il est vain de croire qu'ils puissent être imposés au nom des seules nécessités économiques et des perspectives de l'avenir». Il ne faisait au fond qu'approfondir l'analyse qu'il avait commencée face aux événements de Mai 68 et qui sonnait si juste lorsqu'il s'était écrié à l'Assemblée le 14 mai:

«Je ne vois de précédent dans notre histoire qu'en cette période désespérée que fut le XVe siècle, où s'effondraient les structures du Moyen-âge et où, déjà, les étudiants se révoltaient en Sorbonne. À ce stade, ce n'est plus, croyez-moi, le Gouvernement qui est en cause, ni les institutions, ni même la France. C'est notre civilisation elle-même. Tous les adultes et tous les responsables, tous ceux qui prétendent guider les hommes se doivent d'y songer, parents, maîtres, dirigeants professionnels ou syndicaux, écrivains et journalistes, prêtres et laïcs» (Н. Саркозі. Hommage à Georges Pompidou. – Mardi, 5 juillet 2011) (Додаток А, 79).

Наведений приклад не потребує коментарів, тому що цілком очевидно, що можна легко завоювати прихильність аудиторії, відтворюючи натхненну, підняту, повну захоплення і похвали промову на адресу слухача, особливо в умовах масової аудиторії.

Тактики ідеологічних текстів представлено тактикою мобілізації і тактикою демобілізації громадської думки. За умови використання першої тактики

політичні події подаються в драматичному вигляді, стан справ – як жахливий, що вимагає негайних і рішучих дій:

Je suis très heureux de vous accueillir aujourd'hui à l'Elysée pour vous parler du problème, sensible entre tous, de la violence à l'école. De toutes les formes de violence qui ont cours dans la société, celle qui frappe nos établissements scolaires est sans doute l'une des plus scandaleuses. (Н. Саркозі. Discours sur les violences scolaires. Mercredi, 5 mai 2010) (Додаток А, 96).

Au milieu des années 90, le Cambodge se remettait lentement des séquelles de la barbarie khmère rouge. La situation n'était pas encore stabilisée, l'insécurité était forte en ville et sur une grande partie du territoire ; les populations, longtemps maintenues dans une extrême pauvreté, s'interrogeaient sur leur avenir immédiat. Beaucoup d'entre vous étaient déjà présents à l'époque et pourraient évoquer cette période bien mieux que moi. (Ф. Фійон. Mardi, 6 juillet 2010) (Додаток Б, 42).

У разі використання тактики демобілізації громадської думки стан справ описується не настільки драматично, політик вимагає терпіння та спокою від суспільства. Перша тактика використовує негативно-оцінні слова, вирази, метафори. Друга використовує евфемізми й уникає вказувати на конкретних винуватців або відповідальних за те, що відбувається:

Alors il est temps d'apporter une réponse globale, qui prenne en compte, ou qui essaie de prendre en compte tous les aspects de ce phénomène multiforme.

La question, pour dire vrai, n'est pas de choisir une énième fois entre la répression et la prévention. C'est un débat, purement idéologique qui est totalement dépassé. Naturellement il faut de la répression, car laisser la moindre agression impunie, c'est donner raison à l'agresseur (Н. Саркозі. Discours sur les violences scolaires. – Mercredi, 5 mai 2010) (Додаток А, 96).

Je vois aujourd'hui un pays transformé et une société en mouvement. D'abord, parce que la paix est là. C'est essentiel, parce que dans leur histoire récente, les Cambodgiens ont rarement connu une telle stabilité; ils ont rarement connu une telle liberté de circuler, sans craindre pour sa vie ou celle de ses proches. Ensuite, le Cambodge est en plein essor économique, avec toutes les tensions que cela peut

impliquer. C'est un pays qui est entré de plain-pied dans la modernité, et qui sortira au cours des prochaines années de la catégorie des pays les moins avancés. (Ф. Фійон. Samedi, 2 juillet 2011) (Додаток Б, 42).

Наведені приклади вочевидь демонструють, наскільки розповсюдженим явищем стала маніпуляція свідомістю в політичній боротьбі. Як влучно зауважує В.Г. Федотова, маніпуляція “в переносному сенсі – поводження з людьми як з об'єктами, речами, приховане управління ними за допомогою спритно придуманих схем комунікації, владний вплив на поведінку людей, який не розкриває очікуваних цілей і створює ілюзію, що маніпульований сам дійшов рішень, які йому нав'язуються” [174, с.129].

Як відомо, категорія адресата впливає на організацію жанрового простору політичного дискурсу. Адресат в політичному дискурсі характеризується анонімністю, масовістю і розосередженням. У зв'язку з цим існують відмінності у вживанні форм звертання до аудиторії. В офіційних промовах президента та прем'єр-міністра зустрічаються традиційні для цього жанру форми звернення:

Monsieur le Directeur Général du FMI,

Monsieur le Président de la Banque Mondiale,

Monsieur le Secrétaire Général de l'OCDE,

Mesdames et Messieurs les Ministres,

Madame et Messieurs les Gouverneurs,

Monsieur le Commissaire,

Mesdames, Messieurs, (Н. Саркозі)

Mon cher Christophe,

Mesdames et Messieurs les ministres,

Mesdames et Messieurs les Parlementaires, les élus,

Mesdames et Messieurs, (Ф. Фійон)

Ці звертання слугують вступом до основного тексту. Крім прямих звертань використовуються і непрямі їх форми, в яких конкретизується адресат:

Vous avez, en tant que ministres des Finances et Gouverneurs des Banques Centrales des pays du G20, représentant 85% du PIB mondial, une responsabilité

absolument essentielle. Le G20 a démontré toute son efficacité pendant la crise : en prenant des décisions coordonnées, en régulant le secteur financier, en relançant nos économies, nous avons permis au monde de sortir de la crise la plus grave depuis 60 ans. (Н. Саркозі. Discours du Président devant les ministres des finances du G20. Palais de l'Élysée. – Vendredi, 18 février 2011) (Додаток А, 64).

Всі ці лексичні засоби сприяють створенню відчуття єдності з адресатом, спільності поглядів мовця та його аудиторії.

3.3.3 Заклик як тактика

Офіційні промови є усними монологічними виступами, у зв'язку з чим президенту та прем'єр-міністру необхідно використовувати засоби залучення уваги аудиторії протягом усього виступу. Важлива інформація в офіційних промовах супроводжується спеціальними зворотами, які сприяють полегшенню розуміння повідомлення. Для цього використовуються різноманітні акцентно-видільні конструкції дієслівних форм із семантикою виділення:

***D'abord**, c'est un grand plaisir pour moi de retrouver Guérande et les Pays de la Loire, et je crois pouvoir dire que ce plaisir est partagé par tous les membres du Gouvernement qui m'accompagnent. **Je voudrais** remercier Christophe Priou qui nous a permis de tenir le Comité Interministériel de la Mer dans cet hôtel de ville. **Je faisais d'ailleurs à l'instant** la réflexion qu'on pourrait le faire plus souvent, puisqu'il y régnait un climat tellement consensuel autour de cette table, qui n'est pas parfaitement habituel à Matignon, sans doute est-ce l'air de Guérande ou l'esprit de Guérande, qui soufflait sur le Gouvernement* (Ф. Фійон. Mardi, 10 juin 2011) (Додаток Б, 37).

***Mais avant toute chose**, permettez-moi d'évoquer de quelques mots le drame qui vient d'endeuiller la France. J'ai appris hier, dans l'avion qui m'emmenait de Fort-de-France à Pointe-À-Pitre, l'assassinat particulièrement odieux de deux de nos compatriotes au Niger. **C'est la nation toute entière** qui s'associe à la douleur des familles et des proches des victimes.* (Н. Саркозі. Le discours des vœux du Président à la France d'Outre-mer. – Jeudi, 13 janvier 2011) (Додаток А, 58).

Деякі офіційні промови президента і прем'єр-міністра Франції є певним закликком політиків до обговорення існуючих проблем, тому в них звучить заклик, який є способом звернення до адресата:

La France et l'Europe doivent se positionner rapidement. Si elles ne le font pas, ce sont d'autres pays qui le feront et qui sollicitent des permis qui correspondent à des zones considérables, qui pourraient très rapidement geler toute possibilité pour les Français et les Européens d'agir. Donc, d'ici la fin de l'année, nous avons décidé que notre pays aurait une stratégie nationale sur les ressources minérales profondes. (Ф. Фійон. Discours du Premier ministre François Fillon au Comité interministériel de la mer à Guérande. – Vendredi, 10 juin 2011) (Додаток Б, 37).

Il est donc de votre responsabilité et de celle des chefs d'État et de Gouvernement d'apporter des réponses aux grandes questions qui se posent aujourd'hui à l'économie mondiale (Н. Саркозі. Vendredi, 18 février 2011) (Додаток А, 64).

Такі непрямі звертання привертають увагу аудиторії, сприяють формуванню у неї певної реакції, створюють відчуття залученості до процесу комунікації, а також поживляють монологічну промову. Таким чином, в офіційних промовах президента та прем'єр-міністра Франції вживаються загальні форми звертання, які є традиційними для політичного дискурсу.

3.3.4 Засоби вираження темпоральних моделей в офіційних промовах.

Проведене дослідження виявило, що офіційні промови політичних осіб Франції більшою мірою спрямовані на майбутнє, тобто, реалізується модель майбутнього, яке актуалізується за допомогою форм дієслівних часів, лексичних і синтаксичних конструкцій:

а) особові форми дієслова в майбутньому часі:

cette mission sera chargée

la France va mettre

Elle devra trouver comment organiser

Nous rendrons les arbitrages

б) лексико-тематична група “майбутнє”:

Alors naturellement, nous savons que l'avenir de la Libye sera difficile (Ф. Фійон. Discours du Premier ministre au Sénat relatif a l'intervention des forces armées en Libye. Mercredi, 12 juillet 2011) (Додаток Б, 43).

J'aurai l'occasion dans quelques instants de m'entretenir avec le Premier ministre Hun Sen, et d'être reçu en audience par sa majesté le roi Norodom Sihamoni et par sa majesté le Roi-père Norodom Sihanouk (Ф. Фійон. Samedi, 2 juillet 2011) (Додаток Б, 42).

в) інфінітивна конструкція *pour + Inf*, яка вербалізує спонукальну і темпоральну прагматику висловлювання.

Також в офіційних промовах політичних осіб реалізується модель минулого, коли президент і прем'єр-міністр вказують на ті чи інші досягнення Франції, інших країн або окремих осіб. Модель минулого вербалізується особовими формами дієслова в минулому часі:

Dans cette ville de Phnom Penh, le général De Gaulle avait prononcé en 1966 un discours historique, qui appelait à une résolution politique de la guerre du Vietnam, mais qui exhalait aussi – et on l'a souvent oublié – la profondeur et la richesse des relations franco-cambodgiennes. (Ф. Фійон Discours du Premier ministre devant la Communauté française du Cambodge. – Samedi, 2 juillet 2011) (Додаток Б, 42).

A partir de ce moment là, le monde a connu depuis 2008 la crise la plus forte depuis un siècle. Tout a manqué de peu de s'écrouler. Je disais tout à l'heure à quelques dirigeants de grandes institutions culturelles qu'en quelques semaines, les recettes fiscales de la France se sont effondrées. (Н. Саркозі. Mercredi, 19 janvier) (Додаток А, 63);

або лексико-граматичною групою “минуле”:

*Nous sommes obligés par **cet héritage**...*

*Il y a près de **mille ans**, des architectes inspirés qui ne disposaient pas d'autres moyens techniques que leur talent* (Н. Саркозі. Jeudi, 3 mars 2011) (Додаток А, 67).

*Ainsi je tiens à rappeler ici devant vous que conformément à mes engagements et alors que la crise économique la plus grave **depuis la guerre** nous frappait de plein*

fouet, le budget de restauration des monuments historiques a atteint en 2008 le montant historique (Н. Саркозі. Samedi, 5 mars 2011) (Додаток А, 68).

Le colonel Kadhafi a ignoré tous ces messages, comme il a ignoré tout au long du mois de février et de mars, les multiples appels. (Ф. Фійон. Discours du Premier ministre au Sénat relatif a l'intervention des forces armées en Libye. – Mercredi, 12 juillet 2011) (Додаток Б, 43).

На даний час інтерес до проблеми маніпуляції обґрунтовано парадоксальністю соціально-психологічної та політичної ситуації в сучасному суспільстві, яка існує в умовах глобалізації.

Більшість населення, незалежно від держави, не може здійснити політичний вибір на основі врахування своїх власних інтересів. Політологи констатують низьку політичну культуру й відсутність вміння відрефлексувати особистий політичний вибір і його наслідки для майбутнього.

У сучасному політичному дискурсі всі мовні стратегії діють в одному напрямку: вплинути на адресата, переконати його прийняти запрограмоване рішення, яке потрібне суб'єкту політичної діяльності або самому мовцю. Політичний дискурс майстерно маніпулює власне поняттям істини, видаючи суб'єктивне за об'єктивне.

На сьогоднішній день існує безліч визначень маніпуляції. Однак усі визначення, зрештою, зводяться до того, що маніпуляція – це, перш за все, практика управління людиною, її свідомістю і поведінкою. Мета політичного маніпулювання – **отримання, реалізація та збереження влади**. Успіх маніпуляції гарантований, коли аудиторія вірить, що все, що відбувається, є природним і неминучим. Для маніпуляції потрібна фальшива дійсність, в якій її присутність не буде відчуватися.

3.4 Мовленнєві засоби формування іміджу політика

Найважливішою умовою успішної маніпуляції є створення адекватного іміджу політика. Імідж – це шаблон, якийсь стереотип, що спрощує сприйняття

політика широкими масами населення. Згідно з Д. Бурстіним [141, с.99] іміджу політиці завжди притаманні певні штучність, переконуюча сила, стійкість (інертність) вибудовуваних рис, їх яскравість і реалістичність, простота і гнучкість.

Серед складових іміджу, які сприймаються аудиторією і визначають ставлення до лідера, важливим є, перш за все, його політичне амплуа: “рятівник батьківщини”, “батько народів”, “борець з привілеями” тощо.

Прем’єр-міністр Франсуа Фійон у своїх промовах часто звертається до почуття національної винятковості, кажучи про Францію і французьку націю, тим самим поєднуючи себе з країною:

La France enracine à Verdun une part de sa légende. Elle entretient avec les traces de la guerre, avec les blessures du paysage, avec les croix des cimetières militaires, avec les monuments et les mémoriaux, avec les vestiges de la fureur passée le dialogue d’un pays qui ne veut ni oublier, ni répéter ses drames.

Dès à présent, l’œuvre mémorielle se renouvelle dans nos villes, dans nos villages, et sur les sites des combats. Avec le temps, l’attachement des Français à leurs lieux de mémoire évolue. S’ils viennent à Verdun, ce n’est plus sur les traces d’un père ou d’un grand-père, mais c’est à la rencontre d’un patrimoine bouleversant. L’Etat s’engage pour que ce patrimoine soit respecté, qu’il soit entretenu, qu’il soit expliqué. (Ф. Фійон. Discours du Premier ministre lors de la commémoration du 95e anniversaire de la bataille de Verdun. – Dimanche, 27 juin 2011) (Додаток Б, 39).

Одним з основоположних елементів маніпулятивної практики в сучасному політичному дискурсі є опозиція “свої-чужі”. Створення кола “друг-ворог” – невід’ємна ланка управління державою. Головні складові цього феномена включають “ворога” (об’єкт агресії, відсутній, тобто “винесений за межі” мовної ситуації, або реально представлений), активний елемент (нападника, в нашому випадку – політичного лідера) і пасивний елемент (маса, яку веде лідер).

Вельми яскраво опозиція “свої-чужі” проявляється у промові Ніколя Саркозі, яку присвячено десятій річниці трагедії 11 вересня 2001 року в Сполучених Штатах Америки. Трагедія стала приводом для вторгнення

американських військ на територію Іраку та проголошення того факту, що ряд країн несе загрозу для світової спільноти:

Dix ans ont passé qui n'ont rien effacé du souvenir de ces destins brisés et tous les Français se souviennent de ce qu'ils faisaient en ce 11 septembre, tant ils ont été bouleversés par ce qui vous est arrivé. Et au soir du 11 septembre, au fond, nous les Français nous nous sentions américains comme jamais.

Dix ans après cette tragédie, je voudrais dire au nom de la France que les 3 000 enfants de l'Amérique et de dizaines d'autres nations qui ce jour-là ont été arrachés à la vie, resteront à jamais, aussi, des enfants de France, parce que leur mort à une signification universelle, et parce que la France sait ce qu'elle doit à l'Amérique. (Н. Саркозі. Discours du Président à l'occasion du 10e anniversaire du 11 septembre 2011. Ambassade des Etats-Unis d'Amérique (Paris). – Vendredi, 9 septembre 2011) (Додаток А, 83).

Президент говорить про ненависть терористів до всього, що пов'язано із законністю та демократією:

En détruisant aveuglément autant de vies, au cœur de la démocratie américaine, c'est aux valeurs de toutes nos démocraties que les terroristes voulaient porter un coup fatal. C'est aussi à la coexistence apaisée entre les civilisations qu'ils comptaient rendre impossible, en pensant jeter irrémédiablement l'un contre l'autre notre monde occidental et le monde musulman.

De cette ambition à proprement parler démente - car non seulement ces gens sont des barbares, mais ce sont des fous, des déments, une bande d'assassins qui ne méritent même pas d'être reconnus comme porteurs d'une idéologie -, de cette ambition démente, il ne reste aujourd'hui que le crime et que la sauvagerie. Voilà l'héritage de ces gens : le crime et la sauvagerie (Н. Саркозі. Vendredi, 9 septembre 2011) (Додаток А, 83).

Таким чином, за допомогою маніпуляції створюється образ ворога, “чужого”, терористів, готових знищувати мирних громадян, ні в чому не винних людей незалежно від расової чи релігійної приналежності, статі, віку і т.д. Головний ворог терористів – це держави із своїми принципами рівності і свободи,

які вони відстоюють, а також держави, які поширюють демократію в інших країнах:

Après le doute né de l'effroi et de la violence du choc, nos sociétés sont restées ouvertes, sont restées fidèles à leurs valeurs. On ne combat pas les terroristes avec les méthodes des terroristes. On dit que l'Amérique ce jour-là, a perdu son innocence. Alors, ce que toutes nos démocraties ont gagné, c'est la conviction que nous, les démocraties, nous n'avons pas le droit d'être faibles. La faiblesse face aux barbares, c'est de la complicité. Nous n'avons rien renié de nos idéaux. Nous sommes plus déterminés que jamais à les défendre, Monsieur l'Ambassadeur, vous avez raison.

Chaque jour depuis ce 11 septembre, davantage de peuples, partout dans le monde, se réclament de nos valeurs. Dans tout le monde arabe et musulman que les terroristes prétendaient incarner, des millions de gens se sont levés pour les valeurs de la démocratie et de la liberté. (Н. Саркозі. Vendredi, 9 septembre 2011) (Додаток А, 83).

Отже, однією з характерних особливостей французького політичного дискурсу є мовна маніпуляція, що представляє собою цілісну мовленнєву дію, спрямовану до масового адресата з метою завоювання та утримання влади. Ретельно підібрані мовні одиниці, що вживаються політиками в публічних виступах, в комбінації із соціальними факторами можуть слугувати потужним інструментом для управління громадською думкою, тобто маніпуляції. Головною метою маніпуляторів є стереотипізація соціально-політичної дійсності за допомогою мови. Можна констатувати, що маніпуляція посідає особливе місце у французькому політичному дискурсі, відповідно, публічні виступи політиків практично завжди створюються з урахуванням кінцевої мети: вплинути на свідомість людей за допомогою продуманих і перевірених технік, а саме – лінгвістичного інструментарію.

3.5 Комунікативні портрети Ніколя Саркозі та Франсуа Фійона

Варто припустити, що немає більш важливої і інформативної для багатьох громадянам політичної промови, ніж промова перших осіб країни, а саме президента і прем'єр-міністра. Саме завдяки цілісності та змісту такої промови кожен слухач робить свої висновки як про політику уряду, так і про комунікативні особливості політичних осіб. Дослідження мовленнєвих особливостей політичних лідерів є напрямком у лінгвістиці, який активно розвивається, і це закономірно. При всій різноманітності проблем сучасне суспільство хвилюють стиль мовлення та промови представників політичної еліти.

Перспективність створення мовного портрета особистості полягає в тому, що він з певною мірою об'єктивності дозволив би стверджувати про мовні характеристики соціальної групи, до якої належить людина. Одночасно з цим такий підхід дозволив би сформулювати систему практичних рекомендацій для того, щоб удосконалювати мовні навички кожного конкретного члена суспільства.

Вищезазначені методи маніпуляції у політичному дискурсі реалізуються за допомогою певних мовленнєвих засобів. З метою психологічного ефекту мовець постійно прагне відійти від традиційних форм, знайти задля вираження змісту свіжі, більш виражальні мовні засоби. Саме тому експресивність є у наш час однією з найбільш досліджуваних лінгвістичних категорій, інтерес до проблем якої пояснюється увагою до мовної особистості, а точніше, до опису мови як засобу впливу на "мовну особистість", її поведінку і внутрішню духовну діяльність. Аналіз засобів вираження даної категорії дозволяє дослідити суб'єктивну сторону мовлення, модус, прагматику на рівні висловлення та тексту.

Експресивність проявляє себе на всіх мовленнєвих рівнях: фонетичному, лексичному, морфологічному, синтаксичному; експресивними засобами є також стилістичні фігури усіх рівнів і власне тропи. Будь-які стилістичні засоби експресивні, оскільки мають емоційну або оціночну дію. Навіть нейтральні у стилістичному відношенні мовні одиниці можуть набувати експресивного значення. Експресивні засоби на всіх мовних рівнях мають відносно чітко виражену позитивну або негативну конотацію. Варто зазначити, що у

комунікативному акті паралельно з мовними експресивними засобами використовуються численні паралінгвістичні засоби: гучність та тембр голосу, темп мовлення, міміка, жести, що сприяють підсиленню експресії мовлення.

Розглянемо більш детально прагматичні мовно-стилістичні засоби створення комунікативного портрета офіційного мовця.

3.5.1 Лексико-семантичні та морфологічні засоби реалізації маніпуляційного впливу

Лексична експресивність представляє суб'єктивно-емоційне ставлення мовця до висловлювання, виражене лексичними засобами. Існує кілька типів лексичної експресивності. Лексико-категоріальна експресивність створюється окремими лексичними явищами (категоріями) – це полісемія, гіперонімія, синонімія, антонімія, омонімія, паронімія, конверсія; у більшості випадків вона реалізується у рамках полісемічної експресивності, що виникає при використанні слів у переносному значенні. Багатозначність дозволяє на базі одного значення використовувати інше (те, що дано у висловлюванні, асоціює певне внеконтекстуальне значення). Присутність двох планів – реалізованого і фонового – складає основу тропної експресії (експресії тропів). Лексико-семантична експресивність виявляється у лексико-семантичних групах (досить велика група слів однієї частини мови, що поєднані одним словом- ідентифікатором, значення якого повністю входить у значення інших слів групи і може замінити інші слова у деяких контекстах).

На лексико-семантичному рівні у французькій офіційній промові виділяються відповідні тематичні поля, використовуються синоніми, антоніми, гіпо- та гіпероніми, плеоназми, оцінно-конотована лексика для позначення суперників.

У промовах Ф. Фійона визначальними виступають два тематичних поля: “словник негайних завдань” (*avenir, changer, affronter, d'urgence*) та лексика, що належить до сфери економіки, фінансів, грошового обігу (*déstabilisation, financer, dette, investissement, rembourser, crédit, impôt, bénéficiaire, redistribuer*). Натомість у

промовах Н. Саркозі спостерігається частий повтор семантичних осередків як от поняття “істини” (*vérité*), “довіри” (*confiance*), “свободи” (*liberté*), “солідарності” (*solidarité*), “порятунку” (*sauver*), “кризи” (*crise*) та використовуються ідеологеми, пов'язані із загальнолюдськими цінностями (*la justice, le bonheur, la nation, la famille*) та ідеологеми, які виражають групові цінності, аксіологічні орієнтації основних політичних сил соціуму (*le peuple français, la démocratie*).

Широке використання антонімів є характерною рисою офіційного політичного дискурсу. Антоніми часто слугують основою для формування антитези для контрастного протиставлення понять, думок, образів. У політичному дискурсі часто відношення між антитетичними протиставленими образами / явищами носять більш складний характер, та їх семантичний зв'язок не підводиться під строге визначення поняття антонімії, що дозволяє на імпліцитному рівні підкреслити смисловий ефект. Це протиставлення загострює думку, дозволяє охарактеризувати предмет або явище у незвичний спосіб (через пошук подібностей або асоціацій з іншим предметом або явищем): “*Pourquoi ce que les États-Unis s'autorisent, l'Europe se l'interdirait*” (Н. Саркозі); “*On ne restera pas riche dans une Europe appauvrie*”, “*les leçons des réussites et des échecs*” (Ф. Фійон). Президент Н. Саркозі часто поєднує кілька антонімічних пар у розгорнутих синтаксичних конструкціях: “... *le président de la République était comptable des joies et des peines des Français, qu'il devait les prendre en compte, s'en imprégner et s'extraire de tout le reste*”; “*nous avons rendez-vous avec un nouveau monde qui est en train de naître alors que l'ancien n'en finit pas de mourir sous nos yeux*”.

У промовах Н. Саркозі важливе місце посідають гіпероніми та гіпоніми, для введення яких використовується анафора, а кожне речення виокремлюється в абзац: “*Je veux parler directement au peuple français ... Je veux parler à tous les Français qui... Je veux parler à l'agriculteur qui... Je veux parler à l'ouvrier qui... Je veux parler à l'employé et au cadre qui ... Je veux parler au patron de PME dont ... Je veux parler à l'artisan qui ... Je veux parler à l'habitant du village dont ... Je veux*

parler à celui qui..., ... à celui auquel... Je veux parler au Français qui ... Je veux parler à tous les Français qui ...”.

Аналіз засобів вираження темпоральних моделей у французьких офіційних промовах виявив їх спрямованість на реалізацію моделі майбутнього, яка актуалізується за допомогою особових форм дієслова в майбутньому часі (*cette mission sera chargée, la France va mettre, nous rendrons les arbitrages*) та лексико-тематичної групи “майбутнє” (*l’avenir de la Libye, dans quelques instants*). Помітною є тенденція позиціонування моделі сьогодення та майбутнього як в цілому позитивної. Офіційні виступи відзначаються оптимізмом і насичені фактами про досягнуті результати та різноманітні звершення:

Ce partenariat, il a d’abord une dimension politique. Il renforce une coopération d’autant plus importante que le Gabon est en ce moment membre du Conseil de Sécurité et qu’il exerce des responsabilités régionales importantes comme Etat du siège de la Communauté des Etats d’Afrique Centrale (Ф. Фійон. Le discours à Libreville. – Mercredi, 20 juillet 2011) (Додаток Б, 45).

Les sapeurs-pompiers disposent désormais d’une grande école parfaitement adaptée aux exigences de la sécurité civile du XXIème siècle. Elle est une référence sur le plan européen et international. Pour un investissement de 86 millions, dont 60% ont été financés par l’État, la France s’est dotée d’un établissement modèle, qui permet d’assurer 90 000 journées stagiaires sur une année et d’accueillir en même temps 450 officiers. (Н. Саркозі. Jeudi, 17 mars 2011) (Додаток А, 70).

Однак в офіційній промові Президента Франції, присвяченій боротьбі з транспортуванням кокаїну (“*Discours d’ouverture de la réunion ministérielle consacrée à la lutte contre le trafic transatlantique de cocaïne*”), більшу її частину присвячено негативній характеристиці даної ситуації:

*Mais aujourd’hui, c’est un autre combat qui nous mobilise: je veux parler du **déferlement** - car c’est bien d’un **déferlement** dont il s’agit -, de la cocaïne sur l’Afrique et l’Europe. Depuis une vingtaine d’années, des succès ont été remportés par les pays d’Amérique du Nord et des Caraïbes. Le marché américain s’est contracté. Mais que s’est-il passé ? Les trafiquants ont ouvert de nouvelles routes vers l’Europe et*

vers l'Afrique! En Europe, le nombre des consommateurs de cocaïne a doublé en dix ans: aujourd'hui, ils sont plus de quatre millions et ce nombre ne cesse de croître. (Н. Саркозі. Lundi, 9 mai 2011) (Додаток А, 97).

Для посилення аргументативного ефекту Ніколя Саркозі активно вживає стилістично маркіровану лексику.

Характерним для французької офіційної промови є вживання численних модальних стверджувальних прислівників (*effectivement, bien sûr, en effet, évidemment, clairement, bien entendu, forcement, naturellement*) як логічних конекторів, що надає твердженню характеру очевидності та знижує схильність аудиторії до спростування.

Порівняльний аналіз модальних дієслів для вираження намірів та бажань мовців виявив, що у промовах Н. Саркозі значно переважає вживання дієслова *vouloir*, лише у першій особі однини (“*je veux*”); вживання модального дієслова *devoir* представлено рідше, зокрема у теперішньому часі третьої особи однини з підметами *la République, la France, l'Etat, le président, l'Europe*. Н. Саркозі робить акцент на собі як на сильному лідері, в той час як Ф.Фійон здебільшого “включає себе до спільноти” та вживає модальні дієслова у першій особі множини (*nous devons changer, nous voulons introduire*). Але будь-який офіційний мовець намагається ототожнювати себе зі своєю нацією, щоб продемонструвати, що це єдиний організм.

3.5.2 Синтаксичні мовні засоби впливу на аудиторію

На синтаксичному рівні маніпулятивний вплив досягається за допомогою використання риторичних та окличних речень, синтаксичного паралелізму, паратаксису та еліпсису для виділення і підкреслення певних ідей та логічного зв'язку між ними. Використання прийомів ампліфікацій (градації, акумуляції) спрямовано на логічну структурування повідомлення і водночас нав'язування певних оцінних моделей та має підсилюючий ефект.

Повтори різного характеру фіксують увагу аудиторії на певному лейтмотиві та дозволяють сугестувати ідею аудиторії, здійснити імпліцитну підміну понять, структурувати виступ, підсилити його прагматичний вплив.

Анафора, як фігура дистантного повтору, є найпоширеніший прийомом повтору у французьких офіційних промовах (особливо у промовах Н. Саркозі) та може виражатися як у повторі одного слова або словосполучення, так і у повторі частини або цілого речення: “... *qu'il faut tenir. Tenir encore. Tenir toujours. Tenir envers et contre tous. Tenir! Tenir!*” (Додаток А, 34)

Питальні висловлювання також можна віднести до високочастотних структур дискурсу президента Франції. Як правило, це риторичні питання, якими рясніють промови Ніколя Саркозі. Риторичне питання ставиться президентом не для того, щоб спонукати слухача повідомити щось, невідоме мовцеві. Визначено, що функція риторичного запитання – привернути увагу, посилити враження, підвищити емоційний формат комунікації: *En 2010, 560 millions d'euros ont été consacrés au renforcement du soutien à l'agriculture de montagne. Qui peut contester que c'était juste ? Le bilan de santé de la PAC a permis d'accroître de 707 millions d'euros les aides communautaires versées aux éleveurs. Qui peut contester que c'était juste ? A cela s'est ajouté un soutien complémentaire et spécifique aux éleveurs ovins de 125 millions d'euros en 2010. Qui aujourd'hui avec le recul peut contester ces choix?* (Н. Саркозі. Mardi, 18 Janvier 2011) (Додаток А, 61).

Наявність частих інтерогативних висловлювань виявляє бажання політичних осіб розширити емоційний формат висловлювання, залучити аудиторію до процесу міркування або переживання. Риторичне питання, яке є одним із улюблених прийомів французьких офіційних ораторів, не потребує відповіді але формує психологічну установку, бажану реакцію слухачів. Воно привертає увагу аудиторії до певної думки та виконує роль емоційного оклику: *Et nous, nous pourrions, seuls, rester avec un âge de départ à la retraite à 60 ans? Mais au nom de quoi? Simplement parce qu'on est meilleurs que les autres, plus intelligents? Parce qu'on est français? Parce qu'on est tellement géniaux qu'on doit pouvoir réussir à faire une sorte de barrage aux effets du vieillissement de la population et aux effets de*

la mondialisation? (Ф. Фійон. Jeudi, 30 juin, 2011) (Додаток Б, 40). Прем'єр-міністр ніби підказує аудиторії потрібну відповідь, тим самим залучаючи реципієнта до міркування чи співпереживання, створюючи ілюзію пошуку та знаходження самостійного висновку.

Н. Саркозі використовує риторичні питання з метою або виправдання своїх дій: “*Mais moi, si j'avais cédé, à ce moment-là, qu'est-ce qui se serait passé?*”, або пряме залучення аудиторії до роздумів: “*Où voulons-nous que la France aille?*”; “*A la fin, quelle image a-t-on de soi?*”; “*Mais qu'est-ce qu'on fait de nos enfants qui ne sont pas faits pour les études générales ou pour les études scolaires?*”, або питання, які структурують дискурс і на які мовець дає відповідь: “*Et pourquoi la machine à intégrer de la République française qui a si bien marché ne fonctionne plus?*”; “*J'ai dit pour l'Europe que j'exigeais la réciprocité mais je l'exige, pourquoi?*”. Н. Саркозі часто звертається і до альтернативних питань, як, наприклад: “*Est-ce que nous en tirons des conclusions ou est-ce que nous faisons comme si la crise n'avait pas existé? Est-ce que nous considérons que nous sommes seuls au monde ou est-ce que nous considérons que le monde existe?*” (Додаток А, 61) Синтаксичний паралелізм конструкції, а також підсилення її поліпсотом підкреслює власне абсурдність запропонованого альтернативного варіанту відповіді. Таким чином, аудиторії імпліцитно навіюється думка, що президент каже правду, оскільки проголошує єдину вірну відповідь на питання.

Аналізуючи офіційні промови прем'єр-міністра, можна відзначити, що вони майже не містять окличних речень, на відміну президента Франції Франсуа Фійон частіше використовує інтерогативні конструкції:

Leur engagement démontrait la fidélité de la Russie à son alliance avec la France. Au nom de cette fidélité, comment ne pas rappeler l'immense sacrifice des troupes russes sur le front de l'est, qui fut pour nos armées alliées un soutien inestimable? (Ф. Фійон. Discours d'inauguration du monument à la mémoire du corps expéditionnaire russe de la Première guerre mondiale au Pont des Invalides. – Mardi, 21 juin 2011) (Додаток Б, 39).

У одній з декларативних промов прем'єр-міністра для посилення впливу на аудиторію спостерігається нанизування інтерогативних конструкцій:

En 2010, 560 millions d'euros ont été consacrés au renforcement du soutien à l'agriculture de montagne. Qui peut contester que c'était juste? Le bilan de santé de la PAC a permis d'accroître de 707 millions d'euros les aides communautaires versées aux éleveurs. Qui peut contester que c'était juste? A cela s'est ajouté un soutien complémentaire et spécifique aux éleveurs ovins de 125 millions d'euros en 2010. Qui aujourd'hui avec le recul peut contester ces choix? (Н. Саркозі. – Mardi, 18 janvier 2011). (Додаток А, 60). Отже, в інтерогативних конструкціях містяться або перетинаються значення як питання, так і стверджувального повідомлення, а також значення різноманітних видів спонукання до дії та значення стану.

У процесі мовного спілкування Франсуа Фійон висловлює своє ставлення до змісту висловлюваного. Пристосування до конкретних умов комунікації зумовлює виникнення у форми питального речення різноманітних вторинних функцій, використання речення як знака в переносному значенні. Інтерогативні конструкції, комунікативна функція яких зводиться до отримання інформації з певного приводу, здатні брати участь у реалізації не властивих їм (і не типових) комунікативних функцій. Так, типове функціонально-семантичне поле ілокутивного фрейма “питання” може бути використано у невластивих для нього прагматичних функціях, наприклад, у вигляді “дипломатичних” форм впливу, які часто набувають форми інтерогативних реплік.

Відмітимо, що внутрішньотипова транспозиція інтерогативних реплік стає можливою внаслідок схожості умов інтенціонального вираження типового потенціалу. Умови ілокутивного (інтенціонального) вираження включають до свого складу умови пропозиціонального змісту, ілокутивного змісту, внутрішнього змісту стану мовця, оскільки саме вони обумовлюють формування прагматичних типів і субтипів ілокутивних функцій.

Риторичні питання є вагомим маніпуляційним механізмом і, не будучи частиною діалогу, мають за мету не відповідь, а звернення до аудиторії та підсилення імпліцитного твердження

3.5.3 Використання стилістичних фігур у французьких офіційних промовах

Стилістичні фігури, тропи, збагачують мовлення, роблять його більш образним і дозволяють впливати на аудиторію, граючи зі значеннями та сполучуваністю слів. Частотність використання тропів у політичному дискурсі дуже висока, найпоширенішими з них є: метафора, епітет, персоніфікація, метонімія, синекдоха, перифраза; фігури інтенсивності: гіпербола, літота, евфемізм.

Серед основних засобів впливу у політичному дискурсі зазначимо *гіперболу*, яка на лексичному рівні реалізується за допомогою повторювальних словосполучень *le plus, la plus, les plus*. Ці форми перетворюють вищий і найвищий ступінь прикметників у одну з улюблених аргументативних технік політичного дискурсу. Офіційний політичний дискурс також використовує лексичний наголос завдяки використанню численних прикметників, які вже за своєю суттю є гіперболічними, як, наприклад, *extraordinaire, formidable, exceptionnel*. Президент Н. Саркозі часто вдається до гіперболізації висловленого щоб підкреслити титанічні зусилля, які він прикладає для подолання існуючих проблем: “... *la responsabilité du président de la République... était inhumaine*”, “...*ce qu'il y a de plus beau, de plus noble, de plus juste ...*”. Політична метафора в промовах президента на сьогодні є також одним із часто вживаних засобів представлення політичної концепції і впливу на політичну свідомість. Н.Саркозі для позначення невдач своєї політики використовує метафоричне поле негативних природних явищ: “*Je savais qu'il y aurait des tempêtes, des montagnes à gravir...*”; “...*cette succession ininterrompue de tornades*”; “... *des colères que l'on ne pouvait pas calmer*”. Таким чином політик імпліцитно перекладає відповідальність на сили, що не залежать від керівників держави, на природні явища, які людина не в стані контролювати та яким не здатна запобігти.

Метафора є однією з найуживаніших і найпопулярніших фігур політичного дискурсу, яка визначається як приховане порівняння, що здійснюється шляхом застосування назви одного предмету до іншого і виявляє, таким чином, певну

важливу рису останнього. Метафора робить мовлення більш образним, зображальним, яскравим. У політичному дискурсі метафора виконує чотири функції: когнітивну, комунікативну, експресивну і прагматичну; зокрема метафора є потужним засобом перетворення існуючої у свідомості адресата політичної картини світу, спонукання його до певних дій і формування у нього необхідного адресанту емоційного стану. Використання метафори сприяє підсиленню дієвості спонукання громадян до політичної діяльності.

Н. Саркозі вживає метафору, говорячи про наслідки кризи для Європи: “*L'Europe est passée au bord du gouffre*” (також метафора, пов’язана з природою); держава виступає у якості споруди, за відсутності стійкості у президента “*tout l’édifice qui peut se fissurer*”. Ізраїль постає у промові президента як “*miracle de la volonté et de la démocratie*”. Сама ж непроста та невтомна праця очільника держави перетворюється у промові президента на “*ascèse*”, що передбачає добровільне зречення власних потреб, життя, повне обмежень, на користь суспільству.

У промовах президент Франції Ніколя Саркозі часто використовує анафористичні конструкції, як наприклад у наведеному уривку:

*Mais le succès d’Airbus montre aussi que dans une économie de marché, l’Etat a un rôle à jouer pour appuyer de grands projets et pour favoriser l’innovation. Il y a eu une grande polémique lorsque j’ai annoncé devant le Congrès que nous allions organiser un **grand emprunt** au moment où la France était elle-même endettée. Et j’entends encore les commentaires de tous ceux qui m’ont dit, comment peut-on emprunter alors que dans le même temps vous nous dites qu’il faut réduire les déficits. Ici je veux m’en expliquer, le problème de la France c’est que nous n’avons pas assez investi dans le passé. Le problème de l’emprunt c’est quand on emprunte pour financer des dépenses de fonctionnement, quand on emprunte pour financer de l’investissement on crée de la richesse et de la croissance.*

*Ce **grand emprunt** va nous permettre de dégager pour vous une enveloppe d’1,5 milliard d’euros qui va permettre d’avancer pour le nouvel hélicoptère de 4 tonnes, d’être en avance sur le moteur d’avion de nouvelles générations qui ne pourront pas*

*être financé uniquement avec les fonds de l'entreprise et pour travailler sur les nouvelles technologies de matériaux composites. Parce que la question n'est pas de se féliciter des 40 années de succès d'Airbus, la question s'est de se préoccuper des 40 années qui viennent. Comment faire pour que l'on soit toujours en avance et que l'on garde cette avance et que l'on continue à gagner. C'est cela le rôle qui est le nôtre. 1,5 milliard d'euros du **grand emprunt** seront uniquement mobilisés pour la filière aéronautique française* (Н. Саркозі. Jeudi, 13 janvier 2011) (Додаток А, 58).

Наведені анафоричні конструкції у промові Президента виконують щонайменше дві функції:

а) оформлення композиційно-логічної структури висловлювання, яка базується на тенденції полегшити сприймання смислових вузлів і тематичних блоків;

б) збудження інтересу аудиторії до змісту промови.

Даний тип повторів підвищує експресивні параметри промови.

Функція даного повтору виявляється у виділенні важливих за змістом слів. Її мовне вираження полягає в наявності такого виду ланцюгового зв'язку, як “додаток – підмет”. Тобто має місце своєрідна інверсія, побудована на винесенні додатка на початок речення, що створює емпатичне виділення важливого за змістом слова. Анафора на рівні повтору частини фрази, так само як і на рівні повтору словосполучення, є одиничною в досліджуваному матеріалі. Категоричність, властива даному повтору, посилюється перетворенням двоскладного речення на односкладне (безособове), яке емпатично є більш значущим.

Як видно з прикладу, за розташуванням повторюваних одиниць на рівні простих повторів анафора належить до дистантних. За кількістю повторень вона є подвійною, за кількістю повторюваних одиниць – однокомпонентною.

Наведемо ще один показовий приклад використання анафоричних конструкцій, які зустрічаються у промовах Н. Саркозі:

***Exigence de rassembler les Français** parce que la France n'est forte que lorsqu'elle est unie et qu'aujourd'hui elle a besoin d'être forte pour relever les délis*

auxquels elle est confrontée. **Exigence** de respecter la parole donnée et de tenir les engagements parce que jamais la confiance n'a été aussi ébranlée, aussi fragile. **Exigence** morale parce que jamais la crise des valeurs n'a été aussi profonde, parce que jamais le besoin de retrouver des repères n'a été aussi fort. **Exigence** de rehabiler les valeurs du travail, de l'effort, du mérite, du respect, parce que ces valeurs sont le fondement de la dignité de la personne humaine et la condition du progrès social. ... **Exigence** de tolérance et d'ouverture parce que jamais l'intolérance et le sectarisme n'ont été aussi destructeurs, parce que jamais il n'a été aussi nécessaire que toutes les femmes et tous les hommes de bonne volonté mettent en commun leurs talents, leurs intelligences, leurs idées pour imaginer l'avenir. **Exigence** de changement parce que jamais l'immobilisme n'a été aussi dangereux pour la France que dans ce monde en pleine mutation où chacun s'efforce de changer plus vite que les autres, où tout retard peut être fatal et devient vite irrattrapable. **Exigence** de sécurité et de protection parce qu'il n'a jamais été aussi nécessaire de lutter contre la peur de l'avenir et contre ce sentiment de vulnérabilité qui découragent l'initiative et la prise de risque. **Exigence** d'ordre et d'autorité parce nous avons trop cédé au désordre et à la violence, qui sont d'abord préjudiciables aux plus vulnérables et aux plus humbles. **Exigence** de résultat parce que les Français en ont assez que dans leur vie quotidienne rien ne s'améliore jamais, parce que les Français en ont assez que leur vie soit toujours plus lourde, toujours plus dure, parce que les Français en ont assez des sacrifices qu'on leur impose sans aucun résultat. **Exigence** de justice parce que depuis bien longtemps autant de Français n'ont pas éprouvé un sentiment aussi fort d'injustice, ni le sentiment que les sacrifices n'étaient pas équitablement repartis, ni que les droits n'étaient pas égaux pour tous. **Exigence** de rompre avec les comportements du passé, les habitudes de pensée et le conformisme intellectuel parce que jamais les problèmes à résoudre n'ont été aussi inédits. (Н. Саркозі. Mercredi, 5 mai 2010.) (Додаток А, 96).

Наведені вище анафоричні конструкції зустрічаються у промовах ледве не усіх президентів Французької Республіки, але у Ніколя Саркозі цей прийом належить до найулюбленіших способів впливу на аудиторію. Ритуальне повторення ідентичних речень маніфестує підвищену насиченість (щільність)

семіозису комунікації, символічну навантаженість промови, і як наслідок, веде до десемантизації висловлювання. Це тим більше гостро відчувають французи, оскільки їхня національна мова “уникає” повторів якого типу, як-от однокореневі слова або однотипні синтаксичні конструкції.

Таким чином, комунікативні портрети французьких офіційних мовців, відображено у їх промовах. Виявлено традиційну для згаданих офіційних мовців низку риторичних прийомів та лексико-синтаксичних конструкцій. Домінантним способом взаємодії з аудиторією виступає “агресивний” формат комунікації, що проявляється у використанні у промові окличних речень, анафоричних повторів, риторичних запитань. Спостереження за комунікативною поведінкою політиків та її аналіз, дозволили визначити, що релевантними лінгвістичними критеріями для їх розмежування є такі параметри: 1) специфічна низка ідеологем; 2) ступінь інформативності / фатичності комунікації; 3) ступінь емоційності / раціональності дискурсу; 4) ступінь образності і метафорична насиченість; 5) способи вираження оцінки та особливості прояву вербальної агресії; 6) бажані способи впливу; 7) тематична вибірковість.

ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ

1. Політичний дискурс є вербальною комунікацією, в якій відправник та одержувач наділяються соціальними ролями за їхньою участю в політичному житті, а предметом спілкування є політичне життя соціуму.

2. Під комунікативною стратегією ми розуміємо сукупність засобів, які використовуються оратором для досягнення певної комунікативної (а нашому дослідженні – політичної) мети. У залежності від того, знаходиться політик при владі чи поза нею, перед ним стоять різні завдання, і в процесі спілкування з аудиторією йому потрібно вживати дещо різних стратегій, оскільки він знаходиться в різних позиціях легітимності.

3. У промовах офіційних осіб Франції ми виявили регулярне використання таких стратегій: інформування, обіцянки, прийняття рішення, приховування, а також стратегії дискредитації та компліменту як основні стратегії оцінно-емоційного впливу.

4. Завдання політичного лідера – завоювати і утримати симпатії населення, прихильність, розуміння, підтримку, його довіру – є не завжди здійсненним за допомогою “коректного” раціонального переконання, заснованого на логічному доказі. Дуже часто політичні лідери вдаються до тих чи інших видів маніпулятивних прийомів. Для моделювання образу супротивника та дистанціювання від інших соціальних груп у промовах Н. Саркозі вживаються відносні займенники “*ceux*”, “*les autres*”, “*certains*”, “*quelqu’un*” або словосполучення з ними: “*certains syndicats*”, “*certaines organisations*”, “*certains corps intermédiaires*”.

5. Офіційні промови є усними монологічними виступами, що зумовлює необхідність використовувати засоби залучення уваги аудиторії протягом усього проголошення промови. У зв’язку з цим французькі офіційні особи вдаються до таких тактик, як тактика акцентування уваги, тактика демонстрації відданості своїй країні, тактика наголошення на унікальності.

6. На синтаксичному рівні маніпулятивний вплив досягається за допомогою використання риторичних та окличних речень, синтаксичного паралелізму, паратаксису та еліпсису для виділення і підкреслення певних ідей та логічного зв’язку між ними. Використання прийомів ампліфікацій (градації, акумуляції) спрямовано на логічну структурування повідомлення і водночас нав’язування певних оцінних моделей та має підсилюючий ефект.

7. Повтори різного характеру фіксують увагу аудиторії на певному лейтмотиві та дозволяють сугестувати ідею аудиторії, здійснити імпліцитну підміну понять, структурувати виступ, підсилити його прагматичний вплив. Анафора, як фігура дистантного повтору, є найпоширеніший прийомом повтору у французьких офіційних промовах (особливо у промовах Н. Саркозі) та може виражатися як у повторі одного слова або словосполучення, так й у повторі

частини або цілого речення: “... *qu'il faut tenir. Tenir encore. Tenir toujours. Tenir envers et contre tous. Tenir! Tenir!*”.

8. Проведене дослідження виявило, що офіційні промови політичних осіб Франції більшою мірою спрямовані на реалізацію моделі майбутнього, яка актуалізується за допомогою особових форм дієслова в майбутньому часі (*cette mission sera chargée, la France va mettre, nous rendrons les arbitrages*) та лексико-тематичної групи “майбутнє” (*l'avenir de la Libye, dans quelques instants*). Помітною є тенденція позиціонування моделі сьогодення та майбутнього як в цілому позитивної.

9. Порівняльний аналіз модальних дієслів для вираження намірів та бажань мовців виявив, що у промовах Н. Саркозі значно переважає вживання дієслова *vouloir*, лише у першій особі однини (“*je veux*”); вживання модального дієслова *devoir* представлено рідше, зокрема у теперішньому часі третьої особи однини з підметами *la République, la France, l'Etat, le président, l'Europe*. Н. Саркозі робить акцент на собі як на сильному лідері, в той час як Ф. Фійон здебільшого “включає себе до спільноти” та вживає модальні дієслова у першій особі множини (*nous devons changer, nous voulons introduire*).

ВИСНОВКИ

Детальні результати проведеного дослідження сформульовано у висновках до розділів роботи, а в узагальненому вигляді вони зводяться до таких положень:

Офіційна промова розглядається в нашому дослідженні як окремий жанр французького політичного дискурсу, яке є складним соціокомунікативним явищем та містить в собі як лінгвальну і нелінгвальну складові. Політичний дискурс є продуктом мовної взаємодії в ситуації політичного спілкування, його зумовлено суспільним контекстом, боротьбою за владу, питаннями суспільного інтересу, визначенням суспільного ідеалу тощо.

Французька офіційна публічна промова виголошується одним із керівників країни з метою інформувати слухачів та чинити на них бажаний вплив (переконання, навіювання, натхнення, заклик до дії тощо). За своїми комунікативними ознаками офіційна промова відноситься до монологічної форми мовлення, вона розрахована на пасивне сприйняття, що не передбачає безпосередньої вербальної реакції. Офіційна промова є політичним інформативно-аргументативним текстом, що складається з функціонально-сміслових ланок, поєднаних в єдине ціле для здійснення комунікативної інтенції адресата.

Ми вважаємо офіційну промову складним дискурсивним утворенням, у якому виявляються інституційні, ритуальні й риторичні ознаки, і яка є продуктом мовленнєвої діяльності, обумовленим ситуацією спілкування й інституційним статусом комуніканта. Автор офіційної промови не може бути асоційований з однією особою та узгоджується зі статусними ознаками мовця. Поетапність створення промов дає можливість неодноразово (у межах відведеного часу) звертатися до тексту для його редагування, а також дозволяє включати в процес створення документа представників різних зацікавлених сторін. Офіційну промову можна вважати колективним конструктом, її виголошувачем є конкретна фізична особа, яка представляє суспільну інституцію. Ця кореляція особистості мовця і його інституційного статусу і визначає специфіку офіційної промови.

Офіційна політична промова має певний набір ознак, які відрізняють її від інших жанрів. Ознаки, які характеризують офіційний політичний дискурс, включають: інституційність, інформативність, прагматичність, фатичність, логічність, авторитарність, дистанціювання, театральність.

Французькі офіційні промови є неодмінною складовою політичного дискурсу в цілому та виконують певні функції: декларативну, інтегративну, інспіративну та перформативну.

Жанр французької офіційної промови включає такі різновиди: декларативні, суспільно-ритуальні, передвиборні та інавгураційні промови. Суспільно-ритуальні промови поділяються, у свою чергу, по типу подій, яким вони присвячені: комеморація, вітання, співчуття (жалобна промова).

З метою залучення уваги та впливу на аудиторію президент та прем'єр-міністр Франції використовують такі комунікативні стратегії: стратегію інформування, обіцянки, прийняття рішення, приховування, а також стратегії дискредитації та компліменту як основних стратегій оцінно-емоційного впливу.

Однією з характерних особливостей французького політичного дискурсу є використання мовної маніпуляції, що представляє цілісну мовленнєву дію, спрямовану до масового адресата з метою завоювання та утримання влади. Основним засобом реалізації маніпулятивного потенціалу офіційної промови є численні засоби експресивності для досягнення комунікативної мети мовцем та створення його позитивного образу; їх образність та емоційність дозволяють здійснити бажаний комунікативний вплив на аудиторію – модифікувати її погляди, переконання, змусити прийняти ту чи іншу точки зору.

Серед найбільш поширених експресивних синтаксичних конструкцій в аналізованих офіційних промовах ми виділили: 1) **риторичне питання**, що належить до традиційних засобів авторської оцінки і слугує меті стимулювання думки аудиторії; 2) **видільні конструкції**, що використовуються для логічного та емоційного виокремлення того чи іншого члена речення (*c'est... qui, ce sont... qui, voilà... qui, ce qui, c'est que, voilà que*); 3) **еліптичні речення**, що служать засобом

створення живого діалогу зі слухачем, а також досягнення лаконічності й особливого ритмічного оформлення висловлювання.

Аналіз експресивних та лексико-семантичних засобів французьких офіційних промов виявив використання певних тематичних полів, використання синонімії, антонімії, гіпо- та гіперонімії, плеоназмів, специфічної лексики для позначення суперників, а також вживання гіперболи та політичної метафори. Комунікативні портрети президента Франції Ніколя Саркозі та прем'єр-міністра Франсуа Фійона, відбито в їх мовленнєвих преференціях. Промови Ніколя Саркозі відрізняються широким спектром риторичних засобів, метою яких є посилення ефекту навіювання та емоційного залучення аудиторії. Прем'єр-міністр Ф. Фійон більш емоційно стриманий, його промови містять менше риторичних засобів.

Подальші перспективи наукового пошуку вбачаємо в залученні до дослідження інших жанрів політичних промов, поглибленого вивчення маніпулятивних стратегій і тактик та лінгвопрагматичних засобів їх реалізації в політичному дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алтунян А.Г. От Булгарина до Жириновского: Идеино-стилистический анализ политических текстов / Армен Грантович Алтунян; – М.: РГГУ, 1999. – 159 с.
2. Анисимова Т.В. Современная деловая риторика / Татьяна Викторовна Анисимова, Ефим Гилевич Гимпельсон. – М.: МОДЭК, 2004. – 432 с.
3. Аристотель Риторика // Античные риторики / Ред. А.А. Тахо-Годи. – М.: Изд. МГУ, 1978. – 400 с.
4. Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь / Нина Давидовна Арутюнова; – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 136–137.
5. Арутюнова Н.Д. Фактор адресата / Нина Давидовна Арутюнова // Известия АН СССР. СЛЯ. 1981. – № 4. – Т.40. – С. 162–164.
6. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл / Нина Давидовна Арутюнова; – М.: Наука, 1976. – 240 с.
7. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человечества / Нина Давидовна Арутюнова; – М.: Языки русской культуры, 1999. – 328 с.
8. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – М.: Сов. Энциклопедия. – 1966. – 607 с.
9. Базылев В.Н. К изучению политического дискурса в России и российского политического дискурса / Владимир Николаевич Базылёв // Политический дискурс в России: Материалы рабочего совещания. – М.: Диалог – МГУ, 1998. – С. 6–8.
10. Бакумова Е.В. Ролевая структура политического дискурса: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 “Теория языка” / Елена Владимировна Бакумова / Волгоградский педагогический университет им.Серафимовича. – Волгоград, 2002. – 20 с.

11. Бакумова Е.В. Ролевая структура политического дискурса: аспекты анализа / Елена Владимировна Бакумова // Материалы докл. междунар. науч. конф. “От слова к тексту”. – Минск: МГЛУ, 2000. – С. 138–141.
12. Бакумова Е.В. Речевые маркеры социально-политической идентификации / Елена Владимировна Бакумова // Языковая личность: проблемы когнитивности и коммуникации / под. ред. Ольги Аркадьевны Леонтович. – Волгоград, 2001. – С. 236–241.
13. Баранов А.Н. Политическая аргументация и ценностные структуры общественного сознания / Анатолий Николаевич Баранов // Язык и социальное сознание. – М.: Центр.сов. филос. (методол.) семинаров при Президиуме АН СССР, 1990. – С. 166–177.
14. Баранов А.Н. Политический дискурс: прощание с ритуалом / Анатолий Николаевич Баранов // Человек. 1999. – № 6. – С. 108–118.
15. Баранов А.Н. Русская политическая метафора (опыт словаря) / Анатолий Николаевич Баранов, Юрий Николаевич Караулов. – М., Ин-т рус. яз. АН СССР, 1991. – 193 с.
16. Баранов А.Н. Аксиологические стратегии в структуре языка / Анатолий Николаевич Баранов // Вопросы языкознания. – М., 1989. – № 3. – С. 15–22.
17. Баранов А.Н. Аргументация как языковой и когнитивный феномен / Анатолий Николаевич Баранов // Речевое воздействие в сфере массовой коммуникации. – М., 1990. – 239 с.
18. Бардина Н.Е. Аксиологические стратегии аргументативного дискурса современного английского языка (на материалах политической риторики и социально-бытового общения): дис. канд. филол. наук: 10.02.04 “Германские языки” / Надежда Евгеньевна Бардина // ИГЛУ. Иркутск, 2004. – 180 с.
19. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика / Ролан Барт; – М.: Прогресс, 1994. – 616 с.
20. Барт Р. Мифологии / Ролан Барт; – М. Изд-во им. Сабашниковых, 1996. – 312 с.

- 21.Бахтин М.М. Проблема речевых жанров / Михаил Михайлович Бахтин // Собрание сочинений: в 5 т., ред. С.Г. Бочаров, Л.А. Гоготишвили. – М.: Русские словари, 1997. – 280 с.
- 22.Бацевич Ф.С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи / Флорій Сергійович Бацевич // Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 123 с.
- 23.Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации: [монография] / Алла Дмитриевна Белова / К.: Киевский университет имени Тараса Шевченко, 1997. – 310 с.
- 24.Белянин В.П. Основы психолингвистической диагностики: модели мира в литературе / Валерий Павлович Белянин. – М.:Тривола, 2000. – 248 с.
- 25.Бенвенист Э. Общая лингвистика / Эмиль Бенвенист / Пер. с фр. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с.
- 26.Бисималиева М.К. О понятиях “текст” и “дискурс” / Марьям Каппазовна Бисималиева // Филологические науки. – 1999. – № 2 – С. 26–31.
- 27.Блакар Р.М. Язык как инструмент социальной власти / Рольв Миккель Блакар // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М.: Прогресс, 1985. – С. 88–125.
- 28.Блохин И.Н. Изучение роли телевидения в формировании этнических стереотипов / Игорь Николаевич Блохин // Средства массовой информации в современном мире. Тезисы научно-практической конференции. – СПб., 2001. – 2 ч. – С. 65–66.
- 29.Богданов В.В. Речевое общение / Владимир Викторович Богданов // Язык и культура: Сб. обзоров / АН СССР ИНИОН, под. ред. Ф.М. Березина, В.Г. Садурова – М.: Знание, 1987. – 208 с.
- 30.Богданов В.В. Текст и текстовое общение / Владимир Викторович Богданов – СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 1993. – 67 с.
- 31.Бокмельдер Д.А. Стратегии убеждения в политике: анализ дискурса на материале современного английского языка: автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.04 “Германские языки” / Дмитрий Александрович Бокмельдер; – Иркутск, 2000. – 23 с.

- 32.Бондарко А.В. О стратификации семантики / Александр Владимирович Бондарко // Общее языкознание и теория грамматики: Материалы чтений, посвященных 90-летию со дня рождения С.Д. Кацнельсона. – СПб., 1998. – С. 51–63.
- 33.Борботько В.Г. Общая теория дискурса: принципы формирования и смыслопорождения: дис...д-ра филол. наук: спец. 10.02.01 “Русский язык” / Владимир Григорьевич Борботько. – Краснодар, 1998. – 250 с.
- 34.Борисова Е.Г. Особенности типов политического дискурса в России / Елена Григорьевна Борисова // Политический дискурс в России: Материалы раб. совещ. – М.: Диалог – МГУ, 1998. – С. 17–18.
- 35.Борисова Л.И. Особенности перевода общеупотребительной и общенаучной лексики с английского языка на русский / Лилия Ивановна Борисова. – М.: ВЦП, 2000. – 171 с.
- 36.Брокмейер Й. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы / Йозеф Брокмейер // Вопросы философии. – 2000. – № 3. – С. 29–42.
- 37.Бурбело В.Б. Комунікація в глобалізованому світі: повернення до першооснов / Валентина Броніславівна Бурбело // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 36. – 2011 – С. 157–171.
- 38.Бурбело В.Б. Складна динаміка дискурсотворення: типологія дискурсивних операцій / Валентина Броніславівна Бурбело // Структурно-семантичні і когнітивно-дикурсивні парадигми сучасного романського мовознавства: Матер. Третьої Всеукр. наук. конф. романістів. – Одеса, 2010. – С. 6–8.
- 39.Бурбело В.Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології / Валентина Броніславівна Бурбело // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія. – Вип. 32–33. – К.: 2002. – С.79–84.
- 40.Бурмістенко Т.В. Мовленнєвий жанр офіційної промови у прагмалінгвістичному висвітленні (на матеріалі французької мови) / Т.В. Бурмістенко // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць / відп.

- ред. Олена Степанівна Снитко. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – Вип. 36. – С. 151–155.
- 41.Бурмістенко Т.В. Соціодискурсивні аспекти позиціонування автора у французькій офіційній промові / Т.В. Бурмістенко // Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук. праць / відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К. : Вид-во КНЛУ, 2012. – Вип. 28. – С. 98–102.
- 42.Бурмістенко Т.В. Комунікаційна специфіка французької офіційної промови / Т.В. Бурмістенко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. праць / відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К.: Логос, 2012. – Вип. 21. – С. 68–74.
- 43.Бурмістенко Т.В. Французька офіційна промова: типологія і прагмакомунікативна специфіка / Т.В. Бурмістенко // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць / відп. ред. Олена Степанівна Снитко. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – Вип. 41. – С. 166–180.
- 44.Бюлер К. Теория языка. Репрезентативная функция языка / Бюлер Карл – М.: Прогресс, 1993. – 522 с.
- 45.Вагин И.О. Психология влияния / Игорь Олегович Вагин. – М.: Фаир-пресс, 2002. – 238 с.
- 46.Варзонин Ю.Н. Эффективность воздействия / взаимодействия с позиций риторической модели / Юрий Николаевич Варзонин // Тверской Лингвист. Меридиан. Тверь: изд-во ТГУ. – 1999. – Выпуск 2. – С. 42–50.
- 47.Вежбицкая А. Речевые жанры // Жанры речи / Анна Вежбицкая. – Саратов, 1997. – 215 с.
- 48.Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / Анна Вежбицкая – М., 1996. – 416 с.
- 49.Венциль К. Идиомы в русском политическом дискурсе: Проблема тезаурус, представления: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 Теория языка / Катарина Венциль – М., 1997. – 345 с.
- 50.Виноградов С.И. Слово в парламентском общении: функции и культурный контекст / Сергей Иванович Виноградов // Культура парламентской речи. – М.: Наука, 1994.– С. 46–57.

51. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика / Рут Водак. – Волгоград, 1997. – 137 с.
52. Воробьева О.И. Политический язык: семантика, таксономия, функции – автореф. дис. ... докт. филол. наук: спец. 10.02.01. “Русский язык” / Ольга Ивановна Воробьева. – М., 2000. – 382 с.
53. Воронцова Т.А. О соотношении понятий “публичный дискурс” – “язык СМИ” – “публичная речь” / Татьяна Александровна Воронцова // Вестник Удмуртского университета. – №5. – 2008. – С. 17–29.
54. Гайда С. Проблемы жанра / Станислав Гайда // Функциональная стилистика: теория стилей и их языковая организация. – Пермь: Наука, 1986. – С. 104–110.
55. Гальперин И.Р. Стилистика английского языка / Илья Романович Гальперин // М.: Высшая школа, 1981. – 316 с.
56. Герасименко Н.А. Информация и фасцинация в политическом дискурсе / Наталья Аркадьевна Герасименко // Политический дискурс в России. М., 1998. – Вып. 2 – 230 с.
57. Германова Н.Н. Национальная идеология в структурах бытового диалога / Наталия Николаевна Германовна // Политический дискурс в России – Материалы раб. совещ. – М.: Диалог – МГУ, 1999. – С. 52–58.
58. Голоднов А.В. Риторический медиадискурс: теоретические основы определения понятия / Антон Владимирович Голоднов // Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена, Санкт-Петербург, 2009. – С. 109–114.
59. Гольдин В.Е. Жанровая организация речи в аспекте социальных взаимодействий / Валентин Евсеевич Гольдин, Ольга Николаевна Дубровская // Жанры речи : сб. науч. ст. – Саратов: Изд-во ГосУНЦ “Колледж”, 2002. – Вып. 3. – С. 5–17.
60. Гончаров М.Ю. Риторика политической коммуникации / Михаил Юрьевич Гончаров // Массовая коммуникация в современном мире. Сборник научных трудов. – М., 1991. – 115 с.
61. Горчакова В.Г. Прикладная имиджелогия / Валентина Григорьевна Горчакова. – М.: Академический Проспект, 2007. – С. 13–29.

62. Грачев М.Н. Политическая коммуникация: теоретические концепции, модели, векторы развития. – М.: Прометей, 2004. – Режим доступа: http://grachev62.narod.ru/Grachev/n56_04_06.htm
63. Гринев С.В. Введение в терминоведение / Сергей Викторович Гринёв – М.: Московский лицей, 1998. – 225 с.
64. Грушин Б.А. Массовое сознание / Борис Андреевич Грушин. – М., 1987. – 368 с.
65. Гулей М.Д. Особливості структурно-композиційної організації тексту політичної публічної промови (на матеріалі виступів Президентів П'ятої Республіки Шарля де Голля і Жака Ширака) / Марина Дмитріївна Гулей // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. статей / Відп. ред. Н.М. Корбозерова. – Вип. 6. – К.: КНЛУ. – 2001. – С. 54–58.
66. Гулей М.Д. Системний підхід до вивчення тексту політичної публічної промови / Марина Дмитріївна Гулей // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. статей / Відп. ред. Н.М. Корбозерова. – Вип. 7. – К.: КНЛУ. – 2001. – С. 61–65.
67. Гулей М.Д. Структурно-композиційна організація тексту політичної публічної промови / Марина Дмитріївна Гулей // Тези Всеукраїнської наукової філологічної конференції “Проблеми сучасної світової літератури та лінгвістики”. – Черкаси: Редакційно-видавничий центр ЧІТІ. – 2001. – С. 64–65.
68. Гулей М.Д. Тематична характеристика загальноживаної і стилістично маркованої лексики в текстах політичних публічних промов (на матеріалі виступів французьких Президентів П'ятої Республіки Жака Ширака і Шарля де Голля) / Марина Дмитріївна Гулей // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. – К.: Видавничий центр КНЛУ. – 2002. – Т. 7. – № 2. – С. 93–103.
69. Гуторов В.А. Политическая аргументация и генезис политической философии: методологические аспекты / Владимир Александрович Гуторов // Мысль: Журнал Петербургского философского общества. – 2006. – № 1. – С. 149–159.

70. Дейк ван Т. Язык. Познание. Коммуникация / Теун ван Дейк. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
71. Дементьев В.В., Седов К.Ф. Социопрагматический аспект теории речевых жанров / Вадим Викторович Дементьев, Константин Фёдорович Седов. – Саратов: 1998. – 107 с.
72. Дементьев В.В., Седов К.Ф. Теория речевых жанров: социопрагматический аспект / Вадим Викторович Дементьев, Константин Фёдорович Седов. // Stylistyka. VIII. 1999. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 1999. – 214 с.
73. Демьянков В.З. Политический дискурс как предмет политологической филологии / Валерий Закиевич Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. – 2002. – № 3. – С. 56–69.
74. Дилигенский Г.Г. Социально-политическая психология / Герман Германович Дилигенский. – М.: Новая школа, 1996 – 352 с.
75. Динсмор Дж. Ментальные пространства с функциональной точки зрения / Джордж Динсмор // Язык интеллект. – М.: Наука, 1995. – С. 385–411.
76. Жданова Л.А. Общественно-политическая лексика (структура и динамика) / Лариса Александровна Жданова. – М., 1996. – 224 с.
77. Журавлев В.К. Внешние и внутренние факторы языковой эволюции / Валерий Константинович Журавлев. М.: Наука, 1982. – 328 с.
78. Залевская А.А. Текст и его понимание / Александра Александровна Залевская. – Тверь, 2001. – 177 с.
79. Зарубежная политология: Словарь-справочник. / Под ред. А.В. Миронова, Г.А. Цыганкова. / Социально-политический журнал, Независимый открытый университет, – М.: 1998. – С. 203–205.
80. Звегинцев В.А. О цельноформленности единиц текста / В.А. Звегинцев // Известия АН СССР. 1980, – № 1. – Т.31. – С.89–94.
81. Зернецкая О.В. Новостийные медиа в политическом дискурсе / Ольга Васильевна Зернецкая // Методология исследований политического дискурса:

- актуальные проблемы содержательного анализа общественно-политических текстов. Вып.2. – Минск: БГУ, 2000 – С. 137–145.
- 82.Зернецкий П.В. Четырехмерное пространство речевой деятельности / Павел Васильевич Зернецкий. – Тверь: Изд-во Твер. ун-та, 1990. – 160 с.
- 83.Золотова Г.М. Коммуникативные типы речи в устном и письменном тексте / Галина Михайловна Золотова // Тезисы международной конференции. – Прага, 1992. – 239 с.
- 84.Иванова Т.П. Композиционно-смысловая и синтетическая структура краткого газетного текста / Татьяна Петровна Иванова. М.: МГУ, 1980. – 440 с.
- 85.Ивин А.А. Основы теории аргументации / Александр Архипович Ивин.– М.: Гардарики, 2000. – 416 с.
- 86.Ирхин Ю.В. Политология / Юрий Васильевич Ирхин, Виктор Дмитриевич Зотов, Людмила Васильевна Зотова. – М.: Юрист, 2001. – 258 с.
- 87.Иссерс О.С. Речевое воздействие в аспекте когнитивных категорий / Оксана Сергеевна Иссерс // Вестник Омского университета. – 1999, Вып. 1. – С. 74–79.
- 88.Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / Оксана Сергеевна Иссерс. – М.: Эдиториал УРСС, 2006. – 284 с.
- 89.Истомин В.С. Язык политического дискурса / Владимир Сергеевич Истомин // Сб. науч. Трудов в 2 ч. УО МГПУ имени И.П. Шамякина, под ред. С.Б. Кураш. – Мозырь, 2011. – Ч. 1. – С. 147–149.
- 90.Казанцев А.А. Тирания, диктатура: когнитивная схема и историческая судьба политических понятий / Анатолий Александрович Казанцев // Полис № 5, 2001. – С. 126–140.
- 91.Казарцева О.М. Культура речевого общения: Учебное пособие / Ольга Михайловна Казарцева. – 4-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2001. – 496 с.
- 92.Каноныч С.И. Унилатеральность коммуникативной лингвистики / Сергей Ильич Каноныч // Коммуникативная лингвистика: Сб. науч. тр. Москва, МГЛУ, 1997. – С. 2–5.

93. Карабахцян Э.К. Принципы организации межкультурной организации: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 "Теория языка" / Эмма Камоевна Карабахцян. – Армавир, 2008. – 21 с.
94. Карасик В.И. Лингвистика текста и анализ дискурса / Владимир Ильич Карасик. – Архангельск-Волгоград: Перемена, 1994. – 36 с.
95. Карасик В.И. Язык социального статуса / Владимир Ильич Карасик. – М.: Ин-т языкозн. РАН; ВГПУ, 1992. – 330 с.
96. Карасик В.И. О категориях лингвокультурологии. Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности / Владимир Ильич Карасик // Сб. науч. тр. ВГПУ, – Волгоград: Перемена, 2001. – С. 3–16.
97. Карасик В.И. Структура институционального дискурса / Владимир Ильич Карасик // Проблемы речевой коммуникации. – Саратов: Изд-во саратовского университета, 2000. – С. 25–33.
98. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Юрий Николаевич Караулов – М., 1987. – 160 с.
99. Караулов Ю.Н. Показатели национального менталитета в ассоциативно-вербальной сети / Юрий Николаевич Караулов // Языковое сознание и образ мира. – М.: Наука, 2000. – С. 191–206.
100. Касавин И.Т. Дискурс-анализ как междисциплинарный метод гуманитарных наук / Илья Теодорович Касавин // Эпистемология и философия науки. – Т.Х., № 4, 2006 – С. 5–17.
101. Кацнельсон С.Д. Типология языка и речевое мышление / Сергей Дмитриевич Кацнельсон. – М.: Наука, 1972. – 123 с.
102. Киктева Е.А. Динамика образов Г.Явлинского и В.Путина в президентской кампании / Екатерина Анатольевна Киктева // Полис. – 2000. № 4. – С. 140–145.
103. Клушина Н.И. Увещательная коммуникация в СМИ / Нина Ивановна Клушина // Русская речь. 2002. – № 6. – С. 59–61.
104. Клюев Е.В. Фатика как предмет дискуссии / Евгений Васильевич Клюев // Поэтика. Стилистика. Язык и культура. – М.: Наука, 1996. – С. 212–220.

105. Кобозева И.М. Отрицание в предложениях с предикатами восприятия, мнения и знания / Ирина Михайловна Кобозева // Логический анализ языка. Знание и мнение: Сб. научных трудов / Отв. ред. Н.Д. Арутюнова. М.: Наука, 1988. – С. 82–98.
106. Кожемякин Е.А. Дискурс-анализ в современном гуманитарном знании / Евгений Александрович Кожемякин // Человек. Сообщество. Управление. – 2006. – № 3. – С. 25–40.
107. Кожемякин Е.А. Межинституциональные связи политического дискурса / Евгений Александрович Кожемякин, Е. Переверзев // Вестник Поморского Университета. – 2007. – № 6. – С. 59–65.
108. Кожина М.Н. О функциональных семантико-стилистических категориях / Маргарита Николаевна Кожина // Филол. науки. – М., 1987, № 2. – С. 24–31.
109. Кожина М.Н. Речеводческий аспект теории языка / Маргарита Николаевна Кожина // Stylistika. VII. – Opole, 1998. – 118 с.
110. Кожина М.Н., Салимовский В.А. Стилистика русского языка / Маргарита Николаевна Кожина, Владимир Александрович Салимовский. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 464 с.
111. Козлова Н.К. О некоторых типах утвердительных предложений, выражающих отрицание и отрицательную оценку в современном английском языке / Надежда Константиновна Козлова // Вопросы английской филологии: Ученые записки ГПИИЯ. Горький, 1967. – С. 231–247.
112. Козлова Т.В. Социальные метафоры: понятие и дискурс (о “совке”): Политический дискурс в России 2 / Татьяна Викторовна Козлова. – М., 1998. – 430 с.
113. Компанцева Л.Ф. Электронные доски объявлений как жанровый формат виртуального дискурса: когнитивно-прагматический аспект / Лариса Феликсовна Компанцева // Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе : межвуз. сб. науч. тр. Вып. 3 / отв. ред. А. Г. Пастухов. – Орел, 2006. – С. 244–254.

114. Конфликты в современной России (проблема анализа и регулирования) [Под ред. д. филос. н. Е.И. Степанова]. – М.: Эдиториал УРСС, 1999 – 344 с.
115. Кордонский С.Г. Фундаментальный лексикон: язык и политический спектр в России / Симон Гдальевич Кордонский // Век XX и мир. – 1994. № 1/2. – С. 72–91.
116. Кронгауз М. Слово под лупой: (Язык СМИ) / Михаил Кронгауз // Отечественные записки. – 2003. N 4. – С. 443–451.
117. Кротков Е.А. Диагностическое познание / Евгений Александрович Кротков. – Белгород: БелГУ, 2006. – 150 с.
118. Крючкова Т.Б. Особенности формирования и развития общественно-политической терминологии / Татьяна Борисовна Крючкова. М., 1989. – 151 с.
119. Кубрякова Е.С. Об исследовании дискурса в современной лингвистике / Елена Самойловна Кубрякова // Филология и культура. Материалы 3-й Международной конференции. Ч. 1. – Тамбов, 2001. – С.8–11.
120. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Д. Лакофф, М. Джонсон; [пер. с англ. Н.В. Перцова] // Теория метафоры: сб. пер. / вступ. ст. и сост. Н.Д. Арутюновой; пер. под общ. ред. Нины Давидовны Арутюновой, Марины Андреевны Журиной. – М.: Прогресс, 1990. – С. 387–415.
121. Лебедева Н.Б. Русская естественная письменная речь: проблемы и задачи лабораторного исследования / Нина Борисовна Лебедева // Актуальные проблемы русистики. Томск, 2000. – С. 257–263.
122. Лебедева Н.Б. Жанры естественной письменной речи / Наталья Борисовна Лебедева // Антология речевых жанров: повседневная коммуникация. М.: Лабиринт, 2007. – С. 116 – 124.
123. Левковская Н.А. Прагматическая установка текста и прагматическая установка адресанта / Нина Алексеевна Левковская // Сб. науч. тр. МГЛУ. Вып. 358. – Москва, 1990. – 60 с.
124. Лингвистический энциклопедический словарь: [сост. В.Н. Ярцева]. – Изд-е 2-е, доп. – М., 2002. – 709 с.

125. Макаров М.Л. Социально-дейктическое измерение стиля / Михаил Львович Макаров // Языковое общение: процессы и единицы: Межвуз. сб. науч. трудов / Калининский гос. ун-т – Калинин, 1988. – С. 76–81.
126. Макаров М.Л. Этикетные и регламентные свойства обращений / Михаил Львович Макаров // Прагматические и семантические аспекты синтаксиса. – Калинин: КГУ, 1985. – С. 111–121.
127. Маслова В.А. Введение в лингвокультурологию / Вероника Анатольевна Маслова. – М.: Наследие, 1997. – 206 с.
128. Минский М.Л. Фрейм для представления знаний / Марк Львович Минский. – М.: Энергия, 1979. – 151 с.
129. Михайлов Л.М. Коммуникативная грамматика немецкого языка / Леонид Михайлович Михайлов. – М.: Высшая школа, 1994. – 256 с.
130. Михалева О.Л. Политический дискурс как сфера реализации манипулятивного воздействия: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 “Теория языка”/ Ольга Леонидовна Михалёва. – Иркутск, 2004. – 22 с.
131. Михальская А.К. Основы риторики / Анна Константиновна Михальская. – М.: АCADEMIA, 2001. – 281 с.
132. Наумова С.А. Теоретические модели коммуникационных процессов и политическая коммуникация / Светлана Александровна Наумова // Методология исследований политического дискурса: актуальные проблемы содержательного анализа общественно-политических текстов. Вып.2. – Минск: БГУ, 2000 – С. 94–103.
133. Низамутдинов А. Франсуа Фийон – “реформатор, стоящий на левом краю правой партии” / Андрей Низамутдинов – М.: Энергия, 2007. – 31 с.
134. Никитин М.В. Заметки об оценке и оценочных значениях / Михаил Владимирович Никитин // Когнитивно-прагматические и художественные функции языка. СПб.: Изд-во РГПУ им. А. Герцена. – 2000. – С. 3–24.
135. Николаева Т.М. Краткий словарь терминов лингвистики текста / Татьяна Михайловна Николаева // Новое в зарубежной лингвистике. М.: Прогресс, 1978. – Вып. VIII. – 578 с.

136. Новиков А.И. Семантика текста и её формализация / Анатолий Иванович Новиков – М.: Наука, 1983. – 216 с.
137. Олянич А.В. Презентационная теория дискурса: монография / Андрей Владимирович Олянич. – М.: Гнозис, 2007. – 507 с.
138. Орлов О.М. О типологии устных жанров деловой речи / Олег Михайлович Орлов // Русская словесность. – 2003. – № 1. – С. 15–19.
139. Основы политологии: курс лекций / под ред. Владимира Петровича Пугачева. – М.: Высшее образование, 1993. – 217 с.
140. Основы политологии. Краткий словарь терминов и понятий / Под ред. Белова Геннадия Анатольевича, Владимира Петровича Пугачева. – М.: Русский язык, 1993. – 168 с.
141. Парастаев Г.Н. Проблема манипуляции в американском политическом дискурсе / Георгий Николаевич Парастаев // Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М.А. Шолохова. – 2011. – № 3. – С. 97–103.
142. Паршин П.Б. Речевое воздействие: основные формы и разновидности / Павел Борисович Паршин – М.: Издательский Дом Гребенникова, 2000. – 217 с.
143. Пирогова Ю.К. Стратегии коммуникативного воздействия и их отражение в рекламном тексте / Юлия Константиновна Пирогова. – М.: Азбуковник, 2001. – 117 с.
144. Подъяпольская О.Ю. Типология адресованности в текстах эпистолярного жанра (на материале писем Ф.Кафки): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 “Теория языка” / Ольга Юрьевна Подъяпольская. – Челябинск, 2004. – 193 с.
145. Политология. Энциклопедический словарь / Под редакцией Юрия Ивановича Аверьянова. – Издательство: М.: Московский коммерческий университет, 1993. – 431 с.
146. Постникова Л.В. Просодия и политический имидж оратора (на материале речей американских президентов): автореф. дисс. канд. фи-лол. наук: 10.02.04 “Германские языки” / Постникова Лариса Вячеславовна. М., 2003. – 22 с.

147. Почепцов Г.Г. Теория и практика коммуникации / Георгий Георгиевич Почепцов. – М. 1998. – 234 с.
148. Реформатский А.А. Введение в языковедение / Александр Александрович Реформатский. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 536 с.
149. Романов А.А. Имя собственное в политике: язык власти и власть языка / Алексей Аркадьевич Романов, Елена Георгиевна Романова. – Тверь, 2000. – 110 с.
150. Романов А.А. Политическая лингвистика / Алексей Аркадьевич Романов. – М. –Тверь, 2002. – 191 с.
151. Романов А.А. Системный анализ регулятивных средств диалогического общения / Алексей Аркадьевич Романов. – М.: Наука, 1988. – 183 с.
152. Салахова А.Г. Дискурс: функционально-прагматический и функциональный аспекты: коллектив. моногр. / Салахова Челябинск: Челяб. гос. ун-т, 2008. – 112 с.
153. Салимовский В.А. Жанры речи в функционально-стилистическом освещении (русский научный академический текст). Автореф. дисс. докт. филол. наук: 10.02.01 “Русский язык” / Владимир Александрович Салимовский. – Екатеринбург, 2002. – 28 с.
154. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Эдвард Сепир. – М.: Прогресс, 1993. – 610 с.
155. Серль Дж: Теория речевых актов / Джон Роджерс Серль. – М.: Прогресс, 1986. – 247 с.
156. Слышкин Г.Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Геннадий Геннадиевич Слышкин. – М.: Academia, 2000. – 128 с.
157. Смуцинська І.В. Модальність французького художнього тексту: типи та засоби вираження Дис. ... докт. філол. наук: 10.02.05 “Романські мови” / Ірина Вікторівна Смуцинська. – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2003. – 478 с.

158. Соболева М.Е. Интенциональность коммуникация – язык. Проблема последовательности / Майя Евгеньевна Соболева // Вопросы философии. – 2005. – № 1. – С. 132–146.
159. Современное зарубежное литературоведение: концепции, школы, термины. Энциклопедический справочник / Под ред. Ильина И.П., Цургановой Е.А. – М., 1996. – 199 с.
160. Соловьев А.И. Политология: Политическая теория, политические технологии: Учеб. для студентов вузов / Александр Иванович Соловьёв. – М.: Высшее образование, 2006. – 559 с.
161. Сорокин Ю.А. Политический дискурс: попытка истолкования понятия / Юрий Александрович Сорокин // Политический дискурс в России. М., 1997. – 336 с.
162. Степанов Ю.С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и принцип Причинности / Степанов Юрий Сергеевич. – М.: Наука, 1995. – 88 с.
163. Стернин И.А. Введение в речевое воздействие / Илья Александрович Стернин. – Воронеж, 2001. – 252 с.
164. Стриженко А.А. Язык и идеологическая борьба / Адель Алексеевна Стриженко. – Иркутск: Изд-во Иркут. гос. ун-та, 1988. – 147 с.
165. Супрун А.Е. Лекции по теории речевой деятельности / Адам Евгеньевич Супрун. – Минск: Белорус. фонд. Сороса, 1996. – 287 с.
166. Сурова Е.А. К вопросу о критериях типологизации высказываний в комплиментном дискурсе / Елена Александровна Сурова // Мир лингвистики и коммуникации: электронный научный журнал. – 2008. – № 10. – С. 39–45.
167. Сусов И.П. Деятельность, сознание, дискурс и языковая система / Иван Павлович Сусов // Языковое общение: процессы и единицы. Сб. науч. тр.: – Калинин: Изд-во Калинин. ун-та, 1988. – С. 7–13.
168. Тогошиева Н.Е. Аксиологические стратегии аргументативного дискурса / Надежда Евгеньевна Тогошиева // Вестник Бурятского государственного университета. – 2010. – № 11. – С. 94–102.

169. Толковый словарь русского языка конца XX века. Языковые изменения / гл. ред. Галины Николаевны Склярёвской. СПб.: Фолио Пресс, 1998. – 700 с.
170. Тузиков А.Р. Идеология и дискурсивная практика масс-медиа / Александр Римович Тузиков // Социально-гуманитарные знания. – 2001. – № 6. – С. 244–255.
171. Тураева З.Я. Лингвистика текста / Зинаида Яковлевна Тураева. – М.: Просвещение, 1986. – 127 с.
172. Ушаков А.А. Очерки советской законодательной стилистики / Андрей Александрович Ушаков. – Пермь, 1967. – 214 с.
173. Ушакова Т.Н. Ведение политических дискуссий. Психологический анализ конфликтных выступлений / Татьяна Николаевна Ушакова, Виктор Васильевич Латышов, Александра Андреевна Павлова. – М.: Издательский центр “Академия”, Ин-т психологии РАН, 1997. – 155 с.
174. Феденева Ю.Б. Моделирующая функция метафоры в агитационно-политических текстах 90 гг. XX века: дис... канд.филолог. наук: спец. 10.02.01 “Русский язык” / Юлия Борисовна Феденева. – Екатеринбург, 1997. – 256 с.
175. Фёдорова Л.Л. Типология речевого воздействия и его место в структуре общения / Людмила Леонидовна Фёдорова // Вопросы языкознания. – № 6. – 1991. – С. 46–51.
176. Федотова В.Г. Хорошее общество / Валентина Гавриловна Федотова. – М.: Прогресс Традиция, 2005. – 544 с.
177. Формановская Н.И. Коммуникативно-прагматические аспекты единиц общения / Формановская Наталья Ивановна. – М.: Институт русского языка имени А.С. Пушкина, 1998. – 292 с.
178. Фуко М. Археология знания [Текст] / Мишель Фуко. – СПб.: Гуманитарная академия, 2004. – 416 с.
179. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Юрген Хабермас. – СПб.: Наука, 2001. – 382 с.
180. Халипов В.Ф. Кратология как система наук о власти / Вячеслав Филиппович Халипов. – М.: Республика, 1999. – 303 с.

181. Храброва Е.С. Дискурсивный портрет женщины-политика в русском и американском политическом дискурсе (на примере предвыборных обращений к избирателям В. Матвиенко и Х. Клинтон) / Екатерина Сергеевна Храброва // Вестник Брянского государственного университета. – Брянск: РИО БГУ, 2010. – № 2. – С. 210–214.
182. Храброва Е.С. Метафора как одно из наиболее продуктивных средств формирования вторичных наименований в создании языковой картины мира / Екатерина Сергеевна Храброва // Актуальные проблемы науки и образования: Труды и материалы XII международной научно-методической конференции. г. Новозыбков, Брянская обл., 23–24 апреля 2009 г. – Брянск: РИО БГУ, 2009. – С. 155–159.
183. Храброва Е.С. Основные направления в изучении метафоры / Екатерина Сергеевна Храброва // Сборник материалов Международной конференции “Язык, культура, речевое общение”: К 85-летию профессора М.Я. Блоха. В 2-х частях. Ч. II. – М.: Изд-во “Прометей” МПГУ, 2009. – С. 599–601.
184. Храброва Е.С. Проблема дефиниции понятия “дискурс” / Екатерина Сергеевна Храброва // Лингвистический вестник (межвузовский сборник научных трудов). – Выпуск 5. – Брянск: РИО БГУ, 2009. – С. 168–174.
185. Храброва Е.С. Семантический и ономаσιологический подходы к изучению метафоры в рамках политического дискурса / Екатерина Сергеевна Храброва // Проблемы ономаσιологии и теории номинации: Материалы международной научной конференции 11–13 октября 2007 г. В 2-х частях Ч. II. – Орёл: ОГУ, 2007. – С. 181–186.
186. Храброва Е.С. Структурное поле метафорических средств изображения портрета политического деятеля в политическом дискурсе русского и английского языков / Екатерина Сергеевна Храброва // Материалы XXXVII Международной филологической конференции 11–15 марта 2008 г. Вып. 2: Лексикология и фразеология (романо-германский цикл) – СПб, 2008. – С. 190–193.

187. Чаплыгина И.Д. Средства адресования: Ты-категория в современном русском языке: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01 – “Русский язык” / Ирина Дмитриевна Чаплыгина. – М., 2002. – 224 с.
188. Чередниченко О.І. Фразеологія сучасного політичного дискурсу / Олександр Іванович Чередниченко // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Іноземна філологія. – 2000. – Вип. 31. – С. 5–7.
189. Чередниченко О.І. Об'єднавча функція мови / Олександр Іванович Чередниченко // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2003. – Вип. 17. – С. 3–7.
190. Чернявская В.Е. Дискурс власти и власть дискурса: проблемы речевого воздействия / Валерия Евгеньевна Чернявская. – М.: Флинта, 2006. – 130 с.
191. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса / Елена Иосифовна Шейгал. – Волгоград: Перемена, 2000 – 368 с.
192. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса / Елена Иосифовна Шейгал. – М.: Гнозис, 2004. – 326 с.
193. Ширинкина М.А. Вторичный деловой текст и его жанровые разновидности: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 – “Русский язык” / Мария Андреевна Ширинкина. – Пермь, 2001. – 198 с.
194. Шмелева Т.В. Модель речевого жанра / Татьяна Викторовна Шмелёва // Жанры речи. – Саратов, 1997. – 112 с.
195. Шмелева Т.В. Речевой жанр: возможности описания и использования в преподавании языка / Татьяна Викторовна Шмелёва // Russistik, 1990, № 2. – С. 23–37.
196. Энциклопедия Русский Язык / гл. редактор Федот Петрович Филин. М.: Сов. Энциклопедия, 1979. – 432 с.
197. Юдина Т.В. Дискурсивное пространство политической речи / Татьяна Викторовна Юдина // Сборник научных трудов “Актуальные проблемы теории коммуникации”. СПб. – Изд-во СПбГПУ, 2004. – С. 172–185.
198. Якобсон Р.О. Лингвистика и поэтика / Роман Осипович Якобсон // Структурализм: “за” и “против”. – М.: Прогресс, 1975. – С. 193–230.

199. Aristotle. The "Art" of Rhetoric. – Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1967. – 342 p.
200. Auguste O. Francois Fillon balise la réforme des retraites / Olivier Auguste. – Paris: Minuit, 2007. – 93 p.
201. Bacque R. Francois Fillon, l'ambitieux tranquille / Raphaëlle Bacque. – Paris: Vuibert, 2007. – 153 p.
202. Bally Ch. Traité de stylistique française. 3me édition. – Genève; Georg. Paris; Klincksieck, 1951–2 vol.: XX – 332 p., VIII – 264 p.
203. Barthes R. Linguistique et littérature. – Langages, 1968. – 412 p.
204. Benvéniste E. Problèmes de linguistique générale / Emile Benvéniste. – Paris: Gallimard, 1993.– 242 p.
205. Brunot E. La pensée et la langue / Ferdinand Brunot / Méthode, principes et plan d'une théorie nouvelle du langage appliquée au français. – 3me édition, revue, 3me tirage. Masson et Comp. Editeurs, 1965. – 982 p.
206. Campbell K.K., Jamieson K.H. Inaugurating the presidency // Form, genre and the study of political discourse. Columbia, (S. Car.), 1986. – 165 p.
207. Charaudeau P. Le discours politique. Les masques du pouvoir / Patrick Charaudeau. – Paris: Vuibert, 2005. – 142 p.
208. Charaudeau P. Grammaire du sens et de l'expression / Patrick Charaudeau. – Paris: Hachette livre, 1992. – 924 p.
209. Charaudeau P. Le dialogue dans un modèle de discours / Patrick Charaudeau // Cahiers de Linguistique Française 17. Genève: Unité de linguistique française. Faculté des Lettres. Université de Genève, 1996. – P. 141–178.
210. Charlton Jaigu, Bruno Jeudy. L'affirmation tranquille de Francois Fillon. – Paris, A. Colin, 2000. – 88 p.
211. Chilton P. Analysing Political Discourse: Theory and Practice / P. Chilton. – L.: Routledge, 2004. – 226 p.
212. Claude Riviere. Anthropologie politique. – Paris, A. Colin, 2000. – 188 p.
213. Cohen J. Théorie de la figure II Todorov T. et autres. Sémantique de la poésie. – P, 1979. – 548 p.

214. Comarmond L. de, Guillaume Delacroix. Marche du travail: François Fillon rappelle les délais de la négociation / Leila de Comarmond, Guillaume Delacroix // Les Echos, 26.11.2007. – P. 3–4.
215. Cotteret J.-M. Gouvernants et gouvernés: La communication politique. – Paris: Presses universitaires de France, 1973. – 234 p.
216. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française par Paul Robert. Rédaction dirigée par A. Rey et J. Rey-Debove. – Société de nouveau lettré, 1979. – 1277 p.
217. Dorna A., Ghiglione R. Le discours politique hier et aujourd'hui / A Dorna, R. Ghiglione. – P. : Colin, 1989. – 345 p.
218. Drehrer J. Comment faire une synthèse de texte. Sèvres CIEP, 1990. – 87 p.
219. Ducrot O. Le dire et le dit. Paris: Minuit, 1984. – 283 p.
220. Ducrot O. Les lois du discours // Langue française. – Paris: Minuit, 1978. – 42 p.
221. Goldstein N. Devenez un as de la persuasion / N. Goldstein. – P. :Groupe Express Editions, 2008. – 273 p.
222. Greimcis A. Sémantique structurale. P., 1966. – 360 p.
223. Grice P. – Logic and conversation // Speech acts / Ed. P.Cole, J. Morgan. – N.Y. etc.: Acad. Press, 1975. – P.41-58.
224. Guespin L. Problématique des travaux sur le discours politique. –Langages, 1971. – P.3–24.
225. Herman Th. L'analyse de l'ethos oratoire / Th. Herman // in Ph.Lane (éd.), Des discours aux textes: modèles d'analyse. – Presses Universitaires de Rouen et du Havre, 2005. – P.35–42.
226. Joslyn R. Keeping politics in the study of political discourse. Columbia S. Car, 1986. – 128 p.
227. Kerbrat-Orecchioni. C. L'énonciation: de la subjectivité dans le langage. – Paris: Libres Armand, 1980. – 290 p.
228. Maingueneau. D. Initiation aux méthodes de l'analyse du discours. – Paris: Librairie Hachette, 1976. – 79 p.

229. Marouzeau. J. Précis de stylistique française. 3me édition revue et argumentée. – Masson et Comp. éditeurs, Paris–VI. – 1965. – 228 p.
230. Montgomery M. An introduction to Language and Society / M. Montgomery. – L.: Routledge, 1992. – 212 p.
231. Morschler J. Dire et contredire. Pragmatique de la négation et acte de réfutation dans la conversation. – Berne, Francfort: P. Langage, 1982. – 76 p.
232. Pérelman Ch et Olbrechts-Tyteca L. La nouvelle rhétorique : traité de l'argumentation / Charles Pérelman, Leyla Olbrechts-Tyteca. – Bruxelles: l'Université de Bruxelles, 1958. – 276 p.
233. Reboul A., Moeschler J. Pragmatique du discours / A. Reboul, J. Moeschler. – P. : Le Seuil, 1978. – 365 p.
234. Riffaterre M. Essais de stylistique structurale / Marc Riffaterre. – P.: Flammarion, 1971. – 165 p.
235. Rouquette M.L., Rateau P. Introduction à l'étude des représentations sociales / M.L. Rouquette, P. Rateau. – Grenoble : Presses Universitaires de Grenoble. – P., 2001.
236. Rothenberg M. Quelques remarques sur les relations syntaxiques de l'adjectif qualificatif en français contemporain. *Folia linguist.*, 1971. – Vol. 4. – № 3 – P. 23–69.
237. Sechéhaye A. Stylistique et linguistique théorique. *Mélanges. F. de Saussure.* – P, 1908. – P. 23–40.
238. Sériot Patrick. Analyse du discours politique soviétique. – Paris: IMSECO, 1985. – 169 p.
239. Smouchtchynska I.V. Stylistique des figures : les figures non-tropiques : manuel / I.V. Smouchtchynska. – K. : Logos, 2010. – 312 p.
240. Smouchtchynska I.V. Stylistique des figures: les tropes: manuel / I.V. Smouchtchynska. – K.: Centre d'édition et de polygraphie "Université de Kiev", 2008. – 206 p.
241. Slama-Kcisakou T. Language et contexte. / S. Gravenhage, 1961. – 216 p.

242. Swales P. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. – Cambridge, 1990. – 198 p.
243. Todorov T. *Tropes et figures / T. Todorov. To Honor Roman Jakobson, T.2*, – 1967. – 202 p.
244. Trognon A., Larrue J. *Pragmatique du discours politique / A. Trognon, J. Larrue*. – P. : Armand Colin, 1994. – 155 p.
245. Weiss G., Wodak R. *Critical Discourse Analysis: Theory and Interdisciplinarity in Critical Discourse Analysis / G. Weiss, R. Wodak*. – L.: Palgrave, 2003. – 564 p.

ДОДАТОК А

Промови президента Франції Ніколя Саркозі

1. Allocution d'installation du Président de la République Monsieur Nicolas Sarkozy. – Paris, Palais de l'Elysée. – Mercredi, 16 mai 2007. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2007/ceremonie-d-installation-du-president-de-la.8232.html>
2. Discours de Nicolas Sarkozy à la réunion préparatoire au “Grenelle de l’environnement” avec les associations écologistes. – Paris. – Lundi, 21 mai 2007. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-05-21/Sarkozy>
3. Discours de Nicolas Sarkozy à l'Hôtel de ville de Paris. – Paris. – Jeudi, 24 mai 2007. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-05-24/Sarkozy>
4. Discours de Nicolas Sarkozy au 47ème Salon de l’aéronautique et de l’espace du Bourget. – Paris. – Samedi, 23 juin 2007. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-06-23/Sarkozy>
5. Discours de Nicolas Sarkozy au groupe de contact international élargi sur le Darfour. – Lyon. – Lundi, 25 juin 2007. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-06-25/Sarkozy>
6. Déclaration du Président aux chantiers de l'entreprise Fontanel. – Jeudi, 29 juin 2007. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-06-29/Sarkozy>
7. Discours de Nicolas Sarkozy à l'Université de Dakar. – Dakar. – Vendredi, 27 juillet 2007. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-07-26/Sarkozy>
8. Discours devant les personnels de la sécurité civile engagés en renfort en Grèce. – Mercredi, 5 septembre 2007. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-09-05/Sarkozy>
9. Allocution à l’occasion du bicentenaire du Code de Commerce. – Paris. – Jeudi, 6 septembre 2007. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-09-06/Sarkozy>
10. Obsèques du Lieutenant de police Pierre MEHN. – Mardi, 11 septembre 2007. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-09-11-1/Sarkozy>

11. Allocution du Président devant le Parlement hongrois. – Budapest. – Vendredi, 14 septembre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-09-14-1/Sarkozy>
12. Cérémonie à la mémoire des victimes du terrorisme. – Mercredi, 19 septembre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-09-19-1/Sarkozy>
13. Allocution à l'occasion de la journée mondiale Alzheimer. – Paris. – Vendredi, 21 septembre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-09-21/Sarkozy>
14. Congrès National de la Fédération Nationale des Sapeurs-Pompiers de France. – Samedi, 29 septembre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-09-29/Sarkozy>
15. Discours à la table ronde sur la réinsertion par le travail. – Conseil général, Dijon. – Mardi, 2 octobre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-10-02/Sarkozy>
16. Intervention devant les parlementaires de la majorité. – Paris. – Mercredi, 3 octobre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-10-03/Sarkozy>
17. Déclaration devant la communauté française de Bulgarie. – Sofia. – Jeudi, 4 octobre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-10-04-1/Sarkozy>
18. Intervention devant les étudiants de l'université de Sofia. – Sofia. – Jeudi, 4 octobre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-10-04-2/Sarkozy>
19. Inauguration du collège Georges Mandel. – Issy-les-Moulineaux (Hauts-de-Seine). – Vendredi, 5 octobre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2007/inauguration-du-college-georges-mandel.7931.html>
20. Allocution à l'entreprise Metso Minerals. – Mâcon (Saône-et-Loire). – Lundi, 8 octobre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-10-08-1/Sarkozy>
21. Discours du Président à la Maison de l'emploi. – Mâcon (Saône-et-Loire). – Lundi, 8 octobre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2007/discours-a-la-maison-de-l-emploi.7933.html>

22. Allocution devant la communauté française de Moscou. – Moscou. – Mercredi, 10 octobre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-10-10-1/Sarkozy>
23. Vœux du Président au Gouvernement. – Palais de l'Élysée, Paris. – Mercredi, 5 janvier 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2011/voeux-du-president-au-gouvernement.10335.html>
24. Discours de Nicolas Sarkozy au Palais du Latran. – Vatican. – Vendredi, 21 décembre 2007. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.france-catholique.fr/Discours-de-Nicolas-Sarkozy-au.html>
25. Discours sur la recherche Cérémonie en l'honneur du professeur Albert FERT. – Université Paris-Sud XI. – Lundi, 28 janvier 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-01-28/Sarkozy>
26. Allocution lors d'obsèques militaires. – Neufchâteau (Vosges). – Mercredi, 29 janvier 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-01-29/Sarkozy>
27. Cérémonie des meilleurs ouvriers de France et des lauréats des olympiades des métiers. – Paris. – Jeudi, 31 janvier 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-01-31/Sarkozy>
28. Plan Alzheimer et maladies apparentées. – Sophia Antipolis (Alpes-Maritimes). – Vendredi, 1 février 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-02-01/Sarkozy>
29. Discours du Président devant le Parlement de Roumanie. – Bucarest. – Lundi, 4 février 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-02-04-1/Sarkozy>
30. Hommage de M. le Président de la République au préfet Claude Érignac. – Paris. – Mercredi, 6 février 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-02-06-2/Sarkozy>
31. Une nouvelle politique pour les banlieues. – Palais de l'Élysée, Paris. – Vendredi, 8 février 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-02-08/Sarkozy>
32. Vote de la loi autorisant la ratification du traité de Lisbonne. – Palais de l'Élysée, Paris. – Dimanche, 10 février 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-02-10/Sarkozy>

33. Les enjeux de l'équilibre environnemental et de la vie des populations en forêt équatoriale. – Guyane. – Lundi, 11 février 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-12-05/Sarkozy>
34. Discours devant la Chambre de commerce et d'industrie de Cayenne. – Guyane. – Lundi, 11 février 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-02-11-2/Sarkozy>
35. Discours du Président au centre spatial guyanais (CNES). – Guyane. – Lundi, 11 février 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-02-11-3/Sarkozy>
36. Installation de la Commission pour la nouvelle télévision publique. – Palais de l'Élysée. – Mardi, 19 février 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2008/installation-de-la-commission-pour-la-nouvelle.1926.html>
37. Allocution devant les salariés et les entrepreneurs du pôle d'excellence rurale. – Saint-Bonnet-de-Rochefort. – Mardi, 26 février 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-02-26/Sarkozy>
38. Communauté française de N'Djamena. – Tchad. – Mercredi, 27 février 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-02-27/Sarkozy>
39. Discours devant le Parlement sud-africain. – Le Cap (Afrique du Sud). – Jeudi, 28 février 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-02-28/Sarkozy>
40. Discours à l'occasion de l'inauguration du salon mondial des technologies de l'information et de la bureautique (CEBIT). – Hanovre (Allemagne). – Lundi, 3 mars 2008. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2008-03-03/Sarkozy>
41. Obsèques de M. Maurice DRUON. – Paris. – Lundi, 20 avril 2009. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2009/allocution-obseques-de-m-maurice-druon.6095.html>
42. Discours de Nicolas Sarkozy sur l'emploi des jeunes. – Val-d'Oise. – Vendredi, 24 avril 2009. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2009-04-24/Sarkozy>
43. Allocution du Président devant la communauté française espagnole. – Madrid. – Lundi, 27 avril 2009. – [Электронный ресурс] – Режим доступа:

<http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2009/allocution-devant-la-communaute-francaise.6097.html>

44. Allocution lors de la réception d'une délégation du Marché international de Rungis. – Paris. – Jeudi, 30 avril 2009. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2009-04-30/Sarkozy>
45. Discours sur le développement de la filière bois. – Urmatt (Bas-Rhin). – Mardi, 19 mai 2009. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2009-05-19/Sarkozy>
46. Discours lors du 39e congrès de la Mutualité française. – Bordeaux (Gironde). – Jeudi, 4 juin 2009. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2009-06-04/Sarkozy>
47. Discours de Nicolas Sarkozy devant les Laboratoires internationaux de recherche. – Paris. – Vendredi, 5 juin 2009. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2009-06-05/Sarkozy>
48. Discours à l'occasion de la cérémonie de commémoration du débarquement en Normandie. – Calvados. – Samedi, 6 juin 2009. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2009-06-06/Sarkozy>
49. Allocution à l'occasion du dîner d'État offert en l'honneur de Son Altesse cheikh Hamad Bin Khalifa Al-Thani, émir du Qatar. – Palais de l'Élysée, Paris. – Lundi, 22 juin 2009. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2009-06-22-1/Sarkozy>
50. Le discours lors des états généraux de l'Outre-mer. – Guadeloupe. – Vendredi, 26 juin 2009. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2009/discours-lors-des-etats-generaux-de-l-outre-mer.5528.html>
51. Discours du Président sur la politique maritime de la France. – Le Havre. – Jeudi, 16 juillet 2009. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2009-07-16/Sarkozy>
52. Allocution à l'occasion du 65e anniversaire de la libération de Paris. – Paris. – Mardi, 25 août 2009. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2009-08-25-1/Sarkozy>
53. Discours devant les communautés d'affaires indienne et française. – Bombay (Inde). – Mardi, 7 décembre 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2010-12-07-1/Sarkozy>

54. Discours prononcé à l'occasion du Bicentenaire du rétablissement du Barreau de Paris. – Palais de Justice. – Jeudi, 24 juin 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-9246.pdf>
55. Discours du Président à l'occasion du XIIIe Sommet de la Francophonie à Montreux. – Montreux (Suisse). – Samedi, 23 octobre 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2010/discours-a-l-occasion-du-xiiie-sommet-de-la.9903.html>
56. Le discours des vœux du Président aux Armées. – Paris. – Mardi, 3 janvier 2012. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2012-01-03/Sarkozy>
57. Discours des vœux du Président aux parlementaires. – Palais de l'Élysée. – Mercredi, 12 janvier 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2011/discours-des-voeux-du-president-aux-parlementaires.10422.html>
58. Le discours des vœux du Président à la France d'Outre-mer. – Palais de l'Élysée. – Jeudi, 13 janvier 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-01-13/Sarkozy>
59. Discours du Président à l'occasion de la séance inaugurale du Conseil économique, social et environnemental. – Paris. – Vendredi, 14 janvier 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-01-14/Sarkozy103/>
60. Le discours des vœux du Président au monde rural. – Truchtersheim (Bas-Rhin). – Mardi, 18 janvier 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2011/le-discours-des-voeux-du-president-au-monde-rural.10457.html>
61. Discours des vœux du Président au monde sportif : "Le sport est un domaine où l'égalité des chances est une réalité concrète". – Palais de l'Élysée, Paris. – Lundi, 17 janvier 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-01-17/Sarkozy>
62. Le discours des vœux du Président au monde la Connaissance et de la Culture. – Paris. – Mercredi, 19 janvier 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.gtcit.com/publicaciond.php?PublicacionId=55489&lang=en> Politique industrielle de la France: discours du Président à Saint Nazaire. – Saint-Nazaire – Mardi, 25 janvier 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.gtcit.com/publicaciond.php?PublicacionId=55505&lang=en>

64. Discours du Président devant les ministres des finances du G20. – Palais de l'Élysée. – Vendredi, 18 février 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.gtcit.com/publicaciond.php?PublicacionId=60525&lang=en>
65. Discours à l'occasion de la séance inaugurale du Conseil économique, social et environnemental. – Paris, Palais d'Iéna. – Vendredi, 14 janvier 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2011/discours-a-l-occasion-de-la-seance-inaugurale.10440.html>
66. Discours du Président de la République à Bobigny sur l'emploi et la formation : "le travail est au cœur de mon action politique". – Bobigny (Seine-Saint-Denis). – Mercredi, 1 mars 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-03-01/Sarkozy>
67. Dîner d'Etat en l'honneur de M. Jacob Zuma, Président de la République d'Afrique du sud. – Paris. – Jeudi, 3 mars 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-03-03-2/Sarkozy> Discours du Président de la République au Puy-en-Velay. – Haute-Loire. – Samedi, 5 mars 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.france-catholique.fr/Discours-du-President-de-la.html#forum5247>
69. Discours devant les chefs d'entreprise du Réseau "Oséo Excellence". – Grand Palais, Paris. – Mercredi, 16 mars 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.gtcit.com/publicaciond.php?PublicacionId=60602&lang=en>
70. Discours du Président à l'occasion de l'inauguration de l'École Nationale Supérieure des Officiers de Sapeurs-Pompiers. – Aix-en-Provence (Bouches-du-Rhône). – Jeudi, 17 mars 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2011/discours-du-president-a-l-occasion-de.10926.html>
71. Discours du Président de la République à l'occasion de l'inauguration de la Maison de la francophonie. – Paris. – Vendredi, 18 mars 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2011/discours-du-president-de-la-republique-a.10957.html> Discours devant la communauté française au Japon. – Tokyo. – Jeudi, 31 mars 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-03-31-2/Sarkozy> Discours à la cérémonie d'hommage solennel de la Nation à Aimé CÉSAIRE. – Panthéon (Paris).

- Mercredi, 6 avril 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-04-06/Sarkozy>
74. Discours sur Internet et l'économie numérique. – Paris, Palais de l'Élysée. – Mercredi, 27 avril 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-04-27/Sarkozy>
75. Discours du Président à l'occasion de la journée commémorative des mémoires de la traite, de l'esclavage et de leurs abolitions, au Jardin du Luxembourg. – Jardin du Luxembourg (Paris). – Mardi, 10 mai 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-05-10/Sarkozy>
76. Discours du Président de la République à l'occasion du rassemblement international des organisations agricoles et paysannes au siège de l'OCDE. – Paris. – Vendredi, 16 juin 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-06-16/Sarkozy>
77. Inauguration du 49ème Salon International de l'Aéronautique et de l'Espace. – Le Bourget. – Lundi, 20 juin 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2011/inauguration-du-49eme-salon-international-de.11609.html>
78. Ouverture de la conférence du G20 consacrée au renforcement de la dimension sociale et de la mondialisation. – Centre de Conférence Ministériel (Paris). – Lundi, 23 mai 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2011/ouverture-de-la-conference-du-g20-consacree-au.11434.html>
79. Hommage à Georges Pompidou: le discours du Président prononcé à Montboudif. – Cantal. – Mardi, 5 juillet 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.elysee.fr/president/root/bank/pdf/president-11689.pdf>
80. Discours du Président de la République sur la base de Tora en Afghanistan. – Base de Tora. – Mardi, 12 juillet 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-07-12/Sarkozy>
81. Discours à l'occasion de la Conférence internationale sur la maladie d'Alzheimer. Paris. – Mercredi, 20 juillet 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-07-20/Sarkozy>
82. Discours du Président aux Calédoniens à Paita (Nouvelle-Calédonie). – Paita. – Dimanche, 28 août 2011. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-08-28/Sarkozy>
- Discours du Président à l'occasion du 10e anniversaire du 11 septembre 2011 – Ambassade des Etats-Unis

- d'Amérique (Paris). – Vendredi, 9 septembre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2011/le-discours-du-president-a-l-occasion-du-10e.11982.html>
84. Discours à l'occasion de la remise de la Médaille des Meilleurs Ouvriers de France. – Paris. – Vendredi, 25 novembre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-11-25-1/Sarkozy>
85. Cérémonie des écharpes d'or de la Prévention routière. – Palais de l'Élysée. – Mercredi, 30 novembre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-11-30/Sarkozy>
86. Discours du Président de la République à Toulon. – Toulon. – Jeudi, 1 décembre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-12-01/Sarkozy>
87. Discours sur la modernisation des transports urbains. – Paris, Palais de l'Élysée. – Lundi, 5 décembre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-12-05/Sarkozy>
88. Discours du Président lors des Premières Assises des Professions Libérales, au CESE. – Lundi, 12 décembre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-12-12/Sarkozy>
89. Allocution du Président de la République lors de la cérémonie d'hommage à Anne Ravageau. – Bourges. – Jeudi, 15 décembre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-12-15/Sarkozy>
90. Allocution du Président de la République à l'occasion du 50e anniversaire du Concours national de la Résistance. – Palais de l'Élysée (Paris). – Vendredi, 16 décembre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-12-16/Sarkozy>
91. Vœux de M. le Président de la République aux Français. – Paris. – Samedi, 31 décembre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2011-12-31/Sarkozy>
92. Discours du Président de la République à l'occasion des vœux à la France solidaire. – Mulhouse. – Mardi, 10 janvier 2012. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2012-01-10/Sarkozy>
93. Les vœux du Président de la République à la France d'Outre-mer. – Guyane. – Dimanche, 22 janvier 2012. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2012/les-voeux-du-president-de-la-republique-a-la-france.12854.html>

94. Discours lors de la cérémonie de remise des médailles de la famille. – Paris, Palais de l'Elysée – Vendredi, 15 octobre 2010 – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2010/discours-lors-de-la-ceremonie-de-remise-des.9861.html>
95. Discours devant les communautés d'affaires indienne et française. – Bombay (Inde). – Mardi, 7 décembre 2010) – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2010/discours-devant-les-communautes-d-affaires.10200.html>
96. Discours sur les violences scolaires et contre l'absentéisme. – Paris, Palais de l'Elysée. – Mercredi, 5 mai 2010 – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2010/discours-sur-les-violences-scolaires.8748.html>
97. G8: discours d'ouverture de la réunion ministérielle consacrée à la lutte contre le trafic transatlantique de cocaïne. – Paris, Palais de l'Elysée. – Lundi, 9 mai 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2011/g8-discours-d-ouverture-de-la-reunion.11351.html>
98. Vœux aux personnels de l'Éducation, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche. – Palais de l'Elysée, Paris. – Jeudi, 5 janvier 2012. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2011/voeux-aux-personnels-de-l-education-de.12718.html>
99. Préservation de notre modèle social et lutte contre les fraudes à la Sécurité sociale – Bordeaux (Gironde) – Mardi, 15 novembre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2011/preservation-de-notre-modele-social-et-lutte.12434.html>
100. Discours du Président de la République sur la politique familiale. – Lavaur (Tarn). – Mardi, 7 février 2012. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.archives.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2012/politique-familiale.12962.html>

ДОДАТОК Б

Промови прем'єр-міністра Франції Франсуа Фійона

1. Discours du Premier ministre François Fillon à l'occasion de l'inauguration du Centre hospitalier de Vesoul. – Hôtel de Ville de Vesoul. – Lundi, 25 janvier 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-francois-fillon-a-l-occasion-de-l-inauguration-du-cent.html
2. Discours du Premier ministre lors de la cérémonie des vœux aux parlementaires de la majorité. – Paris, Hôtel de Matignon. – Mercredi, 20 janvier 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-lors-de-la-ceremonie-des-voeux-aux-parlementaires-de-l.html
3. Discours du Premier ministre pour l'inauguration du foyer "Le Cèdre", établissement d'hébergement pour adultes handicapés mentaux. – Sablé-sur-Sarthe. – Vendredi, 5 février 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/gouvernement/discours-du-premier-ministre-pour-l-inauguration-du-foyer-le-cedre-etablissement-d-hebe.html
4. Discours du Premier ministre devant l'Assemblée plénière du Conseil économique, social et environnemental. – Mardi, 9 février 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-devant-l-assemblee-pleniere-du-conseil-economique-soci.html
5. Discours du Premier ministre pour l'inauguration de l'usine Saint-Gobain Isover – Chemillé Maine-et-Loire. – 14 avril 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-psa-peugeot-citroen-a-sochoux-doubs-10-septembre-2010.html
6. Discours sur le thème de la sécurité à l'occasion de la prise de fonction du nouveau préfet. – Mardi, 20 avril 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.veronis.fr/discours/transcript/2010-04-20/fillon_version2/premier-ministre/discours
7. Discours du Premier ministre pour l'inauguration du Campus des métiers et de l'entreprise de Bobigny (Seine-Saint-Denis). – Bobigny. – Jeudi, 29 avril 2010. – [Електронний ресурс] – Режим доступу:

- http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-pour-l-inauguration-du-campus-des-metiers-et-de-l-entr.html
8. Discours d'ouverture de la réunion ministérielle consacrée à la lutte contre le trafic transatlantique de cocaïne. – Jeudi, 13 mai 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://jeunesump93.fr/g8-discours-douverture-de-la-reunion-ministerielle-consacree-a-la-lutte-contre-le-traffic-transatlantique-de-cocaine/>
 9. Discours du Premier ministre pour l'inauguration du commissariat de police d'Ermont (Val-d'Oise). – Ermont – Vendredi, 21 mai 2010 – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-pour-l-inauguration-du-commissariat-de-police-d-ermont.html
 10. Discours du Premier ministre lors des Etats généraux de la femme organisés par le magazine Elle. – Lundi, 24 mai 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www-org.premier-ministre.gouv.fr/gouvernement/discours-du-premier-ministre-lors-des-etats-generaux-de-la-femme-organises-par-le-magaz/>
 11. Discours de François Fillon à l'occasion de l'installation du Conseil national des villes. – Paris, Hôtel de Matignon – Mardi, 25 mai 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.ville.gouv.fr/IMG/pdf/05-25_Installation_du_Conseil_National_des_Villes.pdf
 12. Discours devant la Communauté française de Norvège. – Oslo. – Mardi, 6 juillet 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/francois-fillon-la-france-et-la-norvege-partagent-des-valeurs-communes.html
 13. Discours du Premier ministre lors de la réunion avec les parlementaires de la majorité. – Mercredi, 7 juillet 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/gouvernement/discours-du-premier-ministre-lors-de-la-reunion-avec-les-parlementaires-de-la-majorite.html
 14. Discours du Premier ministre, François Fillon, à l'entreprise de cosmétique "Melvita", à Lagorce (Ardèche). – Ardèche, France. – Jeudi, 8 juillet 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/gouvernement/discours-du-premier-ministre-a-l-entreprise-de-cosmetique-melvita-a-lagorce.html
 15. Discours du Premier ministre François Fillon: "La France et l'Europe: des réformes au service de la croissance". – Tokyo. – Vendredi, 16 juillet 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-

[ministre/discours-du-premier-ministre-francois-fillon-la-france-et-l-europe-des-reformes-au-.html](#)

16. Discours du Premier ministre François Fillon au Congrès de Nouvelle Calédonie. – Nouvelle Calédonie. – Dimanche, 18 juillet 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-francois-fillon-au-congres-de-nouvelle-caledonie.html
17. Discours du Premier ministre – PSA Peugeot Citroën à Sochaux (Doubs) – Vendredi, 10 septembre 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-lors-de-la-remise-du-prix-de-l-audace-creatrice-2010.html
18. Discours du Premier ministre lors de la remise du prix de l’Audace Créatrice 2010. – Hôtel de Matignon. – Vendredi, 17 septembre 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-lors-de-la-remise-du-prix-de-l-audace-creatrice-2010.html
19. Discours du Premier ministre lors de l’installation de l’Académie du renseignement. – École militaire, Paris. – 20 septembre 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.ambafrance-au.org/Installation-de-l-Academie-du>
20. Discours à l’occasion du lancement de l’aménagement du Campus de Paris-Saclay. – Vendredi, 24 septembre 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: [http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-a-l-hotel-de-ville-de-garges-les-gonesse-val-d-oise.html](http://fr.nykom.com/2010/09/24/discours-a-loccasion-du-lancement-de-lamenagement-du-campus-de-paris-saclay/Discours du Premier ministre à l’hôtel de ville de Garges-lès-Gonesse (Val-d'Oise). – Lundi, 8 novembre 2010. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <a href=)
- Discours du Premier ministre devant la communauté française des Emirats arabes unis. – Abou-Dabi, 13 février 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-devant-la-communaute-francaise-des-emirats-arabes-unis.html
23. Discours du Premier ministre devant le Conseil économique, social et environnemental. – Mardi, 22 février 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.photovoltaique.info/IMG/pdf/discours_de_fillion.pdf
24. Discours du Premier ministre à Troyes (Aube). – Lundi, 28 février 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа:

- http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-a-troyes-aube.html
25. Discours du Premier ministre au colloque "Patrimoine et fiscalité: enjeux et convergences européennes". – Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie. – Jeudi, 3 mars 2011. – [Électronique ressource] – Régime d'accès: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-au-colloque-patrimoine-et-fiscalite-enjeux-et-converge.html
26. Discours du Premier ministre à la cérémonie de remise de décrets de naturalisation. – Préfecture de police de Paris. – Jeudi, 10 mars 2011. – [Électronique ressource] – Régime d'accès: <http://www.immigration.gouv.fr/IMG/pdf/DiscPremNaturalisation032011.pdf>
27. Discours du Premier ministre à la résidence de l'ambassadeur du Japon. – Mercredi, 23 mars 2011. – [Électronique ressource] – Régime d'accès: <http://ebookbrowse.com/03-23-discours-du-premier-ministre-a-la-residence-de-l-ambassadeur-du-japon-pdf-d107172994>
28. Discours du Premier ministre lors de l'annonce de la liste des lauréats de l'appel à projets "Laboratoires d'excellence". – Hôtel de Matignon. – Vendredi, 25 mars 2011. – [Électronique ressource] – Régime d'accès: http://www.lillematin.fr/_n1973764_Discours_du_Premier_ministre_lors_de_l26230393Bannonce_de_la_liste_des_laureats_de_lappel_a_projets_26quot3BLaboratoires_dexcellence26quot3B.html?nocache=1
29. Discours du Premier ministre à l'Hôtel de Ville de Bückeburg. – Allemagne. – Lundi, 4 avril 2011. – [Électronique ressource] – Régime d'accès: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-a-l-hotel-de-ville-de-bueckeberg.html
30. Discours de François Fillon au Sommet de Kiev sur la sûreté nucléaire. – Kiev. – Mardi, 19 avril 2011. – [Électronique ressource] – Régime d'accès: http://www.lillematin.fr/_n2008312_Discours_de_FranC3A7ois_Fillon_au_Sommet_de_Kiev_sur_la_surete_nucleaire.html
31. Discours de conclusion du Premier ministre à la Conférence des donateurs de Tchernobyl. – Kiev. – Mardi, 19 avril 2011. – Régime d'accès: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-de-conclusion-du-premier-ministre-a-la-conference-des-donateurs-de-tcherno.html
32. Discours du Premier ministre à l'issue du séminaire du Gouvernement. – Hôtel de Matignon. – Jeudi, 5 mai 2011. – [Électronique ressource] – Régime d'accès:

<http://www.actualites.fr/discours-du-premier-ministre-a-l-issue-du-seminaire-du-gouvernement>

33. Discours du Premier ministre à l'occasion de la Journée de l'Europe. – Mardi, 15 mai 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.ambafrance-ca.org/article4020.html>
34. Discours du Premier ministre François Fillon – 50e anniversaire de l'OCDE. – Paris. – Mercredi, 25 mai 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-francois-fillon-50e-anniversaire-de-l-ocde.html
35. Discours du Premier ministre à l'Institut de recherche contre les cancers de l'appareil digestif. – Strasbourg. – Lundi, 30 mai 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-a-l-institut-de-recherche-contre-les-cancers-de-l-appa.html
36. Discours du Premier ministre au 107e congrès des notaires de France. – Cannes. – Lundi, 6 juin 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.lillematin.fr/_n2069810_Discours_du_Premier_ministre_au_107e_congres_des_notaires_de_France.html?nocache=1?nocache=1
37. Discours du Premier ministre François Fillon au Comité interministériel de la mer à Guérande. – Guérande. – Vendredi, 10 juin 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.sgmer.gouv.fr/IMG/pdf/2011-06-10_-_Discours_du_Premier_ministre_Francois_FILLON_-_Comite_interministeriel_de_la_Mer_-_Guerande_le_10_juin_2011.pdf
38. Discours du Premier ministre à l'occasion de l'inauguration du monument à la mémoire du corps expéditionnaire russe de la Première guerre mondiale. – La Mure (Isère). – Lundi, 20 juin 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-a-l-occasion-de-l-inauguration-du-monument-a-la-memoir.html
39. Discours du Premier ministre lors de la commémoration du 95e anniversaire de la bataille de Verdun. – Verdun. – Dimanche, 27 juin 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-lors-de-la-commemoration-du-95e-anniversaire-de-la-bat.html
40. Discours du Premier ministre devant la Communauté française d'Indonésie à Jakarta. – Jakarta. – Jeudi, 30 juin 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа:

[http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/sites/default/files/interventions/06.30
_Discours devant la Communaute francaise a Jakarta Indonesie.pdf](http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/sites/default/files/interventions/06.30_Discours%20devant%20la%20Communaute%20francaise%20a%20Jakarta%20Indonesie.pdf)

41. Discours du Premier ministre François Fillon à l'université d'Indonésie. – Jakarta. – Vendredi, 1er juillet 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-francois-fillon-a-l-universite-d-indonesie.html
42. Discours du Premier ministre devant la Communauté française du Cambodge. – Phnom Penh – Samedi, 2 juillet 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: [http://www.ambafrance-kh.org/IMG/pdf/0702 Discours du Premier ministre devant la communaute francaise du Cambodge Phnom Penh.pdf](http://www.ambafrance-kh.org/IMG/pdf/0702_Discours%20du%20Premier%20ministre%20devant%20la%20communaute%20francaise%20du%20Cambodge%20Phnom%20Penh.pdf)
43. Discours du Premier ministre au Sénat relatif à l'intervention des forces armées en Libye. – Mardi, 12 juillet 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: [http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/sites/default/files/interventions/07.12
_Discours du Premier ministre au Senat relatif a l'intervention des forces arme
es en Lybie.pdf](http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/sites/default/files/interventions/07.12_Discours%20du%20Premier%20ministre%20au%20Senat%20relatif%20a%20l'intervention%20des%20forces%20arme%20es%20en%20Lybie.pdf)
44. Discours du Premier ministre lors de l'ouverture du Forum économique franco-ivoirien. – Abidjan. – Vendredi, 15 juillet 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-lors-de-l-ouverture-du-forum-economique-franco-ivoirie.html
45. Discours du Premier ministre devant la Communauté française à Libreville (Gabon) – Libreville. – Dimanche, 17 juillet 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-devant-la-communaute-francaise-a-libreville-gabon.html
46. Discours du Premier ministre au Camp De Gaulle (Gabon) – Gabon. – Dimanche, 17 juillet 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-au-camp-de-gaulle-gabon.html
47. Discours du Premier ministre à la XVIIIe Conférence des ambassadeurs. – Jeudi, 1 septembre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/spip.php?page=article_imprim&id_article=94937
48. Discours du Premier ministre François Fillon au séminaire d'ouverture de l'IHEDN et de l'INHESJ. – Ecole Militaire. – Vendredi 7 octobre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://archives.gouvernement.fr/fillon_version2/premier-ministre/discours-du-premier-ministre-au-seminaire-d-ouverture-de-l-ihedn-et-de-l-inhesj.html

49. Discours d'Inauguration le monument à la mémoire du corps expéditionnaire russe de la Première guerre mondiale au Pont des Invalides. – Mardi, 21 juin 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: [http://www.blog-fillon.com/article-fran-
ois-fillon-celebrer-ce-qui-est-au-coeur-de-l-amitie-franco-russe-78013356.html](http://www.blog-fillon.com/article-fran-
ois-fillon-celebrer-ce-qui-est-au-coeur-de-l-amitie-franco-russe-78013356.html)
50. Discours du Premier ministre. Congrès de l'Union Professionnelle Artisanale (UPA). – Paris. – Jeudi, 20 octobre 2011. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: [http://www.upa.fr/medias/documents/10_20_FILLON Discours au congres de UP
A.pdf](http://www.upa.fr/medias/documents/10_20_FILLON_Discours_au_congres_de_UP
A.pdf)